

Large paper copy

38

W. Eversdyck Pinxit. *Th: Matham sculp.*

Iohannis de Brunes I.C.

EMBLEMATA of Sinne-werck:

voorgheſtelt,

In Beelden, ghedichten, en breeder uÿt-legginghen.
tot uÿt-druckinghe, en verbeteringhe van
verſcheÿden feÿlen onſer eeuwe.

Den tweeden druck met nieuwe plaeten en eenige Zedeſpreucken vermeerdert.

T' AMSTERDAM,
bij Ian Iacobſz Schipper op de Keyſers gracht. 1661.

Tot God, en de Lezer.

DE ſprenckels van de geeſt, die veel tot Venus-jancken
En wulpſheyd leggen aen, als eer de Heydens de'en,
Geef dat ick, Heer, die wend van al die ſnoode rancken,
Op dat ick die, met vrucht, mach tot dijn eer beſte'en.

En ghy, ô gunſtigh man, die hier miſſchien mocht ſmaken
Zoo eenighſins wat zoets, ten aenzien van de ſtof;
Bid God, dat hy verweck', die ons wat konnen maken,
Met meerder konſt en geeſt, tot zijner grooten lof.

Den Erentfeſten, Achtbaren, Wijzen, Voor-zienigen en Door-zienigen Heer, de Heer

STEVEN TENYS,

Gecommitteerde Raed van de Edele Mog. Heeren, mijne Heeren de Staten van Zeeland, ende der Admiraliteyt, wezende te Middelburgh.

MYN HEER

Gelijck een yegelick goed man, en meer een goed burger, en meeſt van al een goed Chriſten, gehouden is alle dertelheyd en wrotte redenen, uyt zijn herte en mond te verbannen; alzo houd' ick voor de beſte man, burger en Chriſten, die de ſtemmige zedigheyd met de eerlicke genuchte zoo weet te matigen en te mengen, dat hy, aen d'een zijde, niet aen en trecke het kleed en den naem van een ſtraffe en viezen orck; en, aen d'ander zijde, alle vuyle onbeſchoftheyd weet van ſich te weeren. De rechte wijſheyd, mijns oordeels, bemint een vry en open borſt, die gekeert en gekeirt zijnde van alle vleeſchelicke ydelheyd, het gemoed kan in-ſpannen en uyt-ſpannen: en die de deugd niet af en meet uyt een gefronſt voorhoofd, of opgetrocken wijngbrauwe, maer uyt de ware oprechtigheyd, en vriendelicke onnoozelheyd. Want gelijk ick niet prijzen en kan een Philoſooph, die noyt en lacht; alzo beminn' ick zoodanigh zoet vermaek, dat alle oneerlikheyd uyt-ſluyt. Deze temperinge hebb' ik hier doorgaens gezocht te volgen: en, naer de wijze van wijze Medecijnen, de gezonde drancken zo aen-gebo-

 den,

den, dat ick met eenen den kelck met eenigh lieffelick zap bestreken hebbe, op dat ook zommige, hares on-wetens, de nuttigheyd genieten mochten. De beelden meesten-deel schijnen niet anders te dienen, als tot verlustinge der zinnen; maer die, onder haer schorsse, de ziele berichten, en by velen (die alle dingen averechts en tegen de wolle nemen) te veel stemmigheyds bedecken zullen. 't Is een maniere van schrijven, die wel ingestelt zijnde, geluckelik bedriegt: en die, onder een kinderlick mom-aenzicht, een mannelicke tucht verborgen houdt. Maer gelijk de oesters, die aen rotsen of zee-hoofden gehecht zijn, het leven verliezen, wanneer haer de schelpe af-getrocken wert; alzoo en zijn die beelden maer enckele beuzelingen, zoo zy alleene, en zonder hare toe-passinge, aen-gemerckt werden. Niet dat ik hier my zelven zottelik wil behagen; of alle deze dingen voor gereed en banck-geld wil op-dringen. dat en is de meeninge niet. Want gelijck de kinderen, wanneer zy des avonds van bijtebauwen en calverhaymans hooren kouten, des nachts die schijnen te zien: zo heb ick my zomtijds ruymte en vryheyd gegeven, om te spreken van dingen, die op hooren zeggen berusten, en die misschien alleenelick in bedriegelicke inbeeldingen bestaen. 't Is oock zoo verre daer van, dat hier door mijn ooren naer eenige lof-tuytingen jeucken zouden, dat ick zelfs bekenne vergiffenisse en verschooninge van doene te hebben. want het geheele werck is een vrucht, die, over langen tijd, meest onder de hand ontfangen, en onder de scherpte van de penne geboren is: en die oock hier en daer zoo swack en on-staltigh

is

is van leden, dat ick die meer ſchijne, als een ſtortelingh, af-gedreven, als een rechtſchapen vrucht gebaert te hebben. Hoe-wel oock zomtijds de dingen die by der herten, en, zonder bijtinge van nagelen, uyt-geſtort werden, geluckiger van aerd en geboorte zijn, als die met de hand voor 't hoofd, en met groote zorge, bearbeyt en gevijlt werden. Zoo nu eenige van zoo teere mage zijn, die de geringheyd van de beelden met de hoogheyd van de ſtoffe niet en kan vereenigen, en tot een gijl of maſſe brengen, dien laet ick haer eygen oordeel met vrede genieten.

Immers zodanig als dit werk is, hebb' ik goed gevonden, onder de voogdye van U E. name te verweezen; daer toe getrocken en genougzaem gedreven zijnde, door U E. aengeborene beleeftheyd, en vriendelicke goed-willigheyd, die een yegelick nodet om U E. te beminnen, en die my altoos eenen vryen toe-gang geopent hebben, om mijne gedachten en beramingen wortel, en vaſte voet te geven. Wiens vriendſchap niet nieuwelicks van my gemaekt, maer van mijn ouders naer-gelaten, geluckelick aen-ge-erft, en van mijn wiege en eerſte bondſelen begonnen is: maer nu voornemelick zaete en ſtijfte gekregen heeft, door een zoo nauwe en echte verbinteniſſe, dat ik de eere zal mogen genieten, om U E. naer dezen met de name van Oom te begroeten, en als een naeſte trouw-verwant aen te ſpreken. Maer meeſt van al ben ick hier toe aengeſtout en verſtout geweeſt, door den goeden reuck van uwe loffelicke verdienſten, daer mede ons gemeene vader-land dageliks aen U E. verplicht wert. Want

 gelijck

gelijck de naelde van een kompas, aen de zeyl-steen gestreken zijnde, geduerig draeyt naer het noorden; zo keeren ook geduerig uwe gedagten en begeerten, aen-geraekt door de liefde van onze Godsdienst en gemeene vryheyden, tot de welstand en voorspoed van het gemeene beste. Waer door gy ook genoegzaem betoont hebt, hoe-wel van zachten en teeren aerd, hoe on-vertsaegt een goede gewisse is, om, als't nood is, de borst en het voor-hoofd te bieden aen het gevaer, daermen, ampts en eeds halven, toe geroepen wert: zelfs tot het lichaem des vader-lands met zijn eygen te bedecken. In tegen-deel van zommige, die daer niet eens naer vragen en zouden, al verdronck en versmoorde ons geheele staet-lighaem, als zy maer met haer pak aen land geraken konden.

Wilt dan hier Eerw. Heer, uwe hooge bezigheyd een weynigh slaken, en als nu en dan, wanneer U E. ooren door d'Abdyesche onruste te veel geslagen en vermoeyt zijn, uwe gedachten een weynigh peysteren en uyt-spannen in deze ernstige beuselingen: doende gelijck de lede-snijders getuygen van de ooge; welcke, door een kristalijnsche vochtigheyd, alle dingen grooter vertoont, als zy wel in der daed zijn. Zoo zal de kleynheyd van dit schrift, door U E. vriendelick en bedriegelick voor-oordeel op-getrocken, voor de Lezer aen-biedelicker zijn: en ick met heeter yver aen-gesteken werden, om op andere tijden yets te doen, dat my minder berouw, en meer eere verwecken mochte.

U E. eere en dienst-schuldige

JOH. DE BRUNE.

Aen de Leſer.

ICK zie alreede, gunſtige Lezer, watter voor my geboren en gekoockt is. Zommige dickhuydige menſchen, die van zot meel en koud water gekneden zijn, zal ick hier door-gaens te hooge rijzen, en ſchijnen uyt-druckelick verſtaen te geven, dat ick niet en wil verſtaen hebben: alleenelick om dat zy hier eenigh Duytſch vinden zullen, dat haer ſwacke herſſens niet gewent en zijn, noch haer bedorven mage en kan verdouwen. Zulcke lieden, zoo zy niet weenen en konnen, gebied ick loock en ajuyn te gebruycken; en zoo zy ſchoen-makers zijn, niet verder te oordeelen als van de ſchoen. Even-wel om oock die, en eenige andere, hoe-wel anderzins niet onwetende, die het zelve gevoelen getrouwt en in-genomen hebben, eenighzins te vernougen, wil ick yetwes, tot rechtveerdinge van mijn ongemeen ſchrijven, te vooren leggen.

Sedert dat ick de oude en geleerde talen deur-loopen, en meeſt alle de Europeſche, die by ons gebruyckelick zijn, geſmaeckt hebbe, heb' ick my dickwils verfoeyt, dat onſe natie (een volck dat anderzins in konſten en wetenſchappen geen andere en wijckt) zo naer-latigh en verzuymigh geweeſt is, om onze tale op te bouwen, en haer behoorlick en meugelick cieraed te geven: voornemelick ziende, en als nu en dan beproevende, datter nauwelick yet fraeys of uyt-nemende by andere gevonden en wert, dat van ons niet zoude konnen naergevolght, en by naer met even-veel woorden even-aerdigh uyt-gedruckt werden. Hier van hebb' ick zoo wat henen, naer dat ick verſſchelick de memorie met dit of dat beſprenght, en gedrenckt hadde, genoeghzame preuve gegeven: immers, als een ſtoute bracke, het veld ontdeckt, daer wel-geoeffende verſtanden, mijns oordeels, een nuttelicke en vermaeckelicke jacht vinden zullen. Want ick hebbe hier en daer, naer mijn geringh oordeel, de fijnſte bloeme van goede boecken gezaeyt, mengende, ſoo veel door mijn begrijp doenelick is, de Attiſche zoetigheyd met de Laconiſche kortheyd.

't Is zeker, dat onze tale bequaem is, om op hooge ſchoenen te treden, en allerley vercierſſel aen te nemen; jae, dat meer is, om te dragen het gewichte van de grootſte in-beeldingen, die in een menſchelicke ziele vallen konnen. Ons en ontbreeckt niet, als dat wy niet durven, of en willen van andere nemen, dat zy, zonder haer verlies en verminderinge, ons mildelick aen-bieden: zonder dat wy eenigh ander woord, als ons eygen, en by ons geburgert, hoeven te gebruycken. Zoo hebben eer-

tijds

tijds de Latijnen geluckelick gearbeyt, om uyt te putten de ſchatten van de Grieckſche welſpreeckentheyd: en zoo leeren noch dagelicks de Franſſen, en andere nabuerige volckeren, in haer eygen tale, uyt de Grieckſche ende de Latijnſche ſpreken. Waerom zullen wy dan altijds even kindſch, in de luyren blijven liggen, en *Taetjen* blijven krijten, daer wy bequamelick en mannelick *Vader* konnen zeggen? 't Is wel zoo, dat de talen gevonden of in-geſtelt zijn, op dat wy d'een den anderen de innerlicke gedachten onzes herten zouden te kennen geven: en dat het genoegh is, dat wy, door een ſlechte en verſtaendelicke tale, onze meeninge met den anderen verwiſſelen, en gemeen maecken. Maer hoy moet hy eten, en aerde en water werden, die niet en verſtaet, datmen een wind-meulen met blaesbalcken niet en kan doen omme-gaen: datter heel veel aengelegen is, met wat kracht van woorden vele menſchen bejegent en geroert werden. Een leege, ſtraetſche, en gepeupelſche reden zal, voor een hoogh verſtand, ter aerden vallen, zonder ſlagh te geven, of yet te verwinnen. 't En is jae oock niet genoegh, dat een reden mergh en vleeſch heeft: zy moet dickwils wat geſmuckt en verciert werden, door het pinceel van een effen en ronde tale. En gewiſſelick, zoo die niet verheven en werd met levendige couleuren, de verdiepingen en verſchietingen (het byzonderſte van de tafereelen) en konnen niet vermerckt werden. Want gelijck het goud of y voor zijn waerdije verdobbelt, door de hand en konſte van de werck-meeſter; alſoo vermeerdert by velen de prijs van zaecken, die door een wel-ſprekende tonge voorgedragen werden.

Ick wil dan alle geluckige verſtanden en kloecke geeſten gebeden hebben (voornemelick die haer wel-geboren aerd geholpen en geſtijft hebben, door een hardneckige neerſtigheyd, en diepe bedenckingen) dat zy eyndelick de goede hand daer toe willen aen-wenden, dat onze tale (die noch al kruypende langhſt der aerden ſleypt) mocht op-getrocken werden, tot het tſop en kruyn-punt van hare grootheyd: op dat wy niet alleene met onze na-bueren in gelijcke lid treden, maer oock zelfs de pertiſane dragen mochten. Vaert wel, en draeght my gunſte.

E M-

EMBLEMATA

I.

Wie zal 't paſſen, als die 't koren doet waſſen.

Wie zal het heden-daeghs van paſſe konnen koken,
En ſauſſen naer de ſmaeck van deze vieze lien?
Dat noyt geen reuck en gaf, dat hebben ſy gheroken,
En dat onzienlick is, dat hebben ſy ghezien.
Hoe dat het yemant maeckt, hy kan zich noyt verweeren,
Voor dees hy al te ruym, voor die te nauwe leeft:
Wat wonder? op een ey daer vint-men zelfs te ſcheeren.
Elck een heeft wol genoegh, oock die geen wol en heeft.

Uyt-breydinghe.

DIe zijn herſſens niet ledig en hout, en zijn oeffeninge maeckt, van te bemercken den menſchelicken omgangh, en de nucken en tucken, die daer met nijt en ſtrijt gedreven werden, zoude wel goede reden hebben, te wenſchen, waer het meugelick, buyten de werelt geſtelt te zijn, ja wel geen menſche te wezen, zoo hy anders geen Chriſten en ware. Slaet uw oogen, werrewaerts gy kont, qualick gae het my, zoo ghy 't alleſins niet qualick en ziet gaen.

Maer het grootſte verdriet van alles, en dat de meeſte tranen verwecken moeſte, is hier in gelegen, dat de innerlicke oprechtigheyt met de kladde van geveynſtheyt; de uytterlicke, doch onnooſele vryheyt, met het ſlijck van Epicuerſche ſwijnen, beworpen wort. Niemant is te vreden, dat *de menſche ſtae en valle zijnen Heere.* Wy dringen in eens anders herte, daer wy het onze niet vatten en konnen; en ſtellen een ander voor onze vier-ſchare, die wy zelve niet en willen onderworpen zijn, immers die daer, voor ons zelven, noyt geen dagh van rechte en beleggen. *De werelt is vol van luyden, die de lampen ſnuyten, en geen olie daer in en doen: en die daer meenen genoeghſaem haer eere te doen groeyen, als zy eens anders beſnoeyen, of t'eenemael uyt-roeyen.* Deſe pijnelicke bedenckingen deden my, t'anderen tijde, deſe veerſen uyt-gieten.

Elck een roert zijn dunne lip,
En zit met eens anders ſlip,
Die hem hoort te zijn in weerdt,
In de aſſchen van den heert.
Vint ghy ergens twee of dry,
Zijn-ze maer een weynigh vry,
't Is van duyſent qualick een,
Of ſy bijten dees of geen,
Met een vinnigh tant-getreck
In den rugh, of in den neck.
Zoo-z' *oock, met een kleyn gezegh,*
Yemandt prijzen, by den wegh,
't Is altijdts, het ware wat,
Zoo hy die feyl niet en hadt.

Les

Let hier op, Commeer-geslacht,
Dood'lick broedsel van de nacht;
Yemand, die langh, on-belet,
Door quaed-spreken is ghevet,
Magert eynd'lick in zijn quaed,
Eer hy noch by velen gaet.

Daer en is heden geen gemeender Schilder-konst, als die de lasteringe, met swarte kolen, af-teyckent. Deught en ondeugt werden even-eens, met de zelve trecken gehaelt. De menschen sieck van herssens zijnde, en daeromme niet bemerkende, dat hare zielen verstuyckt of verwrongen zijn, verdichten in een ander te wezen, dat zy in haer zelven hebben, en evenwel niet zien en konnen.

De Poëten verzieren, dat, in de Siciliaensche zee, een zeer schoone dochter is, die zy Scyllam noemen, wiens engenissen geduerig, van een deel verwoede honden, aen-gebast, en gebeten werden. Het welcke ons af-schildert den rechten aert van onze lasteraers, en de gelegentheyt der gener, daer zy 't meest op geladen hebben. Want, zonder lasteringe gesproken, wat zijn 't anders, als hontsche gedierten, die zoo schandelick en schadelick, met tonge en tanden, in eens anders geruchte vliegen? Ende aen wien willen zy 't meest? zijn 't niet, die daer meest in deugden uytmuyten, en die met alle neerstigheyt betrachten *den Keyser te geven, dat des Keysers is; ende Gode, dat Godes is?*

Daer zijn eenige on-gheluckelick benaude menschen, die haer arme ziele geduerigh prangen, en een wet zoecken in te voeren, die noch Godt, noch de natuere, noch eenigh verdrag van redelicke menschen, oyt erkent en hebben. Deze en konnen niet lijden, dat yemant buyten de voore wijcke, die zy onlangs met den ploegh van haer hals-starrige on-wetenheyt gemaeckt hebben. Menschen, die over-al, gelijck men zegt, 't *Magnificat* verbeteren willen, en die te poste loopen, zoo haest zy, op haer peerdeken *Betweter*, geseten zijn. Isser yemant,

mant,diens ſtaet ofte gelegentheyt toe-draegt,in het gewoel en geticktak dezes werelts,te leven, en met onruſte zijn even-menſche te dienen,zoo hy maer haer meeſterlicke regels niet naer en volgt, gelijck hy niet en moet, noch en doet; 't is terſtont, een on-Chriſtelick leven hem aen te wrijven; te verwonderen over de on-geſtalte van zulck een ziele, en zijn gewiſſe te verdoemen, diens oordeel Godt de Heere voor hem zelven alleen behouden heeft.

Ik en wil hier niet byſonderlick uyt-loopen,om deze menſchen, haer on-tijdige Godtvruchtigheyt, ofte hooveerdige onwetenheyt, voor te leggen;dewijle zy verre de minſte zijn, en miſſchien eenige verſchooninge verdienen, om dat zy op God en den hemel,hoe-wel met leepe oogen,zien.Maer deze werelt-lingen en zijn immers niet te lijden,die recht-draets tegen godvruchtige zielen gekant zijn, om dat zy, door het hemelſche licht van een vernieut leven,de dicke duyſterniſſe van hare godloosheyt ontdecken. Maer ô duyvelſche wapenen,inde helle geſmeet,waer mede zy haer verweerde en verwerde borſt bedecken,en den rechten Gods-dienſt de oorloge aen doen! Waer heeft deHeere,zeggen zy,zulk een prame, zulck een pijn-banck voor de arme menſchen geſtelt, dat wy zo benauwt en in-getrocken moeten gaen henen ſleypen, en gelijk ons leven achter-aen trecken?dat wy ons zelven moeten uyt-mergen deur pijnelicke gepeynzen,en ſwaer-bloedige in-beeldingen,die ons de gezontheyt verſwacken, en ons leven verkorten? Neen,neen,dit leven is ons gegeven,niet alleen,om dat wy het lichtelik,met d'uytterſte lippen, ſmaken zouden, maer ter goeder trouwen, met luſtige tanden, kauwen en er-kauwen, en in ons zelven nemen zouden, tot dat wy alle het pit en de kracht daer uyt-getrocken hebben. De natuere zelve heeft dat moederlick verzorgt,dat alle de wer-

ken,

ken,die zy ons op-gelegt heeft tot onze noot-druft,en voortplantinge van ons ander-zelven, ook zouden vermaeckelick zijn : en zy noodigt ons daer toe , niet alleen door de reden, maer oock door natuerlicke treck : 't is on-rechtveerdigheyt haer wetten om te ſtooten.

Het ſchijnt hier aen haer geluyt , dat zy wonder goet ſpel hebben , en ſtoffe genoegh , om noch over-tolligheden opte leggen. 't Is genoeg wints gebroken. Een reden moet tot het eerſte in plaetze van allen wezen: *Het Koninkrijke der hemelen moet gewelt lijden; en die geweelt doen, die zullen 't in-nemen:* wat is dat gezeyt? Let op *geweelt doen*, *en lijden*. Daer en wert geen gemeyne ſleur des levens , geen ſlordig of achteloos bedrijf , geen ordinaris treyn van zijn gebueren; maer een byzondere vlijt, voorzichtig beleyt, ſtorm en gewelt verſocht, gelijk het aen belegerde ſteden placht te geſchieden, die met levende kracht, en ſtormender-hant werden in-genomen. Willen wy dan eenmael de heerlikheyt des hemels bezitten, wy moetenze hier beweldigen: wy moeten alle de heyr-krachten van lijf en ziele te zamen brengen, en zo lange wy deze lucht in de neuze trecken , den eenen ſtorm op den ander brengen, het een werck op het ander op-werpen, tot dat wy, met den laetſten ſnick dezes levens , in eygendom mochten aen-grijpen , daer toe wy van Godt de Heere gegrepen zijn.

Maer even-wel en is dit noch prame , noch pijn-banck , gelijck hier uyt-geſpogen wert. *Des Heeren jock is vriendelick, en zijn laſt is licht*, voor een recht-ſchapen gemoet, dat het in-druckſel van dien Goddelicken arts-zegel ontfangen heeft. De moeyte en pijne van dien ſtrijt wert weg-genomen, door de onfeylbare hope van een eyndelicke, en geheele victorie. Ende hoewel het leven van deze hemelſche Campioenen, dikwils met veel verdriets en on-gemacx over-dwerſcht wert ; dat haer

voor-hooft gefronſt, haer leden veroudert en gelijck verkerkert zijn, zoo en is daer even-wel geen benaude ellendigheyt oyt te vermoeden. Want, zeggen zy, *Is 't dat onze uytterlicke menſche verderft, zoo wert nochtans onze innerlicke menſche van dage tot dage vernieuwt. Want onze zeer lichtelick vergaende verdruckinge werckt, in ons, een uytter-maten on-begrijpelicke groote der eeuwiger heerlickheyt. Dewijle wy niet en zien op het zienelicke, maer op het on-zienelicke. Want wat zienelick is, dat is tijdelick; maer dat on-zienelick is, is eeuwig.* Men oordeelt van den dagh niet, uyt den morgen-ſtont; (ten ware by tegen-ſtelligh beſluyt) ſoo en behoort-men geen vonniſſe te uytten, uyt de ſtucken en getuygeniſſen van dit glaſigh, en verganckelicke leven.

En of oock nu yemant, deur een teere ſwackheyt der gewiſſe, den wegh, in eenigen deele, wilde nauwer nemen, als ons die Godt de Heere zelfs, in zijne heylige Wet, heeft afgeſteken, en open-geſtelt? wat doen onze oogen daer zeer van? wat ſchelden wy onzen broeder, daer voren Godt geſtorven is? laet ons liever zijne bezorgzame vreeze verwonderen, en zijn krancke over-heyligheyt verbidden. Wy blijven miſſchien zoo vele aen deze, als hy aen gene zijde uytwijckt: en noch is meer te houden van by-geloovige Godtvruchtigheyt, wanneer zy niet uyt eygen-dunckende verwaentheydt voort en komt; als te hellen aen de helſche zijde van on-gebonden roeckeloosheydt. De ruyme wegh heeft, in dezen deele, veel meer plaetſe van dolinge en verderffeniſſe, als de enge voet-pat. *'t Is zelfs een deel van verkortinge des geeſtes, als wy ons zelven vernoegen*, zeght ergens yemandt. Een rechtſchapen Chriſtelicke ziele vint altijdts wat te her-ſtellen, of te vermaken aen dit bedriegelicke leven. 't Is verſchoonelick, zoo zy dan, haer zelven niet konnende vol-doen, eenige middelen bedenckt, om haer ſelven in meerder

geruſt-

gerustheydt te stellen. Laet ons een weynich bysonderen.

Huyden ten dage wert by ons gekrackeelt en geredent, over het vieren ende onderhouden van den Christelicken Rust-dag. De zommige zijn hier zoo mede-lijdelick bekrompen, dat zy zelfs den ouden naem uyt haren mondt bannen, en daer wy plachten *Zon-dagh* te zeggen, vinden zy noodigh, den *dagh des Heeren* te noemen, of immers zulck een woord te gebruycken, dat in de H. Schriftuere uyt-gedruckt staet: op dat zy die Heydensche namen, en die van on-herboren menschen verzint zijn, niet alleenelick uyt haer herte, maer oock van hare tonge mochten weeren. Hebbe oock geweten daer toe gebruyckt te zijn de woorden van den sesthienden Psalm, *Ick en wil haers* (der vremde Goden) *danck-offers, met den bloede niet offeren, noch haren naem in mijnen monde voeren.* Buyten den zin, mijns oordeels, en het rechte verstant van die plaetse, daer simpelick gemeynt wert, *Ick en sal geen Heydensche offerhanden voor God brenghen, noch hare Af-goden met mijn tonghe prijzen, of aen-roepen, &c.* Wederom, daer andere voor geoorlooft houden, naer den openbaren Gods-dienst; haer geest en zinnen zoo wat te vermaecken, door wandelen, of eenige andere eerlicke, en kort-wijlighe oeffeningen, waer door zy te wackerder des anderes daegs, tot haer gewoonelick werck keeren mochten, sluyten haer deze vrome luyden in huys, alwaer zy, met haer huysgezin, haer zelven bezich houden met het lezen van Godes woord, met het zingen van Psalmen, en Lof-zangen, met gebeden, en diergelijcke Godvruchtige oeffeningen. Wie kan, met reden, dit bestraffen? jae wie en behoorde zich niet veel eer te verwonderen, en God de Heere groot te maecken, over zulcke geheyligde zielen, die hy ons binnen onze mueren verleent, tot onzer zekerder bewaringe. Swijge dan de verwijtinge van Sabbatarissen, en watter van sulcke woorden meer zijn, waer door

de

de Godtvruchtigheyt verhatelickt wert, en een deure geopent tot on-getoomde vryheyt. Laet alle lafter-reden den hals gekrockt werden, ende middelen der liefde, ende goetwillige genegentheyt, by der hant genomen werden. Daer en is niet dat ons zo zeer vervremt van alle menfchelicke beleeftheyt, als dat wy ons even-beelt, met een quaet-duydige tonge, quetfen, en, zo veel in ons is, vyandelick onder-drucken. PLINIVS, die groote Orateur, fprekende van zulke wangeboorten, noemt haer *verdoemelicke flacht-beeften, die-men behoorde te offeren voor de gemeene rufte.* En de goede Keyfer TRAIANVS hadde zulck een fchrick van zulke on-menfchen, dat hy-ze, tot ftraffe, en exempel, dede werpen in een af-gefleten fchip, onverzien van want, van zeylen, van roer, en watter meer, tot het beftier van zulk een vat, noodig is; op dat zy mochten d'on-genade van zulck een wreet element over-gegeven zijn, en daer beproeven de on-ftuymighe verwoedtheydt, die zy, t'anderen tijde, tegen d'arme onnoozele menfchen gebruyckt hadden.

Om een eynde te maecken: zoo ick, door dit vry-borftige fchrift (daer in ick niet anders gezocht en hebbe, als een eerlick vermaeck, en ftichtelicke nuttigheyt) even-wel de fwarte galle van zommige quaet-willigers, getergt zal hebben, die hebbe dit toe-fchrift, in plaetze van alle wraecke: *De lafteraer heeft den Duyvel tot zijn groot-vader; den hoogh-moet tot zijn vader; de nijdigheyt tot zijn moeder; eens anders deugt tot ftoffe; en geen ander uyt-komfte, als een tijdelicke ende eeuwighe vloeck.*

EM-

EMBLEMATA
II.
Het Houw'licks bedt zy onbesmet.

ALs ghy, twee-eenigh, zijt, door echten bant, gesloten
In't geen uw brandigh hert tot heyligh water leydt,
Al-eer ghy noch de vrucht des houw'licks hebt genoten,
Doe by u zelf beloft van eeuwigh eerbaerheydt.
Het houw'licks bedt en is geen goot' van vuyle lusten,
Maer daer, die't wel gebruyckt, elck een in maeghdom blijft.
Als ghy dan, beyd' bedeckt met eerbaer root, gaet rusten,
Zie dat ghy dan te zaem geen over-spel bedrijft.

Uyt-legginghe.

WIe en ziet niet, met innerlicke verwonderinge, de groote zorge, die God de Heere gebruyckt, om zijn volk, de ware kinderen Ifraëls, tot reynigheyd en heyligheyt des levens,aen te leyden? Getrouwde en ongetroude, mans ende vrouwen, waekende en flapende, een yegelick is zijn zuyverheyd en reyninge voorgefchreven. Hoe anders? hy is de heyligheyd ende reynigheyd zelve: hy wilt oock dan met reden, dat wy *heyligh zullen zijn, gelijck hy heyligh is.* Zulck een vader, zulcke kinderen. En om de waerheyd te zeggen; iffer eenige deugd ter wereld, die den menfche gelijck ver-engelt, om niet te zeggen vergodet, 't is de reynigheyd, en eerbaerheyd. Een deughd zoo hemelfch, en overprijzelick, als zy op der aerden zeldfaem, en fchaerfelick te vinden is. De menfchelicke natuere fchijnt gekneet te zijn in den trogh van vleefchelick bedrijf, en gebacken in den oven van vierige luften. Een machtelooze zieckte,een dulle koortfe heeft haer wezen geteelt:en zo baert fy noch ftadelick ftinkende fweet, en on-reyne hitte; ick meene vleefchelicke gedachten, en geeftelooze redenen. En hoe zal oock yemand *wijn-druyven van doornen, of vijgen van diftelen lezen?* alzoo en wachte niemand van een natuerlick menfche, *die uyt den bloede, of uyt den wille des vleefchs, of uyt den wille des mans gheboren is,* dat van hem eenige matige reynigheyd, in woorden, of in wercken voort komme.

De wijfheyd des hemels, om deze on-geregeltheyd eenigfins te breydelen, en ons ten dezen aenziene oock in te fcherpen, hoe dat wy *onze vaten heyliglick bezitten* zullen, heeft den houwelicken ftaet verordent,waer in de menfche,een met eene zijnde,de ongetoomde uyt-fprongen des vleefches mochte be-

te bepalen, en gelijck een dam ſchieten, op dat wy niet af en weyden, buyten het veld en de gemeet-taelen, die ons zijne voor-zienigheyd gelieft toe te eygenen. Hier en ſluytet niet, twee meeſters op een winckel, twee groote maſten tot een ſchip, te hebben: hoewel de Oud-vaders, onder de wet, deur een groove ſwackheyd, haer zelven hier in leelick miſ-grepen hebben.

Evenwel, wanneer nu yemand, in dit gewijde perck, van boven geſtelt is, en moet hy zich terſtont niet in-beelden, dat hem daer een miſſinck bereyd is, om zich zelven, als een vercken, zonder ſchaemte, zonder voor-hoofd, daer in te wentelen. Hier zijn oock wetten en palen gehecht, die een wel-gebouwde ziele Godvruchtelick moet waer-nemen. Maer ick en kan maer half-monds, en tuſſchen tanden hier van ſpreken, om geen oly, in plaetſe van water, in 't vyer te gieten. Zoodanig is de guytery der menſchen, dat zy oock zom-wijlen, de beſtraffinge der zonden, tot aen ritſſels gebruycken. En, om dit, in't voor-by-gaen, niet achter te laten; 't en is niet lange gebeurt, dat een over-treffelick Leeraer, hebbende een deur-wrochte Predicatie, op het verbod, *Ghy en zult geen over-ſpel doen*, nauwelick en heeft konnen ont-gaen, of hy zoude daer over beriſpt, en heftelick aen-getaſt geweeſt zijn, als ergerniſſe, en ont-ſtichtinge gegeven hebbende: daer hy, mijns oordeels, zulck een geleerde voor-zichtigheyt gebruyckte, en alles zoo Godvruchtelick voor-ſtelde, alſſer van een geſtelick gemoed, en een wel-ſprekende tonge, konde verwacht werden. 't Is, als de heylige letters zeggen: *Alle dingen zijn den reynen reyn; maer den on-reynen, en on-geloovigen en is geen dinck reyn, maer oock haer gemoed en gewiſſe is on-reyn.*

Het houwelick dan, naer den val, wert in het meeren-deel der menſchen, veroorzaeckt, of beter genoodzaeckt, door de

onverdraegzaemheyd van de ſcherpe prickelen des vleeſchs, die haer byzonderlick, in haer meeſte kracht openbaren, wanneer de hooghe jaren het lichaem noch niet verſwaert hebben, noch de geeſtelicke weder-geboorte de zelve ghenoeghzaem verſtomt heeft. In zulcke gelegentheyd gelt de zet-reghel van dat groote vat des Heeren: *Is't dat yemand hem niet en kan ont-houden, laet hem trouwen; want het is beter te trouwen, dan te branden.* Evenwel zoo moet die heylige ſtaet gebruyckt werden, niet tot uyt-bluſſchinge van onze natuerlicke warmte, maer tot verkoelinge van on-matige hitte; niet tot vermoeyinge van onze leden, maer tot matige verquickinge; niet tot uyt-merginge van ons eerſt-boortighe zap, maer tot temperinge van den over-vloed. Reyne ooren zullen my goedichlick dragen, en noch hare nuttigheyd wegh-dragen: maer *die bevleckt is, dat hy noch bevleckt werde.*

Wie kan dan lijden dien heyl-loozen roem van die on-beſneden monden, die niet en laten in alle gezelſchappen uyt te tuyten, de beeſtelicke on-gebondenheyd, die zy, binnens gordijns, gebruycken? die daer durven met volle kaken uyt-ſpouwen de onmenſchelicke krachten van haer kriele dertelheyd: dat is, die durven roemen hoe verre de beeſten in vuyligheyd van haer overwonnen werden.

Quis furor eſt, quæ nocte latent, in luce fateri,
Et quæ clam facias nocte, referre palam.

Dit is de zin van die heydenſche Poët:

Wat grooter razerny, wat dulheydt is't, te noemen,
Het geen de nacht verbergt, jae 't ſelf in 't licht te roemen:
En 't geen ghy, on-betuyght, in 't duyſter hebt gedaen,
Daer van te doen, voor 't volck, een openbaer vermaen.

Deze geven nochtans voor, naer den ghemeynen zangh van

zulcke

zulcke vogels, dat het voornaemſte ooge-merck van haer houwelick, dit is, dat zy mochten kinderen teelen, en erfgenamen nalaten: maer dit is veel eer de handen aen zich zelven ſchenden; den boom te dooden, op dat hy vruchten voort brenghe. Wie en weet niet, dat onze eeuwe verſcheyden van zulcke dood-ſlagers gezien heeft? En waer van kommen oock die menigvuldige gebreken, die de kinders, hier en daer, van haer geboorte medebrengen; als dat die arme onnoozeltjens betalen moeten de ſchult van haer ouders on-getemperheyd. De fonteyne van alle reynigheyd heeft uytdruckelick eenige tijden uyt-gekeurt, op welcke het on-geoorlooft is, tot zijn vrouwe te naecken: maer wie zal my wijs maecken, dat deze wet, by onze menſchen, niet en is af-geſchaft, als ick de redenen hoore, en de uyt-wercken bemercke, die in niet weynige kinderen te zien zijn. Daerom en hadde DIOGENES geen on-recht, als hy een on-tuchtigh Iongelingh verweet, dat zijn vader hem, droncke zijnde, geplant hadde. En de Carthagineeſche wet wert van PLATO verhaelt en gepreſen, de welcke opentlick verboot, dat niemand zich verſtouten zoude, om wijn te gebruycken, wanneer hy vooren hadde de houwelickſche ſchuld te betalen. Gewiſſelick, daer is zeer veel aen gelegen, niet alleen in't byzonder, de ouders en de kinderen, maer oock de geheele regeeringe, daer wy onder leven. LYCURGUS, de Wet-gever van Lacedemonien, gelijck in vele ander dingen, heeft oock hier in, zorgvuldelick voor-zien. Dit was een van zijn ſtaetſche wetten; *De nieuw-getrouwde man zal geſtolen tot de bruyd kommen, en kortelick weder tot zijn vrienden keeren.* Hy en geeft den Bruydegom geen vryheyd, tot zijn nieuw-getrouwde Bruyd te kommen, wanneer 't hem zoude mogen luſten, of oock by haer te blijven, zoo lange, als 't hem zoude goed duncken; maer hy gebied dieſte-

dieftelick en bedecktelick by haer te kommen, zonder tabernakelen te maecken, of aen de bed-tijcke te blijven hangen. Dit zijn de woorden, die PLUTARCHUS in de Grieckſche tale gebruyckt: *De Bruydegom niet ſwaer van wijn, noch door wel-luſtige leckernyen over-laeden, maer nuchterigh en matigh zijnde, quam met ſchaemte en vreeze tot zijn echte Bruyd; en ont-doende haren maegdelicken gordel, lichte haer op, en droegh-ze op het trouw-bedde, alwaer hy weynig tijds blij-vende, weder-keerde naer zijn maeghſchap; gaende ſlapen, daer hy van te vooren altijds gewent was. Het welcke geenen kleenen tijd en duerde, maer de zommighe vol-herden daer in zoo langhe, dat zy haer vrouwen noyt by daghe en zaghen, tot dat zy al eenighe kinders van haer geteelt hadden.* Het welcke van yemand in verwonderinghe getrocken zijnde, is hy van LYCURGO met deze antwoorde vol-daen gheweeſt: *Deſe dinghen ſtrecken hier toe, op dat de mannen kloeck en ſterck van leden zouden blijven, van geen volte of verzadinge vermoeyt; maer dat de liefde altijds jeughdich en groen blijvende, zy kloecke en wel-ghebouwde kinderen, voor de Republijcke mochten voort-brenghen.*

Maer hier op zal my yemand voor-werpen, ghelijck dat oock t'anderen tijde gebeurt is, de woorden van den Apoſtel Paulus: *De vrouwe en is haers eyghen lichaems niet machtigh, maer de man: deſgelijcks en is de man oock zijns eyghen lichaems niet machtigh, maer de vrouwe. En ont-houd malkanderen niet, het en ware uyt beyder bewillinghe, tot eenen zekeren tijd, om u tot vaſten ende bidden te voeghen: ende komt wederom te zamen, op dat de Sathan u niet verzoecke, om uwer kranckheyd wille.* Hier uyt beſluyt een Venus dertelingh, dat-men zich zelven plotſelick mach ſtorten, en wentelen in de vleeſchelicke vereeninge, zonder wet, zonder mate: en dat dien volghende, een van beyden zoo ghenegen zijnde, de andere daer toe het lichaem moet leenen, zonder weygeringe ofte tegen-ſpreken. Maer hoe wert dit

zoo

zoo vleeſchelick verwrongen, en verkeerdelick by den hayre getrocken? de heylige man en ſpreeckt niet, in het laetſte veers, van de houwelickſche vergaderinge; maer hy laet alleenelick toe, dat man en vrouwe, een dack, een tafel, een bedde gebruyckende, by wijlen haer zelven, voor een weynig tijds, en uyt beyder bewillinge, van malkanderen mogen af-zonderen, op dat zy door die onderlinghe gemeenſchap, in haer Godvruchtigh voor-nemen niet geſtoort en wierden, maer te beter mochten waecken, ende in-geſpannen zijn tot alle heylige bedenckingen, ende Godvruchtige oeffeningen. 't Is oock zoo, dat twee echte en wettelick gehechte luyden, aen malkanderen zoo nauw en vaſtelick vereenight, en gelijck door den anderen gemengt en vervormt zijn, dat zy, gelijck een lichaem maeckende, alle de leden gemeen, en geen eygen en hebben, daer zy alleene meeſterſchap zouden over gebruycken. Des mans leden kommen de vrouwe toe; zoo doen oock der vrouwe leden den man. Maer niemand en is zoo opperlick meeſter van zijn leden, dat hy de zelve mach miſbruycken, naer zijn in-beeldinge, en welgevallen. De Keyſerlicke wetten hebben over zulcke wel ſtrenge ſtraffen in-gevoert, gelijckformelick den woorde Gods, en de billickheyd van alle goede reden. Zeer wel zeght MARTIALIS:

Scire ſuos fines matrona & femina debet
Ne vagus a thalamis conjugis erret amor.

Het zy my geoorlooft, een weynigh by de over-zettinge te voegen:

Een vrouw, in echt getrouw, die moet haer eynden weten,
Op dat haer bed-genoot van haer niet af en dwael:

Zy

Zy moet oock niet haer schuld, uyt lust des vleeschs, af-meten,
Op datzy niet haer mans, en Godes haet en hael.

Daerom en wert oock niet gepresen de Ketterye, die in Afrijcken, ten tijde van den Oud-vader AUGUSTINUS verzint en in-gevoert wiert, van een soorte van breyn-ziecke menschen, die ABELITEN genoemt wierden; om dat zy hielden, dat Abel, van zijn broeder Cain, vrouweloos, en kinderloos gedoodet was. Deze trouwden wel vrouwen, maer en bekenden-ze niet. Elck een van haer, op dat oock haer geslachte verjaren, en vereeuwen mochte, nam tot zich, als eygen kinderen, een knechtjen, en een meyfken, oock met dit bedingh, dat zy haer oock noyt, met yemand vleeschelick vermengen zouden. Deze maeckten zy erfgenaemen van haer naem, en alle haer goederen. Het welck zy lichtelick konden doen, dewijle allezins veel arme luyden gevonden wierden, die voor een groot geluck achteden, van de sware last der kinderen verlicht te werden, en de zelve in een eerlick bezit van goede middelen gestelt te zien. Maer waer heeft de Heere zulcks geboden? jae waer heeft hy oyt zulcks toe-gelaten, dat het voornaemste eynde des houwelicks, het welck is, naer zijne in-stellingen, *wassen en vermenichvuldigen*, zoude alzoo vergeefschs, en vruchteloos gemaeckt werden? Daerom wiert oock Onam van God de Heere metter dood gestraft, om dat hy het zaed, dat zijn swagerinne toe-quam, liever op der aerden wierp, als dat hy, daer door, zijns broeders naem, en aen zich zelven nakommelingen, verwecken zoude. Is yemand zijner lusten machtigh, dat hy-ze dan niet en terge: kan hy zonder vrouwe leven, dat hy-ze dan niet en trouwe.

EMBLEMATA
III.

Dit lijf, wat ist, als stanck en mist?

Ziet hier, ô Courtizaen, hier light de Afgoddinne,
Die ghy aen-bidt en smeeckt met over-aerdsche minne.
Sy zy Gravin, Princes, en van het hooghste bloed,
Van leden noyt zoo schoon, van wezen noyt zoo zoet;
Sy is (met eer gezeyd) in duyster schaemt' gewonnen,
In vuyligheyd verwarmt, uyt on-reyn bloed geronnen:
En als sy nu al is, met smerte, voort-gebracht,
Sy drijft en smelt daer heen van vuyle mist en draght.

Uyt-legginge.

ALle gedierten werden van natuere tot haer weder-gaede gedreven. 't Is een miſ-val, of wel een ſtortelingh van een menſch, die deſe beweginge of door moedwille verzaeckt, of door flauwigheyd niet voelen en kan. Ik ſpreke van het pit, en de kracht des jeugds: wanneer het bloed noch geheelick in zijn volle vaten is, en de natuere door on-gemack, verdriet, of eenige andere oeffeninge, niet verminckt of gebroken is. *De vrouwe* zegt ARISTOTELES, *heeft een treck en begeerte naer den man, gelijck de eerſte, vorm-looze ſtoffe, om een fatſoen en gedaente te krijgen.* Waerom niet oock het zelve van de mans gezeght; die niet meer uyt een block of rotſe gehouwen zijn, als dat teere geſlachte, 't welck wy vrouwen noemen? Elck een verbeelde, en vermomme zich, als hy wil, is hy maer een menſch, hy moet oock deze, dat is, menſchelicke bewegingen hebben.

Dus verre mooght ghy de ſchoot vieren, en binnen de palen van zedigheyd en Godzaligheyd blijven. Maer gaet oock hier ten ancker, en bemerckt onder de louwte van het heylige land of de zeylen niet te groot naer het ſchip; de riemen naer de ſchuyte zijn. Het is te verwonderen, wat af-goderyen de menſchen met de menſchen plegen: en voornemelick, die jonge dertelingen, die door de hitte van dat vleeſchelick vier, als door een horzel geſteken zijnde, gedachten en woorden verzinnen, die den hemel beſpotten, en God gelijck uyt zijnen throon werpen. Een ſtaeltjen zy in plaetſe van duyzenden.

Ceſſez mortels de ſouſpirer,
Ceſte beauté n'eſt pas mortelle.
Il eſt permis de l'adorer,
Mais non pas d'eſtre amoureux d'elle.

Les

Les Dieux tant ſeulement
Peuvent aymer ſi hautement.

Iſſer miſſchien yemand zoo arm van talen, die dit zes-dicht niet en verſtae, die neme in plaetſe deze over-zettinge.

Stervelingen, houd vry ſtille,
Van te zuchten met geſteen;
Deze ſchoonheyd, dwing uw wille,
Heeft geen ſtervelicke le'en.

Op haer meught ghy niet gelieven,
Maer 't aen-bidden ſtaet u vry;
Goden hebben alleen brieven
Van zoodanigh boogh gevry.

Van deze en dier-gelijcke in-legſel, zijn de huyden-daegſche boecken, die meeſt by de jonge lieden geſleten werden, vervult: van zulcke woorden klincken de tongen der gener, die van liefde glimmen, en het hof, gelijck-men zeght, op de ſchoodt van de Joffrouwen maecken. Die het *woord* niet en weet, en mach niet mede gaen. 't Is gemeenelick, mijn hert, mijn trooſt, mijn oogh, mijn licht, mijn beckje, mijn zoetertje &c. Maer die op hooger ſchoenen treden, willen oock hier in verheven zijn. 't Is kootjes volck, die op de gemeene weg wandelen. Deze en ſpreken maer van Princeſſen, Koninginnen, Sterren, Engels, Goddinnen: en wilt ghy 't al hooren, zy noemen die haer Al, die niet met allen is, als dreck in goud gewentelt; of, als de wijsheyd ſpreeckt, *een vercken met een goud juweel.* Voor deze menſchen en is noch grond, noch oever. De heylige Geeſt zegt: *En zijt niet als een peerd, of als een muyl-ezel, zonder verſtand: wiens muyl men toe-ſnoert met een gebit en toom.* Maer deze loopen gantſch on-gebonden daer henen, geen ander wet hebbende, als zonder wet te leven. 't Is by haer een Courtiſaenſche wijsheyd gerekent, daer van de gekapte narren, bykans ſchaemte zouden hebben.

Ik hebbe van een gehoort, die met ernſt zulk een op-ſchrift op een minne-brief ſtelde: *Aen de heylige Majeſteyt van de Koninginne mijnes herten.* Wie zal die onder redelicke menſchen

tellen, die zulcke nietige dwaesheyd voor een geestige wijſheyd rekenen? Maer wilt ghy noch een groffe en taſtelicke poeve van deze herſſenlooze dulheyd hebben? Hoort wat een aerdige hofſcheyd een Ioncker gebruyckte, diens opperſte deel met zulcke miſt benevelt was. Hy wilde quanſuys den bet-weet ſpelen, en in plaetſe, dat andere haer zalaede met olye van vley-ſteerten toe-bereyden, wild' hy de zijne met een middelbaere ſcherp-zoete ſauſſe begieten. Schrijvende dan aen een edel Jonck-vrouw, zijn matreſſe, en denckende by hem zelven, dat haer den tijtel te geven van *doorluchtige*, te veel was, en de lof van *eerbaere* veel te weynig, verzinde recht tuſſchen hemel en aerde te vlieghen, mids ſchrijvende, *Aen de bykans door-luchtighe*. Tot zulck een pot, zulck een deckſel. Die oock yets van beter ſmaecke van deze hoofdelooze minnaers verwachten wil; voege hem vryelick by dien boer, welcke vertoefde dat de vliet zijnen loop eyndigde, op dat hy mochte droogs voeds daer over gaen. Soo daer evenwel noch eenig deel van wijsheyd geſpeurt wert, die zal hier in vervat zijn, dat de ſommige van paſſe zo wijs zijn, dat zy haer zelven merken ganſchelick niet wijs te zijn. Van zulcken ſlagh was die Gezelle, welcke tot zijn lieve Vrijſter dorſte zeggen, *Ick ben zonder God, zonder u, en zonder my*. Te weten, *zonder God*, om dat ick hem niet aen en bidde, maer u: *zonder u*, om dat ick u niet en hebbe: *zonder my*, om dat ghy my hebt, en ick niet my zelven. Goddelooze guyten, die haer opperſte goed ſtellen, en haer grootſten dienſt beſteden, in het vuyl gebruyck van het gene met eerbaerheyd niet en magh genoemt werden: maer vermenſchte Duyvels, die haer zelven uyt ſchudden, en God tot de helle zenden, op dat zy haer tonge tegen den Hemel mochten uyt-ſteken, en een Gods-dienſt op-rechten, daer van den Af-god een on-reyn ſchepſel, de dienaers een uyt-braeckſel

van

van de helle, en het eynde van allen, een on-ſterffelick berouw is, en een eeuwigh-duerende ſmerte!

Keert tot u zelven, ellendige ziel-moorders, die verloren zijt in den dool-hof van uw ydele gedachten: ont-wert u uyt de ſtricken, die ghy u zelven zoo ſchadelick en ſchandelick gevlochten hebt. En om u zelven nu voor-by te gaen, en de ſchuldige plicht, die ghy uwen opperſten Leen-heer ſchuldig zijt, bemerckt in een heylige ſtilheyd, hoedanig, en wat zy is, die ghy voor uw' Goddinne houd. Een vrouwe, van een vrouwe geboren; een worm en een worm-aes; ſtof en kaf van den wind gedreven; hoy en gras; en wilt ghy wat meer hebben, een bloeme des velds, die ghy heden ziet, en morgen te vergeefs zoeckt. Zy is, gelijck wy alle te zamen, een voor-beeld van ſwackheyd, een roof des tijds, een ſpeel-tuygh van de wind, een bobbel, een teere water-bieze, een ſchildery van on-geſtadigheyd; en om in 't korte veel te zeggen, een weynig ſlijm en ſluymen, met bitter galle te zaem gemenght. Arme menſchen dan, die noch de hoornen willen op-ſteken, en met de Pauw, zich in haer vederen ſpiegelen! weeſt zone of dochter van een Koninck of Keyſer, en watter groods ter wereld kan genoemt werden; ghy zijt eerſtelick gevormt in een ſlijmigh vat, en hebt daer gedreven tuſſchen de uyt-worpſelen, die van ſpijze ende dranck over-blijven: gevoet van het gene de Schriftuere eygentlick *wegh-doenſſel* noemt, en dat eertijds niemand naken en mocht, zonder on-reyn te zijn. Daer vlot dit moedig meeſter-werck, als in de barningen, tuſſchen duyzent klippen en vuylen: in geduerigh gevaer zijnde, om alle ooghen-blick ſchip-braecke te lijden. De minſte val, of het verrecken van de moeder, is ghenoegzaem, om het zelve, door de weereld, uyt de wereld te zenden. Het ſnuytſſel of het uyt-gaen van een keerſſe kan dit vazel lichtelick

versticken; jae al heeft het schoon nu vaste leden ontfangen. Is het dan, de ronde van zijnen tijd vervult zijnde, uyt de banden van deze duyster kercker uyt-gebroken, met de overlickste smerte, en de alder-grootste schaemte van zijn moeder, die de swackheyd en de eerbaerheyd van een vrouwe lijden kan; ziet, zo ligget daer henen, als een klompjen van rood vleesch, geen ander beweginge hebbende, als de zee-gallen, of diergelijcke twijffel gedierten, die een ziele in plaetze van zout gegeven is, alleenelick om dat zy niet verrotten en zouden. Andere gedierten en zijn zoo haest niet geworpen, of uyt haer schaele gekropen, zy loopen stracks, uyt haer zelven, naer haer voedzel; en gelijk zy haer kleeren gemaeckt, zoo vinden zy oock de tafel al gedeckt. Maer dit erbarmig schepsel, naeckt en kael, gantsch hulpeloos van zich zelven, moet daer jaren en dagen, in zijn eygen stanck en vuyligheyd liggen. Zijn liessens moeten werden geviert, zijn oorkens gereynigt, zijn oxels, jae alle zijn ledekens, moeten met pluyssels en doeckskens bezet zijn; of anders moest het in draght versmelten, en in zijn vuyligheyd verrotten. Eyndelick, gelijcker niet grootscher en is als de mensch, zoo en isser oock niet ellendiger. En wat willen wy anders zeggen, wanneer wy deze onreyne romp en ramp, zoo çierlick toyen, en zoo kostelik opsmucken, als dat wy schandelick en on-volmaeckt zijnde van ons zelven, onze volkomentheyd van de beesten leenen, en met ons lichaem om prijs roffiaenen willen. Let hier wel op, ydele licht voeten, die u zelven wilt gedoopt hebben met de naem van Courtisanen, en uw ambacht maeckt, met de Joffrouwen te hoven, en in haer oogen te leven.

Dat ghy aen-bidt, en zoeckt te vieren
Gelijck yet Godd'licks, zonder vleck:
En noch zoo schoon tracht op te çieren
't Is anders niet als stanck en dreck.

EM-

EMBLEMATA
IV.
Nu, hola, mond! niet al te bond.

GHy zegt, ghy draeght een pack, en gaet dus ommevragen,
Wie dat het zelf, quansuys, in uwe steed' zal dragen:
Elck een ziet wat ghy jaegt; een duyvig beck-getreck,
Op dat ick niet en zeggh', een innigh tong-geleck.
Maer zijt ghy niet beducht, wie dat op hem zal laden
Dat drouvig zond-gewicht, die helsch-geneygde daden,
Daer in ghy ligt verstrickt? Wel wilt ghy zijn bevrijt?
Kust Godes Zoon, gelooft, en zijne gramschap mijd.

Uyt-

Uyt-legginghe.

HEt is een eerlick, en treflick houwelick, wanneer de zedigheyd en geneughte malkanderen trouwe ſweeren; of wanneer de zoetigheyd en nuttigheyd, met onderlinge om-helzinge, de zelve lijne trecken. Ik houde-ze voor vyanden van 't menſchelicke geſlachte, die het vermaeck t'eenemael uyt de weereld bannen, en de nordſche ſtraffigheyd een eeuwige heerſchappye op-dragen. Onze groote Meeſter en wilt niet, dat wy altijdts met gefronſte voor-hoofden, en op-getrocken wijng-brauwen, de tucht-meeſters zullen ſpelen. Hy heeft ons gezichte alzoo geſchapen, dat wy te gelijcke Hemel en aerde konnen aenſchouwen, op dat wy-ze beyde zouden gebruycken; doch noyt de aerde van den Hemel af-ſcheydende. Men mach dit tijdelick leven wel ſmaken, en de ſauſſen oock proeven, die ons de wijsheyd der natuere bereyd heeft: die zijnde de eerſte oorzaeke, niet zonder oorzaeke, maer alles met gewigte, mate, en getal, wonderbaerlik gevoegt heeft. Wy en moeten ons buyten ons zelven niet ſtellen, en de menſchelickheyd geheel ont-glippen, om ons zelven op een ander vorme te gieten. Ick en ſpreke nu niet van onze zondige verdorventheyd.

De jongen was een jongen, zeght de heylige Geeſt van Samuel. De menſche is een menſche, dat is uyt ziele ende lichaem beſtaende. Dit gebouw en moet niet ont-daen, maer met een broederlicke verbinteniſſe te zamen gehouden werden. De ziele is de man, het lichaem de vrouwe. Deze en moeten geen ſcheydbrief maecken, door twiſt, of nijdigheyd; maer veel eer, met gemengde om-halzingen, malkanderen by-ſtaen, en alle hulpe en gunſte bewijſen.

Maer

Maer hier is de ſwarigheyd, en de oorſprongh van tranen; dat wy, ghelijck in alle ander dinghen, oock in geneughte geen mate en houden. 't Is een by-voeghſel, en wy maecken het grooter, als het voornaemſte ſtuck-wercks: 't is een kant, maer die breeder gheweven wert, als het binnenſte laecken. De Schrifture noemt den menſche enckelick *ziele*; maer dus doende, mach hy wel enckelick *lichaem* ghenoemt werden, ghelijck het zelve de Rabbijnen, als van dien heerlicken tijtel beſchaemt zijnde, ghedaen hebben; die den menſche *Gouf*, dat is, lichaem, heeten: ghelijck hy oock in de boecken onzer zaligheyd, *vleeſch* genoemt wert. Wel te rechte; als die dat Goddelicke deel, deur den roock, en het roet van de vuyle ſchouwe des lichaems, ghelijck verſtickt, en geen ander leven ghelaten hebben, als om onze vleeſchelicke wel-luſten in 't leven te behouden.

Doch om deze woeſte zee in geen putjen te willen leyden; laet ons maer een weynigh onder de jonge luyden verkeeren. Bezie wat een ghetater, en dertele fijmelinghen daer veel-tijdts omgaen; wat kout, wat gheſpel, wat aenraeckinghen daer verzint en gepleeght werden. En, om ons zelven noch naerder te beſnijden, merck wat een menighte van wulpſche zoen-konſtjens op de bane rijden, die de Iongmans des nachts in hare herſſens ſmeden, om hare duyſtere wercken der wel-luſt te lief-koozen, en dat teere volcxken, deur een ghemaeckt fatſoen, aen te wrijven, dat zy anders met zoeten ernſt verwerpen zouden. Ick en wil dit papier niet bekladden, met alle die dertele bootsſinghen; maer hier alleenlick verdoemen dat Sodomitiſch over-ſpel, dat zommige met de mond bedrijven, teghen den danck, en met ſpijtigh verdriet van eerbare Ionck-vrouwen, die haer mond moeten leenen, tot een ſpoel-vat, en ſpeel-vat van vuyle, en

zomtijds oock pockige tongen, die zy uyt een vodde-kot mede-gebracht hebben.

De geyle mond des vleeschs is geestigh om te dincken,
Al wat zoo eenighzins schijnt naer zijn smaeck te swincken,
Zijn eenigh hemel-rijck: daer uyt hy pompt het nat,
Tot vulssel van zijns weerds verrot en vunstich vat.
De kus, die anderssins, gantsch middelbaer kan wezen,
Iae oock met reden is in d'oude eeuw geprezen,
Wert tot een gift des vleeschs van velen nu gepleeght,
Die alleen deur de hitt' der nieren zijn beweeght.

Wie en weet niet, wat oock menigh-mael op zulcke zoentjens naer volght. Hoor, wat TIBULLUS, van de Ionck-vrouwen zijner eeuwe, zingt:

Rapta dabit primò, pòst offeret ipsa volent
Post eliam collo se implicuisse volet.

Dat is:

Zy zal eerst, als het schijnt, met vinnigh tegen-streven,
V laeten zoo een kus, maer haer gelaet is vals:
Daer naer zal zy vanzelfs, u lieve kusjens geven;
Daer naer oock willigh zijn te hangen om uw hals.

En wat anders hier naer, als wercken, die niet geoorloft en zijn, als tusschen twee echte lieden. Kusjens,

Niet die een zuster geeft aen haren straffen broeder,
Maer die een zachte vrouw geeft aen een bitsigh man;
Niet als Diana *krijght van* Phebus, *of haer moeder,*
Maer zoo on-kuysch, als Mars *zijn* Venus *geven kan.*

Zoo

Zoo ſpreeckt de Poët in zijn eygen taele, diens zoet-rolligheyd niet wel en kan uyt-gedruckt werden:

Qualia nec fratri, tulerit germana ſe vero,
Sed tulerit cupido mollis amica viro:

Qualia credendum eſt non Phœbum *ferre* Dianæ,
Sed Venerem Marti *ſæpe tuliſſe ſuo.*

Hier zullen voornemelick de jonge Maegden, wiens ongekoockte bloed noch in zijn eerſte zode is, haer oudelick en koudelick te dragen hebben, om de eerſte beginſſelen van ſchaemtelooze on-kuysheyd geen plaetſe te geven, op dat zy van de laetſte on-eere niet ver-raſcht en werden. Zedigheyd en ſchaemte is het ſchoonſte lijf-teecken der jonge luyden, maer voor-nemelick der maegden, die natuere gewilt heeft de ſwackſte te wezen. Verloren is zy, die de ſchaemte verloren heeft.

Dochters weeſt doch nimmers moe',
Maer zijt altoos op uw hoe',
Dat u nergens eenigh quant,
Onder ſchijn van echten band,
Onder 't kleed van zoete weeld,
Al uw goed, uw eer ont-ſteelt.
Al dat gluyren, al 't gefleem,
Al dat ſtreelen, al dat zeem,
Al de kusjens, al 't getaſt,
By geen eerbaer lien en paſt.
Ioffrouw ſtae op ſintinel,
En wat anders hier uyt ſpel:
't Zijn de voor-boon, 't is de boogh,
Die daer zoet' lick laght om-hoogh,

En allenghskens water pompt,
Tot hy op u neder-komt.
Wat is 't doch van al uw schoon,
Als ghy mist uw' eere-kroon?
Wat is 't daer een maeghd med' roemt,
Als zy een-mael is ont-bloemt.

Maer, om by den draed te blijven, laet ons den oorsprong van het kussen onder-zoecken. De wijze van kussen is van oude tijden, jae van de uytterste memorie der menschen, bekent geweest. Zy heeft haer af-komste getrocken uyt het ingewand, en de innerlicke genegentheyd van Adams kinderen, onder malkander. Men ziet, daer over-groote vriendschap is, voor-nemelick in de eerste aen-komsten, of laetste af-scheydingen der vrienden, dat het bloed naer de uytterlicke deelen des lichaems komt uyt-geschoten, en byzonderlick zijn vertreck, of gelijckmen spreeckt, zijn *rendez-vous* neemt, daer de natuere alle de zinnen by den anderen gestelt heeft, ende het welcke, onder alle volcken des werelds open-gedragen wert. Dewijle het bloed dan uyt zijn eygen vaten niet en kan verlaten werden, en nu ten eynde van zijn vrydom gekommen is, zoeckende even-wel naerder gemeynschap te hebben, met het gene, daer mede het wilde in een gesmolten en vereenight zijn; beweget den wille, om den mond, gelijck als de deure der zelven, te naerderen, en zoo niet anders, ten minsten de aezemen, als lichamelicke geesten, door den anderen te doen loopen, op dat zy alzoo een vaste, doch dunne band zijn zouden, om deze twee te zamen te stricken.

Om deze vereeninge, doch op een geestelicke wijze, zucht de Bruyd Christi, in dat Hooge Lied Salomons, begeerende met haren Bruydegom, deur een kus, dat is op het alder-

nauwste

nauwste vereenight te zijn. Alzoo bestond de aertsch-vader Iacob zijn Rachel met een kus te groeten: en daer hy tot noch toe on-bekent was geweest, zijn kennisse, ende liefde gelijckelick daer mede te beginnen. Ende alzoo hebben alle die oude Heyligen, mans en vrouwen, malkanderen begroet, en veeltijds oock hare brieven besloten, met een ernstige begeerte; dat d'een den anderen kussen zouden. Hoewel daer oock gevonden zijn, die deze heylighe wijze, tot verraed en moorderye gebruyckt hebben: als daer zijn geweest Ioab, en die schrickelicke Gods-moorder, die *den Heere der heerlickheyd*, onder zulck een vriendelick mom-aenzicht, zoo valschelick, als verdoemelick, in de handen zijner vyanden over-gelevert heeft. Ander-sins zoo was de kus een heyligh, en eerbaer ken-teecken van de liefde, die-men yemand van herten toe-droegh. De heylige Papieren geven getuygenisse, dat wanneer zich Ioseph zijnen Broederen bekent gemaeckt hadde, dat hy-ze alle om den hals viel, en met weenende oogen, kussede. Gelijckerwijs oock Iosephs zonen van haren Groot-vader om-helst, en met een kus ontfangen wierden. Zulcke exempelen zult ghy met menigte vinden, in beyde de uytterste willen, daer ons de erve des Hemels gemaeckt is.

Maer gelijck de kus een ken-penning was van onderlinge liefde, zoo is hy oock gebruyckt geweest, tot bewijs van een vrywillige gehoorzaemheyd en eer-dienst, die de mindere aen de meerdere, de Onder-danen aen de Opper-machten schuldig waren. *Kußet den zone*, zeght de Geest des Heeren, *op dat hy niet en toorne*: dat is, bewijst hem niet alleen een teere liefde; maer eert hem oock met alle onderwerpinge en gehoorzaemheyd.

VVel aen dan, dertel jeughd, die u verheught in't kußen,
En uwen heeten brand, door vuylgebruyck, te blussen,
Keer van die rots en klip, die hooghe zanden mijd;
Houd strack een ander streeck, al-eer ghy schip-braeck lijd.
Roep steeds om Godes hulp, streck uyt uw slappe handen,
Heff' op uw trage knyen, ont-worstel uyt de banden
Van't vuyl bejagh des vleeschs; weck Iesum, grijp hem aen,
Of denck vry, en geloof dat ghy haest zult vergaen.
Om-helst dat zoete Lam, dat u zijn mond komt bieden;
Volgh, waer het henen gaet, wil uyt zijn spoor niet vlieden;
VVeest altijds van zijn treyn, gelijck die hoofsche lien,
Die altijds willen zijn van hare Prins gezien.
Ghebruyck voor al't gebed, waer door ghy zult toe-sluyten
De poorten van der hel; het water doen ont-spruyten,
Dat uyt de hemel vloeyt, en noyt en zal vergaen;
Een levend' water-stroom zal uyt uw buyck ont-staen.
Ghy zult, al wert ghy oock als nu en dan bestreden,
Van druck en tegen-spoed, des Duyvels kop vertreden:
En wilt ghy't al in't kort, ghy zult, met klaer bescheyd,
Van nu aen Gode zien, en in al eeuwigheyd.

EM-

EMBLEMATA
V.
't Is al te kleyn, als 't is ghemeyn.

HEt kind vertoont zijn aerd, korts naer het is gebo-
ren:
Het wilt daer enckel in, en met gewelt deur-boren,
Daer 't meest gesloten is. De wegh, die open leght,
Is al te veel gemeen, te effen en te slecht.
Waer wilt ghy menschen heen? den Hellen weg des Heeren
Verstoot ghy met de voet; het duyster wilt ghy leeren,
En wat verborgen is, in Gods verholen raed:
Daer ghy, het geen alleen u noodigh is, versmaet.

Uyt-

Uyt-legginge.

Men zeght, dat eertijds Euclides, de vader van de wis-konste, on-tijdelick van de gelegentheyd der Goden gevraeght zijnde, dit voor een andwoorde gaf, *Het gene ghy my vraeght, en weet ick niet: dat eene weet ick, dat zy over te keur-wijze vertoornt zijn.* Een gelijck-duydige spreucke met die van Socrates; *Quæ supra nos, nihil ad nos. Dat boven ons is, en raeckt ons niet.* Maer verstaet dit gezondelick. De meyninge van die natuerlicke lichten en is niet geweest, om de menschen t'eenemael af te leyden van de kennisse Gods, ende der Goddelicker dingen; maer om te teugelen, en in te binden die uyt-swierige vermetelheyd der gener, die als vremdelingen levende by haer eygen zelven, vermaerde burgers wilden wezen in die dingen, daer toe zy geen toe-gangh en hadden; maer die voor haer verstand, als grondelooze kolcken, en verslindige wielingen zijn.

De oogen bevinden zich qualick, als zy de klaerheyt der zonne starlincx willen aen-zien: alzoo wert het gezichte onzer zielen verstomt, en uyt-gebluscht, wanneer wy ondernemen vermetelick te dringen in die hooge dingen, die de Hemel voor ons heeft willen verbergen. *Die de Majesteyt onderzoeckt*, zeght de wijsheyd, *zal van de heerlickheyd onder-druckt werden.* De enghten van de menschelicke ziele en konnen de on-metelicke wijde van die Goddelicke grootheyd in het minste niet om-helzen of begrijpen *De mensche en zal my niet zien, en leven*, zeght de Heere. Hy is aen-biddelick, maer niet onder-zoeckelick: zijn heymenissen zijn te eeren, maer niet te naerderen. Hoor den Apostel: *Dat niemand en gevoele, boven het gene, dat hy behoort te gevoelen; maer dat zijn gevoelen zy tot matigheyd, naer dat God een yegelick de mate des geloofs geleydt heeft.*

Want

Want willen wy ander-zins de ſtock buyten het bereck van onze ſpronck, en natuerlicke krachten, uyt ſtellen, de gaep-grond van de on-diepte der hellen zal ons verſwelgen. Wel te recht zeght die kloecke penne, in zijn bouck van de Standvaſtigheyd: *Vt papiliones, & minuta quædam animalcula veſpere lucernæ lumen circum volitant, donec amburantur, ſic vaga mens, per curioſam curam, laſcivit circa arcanam myſteriorum flammam.* Verſtaet het: *Gelijck de muggen, en zommige andere kleyne dierkens, des avonds gins en weder, rontom het licht der keerſſe vliegen; alzoo dertelt het ſwermigh gemoed, door een over-keurige zorge, ontrent de heymelicke vlamme der verborgentheyden.* Daerom oock SOCRATES, om zulcke goddelooze wijsheyd in te toomen, eertijds gevraeght zijnde, wat dat in de helle gedaen wiert, gaf voor antwoorde, *Ick en hebbe daer noyt geweeſt, noch oyt met yemand geſproken, die van daer gekommen is.* Evel-eens als AUGUSTINUS dien uyt-zendelingh des Duyvels bejegende, die van hem zocht te weten, wat God voor de Scheppinge der wereld dede: *Hy maeckte,* zeyde hy, *een helle, om zulcke on-tijdige vragers in te werpen.*

Daer en is niet ter wereld dat onze zinnen meer verbijſtert, dan als wy ons zelven aen-dragen, den voor-hangh van het heylighdom der heyligen te ſcheuren, en met on-gewiede herſſens in Gods heymelickheyd te booren. De duyvel heeft genough op onze ziele gewonnen, wanneer wy zoo verde geleyt zijn, dat wy de Goddelicke dingen met de korte elle van ons kleyn begrijp willen uyt-meten; en de on-eyndelikheyd vormen, naer de leeſt van een geſchapen ziele. Wy reyken naer God, maer wy werden bereyckt van Gods artſchvyand: wy ſtijgen naer den hemel, maer wy dalen in de helle. THALES, een van de Griecksche wijzen, heel nouſtigh en bezigh zijnde, in het aen-ſchouwen des hemels, is in een gracht gevallen. Het welcke van zijn dienſt-bode gemerckt zijnde,

zeyde zulcks wel verdient te hebben: om dat hy geen acht ſlaende, op die dingen, die voor zijn voeten lagen, arbeyde den hemel te kennen, die boven zijn bereyck was.

Dit kan, met bondigher waerheyd, van onze huydige menſchen gezeght werden, die de geopenbaerde dingen des hemels nauwelicks waerdigh en achten haer betrachtinge, en met een reuzige op-geblazentheyd de hooge diepten Gods zoucken te door-gronden. Wat iſſer al gehouwen en geweert geweeſt, over die on-begrijpelicke verborgentheyden van Gods verkieſinge, en die pointen die daer aen kleven? wat goddelooze vermetelheyd is daer door te voorſchijn gekommen? wat heylooze redenen zijn daer uyt-gerezen? wat twiſt, wat nijd, wat vyandſchap is daer uyt-gebroeyt? en dat alles, door een goddeloos gekittel, om alles te weten, dat niet geweten en wert, als met niet te weten. Een Egiptenaer gevraegt zijnde, wat dat hy onder zijn mantel gedeckt droegh: antwoorde, met een gereede aerdigheyd, *dat het daerom bedeckt was, om dat niemand weten en zoude, wat het was.* Dit behoorden wy in deze ghelegentheyd te dincken, dat God de Heere deze diepe heymeniſſen voor ons ſwack begrijp verborghen heeft, op dat wy ons geen-zins bemoeyen noch te vergeefs vermoeyen zouden, om de zelve te onderzoucken. Hier in is te prijzen, de zedige Godvruchtigheyd van SPINEUS, zeggende, *dat het tot ſtichtinge van onze gewiſſen genough is, (aen een zijde geſtelt zijnde die hooge, en over-keurighe onder-zouckinghe van de on-begrijpelicke oordeelen Gods) dat wy weten, dat de perſoonen van God niet aen-geſien en werden, maer dat, onder alle volckeren, wie hem vreeſt, en gerechtigheyd werckt, hem aengenaem is. Dat hy wilt, dat alle menſchen behouden werden, en tot de kenniſſe der waerheyd kommen. Dat, wie in hem gelooft, niet en zal verdoemt werden, en diergelijcke redenen meer,*

meer, die ons verzekeren van zijne genegentheyd tot onze zaligheyd, en onze gemoederen bevrijden van alle quetst-steentjens, en pijnelicke twijffelingen.

'tEn is niet met alle van ons; 't en is maer beuzelinghe van al ons menschelick verstant. Het is zoo verre van daer, dat onze krachten die Goddelicke hooghte vatten zouden, dat van alle de wercken onzes Scheppers, die best van alle zijn merck-teecken dragen, en meest de zijne zijn, die wy alder-minst verstaen. 't Is de Christenen een oorzaeck van te gelooven, wanneer zy, in de Goddelicke cohieren, on-gelooffelicke dingen ontmoeten: te meer zijn die naer de reden, als zy zijn tegen de menschelicke reden. Het verstand des vleesch is een vyandschap tegen God, het en wert de Wet Gods niet onder-danigh: het en kan oock niet. Zoo Gods wercken, naer de reden waren, 't en zouden geen verborgentheyden zijn: zoo zy eenigh exempel of even-beeld hadden, zoo en waren zy niet yet byzonders. PLATO zelve, die acht dat het een feyle van Goddeloosheyd is, al te keurigh Gods wonderen te onder-zoucken, en de oorzaeken van alle dingen te willen weten. Men ziet oock, dat alle staten hare heymenissen hebben, zonder de welcke zy qualick zouden geregiert werden. Waerom willen wy die God onthouden, en zijn rijcke van erger en minder voor-recht, als de onze maecken?

Te dede Deo: quæ capere haud potes, remitte.
Intensio fuat ista remissio, vel acris.
Id sat tibi sit, scire; quod hoc scire, negatur.
Quo sumere frustra temerarium laborem?
Captare, quod unquam haud capias; sitis bibendo est.

Dat is:

Begeeſt u onder God: laet dat ghy niet kont vaeten,
Die ſlackheyd zal u hier, als een ſtrack-ſpanſel, baeten.
Dit zy voor u genough, te weten; dat ghy niet,
Noch geenzins weten meught, het geen' u God verbiet,
Waer toe daer heen geport, daer toe ghy noyt zult komen?
Waer toe veel moeyt' en pijn lichtveerdigh op-ghenomen?
Te grijpen naer het geen' ghy nimmers en begrijpt,
Is dorſt, die ghy altoos, door 't drincken, ſcherper ſlijpt.

Ick en kan hier niet naer-laten een gedicht by te vougen, dat ons de Franſche OVIDIUS beſchreven heeft. Maer om het bancket tot het tweede gerichte te behouden, laet deze over-zettinge voor-gezet werden.

Men zeght dat Iupiter vergramt op 't menſch-geſlachte,
Dat, met een ſtout bedrijf, tot in den hemel brachte
Zijn re'en, en weder-re'en, op dat het mocht beſpien
De hooge dingen Gods, die niemand en magh zien:
Zijnd' eens vol luſt en drift, gingh voor zijn lief verkieſen
Me-vrouw Vermetelheyd; daer zy ſliep in de biezen,
Ontrent den hemel-bergh: en kuſſend' haer, ontfingh
D'Opiny, voor den menſch een zeer vergiftigh dingh.
Vrouw Meenen was de Min: en wert geleyd ter ſcholen,
By Trots, en Fantazy, op zotte Ionckheyds molen,
Daer zy zoo hoogh op-ſwol, dat zy, vol onverſtand,
Haer eygen ouders zelfs deed' beven, onder d' hand.
Zy ſcheen in haer gezicht een fiere beeſt te dragen:
Haer hoofd was vol van wind, van roock, en vremde vlagen:
Haer herte was gebroet van ydel Zucht, haer peet:
En deckt' Eer-gierigheyd met een gebreckigh kleed.

Haer aenzicht was heel schoon, en wonder fraey besneden:
Zy hadd' een zoete mond, vol lieffelicke reden:
Haer rugge was verciert met vlercken hoogh en breed.
Haer voeten waren niet met vleesch of been bekleet,
Maer met kattoen, en wol, van stoffe teer en zochte:
Op dat wanneer zy gingh, haer niemand hooren mochte.
Zy nam haer Leger-plaets ('t was wonder om te zien)
In't heymelick vertreck der Gods-geleerde lien,
Dat nieuw-Rabbijnsche volck, en werdd' haer hoofd', en zeden,
Door veel verscheydenheyd van schriftelicke reden:
Op dat het wiert gestraft; mids dat het was verkeert,
En, met een Reus-bedrijf, den hemel hadd' beleert.
Dit monster maeckt den zoon tweedrachtigh met den vader:
Dit monster maeckt dat broe'rs on-eenigh zijn te gader:
Ont-zustert zusters hert: stelt recht-sweers in verschil;
Zoo dat zich d'een in 't bloed van d'ander wasschen wil.
De oom die haet zijn neef; de knecht die haet zijn heere;
De vrouw en geeft niet meer aen haren man zijn eere:
De kinders, zonder re'en, die twisten van 't geloof:
De orden is ontschaeckt; de wetten zijn ten roof.
Men ziet den Ambachts-man zijn werck en neeringh staecken:
De Boer verlaet zijn vee; de Advocaet zijn zaecken;
De Koop-man zijn bedrijf; de Schipper schip en schuyt;
De vrome wert on-vroom; d'oprechtigheyd is uyt.
Het school-volck sich on-tucht; de Lants-man maeckt een degen
Van zijn krom-tandigh mes, daer med' hy was verlegen:
Zijn scherp-gepunte eggh', die smeed hy tot een pijck;
Zijn ploug-scheer tot een mes, of yet wat zulcks gelijck.
Vermogentheyd is dood: elck een leeft naer zijn wijze,
En maeckt dat overal veel on-geschicktheyd rijze.

De lust, de gierigheyd, de dolingh on-beheert,
Die hebben op en neer de wereld om-gekeert.

Dit zijn de eygen woorden van de Poët:

On dit, que Iupiter fasché contre la race
Des hommes, qui vouloient par curieuse audace
Envoyer leurs raisons, jusqu'au ciel, pour sçavoir
Les hauts secrets divins, que l'homme ne doit voir;
Vn jour estant gaillard choisit pour son amie
Dame Presomption, la voyant endormie
Au pied du mont Olympe, & la baisant soudain
Conceut l'Opinion, peste du genre humain.
Cuider en fut nourrice, & fut mise à l'escolle
D'Orgueil, de Fantasie, & de jeunesse folle.
Elle fut si enflée, & si pleine d'erreur,
Que mesme ses parens faisoit trembler d'horreur.
Elle avoit le regard d'une orgueilleuse beste,
De vent & de fumée avoit pleyne la teste,
Son cœur estoit couvé de vaine Affection,
Et sous un pauvre habit cachoit l'Ambition.
Son visage estoit beau comme d'une Sereine,
D'une parole douce avoit la bouche pleine:
Legere elle portoit des ailes sur le dos:
Ses jambes & ses pieds n'estoient de chair ny d'os;
Ils estoient faicts de laine & de coton bien tendre,
Afin qu'a son marcher on ne la peust entendre.
Elle se vint loger par estranges moyens
Dedans le cabinet des Theologiens,
De ces nouveaux Rabins, & brouilla leur courage,
Par la diversité de cent nouveaux passages;

Afin de les punir d'estre trop curieux,
Et d'avoir eschellé, comme Geans, les cieux.
Ce monstre arme le fils contre son propre pere;
Le frere factieux s'arme contre son frere:
La sœur contre la sœur, & les cousins germains
Au sang de leurs cousins veulent tremper leurs mains.
L'oncle hait son nepveu, le serviteur son maistre:
La femme ne veut plus son mary recognoistre:
Les enfans sans raisons disputent de la foy,
Et tout a l'abandon va sans ordre, & sans loy.
L'Artisan par ce monstre a laissé sa boutique,
Le Pasteur ses brebis, l'Advocat sa pratique,
Sa nef le Marinier, son trafiq' le Marchant,
Et par luy le preudhomme est devenu meschant.
L'Escolier se desbauche, & de sa faux tortue
Le Laboureur façonne une dague pointue,
Vne pique guerrier il fait de son rateau,
Et l'acier de son coutre il change en un couteau.
Morte est l'authorité: chascun vit en sa guise:
Au vice desreiglé la licence est permise:
Le desir, l'avarice, & l'erreur insensé
Ont sans dessus dessous le monde renversé.

EMBLEMATA
VI.
Eendracht maeckt macht.

TWee Sloupen heel gelijck, die beyd' om beſte roeyen,
De een van achter mart, de ander zietmen ſpoeyen:
Maetroos, quanſuys, belaen, die werpt een touwtjen uyt,
Om zoo dees kacke-neſt te halen aen zijn ſchuyt.
Waer van is dit verſchil? Regierders wilt het mercken:
Gelijck een-dracht maeckt macht, *twee-dracht verbreeckt de ſtercken.*
De Sloup, die achter-blijft, zijn riemen on-lijck ſlaet;
Het land, dat niet en treckt een lijn', zeer licht vergaet.

Uyt-

Uyt-legginge.

EEn goet burger moet altijts voor oogen, en in zijn herte hebben, die gulden ſpreucke, van PLATO eerſt-mael verzint, en van CICERO verhaelt en gepresen, *dat de menſchen niet alleen voor haer zelven geboren zijn, maer dat het vader-lant een deel zich toe-draeght; een deel de kinderen; ende een deel de ouders ende vrienden.* Het Vader-lant gaet, met goed recht, in 't eerſte gelid, dat wy altijds, onder Godt, alles ſchuldigh zijn; voor het welcke wy niet twijffelen moeten, als de gelegentheyd zulcks vordert, goed en bloed, en alles uyt te ſtorten, dat lief en aengenaem kan gezeyd werden. Wy moeten daerom het gemeene beſten als een ſchip houden, alwaer niet alleen de Stier-man de hand aen 't roer, en de ooge in 't zeyl heeft, maer daer alle het volck, zelfs tot de paſſagiers en med'-gangers haer hulpe bewijzen, naer dat de nood vereyſcht, en het gevaer dat mede brenght. Deze een-moedigheyd, vergezelſchapt met hulp en by-ſtand, is de eenige oorzake (onder den hemel) van de behoudeniſſe des ſchips; en volgens oock van alle die gene, die haer goed en leven daer in verpant en gewaegt hebben. Geeft uw land het rijckſte in-kommen des werelds; begroot tollen en accijzen, zoo veel als ghy wilt; telt renten en thienden zonder getal; 't en zal alles niet gedijden, noch baten, zoo ghy geen goede, dat is, eendrachtige burghers en ſtelt, die alles om het gemeene vader-land willen lijden, en uyt-voeren. Het welcke SCILLURUS zeer levendig voor oogen ſtelde: de welke zieck zijnde tot der doodt, en nu al-reede af-geſleten van jaren, dede voor hem kommen zijn vier-en-twintigh zonen, of ghelijck andere ſchrijven, tachentigh, alle uyt zijn lichaem voort-gheteelt: ende ghenomen hebbende, naer het getal,

een buſſel met pijlen, naer het getal der zelver vaſtelick by een gebonden, gaf de zelve byzonderlick aen elck een van haer, bevelende dat zy die gelijckelick breken zouden: het welcke van haer geweygert, als niet in haer macht zijnde, heeft hy alle de pijlen byzonderlick, d'een na de ander genomen, en zeer licht gebroken. Waer mede hy, door een naeckt voor-beeld, haer vermaent en bewezen heeft, dat zoo lange zy, door liefde en eenigheyd te zamen zouden verbonden blijven, door geen ſterckte, of liſtigheyd, en zouden verbroken ofte over-wonnen werden: maer in tegendeel, zoo zy oock door onderlinge on-gedraegzaemheyd, malkanderen niets te wille zijnde, quamen met den anderen te twiſten, en dien band der eenigheyd los te maecken, geen twijffel en zouden ſlaen, of zy zouden haeſtelick, of door haer eygen, of vremder handen, verſcheurt en vernielt werden. Een treffelicke leſſe, en die oock onze Heeren Staten tot onder-richtinge geſtreckt heeft, om onze Neder-landſche Leeuw een pijl-buſſel in de klauwen te ſtellen, met deze by-gevoegde wapen-ſpreucke, *Concordiâ res parvæ creſcunt*; Dat is: *Door eenigheyd werden kleyne dingen groot*. Een reden, die een-ſtemmigh is met dat oude woord, zeggende; Dat een ſtaet-gemeynte een beeſte is van langh-duerig leven, jae zelfs on-ſterffelick, zoo zy haer zelven door on-gelijck en ſcheuringe niet om en brenght. *Roomen*, zegt ergens een, zoude on-twijffelick eeuwigh geworden zijn, zoo de on-eenigheyd geen toe-gangh en plaetze onder haer gevonden hadde: welcke ſchijnt een vergift te wezen, dat den hemel, door een heymelick ſchickſel, over de machten des werelds uyt-ſchiet, om haer verganckelick en ſterffelick te maecken. Want men bevint, dat de Romeynen, zoo lange zy een-ſtemmelick, onder de gunſte der eenigheyd, haer banieren en arend-ſtandaerts te-

gen

gen haere vyanden uyt-gedragen, en de behoudenisse van haere gemeyne staet gezocht hebben, dat zy de gantsche wereld wetten gestelt en over-heert hebben: maer sedert, dat zy tegen haer eygen in-gewant hebben beginnen te woelen, en met de tanden der eergierigheyd dit burgerlick lichaem hebben bestaen te trecken en te sleuren, zijn zy in haer eygen bloed, door haer eygen handen, onder haer eygen gewelt, neder-gevallen, en ellendiglick vergaen.

Door-wandel maer eens, als wat anders doende, de Romeynsche geschiedenissen, ghy zult terstond gewaer werden, dat wanneer CINNA zijn eer-zucht op het tooneel gebrocht heeft; SYLLA zijn rolle beginnen te spelen; MARIUS zijn vlees-slachtigh treur-spel voor den dagh gebrocht heeft; en die twee groote Helden, die in den eersten trap met den anderen vermaeghschapt waren, de eene zijns gelijck, de ander zijn grooter niet en konde verdragen, dat deze wereld-Heeren, den spot en de verwoestinge van haere vyanden onderworpen zijnde, een droevigh exempel van de waerheyd dezer spreucke hebben naergelaten: *Discordia res maximæ dilabuntur*; Dat is: *Door twee-dracht werden de grootste dingen t'onder-gebracht.* Niet beter en verging het aen die van *Athenen*: welcke, door twistige scheuringe, malkanderen niet willende te gemoete kommen, zijn van haer verheerde over-heert geweest: want de Lacedemoniers, langen tijd onder haer jock gezucht en gebogen hebbende, veel minder in getal, in sterckte, en rijckdom zijnde, hebben haer bestaen met levendig geweld aen te tasten; en de uyt-komste is oock met zege-tekenen gekroont geweest.

Neem dit vast op: de eenigheyd is gelijck de wallen en bolle-wercken van een on-verwinnelicke stad; gelijck torens, sterckten van Diamant-steenen gebouwt, zoo wijt vermaert,

 en

en by de Poëten beschreven: die niet en konnen gemijnt, bestormt, of door eenigh gewelt van geschut, ja zelfs niet, gelijck de zelve zeggen, door Iupiters blixem, neder-gevelt werden. Daer-om oock AGESILAUS van yemand gevraeght zijnde, uyt wat reden de Stad van *Sparten* met geen vesten omcingelt en was? heeft de eenigheyd en de kloekheyd der Burgers getoont, zeggende; deze zijn de wallen en de mueren van *Sparten*: te kennen gevende, dat de staet-gemeynten door geen sterckte zekerder en zijn, als door de deught van over-een-dragende burgers. Maer van de on-eenigheyd magh wel de aen-sprake gebruyckt werden, die de arts-Poët, tegen een van de helsche goddinnen, uyt-dondert.

Tu potes unanimes armare in prœlia fratres,
Atque odiis versare domos: tu verbera tectis,
Funereasque inferre faces: tibi nomina mille,
Mille nocendi artes.

Met deze zin:

Ghy kont der broeders hert tot strijd en wapens voeren:
Ghy kont, door haet en twist de huyzen omme-roeren:
Ghy brenght een drouvigh vier, veel slagen, veel verdriet,
Alwaer-men uwen schrick, en uw' geveerte ziet.
Ghy hebt veel list en konst, ghy hebt veel duyzend streken,
Om schaed en leed te doen, te vellen en te breken.

Doe hier by:

Geen sterckte, geen ghewelt en kan u tegen-staen:
Daer ghy maer toe-gangh hebt, daer moet het al vergaen.

Hier op slaet die ernstige genuchte, die PLUTARCHUS, in zijn staet-regels, ons heeft naer-gelaten. Hy verhaelt, dat eenen

nen Leo Byzantius, een zeer geleert man, en die de ſchole der wijsheyd, langen tijd, betreden hadde, te *Athenen* gekommen is, alwaer de burgers, door on-eenigheyd, tegen den anderen verdeelt waren. Hy daer geſonden zijnde, om de ſtadt tot vrede, en eenigheyd te brengen, op een verheven plaetze geklommen, om van daer het volck te bequamelicker aen te ſpreken, heeft ter eerſter in-gang, door zijn kleyn en verneutelt lichaem, in ſtede van een ſtatige aen-dachtigheyd, een yegelik tot een ſchetterig gelagh bewogen. Welcke ſchielicke en on-verwachte bejegeninge, by den hayre grijpende, heeft hy dus zijn aen-ſprake aen-gevangen: Hoe, mannen van *Athenen!* hoe zoudet ghy aen-gaen, zo ghy dan mijn huys-vrouwe zaegt? die zoo kleyn en in-gedrongen is, dat zy nauwelicks tot mijn knyen kommen en ſoude. Door welck verhael, alzoo zy noch in veel grooter gelach uyt-berſteden, heeft hy met deze reden gevolght: maer ons, zoo kleyne zijnde, als wy zijn, zoo wanneer wy on-eenig zijn, en kan de heele Stad van *Conſtantinopelen* niet vatten. Philostratus verhaelt dit een weynig anders, en noch geneughelicker: Namelick, dat deze man, tot de Athenenſers gekommen zijnde, om haer de een-dracht aen te raden, dat hy terſtond, door zijn oubollige geſtalte, alle het volck tot lacchen verweckt heeft; niet om zijn kleynigheyd, als Plutarchus zeght, maer om dat hy een ongeſchickt, vet lichaem, en een grooten, over-hangenden buyck hadde: waer op hy on-verſteld, en met een ſtemmigh wezen, terſtont gezeght heeft: waerom lacht ghy doch, Atheenſche mannen? mijn huys-vrouwe is noch veel vetter, als ick ben; nochtans, als wy eenigh zijn, kan ons wel een beddeken vatten; maer on-eenigh zijnde, het heele huys niet. Hadde hy ten tijde Chriſti, ende een Chriſten, by de Chriſtenen geweeſt, hy hadde oock wel konnen zeggen:

 Zoo

Zoo ghy malkanderen bijt ende eet, ziet toe, dat ghy van malkanderen niet verteert en wert. Alzoo is eertijds het erf-deel Gods van den anderen ghescheurt. *Manasse was tegen Ephraim; Ephraim tegen Manasse, ende zy alle beyde tegen Iuda.* Maer wat wijn is uyt zulcke druyven geperst? Sy zijn eyndelick al te zamen een spot en roof van hare vyanden geworden. Een levendigh voorbeeld van het gene naer-maels de Heere Jesus zeyde: *Een yegelick Koninckrijck, dat tegen hem zelven gedeylt is, wert verwoest: ende een yegelicke stad, of huys tegen hem zelven gedeylt, en zal niet bestaen.* Het welcke de vermakelicke leer-gedichtselen van de PHILOSOPHEN oock aerdelick uyt-gedruckt hebben. Zy schrijven, dat eer-tijds drie vette ossen, in groote eenigheyd, te zamen weydeden, waer deur zy, bevrijd zijnde van alle in-loop en geweld van wilde gedierten, zelfs de leeuwen niet en ont-zagen: maer eyndelick on-eenigheyd tusschen de zelve gerezen, en de vriendschap gebroken zijnde, zijn zy elck in't byzonder, van stercker beesten, verscheurt ende verslonden geworden. Te kennen gevende, dat de twee-dracht gelijck een smettelicke zieckte is, de welcke het herte der menschen door haet en vyandschap op-etende, vernielt oock dien geest der eenigheyd, die gelijck de eygenschap en gedaente is, die de burgerlicke gemeenschap haer wezen geeft. Want gelijckerwijs de gene, die een gezond, en wel-gesteld lichaem in twee of drie stucken neder-velde, zoude niet alleenelick het lichaem, maer oock alle de leden dooden, en zonder gebruyck maken; alzoo oock de on-eenigheyd, die de burgers van een stad of land van den ander scheyt, en de zelve in velen verdeylt; en vernielt niet alleenelick het lichaem des lands, maer oock alle de huys-gezinnen, jae oock een yegelick in't byzonder.

Geluckighe dan, en drie-dubbel geluckige Eenigheyd, doch-

dochter der godvruchtigheyd, zuster der gerechtigheyd, moeder van alle voor-spoed en wel-varen! door de welcke het gene swack is, wert sterck gemaeckt; het gene in gevaer is, verzekert; het gene slaef-dienstigh is, in vryheyd gestelt wert: Eenigheyd, deur welcke niet alleenelick groote dingen behouden, maer oock de alder-kleynste groot werden: Eenigheyd, door welcke de menschen van verscheyden aerd, en gelegentheyd, in eene genegentheyd en wille vereenight werden, de burgers gelijck als broeders en bloedvrienden, en de stad gelijck als een huysgezin gemaeckt wert: Eenigheyd, on-waerdeerlicke schat, waer door de steden in rijckdom bloeyen, tot groot-achtinge verheven, en in grooter weerdigheyd behouden werden. Derhalven weerde burgers, en land-genooten, elck een biede de hand, elck een brenge steenen aen, om een eeuwigen tempel voor deze hemelsche vrouwe op te richten. Den hemel gebied ons zulcks, de nood prickelt ons, en de vruchten nooden ons daer toe. Geen rijcke of land en isser oyt vergaen, daer de eenigheyd ongeschonden is gebleven: geen en isser oyt verwoest, dan daer on-eenigheyd voorgegaen is. Leest ghy, dat Adam van God uyt het Paradijs verdreven is; ghy leest oock daer vooren, dat hy van God scheyde, door on-gehoorzaemheyd, en een band met de Duyvel maeckte. Vint ghy, dat de wereld vergaen is, door de algemeene zond-vloed; ghy bevint oock, dat zy eerst verdeylt was, door het tegen-strijdigh leven, datter was, tusschen de kinderen Seth, en de kinderen van Cham. Was Egypten verwoest, doen het hoofd, en de voor-naemste des rijcks, in de roode zee verdronken wierden; ghy ziet ook, datter haet en on-eenigheyd was, tusschen de Egyptenaeren, en de kinderen Israëls. Gods volck is in Babylonien gevangen wegh-gevoert; maer het geschiede, na dat eerst de thien stam-

ſtammen van de twee af-geſcheyden waren. Het gaet zoo toe in natuerlicke lichamen; zoo lange de elementen, daer zy uyt beſtaen, haer behoorlicke temperinge, en vriendelicke eeninge behouden, zullen de zelve in wezen, en goede geſtalte blijven; maer zoo wanneer zy beginnen tegen-ſtrijdigh te werden, en dat het een, over het ander eenige heerſchappye zoeckt in te voeren, 't is gedaen met dat lichaem, zoo daer in tijds geen hulpe toe-gebracht en werde. Wie en weet niet, dat de on-eenigheyd der Chriſtenen, den Turck den Scepter in de hand, en het geweld gegeven heeft, daer mede hy machtigh genoegh is, om de heele wereld te doen beven? Wie van ons, diens aders van Chriſtelick bloed niet uyt-gedrooght en zijn, en betreurt niet de ellendige verwoeſtinge van dat groote rijcke van Duyts-land? niet anders veroorzaeckt zijnde, als door de on-eenigheyd der Princen, en loſſe on-gebondenheyd van vele onder-zaten. 't En zy wy liever de woorden gebruycken, die CRISPUS by CÆSAREM voortbrenght: *Ick achte*, zeght hy, in zijn Roomſche tale, *dewijle alle dingen die op-ſtaen, wederom t'onder-gaen, ten tijde wanneer het nood-lot van den onder-gangh der ſtad Roomen zal gekomen zijn, dat de burghers met de burghers hand-gemeyn zullen werden: dat zy zoo vermoeyt, ende uyt-gebloed, eenigen Koningh of natie zullen ten roove werden. Anderzins noch de heele kloot des werelds, noch alle de volckeren by-een-gehoopt, en zouden dat rijcke niet konnen bewegen, of verpletten.* 't Is alzoo: wy moeten altijds tot de eerſte oorzake klimmen, die de Heydenen *Fatum*, of Nood-lot, wy God, en den Schepper aller dingen noemen; *die arm maeckt, ende maeckt rijcke: die vernedert, ende verhooght: die den nood-druftigen uyt het ſtof verheft, en den armen uyt den dreck verhooght, op dat hy hem zette onder de Vorſten, ende den ſtoel der eeren erven late.* Maer als wy de tweede ende onder-oorſaken aen-zien, door de welcke God de Heere de dingen

deſes

deſes werelds gelieft te regieren, wy en konnen anders geen oordeel noch reden geven, als dat zy door on-eenigheyd en ſcheuringe zoo jammerlick verdorven liggen.

. . . . . . Publica belli
Semina, quæ populos ſemper merſere potentes.

Dat is:

Twee-dracht, het rechte zaed der oorlogh, en de ſmis;
Door welck, al't machtigh volck altoos verdroncken is.

Wie en ziet oock noch niet de ſchandelicke lid-teeckens (en God geve, dat de rove nu van de wonde gevallen zy) van het ſtaet-lichaem, daer van wy ons verblijden levendige leden te zijn? hoe verre zijn wy van een al-gemeyn bloed-bat, van een onderlinge vleeſch-ſlachtinge geweeſt? en waerom doch? als om de bittere partyſchap, en een deel breyn-ziecke hoofden, die liever hadden gezien de om-keeringe van onze ſtaet, als de uytkeeringe van hare vervuylde mage te verlaten. Wel te rechte paſt hier deze treur-zangh:

Defleta vetuſtis, iterum novis querelis,
Regina poli, ſponſa Dei, regula rerum,
Ieſu domus olim, modo ſpelunca latronum,
Quondam jacuit lacerata hoſtico furore:
Rurſuſque reſurrexit ab impiis ruinis.
Nunc unde ſalus, dividuæ ſpeſque ſalutis:
Quænam Panace Aſclepia, qualis hygieia
Tollat corpore vulnera purulenta ſancto?
Non nunc alieno cadit impetu: ſed eheu!
In ſua viſcera, non ſua, ſua dextera ſævit.

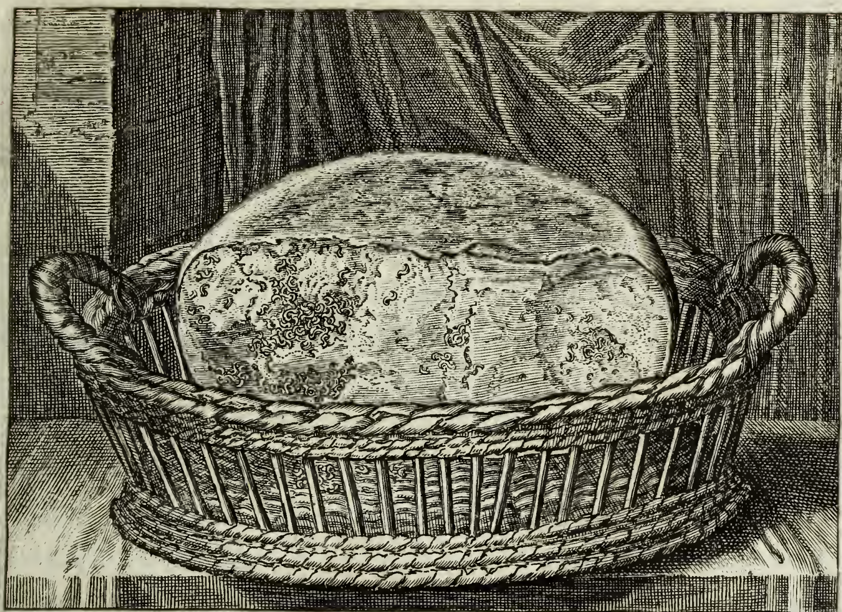
Laet ons zien, hoe onze Duydsche tale dit uyt-brengen zal:

Des hemels Koningin', de maet van alle zaecken,
Gods bruyd, en Iesu huys, eer-tijds een woonst der draecken,
Een moorders den', en schrick, door oude klacht betreurt,
En wederom door nieuw', lagh voor-maels gantsch verscheurt,
Door een vyandsch geweld: maer is weerom verheven
Vyt haer god'looze val. Maer waer is nu gebleven
Ons heyl, waer is de hoop' (ô hopelooze rouw!)
Die ons dees breß', en breuck nu weer op-maecken zouw?
Wat al-genezigh kruyd, wat balssem zal de zeeren,
Zal uyt dit heyligh lijf, de wrotte wonden weeren?
Ten valt door niemand vremds: eylaes, zijn eygen hand
Steeckt in zijn eygen hert, niet eygen, dezen brand.

EM-

EMBLEMATA
VII.

Al te ſcherp maeckt ſchaerdigh.

GRoot zondaer, groot verſtand: groot konſtenaer, groot boeve:
Geleert, zoo zeer verkeert; 't is een gemeyne proeve:
Het weelderighſte land het meeſte wied uyt-geeft:
Jae meeſt wat meeſt uyt-muyt, de meeſte feylen heeft.
Dit leert ons oock de kaes (hoe-wel de dertel' menſchen,
Door een verdorven ſmaeck, naer 't on-gedierte wenſchen)
De beſte die-men vind van maejen leeft en krielt.
Toont my de grootſte geeſt, 't is licht de grootſte fielt.

Uyt-legginghe.

ALle hooge en groote dingen treffen, en trecken ons, met verwonderinghe, en eerbiedinge. Het ſchijnt ons yet Goddelicks en hemelſch te wezen, zoo wanneer wy yets ontmoeten, dat ons het hoofd in de necke doet leggen, of ander-zins de gemeene onderhoudinghe onzer zinnen te boven gaet. De eerſte tale, en de boucken onzer zaligheyd hebben zich oock hier naer onze in-vallinge ghedragen: welcke hooghe boomen, en groote bergen, *boomen en bergen Gods* noemen. Gelijckerwijs oock de Griecken en de Latijnen, alle uyt-muytende en groote dingen, door het woord *heyligh*, benamen. Alzoo zagh Samuel de gheſtalte en de groote van Eliab aen, om hem tot een Koninck te zalven, hoe-wel hem God verworpen hadde: *Want het en gater niet toe*, zeght de H. Geeſt, *als een menſche ziet, die alleen aen-ziet wat voor oogen is*: dat is, het gene in zijn oogen groot en wonderlick is. Het gaet alſoo met ons: wy zijn gelijck verſchrickt, als wy ons zelven in-beelden die hooghe duyſterheyd van de Cederen van Libanon: gelijck wy oock verachten de eeſters, en dat leeghe ſpruytgewas, dat altijds by der aerden blijft. Onder de voghelen geven wy den meeſten lof aen de Arenden, om dat zy zich alder-verſt boven ons geſicht verheffen. Te meer een dingh den hemel naerdert, te meer wy het zelve prijzelick en achtbaer houden. Maer, boven alle dingen des werelds, en iſſer niet, dat wy billicker, en met meerder recht, verwonderen, als die hoogh-dragende en wijd-voerige verſtanden, die zich ten hemel op-dringen, en deze aerdſche dingen, met een on-veranderlick gezichte, verachten, en van haer afwijzen. Alzoo ziet-men Iupiters voghel, met een moedigh herte

herte begaeft, nergens anders herbergen, als op den bergh Taurus, of op de geberghten van Scythien, en andere verheven plaetzen, die haer kruyne ontrent den hemel gestelt hebben: en zoo-men hem op der aerden ziet neder-dalen, 't is alleenelick, om te storten op een konijn, of ergens op een haes, die hem tot een aes verstrecken mochte. Niet anders en gaet het met die edele natueren, die God de Heere met een over-treffelicke ziele verrijckt heeft: zy werpen, en schieten zich gestadelick, boven de nevel en de dampen van deze leege plaetsen, en klieven, met de vlercken des verstands, de hooge wolcken, om altijds ontrent haer geboortplaetse te leven: nimmermeer ter aerden zijgende, dan wanneer het van noode is, de breucken van dit bouw-vallige huys des lichaems op te richten.

Och of dit alle groote geesten gegeven ware! Maer het is te beweenen en te jammeren, dat de spreucke van de wijze Keyser AURELIUS maer al te waer en is: *De bordeelen*, zeght hy, *werden vervult met de schoonste vrouwen: de kloeckste mannen werden roovers en plonderaers: de scherpste geesten werden dieven: en die het levendighste en wackerste verstand hebben, werden veel-tijds zot.* De beste wijnen, zeggen de wijn-koopers, zijn het ruylen en ros werden onder-worpen; en de zoetste vruchten werden eerst met de worm gesteken. Zoo gaet het veel-tijds met de beste verstanden: zy verliezen haer zelven door spits-sinnigheyd, en storten neder in alle vuyligheyd en ongebondenheyd. 't Is een wonder-teecken, zucht een wijs man van onze eeuwe, een groot en levendigh verstand te vinden, dat wel geregelt en gematight is: 't is een zorgelick sweert, voor die het niet wel en konnen voeren; en daer van alle mis-orden, tegen-spannigheyd, kettery, en allerley verstooringen in de wereld zijn.

 Magni

Magni errores non nisi ex magnis ingeniis.

Et

Magnum ingenium suscitat in die tenebras:
Et nigra facit candida, & hæc in illa
Vertit.

Dat is:

Alle feylen, alle schanden,
Daer in dat de wereld draeft,
Rijzen niet als uyt verstanden,
Die van God meest zijn begaeft.
Die verwecken, en vermeeren
In den dagh, veel duysterheyd:
Die het wit in't swart verkeeren,
En het swart in wittigheyd.

De verwerringe en om-keeringen van alle staten, zijn die niet gemeenelick deur de kloeckste verstanden te wege gebracht? Daerom zeght THUCIDIDES, dat de Middelbare geesten, jae zelfs die onder de middelbare gestelt zijn, veel bequamer tot de regieringe zijn, als verheven, en over-vliegende verstanden, die niet en dienen, als andere, en haer eygen zelven, vreeze en ongeval toe te bringen. Verstaet altijds, wanneer de zelve door Gods geest niet geregiert en werden, alleenelick de Gods-dienst tot een mantel gebruycken, om haer goddelooze eer-gierigheyd te bedecken. Want anders, een vernuftige ziele, van boven weder-geboren, en met godvruchtigheyd deur-droncken zijnde, 't en is niet te gelooven, wat voor-deel en nuttigheyd daer van te verwachten is, als zy maer in tijds tot de regieringe gevoordert wert.

Beziet oock in alle tijden, wie de Kercken, en de heylige ver-

vergaderingen geſtoort ende verwoeſt hebben: het zijn de broedſels van dat liſtige Serpent; *de kinderen dezer eeuwen, die wijzer zijn, dan de kinderen des lichts, in haer geſlachte:* die met een eer-gierigen duyvel bezeten zijnde, niet anders voor en hebben, als God alle eere te ontſtelen, en die haer zelven in haer grootsheyd toe te meten. Laet die dit gebed leeren:

Major volui, maximus eſſe concupivi:
Quid reſtat? niſi minimum me velim ac miniſtrum.
Vt ſic doceas creſcere me, diminuendo.

Dat is:

Ick hebb', met groote luſt, begeert, ô Heer geprezen,
Veel grooter als ick ben, ja zelfs de grootſt te wezen.
Wat nu? als dat ick wenſch de minſte knecht te zijn,
Op dat ick groeyen magh, als ick in my verdwijn.

Slaet uw oogen op de Koop-luyden en Winckeliers: zijn 't veel-tijds niet de ſubtijlſte verſtanden, en de gauwſte Bouck-houders die eerſt breken, en de ſchendelickſte dieverye plegen? Men verſtaet wel wenck, al en is 't met geen ſchuer-deure. Zulcke gauwroenen willen een yegelick bottemuylen, en geven haer zelven ſchoon ſpel, in alles wat zy voor-nemen. Zy kuſſen haer eygen handen, en roocken hare netten: maer God toont daer naer, wat een zorgelicke rietſtaf een menſche is, die alleen op zijn vernuft lenet.

Merkt eyndelick op alle ſtaten van menſchen, die ghy wilt, ghy zult bevinden, dat gelijck de grootſte deughden, alzoo oock de grootſte feylen van de grootſte verſtanden voortgebracht werden. Themistoclis aerd was van zijn meeſter wel gevat, en geoordeelt, wanneer hy zeyde: *Ghy en zult, zone, niet middel-matigh wezen, maer ghewiſſelick of een groot*

licht

licht van uw vader-land, of een groote peste. Maer het is wel zoo zeldzaem in onze ooghen, als het stoffe geeft van Godes groot-maeckinge, wanneer-men een diep-grondige godvruchtigheyd, in een groote ziele, geherberght ziet. Hoor, wat een geluyd dat groote vat des Heeren geeft: *Ghy ziet uwe beroupinge, broeders, dat niet vele wijze naer den vleesche, niet vele machtige, niet vele edele geroupen zijn. Maer het dwaze der wereld heeft God uyt-verkoren, om de wijze te beschamen: ende het krancke des werelds heeft God uyt-verkoren, om het stercke te beschamen; ende het on-edele der wereld, ende het gene dat niet en is, om het gene dat is, te niete te maecken: op dat geen vleesch voor hem en roeme.*

EMBLEMATA
VIII.

Des menſchen zijn, is maer een ſchijn.

EEn zeldzaem monſter-dingh, deur-naeyt met duyzend naelden
Van boosheyd en bedrogh, is't menſchelick gemoed:
Geen ſcherpheyd of verſtand oyt tot de grond en daelden,
Daer altoos ſchijn-gelaet, en leugen wert gebroet.
Och of wy met een boor het zelve mochten ſteken,
Gelijck het met de kaes en boter wel geſchiet;
En proeven met ons ſmaeck zijn goetheyd en gebreken!
Maer ſwijght, ô ydel menſch! de hemel wilt het niet.

Uyt-legginge.

VEynzen en ont-veynzen, zijn de ghemeenſte en grootſte ſtaet-regels van deze huydige eeuwe. Die in deze konſten niet gheoeffent en is, mach wel t'huys woonen, om buyten niet voor zot gekeurt te werden. Die zijns eygen voor-hoofds zoo on-machtigh is, of zoo rond-uyt van oprechtigheyd, dat hy zijn aen-zicht geen ander verwe en kan, of en wilt geven, als die met het hert-pinceel getrocken wert, och arm! hy mach zich wel, binnen zijn ſchelpen geruſt houden, en laten de wereld rollen op ſulcke ſchijven, als de dobbele menſchen, door Gods byzondere toe-latinge, gedraeyt hebben. Want wilt ghy u hier onder mengen, ghy moet zoo wel, naer het Grieckſche ſpreeck-woord, aen het graf over uw ſtijf-moeder, als over u eygen ouders weenen; zoo wel uw aen-zicht leeren, dat ghy minſt met der daed zijt, dat ghy meeſt met de ſchijn uyt-wijſt. Bedrogh, on-trouwe, meyneedigheyd, en diergelijcke wanſchepſels der helle, zijn nu zoo diepe in de menſche gehecht, dat het ſchijnt wat nieuws te wezen, een oude oprechtigheyd te vinden. Op welcker bemerckinge, my t'anderen tijde dit ont-vallen is:

Wie en ſiet niet met zijn leed,
Dat-men alle trouw vergeet;
Dat-men op ſijn voor-hoofd ſchrijft
Anders als in 't herte blijft.
't Is een helſche Duyvels vond,
Voort-gekommen uyt den mond
Van Lijſander, *dat-men magh*
Bonden breken, en verdragh;
Dat-men kinders, naer de noot,
Mach bedriegen, met een koot,
Maer de mannen met een kleed
Van een valſch geveynſden eed.
Stieren bint-men met een koord,
Menſchen met haer eygen woord:
En die zich met dezen band
Niet en houdet vaſt verpand,

Maer

Maer daer mede, by geval,
Speelt als met een lichten bal;
Houd' ick vast en on-bevreest,
Voor een on-gezelligh beest.

Maer't is vergeefs geklaecht, daer-men niet weenen en wilt; te vergeefs met de fluyte gespeelt, daer men niet dansſen en wilt. Men meent nu den hoogsten top van de voorsichtigheyd bereyckt te hebben, wanneer-men zich op het nauwste met het bedrogh vermaeghschapt heeft: maer eylaes! het eynde pleecht zijn meester ellendelick, doch weerdighlijck te beloonen. Want zulke menschen, zeght de wijsheyd des hemels, *ontfangen haren loon, in deze tegenwoordige wereld.*

Hier tegen moeten wy ons, met een serpentsche voor-zichtigheyd wapenen: op dat wy daer door niet en bedriegen, noch oock bedrogen en werden. *Wacht u voor de zuer-deessem der Pharizeen.* Getrouwe waerschouwinge van onze Meester. Want gelijck de klippen, die haer kruynen in de zee verbergen, veel zorgelicker voor de Zee-luyden zijn, als die hoogh en klaer haer zelven op-doen: alzoo doen de geveynsde schijn-deugden veel meer quaeds, als die met een open voorhoofd, en on-gedeckten hoofde, zich tot alle goddeloosheyd verkocht hebben. Dit zijn die *geschilderde graven* van de heylige Schrift, die van buyten cierlick verlicht en gewit zijn, maer van binnen niet anders als vuyligheyd en verrottinge besloten hebben. Die *tot den Heere naerderen met haer lippen, maer haer herte is verre van hem.* Schoone, wel-gemaeckte putten, maer die geen water en houden. Water-looze wolcken, en die met den wind van allerley ydelheyd om-gedreven werden. Zyende potten, maer die noch al haer schuym en vuyligheyd by haer hebben. Koecken onder d'asschen, gelijck Ozeas spreeckt; die niet om-gekeert en zijn. Medaillen, die maer op een zijde gezien en werden. Bedriegelicke bogen. Fraey-gedruckte, doch brooze riet-stocken, welcke

terstont breken, en door de hand schieten der gener, die daer op steunen willen. Van binnen Nerones, van buyten Catones, en geheel monster-dieren. Of, gelijck HIERONYMUS zeght.

Her eerste deel een Leeuw ont-deckt,
Het tweede komt een Draeck vertoonen,
Het derd' op een Chimere treckt,
Die niemant immer zal verschoonen.

Deze zijn, daer de heydensche Poëten zoo heftigh, en deftigh van schrijven,

Qui Curios simulant & Bacchanalia vivunt. Et
. . . . *Castigant turpia, cum sint*
Inter Socraticos turpissima fossa cinædos. Qui denique
. . . . . *De virtute locuti,*
Clumen agitant.

Dat is, by een vergadert:

Die zober, kuysch, en vroom zich veynzen met gelaet,
Maer die, als Bacchus volck, zich dragen met der daed.
Die on-geschickte re'en, noch on-tucht konnen lijden,
En die mans met de mans zich schandelick verblijden.
Die sprekend' van de deughd, met een on-kuysch gedril,
Tot brand en over-spel bewegen haren wil.

Het herte des mensches is zoo verwert en gemenght, datmen noch grond noch stael daer van weten kan. Zoo dat die groote Capiteyn, met groote reden, in zijn wapen dede stellen den Dool-hof van DÆDALUS: om te kennen te geven, dat de menschelicke ziele zoo bedeckt, en on-uyt-leggelick is, als die vol-keerigen hof, zijnde daer in zoo veel span-veren, die haer werck doen moeten, eer zy kan geopent worden; zoo veel hoecken en winckels; zoo veel wegen en by paden, ter in-

in-ganghs en ter uyt-ganghs, dat-men oock natuerlick gedwongen wert de waerheyd aen te nemen, die daer van, door den mond van dat groote vat des Heeren, geuytet is: *Niemand en weet het gene des mensches is, als de geest des mensches, die in de mensche is.* En wel te rechte roept Seneca:

O vita fallax! ab ditos sensus geris,
Animisque pulchram turbidis faciem induis.

Dat is, in Duydsche woorden:

O leven vol bedroghs, ô gantsch verkeerde leven!
Ghy draeght een duyster zin in u vervalscht gemoed:
Uw voor-hoofd schijnt met vreughd, en blyschap heel beschreven;
Maer in uw hert' en is niet als een bitter roet.

't Is waer, dat elders de Poët zeght:

Difficile est tristi fingere mente jocum.
't Is heel moeyelick en swaer,
Als de droefheyd ons doet quelen,
Dat wy dan, met blygebaer,
Zouden toonen jock en spelen.

Maer wanneer de nood en de nuttigheyd zulcks radet, wie isser zoo van alle menschelickheyd uyt-getogen, (of zeght liever, over-wonnen) die geen ander mom-aenzicht en kan aen-trecken? Dit gaet vast, ô mensche!

Ghy houd uw oude huyd, en met een effen wezen,
Deckt ghy een schalcke vos in een verdorven hert:
Ghy kond wat anders doen in uw gezichte lezen,
Als dat in uw gemoed van u geschreven wert.

Daerom werden wy oock zeer aerdigh, maer tot bewijs van onze veraerdinge, van den Apostel, *dipsuchoi*, dat is, *tweezieligh*, of *dubbel-hertigh*, genaemt; gelijck of wy, naer de wijze

 der

der Manicheen, die daer geloofden, datter twee Goden waren, eene de oorzaecker alles goeds, de andere van alle quaed, alzoo oock een herte hadden, dat volgens zijn eerste scheppinge, heyligh en op-recht zoude zijn; een ander, van ons zelven geteélt, dat boos en verkeert zijnde, met een valsch gelaed zich zelven wist goed en schoone voort te doen. maer het is al het zelve herte, doch met verscheyden aen-zichten. THEOPHRASTUS, naer het zeggen van AULUS GELLIUS, verhaelt, dat in Paphlagonia alle Pertrijssen twee herten, ende in Bisaltia, alle Haezen twee levers hebben. Met zulcke dieren konden wy bequamelick, en zonder on-gelijck, vergeleken werden. Dit schrijft SOLINUS van de Pertrijssen; onse jagers en wey-lieden mogen daer van oordeelen: *Zoo eenige mensche tot de pertrijssen naerdert, wanneer zy haer jongen broeyen, de moeders van de nest komende, bieden zich van zelfs aen, en gelatende een swackheyd van beenen of vlercken, veynzen zy traeghachtighe treden. Met deze leugen bekoren en bedriegen zy die hun te gemoete komen, tot dat zy verde geweken van hare nest af-dwaelen. In de jongen en is oock geen loomer vlijt, om zich te hoeden: want als zy bevroeden gezien te wezen, zich om-keerende, nemen zy kluytjens in haer voeten, deur welcker beschut zy zoo listelick bedeckt werden, dat zy, zelfs betrapt zijnde, niet gevonden en werden.* Wy oock, wanneer wy de lieve jongen onzer zonden uyt-broeijen, wy weten die zoo te verschoonen, en de menschen van alle vermoedinge af te leyden, als of wy noch over-schot van deught en recht hadden. Wy en derven oock de luys in de pels van onze kinders niet zetten: zoo haest als zy spreken konnen, weten zy de ouders, ick en weet niet wat bloemkens op de schoot te leggen, en haer vuyligheyd zoo listelick te bedecken, dat moertjen daer op niet te zeggen en vint. OLAUS MAGNUS verhaeld van de Hazen, dat daer zy, in

de Noordsche quartieren, des zomers grauw van hayr zijn, des winters, als de sneeuw begint te vallen, een wit en sneeuwigh koleur aen-nemen, en zoo te weyniger, in haer leger, betrapt en gevonden werden. Is dit oock niet den aerd der menschen, dat zy haer wit by de witte, dat is, deugdzaem by de deugdzame gelaten, op dat haer swarte ende leelicke feylen niet ont-deckt en wierden? Den Haze schijnt oock een drouvigh en swart-zuchtigh gedierte te wezen, maer die onder-tusschen in brandige paer-zucht alle andere gedierten te boven gaet. Wy zeggen oock van de menschen; *Stille wateren, diepe gronden. Slaepende wateren, stinckende wateren.* En diergelijcke spreeck-woorden meer, die den aerd van onze schijn-heylige aerdelick uyt-drucken. Hoe vele gaender onder ons, die met gefronste wijngbrauwen de aerde statelick aen-zien, en onder-wijlen de oogen ten hemel opslaen, die nochtans in 't heymelick, als-men zeght, op alle merckten verlieven, en zoo zoet van zout zijn, dat zy in de aen-schouwinge der vrouwen haer zelve verliezen.

Wiens voor-hoofd dat den stoel van schaemte schijnt te thoonen;
Maer in wiens hert de Heer veel over-spel ziet woonen:
Die met een statigh oogh bewijzen eer en tucht,
En die een winckel zijn van alle geyle zucht.

Een ander slagh van menschen gelaten haer met de eere dezes werelds gantsch on-bekommert en on-bemoeyt te zijn: spreeckt met haer van ampten en staten, het schijnt dat zy gelijck mede-lijden hebben met het valsch geluck der gener, die in hoogheyd verheven zijn; en onder-tusschen woelt en bruyscht in haer een zee van on-geregelde eer-tochten, die haren even-naesten, tot eenigh ampt verhooght, met de oog houcken slijnks doet aen-zien, en verkeerdelick spreken

van die gene, die boven haer geſtelt zijn. De valcken, wanneer zy een vogel zien, en vliegen niet recht-ſtreecks naer hem toe, maer het ſchijnt, dat zy eerſt van hem vluchten; doch wanneer zy haer kanſſe ſchoon, en den vogel zonder zorge zien, werpen zy haer zelven draed-recht daer op, trecken hem ter aerden, en ſcheuren hem in ſtucken. Zoo doen de geveynſde huychelaers, die geen eere noch waerdigheyd en zoecken, maer ſchijnen daer van te vlieden, op dat zy, naer de wijze van de ſchippers, die een ſchuyte roeyen, omgekeert zijnde, met meerder kracht, haer hooghte krijgen zouden. Alſoo geliet hem Joſua, dat hy van de ſtadt Aij vluchte, op dat hy-ze te zekerder, en met beter gelegentheyd zoude aen-taſten en over-winnen. De Heere Chriſtus toont over al, dat hy een hooft-vyand is van valſcheyd, en bedriegelicke dobbel-hertigheyd, gelijck in de heylige Regiſters over al te zien is. Alſoo verklaren zommige de reden te wezen, waerom den Joden van God de Heere verboden is geweeſt, dat zy geen mengel-kleeren dragen en zouden, daer lijnen en wolle te zamen in geweven is: namelick, op dat alle dobbelheyd en gemenghde treken van haer geweert zijnde, zy haer herte op haer voor-hoofd dragen, en geenſins haer uytterlick gelaet een ander verwe geven zouden, als die met het pinceel van haer herte zoude getrocken zijn. Daer en konnen geen vremder monſters gevonden werden, als die haer ambacht maken, altijds anders te wezen van buyten, als van binnen, gelijck TIBERIUS dede. Door de zulcke werden gemeenelick de Princen bedrogen, de ſtaten verkeerdelick bedient, en alle verwerringen in-gevoert. Het zijn duyvelſche ſtaet-regels. *Geveynſtheyd is de moeder der voorzichtigheyd*; en, *Die niet en kan veynzen, die en moet om geen heerſchappye peynzen.* Wat is dit anders als een waerſchouwinge, dat de

de looze, en het woord van zulke wan-menschen, niet anders en is, als leugen en bedrogh. 't Is gewis, zoo alle dingen op-rechtelick en on-geveynsdelick toe-gingen, men zoude wel haest een ander regieringe vinden. Hoor ARIOSTO:

Se come il viso, si mostrasse il core,
Tal ne le corti é grande, e gli altri preme,
E talé in poca gratia al suo signore,
Che la lor sorte muteriano insieme:
Questo umil diverria tosto il maggiore;
Staria quel grande infra le turbe estreme.

Dat is:

Indien het duyster hert van ons gezien mocht wezen,
Gelijck het aen-gezicht voor yder een is bloot,
De wereld zou wel haest van veel gebrecks genezen;
Die zoude kleyne zijn, die nu te hov' is groot.
De zulcke, die altijds moet in on-gunste blijven,
Zou haest met glans en eer veranderen zijn staet;
Die nu light gantsch om leegh, zou haest om hooge drijven,
En die verheven is, zou haest'lick zijn versmaet.

Maer die dat verbeyden wil, mocht eer een nieuwe wereld in de mane op-richten, en maken zulcke burgers als zijn bewerp en malle mede-brenght.

EMBLEMATA
IX.

Ondanckbaer' lieden zal elck een vlieden.

Ziet, een Romeynsche slaef, met koude vrees, ontvloden
(bloed,
De wreedheyd van zijn heer, snack-dorstigh naer zijn
Verlaten, zoo het scheen, van menschen en van Goden,
Wert van een wreede leeuw zorghvuldighlick gevoet.
Zoo was dit fel gediert met danckbaerheyd bewogen,
Om dat hy uyt zijn voet een doorn hadd' geweert.
Waer zijt ghy, die een mensch, een mensch zijnd', hebt
gezogen?
Kom by dees beest te school, en danckbaerheyd hier leert.

Uyt-

Uyt-legginghe.

DE geschiedenisse, die hier wert aen-geraeckt, is zoo vol verwonderens, als zy weynigh geloove schijnt te verdienen. Maer is, naer het Latijnsch spreeck-woord, een geoogde getuyge veel meer, als thien geoorde; waerom zullen wy den geleerden APPION alle trouwe ont-nemen, die rondelick betuyght, dit zeldzaem werck, te Roomen, met zijn eygen oogen gezien te hebben? Ick zal zijn Latijnsche woorden met Duytsche treden op-volgen, gelijck die zelve A. GELLIUS ons bewaert heeft. *In het grootste speel-perck*, zeght hy, *wiert het volck een gevecht van een treffelicke jacht gegeven. Hier van, by gevalle te Roomen zijnde, hebb' ick zelve aen-schouwer geweest. Daer waren veel wreede beesten, in grootheyd uyt-muytende: alle hebbende een ongewoonelicke gestalte, of felheyd. Maer boven alle andere, was de grouwelicke grootte der Leeuwen, een yegelick tot verwonderinge; en boven alle de reste, eenes byzonderlick. Deze Leeuw, hadde door het geweld en woestheyd zijnes lichaems, door het schrickelick en geluydigh gebriesch, door zijn tuyten en neck-hayr, een yeders gemoed en oogen tot zich gekeert. Daer wiert, onder meer andere, tot dit beest-gevecht, een slave van een oud Burgh-meester in-gebracht, wiens name was Androclus. Dezen de Leeuw van verre ziende, is schielick, als verwonderende, stil gestaen: en daer naer allenghskens en stillekens, als kennisse dragende, tot den mensche gekommen: alwaer hy, naer de wijze van vleyende honden, zijnen steert, zachtelick en zoetelick, roerende, zich by het lichaem van deze mensche gevoeght, en de beenen en handen van dezen, half-dood van vreeze, zoetelick gestreelt heeft. Androclus, onder de lief-laffen van zulck een wreed gedierte, zijn verloren asem weder-krijgende, heeft allengskens de oogen gestelt, om den Leeuw aen te zien. Doen, als onderlinghe her-kenninge gemaeckt zijnde, sach-men den Leeuw en*

den mensche, verblijd, en gelijck malkander geluck wenschende. Hier door, als een saecke gantsch wonderlick zijnde, isser een zeer groot geroep des volcks ontstaen. Androclus wert van Cæsar *ontboden, en de reden af-gevraeght, waeromme die alder-wreedste Leeuw hem alleene gespaert hadde. Daer op verhaelt Androclus een zeldsame en wonderbare saecke. Doen mijn Heere, zeyd hy, Afrijcken, als Burgh-meesters Ste-houder, regierde, ben ick daer, door de on-rechtveerdige en dagelicksche slagen, tot de vlucht gedwongen geweest: en op dat ick van mijn Heere, President van dat land, my zekerder verbergen zoude, ben ick geweken in de eenigheyd der velden en zanden: ende zoo my spijse ont-broken hadde, hadd' ick besloten de dood, op wat wijse het wesen mochte, te soecken. Alsdoen, de middagh-sonne sterck en brandende zijnde, hebb' ick een afgesonderde, en heymelicke speloncke bekommen, daer in ick my zelven in-drongh, en verberghde. En, niet lange daer naer, is dese Leeuw tot de selve speloncke gekommen, met een swacke en bloedige voet, suchten en murringen uyt-gevende, die de pijne en de smerte van de wonde medelijdelick maeckten. Ende daer, seyd hy, dat zijn gemoet ter eerster aensieninge van de Leeuw, verschrickt en verslagen was. Maer naer dat de Leeuw, in zijn wooninge, gelijck het met der daed gebleken is, gekommen zijnde, my van verre schuylende gezien heeft, is hy zacht en tam genaerdert, en scheen zijn op-geheven poot te toonen en voort te bringen, als of hy hulpe begeert hadde. Daer, zeyd hy, hebb' ick een groote splinter, in zijn klauwe gehecht, uyt-getrocken; en de etter uyt het binnenste van de wonde uyt-gedruckt hebbende, hebbe nu zonder groote vreeze, het bloed gantsch uyt-gedrooght en af-geveeght. Hy dan, door mijn hulpe, en genees-middel, verlicht zijnde, heeft, de voet in mijn handen geleyd hebbende, neder gelegen ende gerust. En van dien dagh af, hebbe ick en de Leeuw in de zelve denne, en van de zelve kost geleeft. Want de beste en vetste leden der wilde dieren, die hy ter jaght vingh, brocht hy my tot de denne, die ick, geen vyer hebbende, door de middagh-zonne gebraden zijnde, plach te eten. Maer doen my, zeyd' hy, dat wilde leven began*

te verdrieten, de Leeuw ter jaght gegaen zijnde, hebb' ick de denne verlaten; ende by naer een wegh van drie dagen af-geleyd hebbende, ben ick van de Soldaeten gesien ende gevangen, ende uyt Afrijcken naer Roomen, by mijn Heere gebracht: die heeft terstont te wege gebracht, dat ick, als schuldigh van een hals-zaecke, de beesten zoude over-gegeven werden. En nu bemerck ick, zeyd' hy, dat deze Leeuw, ick van hem gescheyden, gevangen zijnde, my nu danckbaerheyd bewijst van wel-daed en genezinge. Dit verhaelt Appion, *dat* Androclus *zoude gezeyd hebben: en verklaert dat alle deze dingen geschreven, en in een tafereel om-gedragen geweest zijn: ende dat daerom, op aller verzouck,* Androclus *los gelaten, en van de straffe bevrijd is; en dat de Leeuw, door de stemmen des volcks, hem gegeven is. Daer naer, zeyd hy, zagen wy* Androclum *en de Leeuw, aen een dunne band gebonden, door de gantsche Stad, om de huysen gaen: dat* Androclus *met geld begiftight, den Leeuw met bloemen bespreyd; en datmen by-kans over al zeyde: Deze Leeuw is de weerd van de mensche; dese mensche is de genees-meester van de Leeuw.*

O wonderbare geschiedenisse, en meer als menschelicke verwonderinge weerdigh! Maer wy zien hier, gelijck in vele andere vremdigheyden, dat God de Heere, oock onder de Heydenen, door krachtige wonderen, zich zelven niet en heeft on-betuygt gelaten. En wat konnen wy, uyt deze bemerkinge, anders zeggen, als dat vele menschen verbeest, ja beneden de beesten gestelt zijn; vele beesten vermenscht, jae boven de menschen verheven zijn? Niet en isser dat ons God en de menschen behagelicker maeckt, als de erkentenisse der weldaden, en het bewijs van een danckbare ziele. Deze begrijpt alle deughden, en vermeestert alle feylen: zoo dat zy on-gedragelick is met het vuyle tot der kinderen des duyvels, diens eerste en hooghste lesse is, *weest on-danck-baer.*

En wilt ghy, Adams kind, met korte woorden weten,
Hoe dat ondanckbaerheyd met reden is verdoemt?
En zeght geen vloecken meer, en geeft geen ander beten:
't Is al gezeyd, wanneer ghy een ondanckbaer noemt.

Hoort, wat Seneca zeght, *Erunt homicidæ, tyranni, fures, adulteri, raptores, ſacrilegi, proditores: infra iſta omnia ingratus eſt, niſi quod iſta omnia ab ingrato animo ſunt, ſine quo vix ullum magnum facinus accrevit.* Wacht ghy de verduytſchinge? *Daer zullen*, zeyd hy, *moorders zijn, dwingelanden, dieven, overſpeelders, roovers, kerck-ſchenders, verraders: een ondanckbaer menſche is beneden die alle. ten zy men zegge, dat die alle van een ondanckbaer menſche ontſtaen, zonder wien qualick* (zonder qualick) *eenigh groot ſchelm-ſtuck op-gewaſſen is.* Danckbaerheyd is het byzonderſte, ick zegge het eenige deel der gehoorzaemheyd, die God van onze handen eyſcht. Chriſtus hielt hem zelven voldaen, doen de Samaritaen, dien hy van melaetsheyd gereynigt hadde, voor zijne voeten viel, hem danckende. Maer hy bethoont oock de duyvelſche ondanckbaerheyd van de andere negen, die niet en verweerdighden, met een enckel woord, dien grooten genees-meeſter te erkennen. *Zijn daer*, zeyd hy, *geene gevonden weder-keerende, om Gode eere te geven, dan deze vremdelingh? en zijnder niet thiene gereynight? waer zijn dan de negene?* Een ernſtigh verwijt, en drouvigh mede-lijden van zulck een geſlagen ondanckbaerheyd, die onder vele beeſten niet en zoude gevonden werden. De kinderen Iſraëls, gelijck zy op andere tijden, dit peſtigh vergift in hare herten ingetrocken hadden; zoo hebben zy oock, in tegen-deel, die lieffelicke lucht der danckbaerheyd ingelaten, en God de Heere, als een aen-genaem reuck-werck, toe-gezonden. Ziet, als zy van dat on-lijdelick jock, uyt die Egiptiſche ſteen-hovens, bevrijd waren, en door het

midden der wateren, dwers door die dorre woeſtijne, door on-eyndelicke wonderen, in dat langh-beloofde land gekommen waren, hebben zy, zonder eenigh uyt-ſtel, God den Heere, een godvruchtigen lof-zang gezongen, die haren leyds-man Moſes, met een hemelſche vierigheyd, korts te vooren gedicht hadde. Hier in heeft zich oock die Jeſſeaenſche held, die hemelſche ſtrijder, kloeck-vaerdigh gedragen: want wanneer hy wel verdiendelick het heele geſlachte Saulis vyandelick vervolgde, heeft hy Jonathan, door wiens hulpe ende raed hy menighmael behouden was, danckbaerlick geſpaert, en onder zijne gunſtelingen, en heymelicke min-genooten toe-gelaten. Hier mede wert beveſtight het zeggen van PLINIUS: *Vt faba & lupinum non exhaurit, ſed ſtercorat agrum, in quo alitur: ita gratus meliorem reddit fortunam ejus, à quo beneficio adjuvatur, & refert, quod accepit.* Verſtaet het: *Gelijck de boonen en wicken den acker niet uyt en putten, maer meſten: zoo verbetert een danckbaer menſch de gelegentheyd des genen, daer van hy met weldaed is geholpen geweeſt: en geeft zoo weder, dat hy ontfangen heeft.* De Heydenen, die de danckbaerheyd, met reden, tot de rechtveerdigheyd, als tot haer geſlachte, gebrocht hebben, en hebben geen deugt zoo hooge, noch oock zoo noodzaeckelick geacht. Hare boecken zijn bezaeyt, en op-gepropt met groote hoopen van haren lof; diens geheugeniſſe zy noyt en hebben willen laten verouderen.

Immemor illorum veſtri non immemor unquam,
Qui mala ſollicitè noſtra levatis, ero.
Semper inoblitâ repetam tua munera mente,
Et mea me tellus ſentiet eſſe tuum.

Zoo zoude de Minne-meeſter in onze tale, doch met een zoeter tonge, geſproken hebben:

Noyt zal ick, lieve vriend, dijns ongedachtigh wezen,
Die al ons on-geluck zorgvuldelick verlicht.
Ick zal in mijn gemoed uw weldaed altijds lezen,
En deze aerd' zal zien, dat ick u ben verplicht.

Maer die beluſt zijt, den heelen draed van dit klouwen te ont-winden, die gae by SENECAM, en putte uyt de borne van die wijze ziele de heele gelegentheyd van deze zaecke. Doch even-wel en ont-houd ick my niet eenige zijner woorden hier te vertalen uyt eenen brief, dien hy aen LUCILIUM ſchrijft. *Een wijs man zal alles by hem zelven over-wegen, hoe veel hy ontfangen heeft, van wien, wanneer, waer, op wat wijſe. Derhalven loochenen wy, dat yemand kan danck weder-geven, als een wijs man. Dat zekerlick, zeggh' ick, komt de rechtveerdigheyd toe, een yder het zijne te geven; de weldaed danck; het on-gelijck gelijcke ſtraffe, of zeker quaden danck. Alle danckbare en weten niet genoegh een weldaed ſchuldigh te zijn. Want dat en vermagh niet een die on-voorſichtig, die rouw, en uyt het gepeupel is. Hy en weet niet hoe veel hy voor u ſchuldigh is. Een wijs man is bekent, hoe veel elck dinck moet geſchat werden: want een dwaes, hoe-wel hy van goede wille is, geeft of minder weder, als hy behoort, of niet op zulck een tijd of plaetze, als hy behoort: hy giet uyt, en werpt wegh, dat hy behoorde weder te geven. Niemand en kan dan danck weder-geven, als de wijſe: maer de dwaes is danckbaer, naer dat hy weet, of gelijck hy kan. de wetenſchap ont-breeckt hem meer, als de wille. De wijze zal alles onder malkander vergelijcken, of yets grooter of minder zy, hoe wel het zelve zy, van tijd, van plaetſe, van oorzaecke. Ick ben danckbaer, niet op dat een ander my te geerender yet doen zoude, door een voor-daed verweckt zijnde, maer op dat ick een gantſch geneugelicke zaecke doen zoude. Laet ons dan gelooven, datter niet eerlicker en is, als een danckbaer gemoed. Dat zullen alle ſteden, alle volckeren uyt Barbariſche landen roepen. Zy zullen alle met eenen*

mond

mond bevestigen, dat-men de wel-verdiende moet danckbaerheyd bewijzen: hier in is het on-stemmigh volck een-stemmigh.

Schout dan on-danckbaerheyd meer als een booze slange,
Of wel meer als een hond, van dulheyd heel verwoed.
Die hier van is gewont, blijft eeuwigh in dees prange,
Dat hy van God en mensch gehaetet leven moet.

Ghewisselick de on-danckbaerheyd is als een scherpe Noorde wind, die de wateren van Godes liefde op-drooght, en door een bijtsige lucht de menschen van haer jaeght. Met wat leelicker smette konde ARISTOTELES beklad werden, als dat hy van zijn Meester PLATO, een on-danckbaer muyl-ezel is genoemt geweest? De Veulen groot geworden zijnde smijten van achter, zonder onder-scheyd, moeders en andere beesten: zoo verknaegde dit groote vat der wijsheyd (in dezen een af-grond van bittere dwaesheyd) het geruchte en de daed van zijns Meesters hooge wetenschappen, die hy meynde te zeer zijn licht en dagh te benemen. Alzoo werdender vele gevonden, die als zy, met geleende schouders, tot eenige hoogheyd geklommen zijn, t'eenemael vergeten de hulpe en den dienst der gener, die haer tot een ladder gestreckt hebben: ja menighmael de zelve uyt de zale werpen, gelijck-men zeght, die haer t'andere tijden, te peerde gheholpen hebben. *Die gene, die zonder andere boosheyd niet en erkent de weldaed, is on-wetende; die-ze vergeet, is een ezel; die-ze bedeckt, boos-aerdigh; en noch erger, die-ze loochent: maer de gene die quaed bejaeght, aen die gene, van wiens hand hy veel wel-daden heeft ontfangen, is erger dan een duyvel. 't Is een misdaed, 't is een boosheyd, 't is een onwetenheyd, en een zoo grove ezelheyd dat sy niet en kan ont-moeten zoo geweldige en wreede straffe, als zy wel verdient heeft.*

 Maer

Maer zulcke on-danckbaerheyd, die over al gezaeyt, en gelijck met volle ſchooten geſtort is, en moet daeromme niet de Godvruchtige zielen af-keeren, om minder zich Gode en haer zelven gelijck te ſtellen. Overdenck deze reden:

Beneficia in vulgus cum largiri inſtitueris,
Perdenda ſunt multa, ut ſemel ponas bene.

Die geen Latijn en konnen, zullen haer hier mede behelpen:

Wilt ghy een goede naem van mildigheyd verkiezen,
En van goed-dadigheyd ontfangen rechte vreughd:
Ghy moet als nu en dan veel wel-doens eerſt verliezen,
Op dat ghy die eens wel, en weerdigh leggen meught.

En noch en zeght dit gedicht niet al de waerheyd. Want ick zegge, dat geene weldaden, (die zulcken naem met rechte voeren) verloren of wegh-geworpen werden. Een weldaed is haer eygen loon, en moet alleenelick om haer eygen zelfs wille gedaen werden. Die belooninge verwacht, heeft de wel-daet terſtont verloren; alzoo hy geen rechte deugd, maer ſchendige woecker heeft willen plegen.

EMBLEMATA

X.

Schreeuw, in de nood, naer s'hemels brood.

WAt onruſt en gequel, wat zorgh', wat moeyt', wat braecken!
Het kind, dat ſchreyt en ſchreeuwt, om by de borſt te naken.
De moeder legget aen; de vader zingt en ſuſt,
En wandelt langhſt de vloer, tot dat het kintje ruſt.
Wanneer wy oock, des nachts, gedruckt met ziel-dorſt woelen;
God zooght ons met zijn woord, zijn gunſt wy haeſt ge- (voelen:
Hy neemt ons op de hand, en zingt een vrolick lied,
Het leven van de dood, den dood van al verdriet.

Uyt-legginge.

VYt alle voor-vallen, Godvruchtige bedenckingen. Het eerste aen-zicht van dit zinne-beeld, schijnt zoetigheyd en gelagh te beloven. Maer zoo doet het oock : doch voor die gene, die geen ander aen-zicht hebben, als om spotterye te verwecken, of te voeden. Ick zegget elders, en het komt hier weder te passe: *Wie bevleckt is, dat hy noch bevleckt werde.* Maer gae zoo te werck in vrolicke geselschappen, en zie wat u zal ont-moeten. Ick weet datter veel verhemelde zielen, en Goddelicke verstanden, onder de Joffrouwen, gevonden werden, die niet alleen haer gelid, nevens de Jong-mans, en mogen houden, maer oock vry wel de pertizaene dragen: doch (om ons geslachte niet te vieren, dat in allen deele den prijs van on-geschickt-heyd wegh-draegt) zulcke werden-der oock gezien, die de stoffe, en de gramschap, in dit volgende gedicht, gestort hebben.

Hoe magh't komen, Ioffrouw maegt,
Dat ghy u zoo zeer behaeght,
By een, die een Venus-wicht
Niet als vuyle rancken sticht:
By een, die gantsch onbesuyst,
Deur't gezelschap loopt en ruyst,
Die geen ander kout uyt-giet,
Als van't houwelick geniet,
Of zich dertelick te voen
Met een mond, ja tongh-gezoen?

Daer ghy die, met al zijn kracht,
Naer des hemels raden tracht,
En de tijdelick genucht
Pooght te mengen met de vrucht
Van des Heeren vrees en wet,
Houd voor een onnoozel slet:
Voor wien, dat ghy stuer en doof,
Zit en noemt hem Philosoof;
Dien ghy, als een mensch-verdriet,
Niet als schouder-vleesch en biet.

Maer tot onze webbe. Zoo wie hier smaken wilt de eerste-lingen van dien on-eyndelicken oogst der vreugden, die na deze

deze tijdelicke verderffenisse, van des hemels gunstelingen, zal gemaeyt werden; die moet, by tijds, met roepen en zuchten den hemel door-breken, en alzoo den wegh met tranen af-wasschen, om een reyne ziele daer boven te zenden. *Zaligh zijt ghy, die nu weent, want ghy sult lacchen*, zeyt de erf-genaem van de Alheyd.

Wel zaligh is de mensch, die, in dit dal der tranen,
Met tranen zich deur-weeckt, met zuchten zich verbreeckt,
Die op-geweckt van zond', zijn ziel ter deugd laet manen,
Wiens bedde, stadigh nat, van tranen vloeyt en leeckt!
Wel zaligh is de mensch, wiens spijs, by nacht en dagen,
Een bad ter tranen is, in deze ballings aerd'!
Die in zijn eygen zelf daer over heeft mis-hagen,
Om dat hy noch zijn land, door Iesum, niet is waerd.
Wel zaligh is de mensch, die, door geduerigh klagen,
Bewatert ziel en lijf, in dit ellendigh dal!
Wat hoeft hy om te zien, wat wilt hy zijn verslagen?
De rechte zijde-wol van't Lam hem droogen zal.

Drooge, en verbrande landen brengen doornen en distelen voort, voeden oock serpenten en allerley vergiftige en schadelicke gedierten: geen beter vruchten en zal oock de acker onzer zielen voort-brengen, zoo wy den zelven niet en bevochtigen met de wateren, die, door een benauwt gemoed, uyt de oogen gedruckt werden. *Alle vleesch was verdorven*, getuygen de heylige letteren. Wat raed, wat bate wert hier toe gevonden? de Heere zent de wateren des zond-vloeds, en reynigt alzoo de aerde van hare vuyligheyd. Alzoo en konnen wy oock van de wrotte onreynigheyd der zonden niet verlost werden, ten zy wy alle de sluyzen onzer zielen open stellen, en wegh spoelen, met een stercke stroom, al

 wat

wat ons verduyſtert, en on-bequaem maeckt, om God te zien. Eſauw bitterlick weenende, beweegde zijnen vader zijnen zegen aen hem te geven: hem wiert toe-gezeght, dat hy *een vette wooninge zoude hebben op der aerden, ende den dauw des hemels van boven.* Wy oock insgelijcks zullen Gods zegen verwerven, zoo wy met zuchten en ſchreyen tot hem naerderen. Geen aerdſche wooninge en hebben wy te verwachten; maer *dit weten wy, is't dat ons aerdſche huys dezes tabernakels gebroken wert, zoo hebben wy een timmeringe van Gode, namelick een huys, dat zonder handen gemaeckt, ende eeuwigh is in de hemelen.* Doch de wegh, die ons hier toe leydet, moet geſtadigh beſproeyt werden met het water van een geſmolten ende gebroken herte, op dat het ſtof der zonden ons het gezichte niet en verbijſtere, of, door zijn ſcherpheyd, uyt en bijte. Want gelijck het regenachtigh weder zeer tegen is den genen, die een ſtad bevechten, of belegeren willen; alſoo zijn de tranen tegen dien genen die rontom ons gaet als een brieſchende leeuw, zoeckende wien hy verſlinde. *Geluckige tranen*, zeght BERNARDUS, *die de goedertieren handen des Scheppers zullen af-wiſſchen; en geluck-zalige oogen, die gekozen hebben daer in te ſmelten, liever dan verheven te werden tot hooveerdye, dan alle hoogheyd te zien, dan de gierigheyd en dertelheyd te dienen!*

. . . Eſt quædam flere voluptas.
Expletur lachrymis, egeriturque dolor.

Dit meent de Poët:

Het is een ſoort' van vreughd, te weenen, met geduld:
Want droefheyd wert hier door verdreven en vervult.

Dit geſchiet door natuerlicke oorzaken: wanneer de oogen uyt-geput van vochtigheyd, en de herſſens gelijck uytgedampt, geen ſtoffe meer en hebben, om deze vloed te onderhou-

houden: waer door het hoofd verlicht, en het herte ontlast van ſware dompen, die het zelve drucken, begint, met hulpe van den tijd, die alles ſlijt, te verluchtigen, en vlijtig te werden. Zoo dit elders geſpeurt wert, zoo wert het voornemelick bevonden, wanneer wy gewaſſchen in boet-tranen, ons zelven voor God de Heere neder-ſtorten, en beklagen, dat wy zijne Goddelicke majeſteyt, in den hooghſten trap, gequetſt hebben; begeerende, met een oprechte droefheyd over onze zonden, door 't bloed des Lams, daer van gereynigt, en alzoo met hem verzoent te wezen. Daer is geen twijffel aen, zoo de droefheyd met ons te bedde gaet, de vreugt en blijdſchap zal met ons op-ſtaen. De zonne der gerechtigheyd, Ieſus Chriſtus, zal boven de kimmen onzer zielen des morgens op-drijven, en ons beſtralende met een Goddelicke hitte, de miſt en nevelachtige ſwarigheyd, die ons noch op het herte legt, tot niet doen verdwijnen. Dan bevinden wy ons zelven in die voor-feeſte des hemels, en proeven de voor-ſmake van dien nieuwen wijn, die hier na-maels met volle bekers zal gedroncken werden: dan ſchijnen wy gelijck opgetogen.

Quo proceres abiere pii, quaque integer olim
Auſon. *Raptus quadrijugo penetrat ſuper æthera curru*
Elias, & ſolido cum corpore prævius Enoch.

Dan ſchijnen wy, zegg' ick, geſtelt te zijn, daer Paulus dingen hoorde, die niet verzeggelick en waren:

Alwaer dat groote volck, die goddelicke helden,
Alwaer een vier-geſpan den vorſt Eliam ſtelden:
Waer Enoch langh voor hem, verr' boven onze lucht,
Met lichaem noch vereent, genomen heeft de vlucht.

De godvruchtige, zegt ergens een, zijn gelijck de mieren, die eerſt moede, en dan blijde zijn: maer de godlooze, gelijck de ſta-

ſtapels, of ſprinck-hanen, die eerſt zingen, en dan droeve en bekommert zijn. Doen SOCRATES van de boeyen en yzers ontlaſt was, daer hy lange was in-geſloten geweeſt, voelde hy, ick en weet wat leckernye in dat ketelachtigh gejeuckſel, dat hem de nepe ende ſwaerte in zijn beenen veroorzaeckt hadde. Alzoo gevoelen wy een levendiger vreugd, en die aen de ziele klemt, wanneer wy ons door tranen verlicht vinden van het ſware pack der zonden, dat ons geerne in de helle dubben zoude. De vleeſchelicke blijdſchap verteert den menſche, gelijck het licht de keerſſe: hy wert daer deur, gelijck een viſch aen den geaeſden angel; als een vogel in het net: de beſte ſchepſelen Godes gedijden hem tot middelen van een zeker verdoemeniſſe. Hebt hier al de vreugd des werelds, en die op-getrocken in haren hooghſten toon, ghy zult bevinden, t'eynde rekeninge, dat zy niet anders als een korte ydelheyd en is. Het is on-mogelick, daer God niet en is dat daer ware blijdſchap zy. Haman verheughde en ververblijde zich in de groote gemeenſchap, die hy met de Koninck Aſſuerus hadde; en met namen, doen hy hem zelven voor-ſtelde, alleen weerdigh bevonden te werden, om, nevens den Koninck, de Koninginne te vergeſelſchappen: maer dit was het naeſte voor-ſpel van zijn ſchandelicke val, en uytterlicke uyt-roeyinge. Abſalon verheugde zich in ſijn hayr, dat daer naer de ſtrop wiert van zijn verworginge. De philiſtijnen verheugden zich over den blinden Samſon, de zichtbare oorzake van haer onder-gang en verderffeniſſe. Maer die daer om-helzen de grond-vaſte vreuchd, die ſcheute en wortel heeft, vervelen en ſtincken die oogen-blickige wel-luſten, die in een rechtſchapen ziele gemeenelik verwecken een af-keer en vermoeyinge van dit tegenwoordige leven.

Vt messis habet solicitum lenta colonum,
Quem torquet inanem famis impetus procacis,
Noctique diem turbidus assuit precando,
Vota increpitans irrita: solesque morantes:
Sic desiderium mora cruciatibus urit,
Cui vitæ ista famelicæ pigra tempora sordent,
Et spes saturi secula possidere cœli.

Dat is:

Gelijck een tragen ooghst, die lang vertoeft te rijpen,
Den acker-man ont-stelt, en groote zorgh' vergaert;
Byzonder als de tocht zijn maegh' begint te nijpen
Die door een gierigh' hitt' van honger wert gebaert:
Hy gantsch verklemt van hert, beroert in al zijn zinnen,
Naeyt, door veel biddens kracht, den nacht en dagh by een,
De zon schijnt hem te lang zijn tegen-lien te minnen,
En dat hy God belooft, beschelt hy met geween;
Zoo brant een langh vertoef, met smerten, ons verlangen,
Die deze luye eeuw, vol hongers, gantsch verveelt;
Wanneer wy met een hoop' des hemels zijn bevangen,
Die van zich zelven vol, ons oock verzadingh' teelt.

Want, om recht te spreken, wat is deze wereld? hy en miste niet, die-ze noemde een tooneel van allerley on-geval, en een vertrek van alle quaed. Daer en is niet ter wereld, dat ons naeckter af-beeld den schuymigen Oceaen, vol van buyen en tempeesten, als deze wereld. De zee en heeft noyt meer schip-brake veroorzaeckt, als de wereld ziel-brake, en verdoemenisse van menschen. De zee en heeft niet meer bewe-ginge, als de wereld onruste. Daer en zijn zoo veel klippen en bancken niet in de zee, alsser gevaer en on-geluck in de wereld is. Isocrates placht te zeggen van zijn stad van Athenen, dat-ze fraey en schoon was, om daer in te wandelen, en

deur te gaen; maer dat-ze ten uytterſten zorgelick was, om daer te woonen. Dit magh oock van de wereld gezegt werden. 't Is een groote ſtad, die fraey en bequaem is voor eenen deur-gang, maer daer vry wel zorge te dragen is, om geen tabernakels te maken. Daer in wy moeten verkeeren, gelijck Jacob in Meſopotamien, dienende in het huys Labans: niet om daer eeuwelick te blijven, maer om naer duyzend moeyten en on-gemacken, naer ons Vader-land te trecken.

Wanneer nu een herboren ziele, door het wind-aes van Godes geeſt op-getogen zijnde, by haer zelven gaet overſlaen, hoe aerd en nagel-vaſt zy aen deze wereld geweeſt is, en noch ten grooten deele gehecht blijft; en dat zy daer de kudde Labans, ick meene de wel-luſten dezes werelds, met de wereldlingen gedient heeft, heeft zy dan geen breede ſtoffe genoeg, om in tranen uyt te berſten, en den hemel met zuchten en gebeden te vermoeyen? Maer dien oock den aerd van deze droefheyd bekent is, en zal de zelve niet ſchouwen, noch zoecken te ont-duyken, als vyandig en af-breuckig van de menſchelicke natuere; maer zal met voor-raed, en wel bereyde zinnen, zich uyt-druckelick daer toe ſtellen; wetende, dat zulcke *droefheyd, die naer God is, een on-berouwelicke beteringe ter zaligheyd uyt-werckt.* En dat niet alleen; maer zulcke droefheyd behoorde zelve gezocht te werden, om haer eygen zelfs wille. Die haer tonge, en gehemelte niet te zeer bedorven en hebben, door de moere en giſt dezes werelds, mogen van haer ſmake oordeelen. Want die hemelſche droefheyd is menighmael zoo onder-ſneden, en gemengt met die altoos-nieuwe wijn van Godes gunſte ende barmhertigheyd, dat wy, gelijck een zyende pot, die, door de hitte des viers, zijn water niet vatten en kan, van hemelſche blijdſchap, een beke van heete tranen, deur de oogen, uyt-werpen. Het rechte vloed-water van de

de Iordaen, die de melaetsche Naamans van haer on-reynigheyd kan genezen, en een gave ziele den Heere toe-bereyden.

Deze oeffeninge, gelijck zy te geenen tijde, ontijdigh ende onbequaem is, zoo schijnt zy, by nachte, veel ernstelicker en bedachtelicker gepleegt te werden. De schrick en de stilte des nachts, gelijck zy ons wijzer maeckt, naer het zeggen van de wijze, zoo schijnt zy oock meer godvruchtigheyd toe te bringen. Vele menschen beklagen zich, dat zy, des nachts, vele uren zonder slaep, met groote onruste verliezen. Maer wat tijd-verlies kan by die gevonden werden, die zich by haer zelven, en by God vinden? Die altoos een zee van zonden in haer zelven konnen zien, die zy met een ware boetveerdigheyd konnen uyt-droogen. Dien nimmermeer Gods vriendelicke tegenwoordigheyd ont-breken en kan, als zy haer zelven niet en ontbreken. Die God, by maniere van spreken, uyt den hemel op haer bedde konnen doen neder-dalen, als zy in haer zelven neder-dalen, om hem te zoecken.

In te ora, tibi vacuus cæteris negotiis,
Plenusque deo. Temporis haud quære recessus.
Omne tibi tuum tempus erit. Cætera desint:
Non ipsum deerit. Cave te prodere rebus:
Non deesse sat est. Animum colligens vagantem,
Tecum habita, spatiare per ambulacra cordis.
Ita cœlum tibi tute, ita te Deum videbis.

Dat is:

Bid in u zelven, lee'gh in ander werck bezijden,
Vol hemels, vol van God. Zouck geen vertreck van tijden.
Al uw tijd is voor u. Als alle dinck ontbreeckt,
De tijd ont-breeckt u noyt, hoe dat hy loopt of leeckt.
Ver-raed u door geen dinck: genough is't niet t'ont-breken.
Woon met u zelf: vergaer uw ziel, zoo wijt geweken.
Deur wandel heel u hert', deur-zouck haer innigh slot
Zoo zult ghy zien u zelf een hemel, ja een God.

EMBLEMATA

XI.

De menſch vint baet, in anders quaed.

FY, van dit helſch geſpuys! die met een bitter nijden,
De deughd, de eer en lof, moed-willigh gaen bezijden,
En hechten zich aen quaed, dat yemand onverhoet,
Of zelden heeft gedaen, of met berouw en boet.
Een rechten Egels aerd, die 't vuyle bloed af-trecken,
En, met ons quade zucht, haer gierigh vel uyt-recken:
Die aen ons vleeſch geleyt, daer blijven aen verkliſt,
Tot dat haer lange dorſt met volheyd is geſliſt.

Uyt-

Uyt-legginge.

'T IS wonder, hoe vernuftigh de mensche is, om zijn kleyne deughdekens, met de groote elle uyt te meten, en zijn grove feylen zoo konstelick te verwen, dat-ze by velen lichtelick, als gekeurde zeden werden aen-gezien. Weynige werden met haer eygen wezen, vele met bedriegelicke mom-aen-zichten bevonden. Zoo speelt een yegelick den roffiaen met zijn eygen zelven, en vertoont een bloemigh, wel-gevleescht gelaet, daer de vuyle mieren in zijn gebeente steken, en allengskens zijn mergh, en eerst-geboortigh zap uyt-zuygen. Hoe dick-wils werden wy bedrogen in ons oordeel, wanneer wy onze oogen werpen op het uytterlick gezicht van die on-reyne pockeniers, en die half gesleten merrien, die haer lichaem den menschen, haer ziele den duyvel te koope stellen! maer hoe menigh-mael dick-wilder zijn wy uyt-gestreken, als wy onzen azem, en stemme geven, over de gestalte van het innerlick deel der menschen, daer van de Schriftuere zeght, dat voort-kommen *booze gedachten, moord, over-spel, hoererye, dieverye, valsche getuygenissen, lasteringen!* Wel met reden, zeght de Geest des hemels: *Het herte des mensches is een snood en door-trapt dingh: wie kan het door-gronden*, als hy alleen, voor wiens oogen, alle dingen des werelds naeckt ende bloot staen?

Deze swackheyd des oordeels, is t'eenemael vergevelick, alzoo wy de zelve van onze geboorte mede-bringen. Struykelen, schemelen, veranderen, blind zijn in on-zienelicke zaken, zijn deze natuere zoo eygen, als zy den Auteur van dezelve vremd, en van zijn wezen verscheyden zijn. Maer wie kan dat verschoonen, dat wy onze wetenschap beliegen, en ons eygen oordeel tegen-gaen, wanneer wy kon-

den de deughd van onzen even-naeſten licht geven, en zijn eere haer ſchuldige eere doen?

't Is een zeer bedroefde zaeck,
Dat een yeder ſteeckt den draeck,
Dat een yeder lacht en grijſt,
Met het geen de hemel prijſt.
Maer 't is oock niet minder quaed,
Dat een nijdigh tongh ver-raed,
Dat een boos gemoed ont-ſteelt,
En gelijck een roover keelt,
Al het leven van de deughd,
Al de eere, al de vreughd,
Die een deughdſaem man of vrou,
Vyt het wel-doen trecken zou.

Een neus-wijze veel-doenigheyd vervoert ons gemeenelick, om eens anders gelegentheyd op te zoecken: niet om ons voordeel daer mede te doen, en de vremde deughd in onze eygene te keeren, of de feylen te beteren, en van ons te weeren; maer op dat wy ſtoffe hadden voor een vergiftige tonge, en voedſel voor kittel-booze ooren.

Die van een bitter gal, of ſcherpe zucht geſteken,
Vol nijd, vol jeloerzy, gaen ander lien gebreken,
Her-kauwen in den mond, en met een kort gekuch
Van een vervuylde loos', ſteeds braecken achter rugh.

In ſomma, ons en quelt geen zieckte zoo zeer, als de gezontheyd van onzen even-menſche: de gezondheyd zegg' ick van een recht-ſchapen ziele, die geen ander gemerck en heeft, als de voldoeninge van een goede gewiſſe, en de betrachtinge der eynden, daer toe zy van God de Heere geſchapen is. Maer hapert-er dan yet in het minſte, de tuyn light terſtont open, men dringht daer van alle kanten in, niet om de reten te ſtoppen, maer om verder af te breken, en het goed geruchte zoo doodelick te wonden, datter niet anders over en blijft, als tot de Celle-broers te zenden.

Hier

Hier in is't grootst on-heyl der menschen meest gelegen,
Dat zy altijds van huys, staegh zijn op anders wegen:
Het schijnt, dat zy quansuys met ander zijn belaen,
En niemand is bereyd, om in zich zelf te gaen.

De regel van rechten zegt uyt-druckelick: *hy en is niet zonder schult, die zich bemoeyt in zaken, die hem niet toe en kommen.* Wat willen wy dan wroeten in eens anders mis-put, daer wy t'huys, tot de ooren toe, in de modder steken? Onzen eygen hof is vol on-kruyd van booze gedachten; vol steenen van verkeerde begeerten; vol gruys van wereldsche tochten; uyt-gemergelt van alle hemelsche vettigheyd; on-betuynt van alle zedigheyd, ende Godvruchtigheyd. En noch willen wy de bequame spelen, en de deughdsame maken, en dat noch op de kosten en schade van eens anders eere. Gewisselick, hebben wy zulcke uyt-puylende oogen, diens stralen altijds schieten op het leven, en het wercken van andere menschen, laet ons dan die partijdige een-zijdigheyd af-leggen, en zoo wel eens anders deughd, en loffelicke daden, verwonderen, en behoorlicke eere geven, als wy zijne feylen weten te begrooten, ende hem, boven zijne verdiensten, verfoeyelick en hatelick maken.

Men vint menschen, die in haer herssens niet verdouwen en konnen, *dat wy* (volgens de woorden van onze eerste leer-beginselen) *geneyght zijn, God, ende onsen even-naesten te haten.* Maer om nu van God niet te spreken, ick houdet voor een makeloose blindheyd, die de middaghsche klaerheyd uyt de wereld bant, zoo wie hier van geen onder-vindingh en heeft. Ia, dat meer is, hoe naerder zich yemand by God vint, hoe naerder hy den haet, en de af-gunste van de natuerlicke menschen is. De beste dingen werden verkeert tot oorzaecken van de quaedste genegentheyden. Daerom zeyde

de

de zelf-waerheyd: *Ghy zult gehaet zijn van alle menschen, om mijns naems wille.* En wat willen wy ons zelven hier over in pijne stellen? vijf duyzend jaren aen een volgende, hebben dat den anderen verkondight. De derde mensche van de wereld konde in plaetse van alle bewijs zijn: Cain hatede zijnen broeder, en sloegh hem dood: en waerom dood hy hem? *om dat zijne wercken boos, en zijns broeders goed waren.* Merck, dat deughd, de on-deughd baert; en dat, gelijck de waerheyd de moeder is van haet, oock alle godvruchtige wercken nijd, en af-gunste voort-brengen. *Zoo wie quaed doed*, zeght Godes bouck, *die haet het licht, ende en komt tot den lichte niet:* de reden werter by-gevougt, *op dat zijne wercken niet bestraft en wierden.* Alle goede wercken zijn een stil verwijt, aen de boosdoenders, en kinderen dezes wereld s, waer door zy van haer leven over-tuygt, en gelijck met een scherpe roede, gegeesselt werden. Hier door wert menigh-mael de gewisse, die gerustelick in slape lagh, schielick, en met hortige sprongen, wacker-gemaeckt; de doove gevoel-loosheyd, tot het leven, geprickelt; en alzoo de geheele mensche, in schrickelick alarm gestelt. Dit haet de mensche van natuere, diens opperste goed, in ruste, en onveranderlicke wel-lust, gelegen is. Zoo was de Leyds-man, en de uyt-wercker onzer zaligheyd, van de wereld gehaet, om dat hy *betuyghde*, zoo met daeden, als met woorden, *dat hare wercken boos waren.* Maer wat staet haer eyndelick te verwachten, als den vloek des genen, wiens kinderen zy zoo hatelick vervloeckt hebben? *De Heere zal slaen de lendenen der gene, die hem tegen Levi verheffen, en der gene, die hem haten, dat zy haer niet op en richten.* Hoe dus dan? hoor uwen name spellen, en leer de grootheyd van deze zonde kennen. *Zoo wie zijnen broeder haet, die is een dood-slager: ende geen dood-slager en heeft het leven in zich blijvende.*

Maer

Maer hier ont-moeten my de vernuftige lasteraers, die haren haet met een aerdigh kleed van liefde tot de waerheyt, en mede-lijden tot den persoon, weten te bedecken. Isser yemant, zullen zy wel zeggen, die zich niet geschaemt en heeft, dit ofte dat te bedrijven, waerom zoud' ick my ont-zien het zelve te verhalen? is het on-geoorloft geweest te doen, 't en is daerom niet on-geoorloft te zeggen. Maer weet ghy niet, ô ydel mensche, dat *de liefde vele zonden bedeckt?* dat de feylen niet en mogen verhaelt werden, als tot stichtinge van de hoorders, en verbeteringe des zondaers? zie doch eens, of dit het wit, of dit het voor-werp van uwe rugh-bijtige propoosten is. Neen voor-zeker, haet en nijt zijn de zulpher-priemen, die uwe serpentsche tonge aen-steken, niet tot verwarminge der liefde, maer om den name van uwen Even-naesten te brand-tekenen, en alle zijnen arbeyd vruchteloos te maken.

Alzoo is dat groote licht van Geneven menigh-mael bejegent geweest in zijnen trouwen dienst. Hy hadde, gelijck het schijnt, in zijn eerste jaren, de ongeregeltheyd van zijn vleeschelicke tochten te veel ruymte en spelens gegeven: en, dat hem de meeste swarigheyd maeckte, de zelve dagh gegeven, door den druck. Dit moeste hem altijd voor de schenen springen, op dat de godvruchtigheyd te meerder in haren loop mochte gestuyt werden. Deze boet-vaerdige ziele hadde zich, door veel zuchten en tranen, met God verzoent, en vergevinge verkregen: maer verkeerde menschen werden daer door te meer verhit in lasteringen. Menschen, die alles tegen den draed en wolle nemen, die, daer zy geen vuyligheyd en vinden, stanck en vuyligheyd maken. Zulckers monden en schriften zijn geladen geworden, met den ouden zuer-deessem van dat jongelick leven: eenige veersen en gedichten, die de wallende hitte van dat ziedende bloed uyt-

gebobbelt hadde, zijn verſcheyden mael onder de perſſe gebrocht, en alle de wereld ten thoone geſtelt, op dat den ougſt, dien God door den heyligen arbeyd van dezen man, nader-hand gezaeyt hadde, als met een uyt-ſtortige ſlaghregen, zoude werden neder-gevelt. Wat is hemel-ſtormery, wat is reuzen-ſtrijd, zoo het dit niet en is? En ghy, godvruchtigh hoofd, dat ick in mijn oogen, en in mijn herte drage, verbelgh u niet, zoo u yet deſgelijcks over-gekommen is: uwen dienſt en wert daerom niet ſchaerſſelicker gezegent, als yemant van uwe mede-broeders, die met u, in dezelve loopbane geſtelt zijn. Ghy weet, en toont oock wel dat ghy 't weet, dat ghy ſtadigh moet voort-gaen *door eere en on-eere, door laſteringe en prijs.* Zoo heeft Paulus, zoo heeft Chriſtus, zoo hebben alle wel-geboren Chriſtenen, dit zelve moeten uytſtaen. De beſte wrake van al is, die zelve Gode op te geven: en middeler-tijd *uwe vyanden lief te hebben; zegenen, die u vervloecken; wel-doen den genen die u haten; en bidden voor de gene die u verdrucken en vervolgen. Want zulck betaemt de kinderen des vaders die in de hemelen is: die zijn zonne doet op-gaen over de booze ende goede, ende regent over de rechtveerdige, ende on-rechtveerdige.* Het ander behoedſel, en rechte baet-middel, beſtaet in een grootmoedige verachtinge van zulcke hatelicke laſteringen.

Mordear opprobriis falſis, mutemne colores?
Falſus honor juvat, & mendax infamia terret,
Quem, niſi mendoſum & mendacem?

Zoo zoude ons Neer-land zeggen:

Hoe, werd ick, hier of daer, van laſteringh gebeten,
Zoud' ick daerom terſtont verand'ren van couleur?
Wie helpt een valſche eer, wie heeft yet valſch geſpeten,
Als die vol valſcheyd is, en leugen deur en deur?

Een

Een wel-gebouwde ziele, die een goed ſtael, en rechte zaete genomen heeft, en zal door zulcke lichte tongh-ſtucken, neder-gevelt, of uyt haer plaetſe gedreven werden. Door verdraeghzaemheyd, werden zulcke dieftige konſt-meeſters van laſteringe de mond geſtopt, en haer ſcherpe mond-pijlen verſtomt, en tot haer ſchutter weer-gezonden. Daer en is geen geneughelicker accord voor de ooren; als wanneer de eene laſtert en quaed-ſpreeckt, dat het dan de ander zijn capproen laet hooren. 't Is een kluchtige bejegeninge die ons SENECA van een oud Stoicien verhaelt. Ick zal zijn eygen woorden ſtellen, gelijck die in zijn brieven te lezen zijn: *Eleganter Demetrius noſter ſolet dicere, eodem loco ſibi eſſe voces imperitorum, quo ventre redditos crepitus: nihil enim referre, an ſurſum, an deorſum ſonent.* Verſtaet ghy 't niet? dit zeght hy: *Demetrius placht fraeyelick te zeggen, dat de ſtemmen der onbedrevene by hem in de zelve plaetſe gehouden wierden, als het gekraeck, dat uyt den buyck voortkomt: want daer niet aen gelegen en is, of het om hooge, of om leege geluyd geeft.* Niet meer en moeten die ſnoode ylen gerekent werden, die haer zelven voeden, met ander lieden feylen, en die noch dickwils in valſche winckels geſmeet en verzint zijn: diens meeſte vreughd hier in beſtaet, dat zy eens anders gebreken in-zuygen, om daer van in geſelſchappen uyt te berſten, en die alzoo lucht te geven, tot ſmaet van haer even-naeſten, maer tot eeuwige vervloeckinge van haer eygen ziele. Maer 't is genoegh van zulcke gal-ſpouwers, en baſſende honden; om niet de krekel met de vlercken te nemen, en de horſelen op my te halen, daer zy nu miſſchien ſtillekens op een vremden dreck zitten. Zy zijn dan haer zelven bevolen, en de ſtoffe die zy lief hebben.

EMBLEMATA
XII.

Veel drucks, veel gelucks.

HOe gaet dit zoo te werck? 't fisset is uyt-getogen,
De wijn staet als een muer, zijn aerd die schijnt ont-vlogen.
De kuyper weet den treck: de wijn wil zijn geperst,
Dan is 't dat hy eerst loopt, en uyt zijn volheyd berst.
Wat staen wy hier versuft? wy zijn dees volle vaten,
Die door weeld' on-getemt, God en ons zelven haten:
Dan zijn wy vrome lien, als God ons meest verdruckt.
Want heyl en heyligheyd vergaet, daer 't al geluckt.

Uyt-

Uyt-legginge.

'tEN is niet te verwonderen, dat de natuerlicke mensche veel over-dwersheyd ont-moetet, en dat hy in zijn verdorven oordeel, gelijck als met een wervel-wint, geschut en geslingert wert, naer dat hy de winden van voor-spoed, en tegen-spoed, als nu en dan ziet over de menschelicke dingen, gedreven werden. Vleesch is hy, en zoo zijn oock alle zijn gedachten: zijn oogen zijn beschelt, en gelijck als met een duystere nacht overtrocken, waer door hy verhindert wert die dingen aen te zien, die met een geestelick gezicht moeten onderscheyden werden. Maer *de welcke niet uyt den bloede, noch uyt den wille des vlees, noch uyt den wille des mans, maer uyt Gode geboren zijn*, die zien en voelen blijdschap in droefheyd, rijckdom in armoede, verhooginge in vernederinge, en recht een tegen-deel van alle het gene, de diepste wijsheyd van het menschelick vernuft zoude konnen beseffen. Zy alleene konnen bemercken de waerheyd van het gene de groote Apostel zegt: *De Heere kastijt hem, dien hy lief heeft; ende geesselt eenen yegelicke zone, dien hy aenneemt. Is't dat ghy de kastijdinge verdraeght, God zal u als kinderen aen-gaen. Want waer is een zone, dien de vader niet en kastijt? Maer is't dat ghy zonder kastijdinge zijt, daer van zy alle deelachtigh zijn, zoo zijt ghy dan bastaerden, ende niet kinderen, &c.* Zy weten alleene, *dat alle kastijdinge, als zy tegenwoordigh is, geen vreughde, maer droefenisse schijnt te wezen*, alzoo nochtans, *dat zy daer na geeft een vreedsame vrucht der gerechtigheyd, allen die daer door geoeffent zijn.* Dit is het Goddelick bescheyd:

Als ghy, Christen, hijght en krocht,
Van Gods sware hand bezocht,
En voelt in het diepst' dijns hert,
Niet dan pijn en groote smert;

 Houd

Houd dan wijſlick dees ellend,
Als een heylzaem element,
Als een hemelſch voor-gericht
Van dat eeuwigh zoet-gezicht.
Want die wijze Meeſter-heer
Doet ons dan noch min, noch meer,
Tot ons winningh en gebouw,
Als een trouwe voeſter-vrouw,
Die als een van d'oude zeght,
Moſtaert aen de tepels leght,
Of yet anders ſcherp en zuer,
Terghſel va een teer natuer,
Om zoo door een zoet bedrogh,
't Kind te ſpenen van het zogh
En te buygen, als een ranck,
Tot een vaſter ſpijs en dranck.

DEMETRIUS placht te zeggen, datter geen ellendiger menſchen en waren, als die noyt geen ellende geproeft en hadden: noemende haer leven, een doode zee, die door haer ſlapende ledigheyd, niet anders als wrottinge, en vuyle ongedierten voort en brenght. Het gaet even met ons, als met de ſchapen, die-men zeght in magere en dorre weyden, beſt te gedyen, en vetſt te werden: zoo krijgen wy een goede geſtalte der zielen, wanneer wy zom-wijlen, onder Gods ſware hand, zuchten en ſtenen. De put-eemer wert wel om leege gelaten, maer 't is om vol te werden; wy werden oock ter neder-geworpen, maer om dat wy een-mael zouden verhooght werden. wat heeft anders de Apoſtelen beweeght blijde te zijn in hare verzoeckinge, en Gode te dancken, dat zy weerdigh gevonden waren, in zijnen name, verdruckinge te lijden? Alzoo heeft Moſes *liever verkozen, met Gods volck quaed te lijden dan tijdelicke nuttigheyd der zonden te gebruycken: achtende de verſmaetheyd Chriſti meerder rijckdom te zijn, dan de ſchatten van Ægypten: want hy zagh naer de vergeldinge des loons.* De wereld, en alle hare voort-plantingen en konnen niet beſtaen als onder de gunſte van een eeuwige oorloge, die daer is onder de elementen; en zoo daer maer een weynigh ſtilſtand en ware, en ſchortinge van tegen-ſtrijd, dat groot gebouw zoude beſwijcken onder zijn gewichte, en gelijck

ver-

versmelten in een vorm-looze on-gestalte: alzoo en kander oock geen deughd, of yet goeds in ons woonen, als door tegen-standigheyd van verdruckingen, en on-gemack: zoo weynigh vrede als de voor-spoed daer onder menght, schaed ons terstont, en vertraeght ons in den loop der zaligheyd. Appius Claudius, een zeer vermaert, en geacht man onder de Romeynen, zeyde eertijds, dat de oorloge voor de grootheyd des Roomschen rijcks veel nuttiger was als de vrede: desgelijcks mach-men oock zeggen, dat de on-ruste, ende het vyer der bezoeckinge, veel voordeeliger zijn voor de zaligheyd onzer zielen, als die zoete Zuyde-windekens, en die lieffelickste aen-locksels der aerden. Men ziet, hoe lichtelick de mensche zich vergeet wanneer't hem alles voor de wind gaet. Het zijn gewisselick stercke beenen, die weelde dragen konnen. Want vele, dien het zoo heel swaer niet en valt deze tijdelicke verdruckingen te lijden, zouden beswijcken en versticken, onder dien grooten last van voor-spoed. Dit heeft een Godzaligh man met deze Veersen uyt-gedruckt:

Optio si detur sortis mihi, femina princeps
Dicebat, mediâ vivere sorte velim.
Si nequeam mediâ, tum durâ vivere malim,
Quam nimiâ rerum prosperitate frui.
Egregium sane dictum: ratioque perinde
Egregia, & clarâ principe digna fuit.
Non desunt miseris solatia, dixit: at illum,
Qui nimis est felix, mens bona sæpe fugit.

Dit hebb' ick met zoo veel Veersen, in onze moeder-tale, naer-gezongen.

Indien, zeyd' een Princes, my keure wierd gegeven,
Ick wilde liever zien een middelbare staet:

Zoo

Zoo dat niet magh geschien, zoo zoud' ick liever leven
In tegen-spoed, als wel in voor-spoed zonder maet.
Een treffelicke spreuck: en zoo was oock de reden
Niet minder, maer gewis zulck een Princesse weerd.
Geen troost, zeyd' zy, ont-breeckt den mensch met druck bestreden;
Maer die te luckigh is, een goede ziel ont-beert.

Het gaet gemeenelick alzoo: gelijck de aeren die gulzighlick wassen, en meest geswollen zijn, lichtelick kroken; en de tacken die meest geladen zijn, door haer gewichte dickwils breken: alzoo en kan het menschelick gemoed de geduerige weelde en voor-spoed niet dragen, zonder dapper en zorgelick gequetst, ja menigh-mael grondelick verdorven te werden. Geen on-geluckiger dinck, als te groot geluck. Daeromme de Oud-vader AMBROSIUS, doen hy, op zekeren tijd, zijn herberge, by een rijck man, uyt vriendschap, genomen hadde, ende van hem verstaen hadde, dat hem het geluck geduerigh zoo hadde toe-gelacchen, dat hy in zijn gantsche leven, noyt eenige tegen-spoed geleden hadde, is hy terstond, met de zijne, van daer geweken, zeggende de oorzake te wezen, op dat hy met deze mensche niet misschien, op staende voet, en zoude vergaen. 't Is oock geschiet, dat zijnde deze heylige man niet verre noch van daer, dat hy zich om-keerende, het huys met alle die daer in waren zagh neder-gezoncken, en onder de aerde verslonden. Een zeldzaem en schrickelick oordeel des Heeren, die de menschen daer deur heeft laten waerschouwen, hoe gantsch onzeker en zorgelick zijn zaken zijn, die altoos van de fortuyne getroetelt en gevleyt wert. Niet zekerder en is zijne staet, als des genen, die op een glad ijs gestelt, zich nauwelick roeren en kan, zonder groote vreeze van neder te vallen. *'t Is moeyelick, ja on-mogelick*, zeght AUGUSTINUS, *dat yemand de tegenwoordige ende toekomende*

goede-

goederen zoude genieten; dat hy hier zijn buyck, en daer zijn ziele zoude vervullen; dat hy van d'eene wellust tot de andere gaen, en in beyde eeuwen de eerste zijn zoude; dat hy op der aerde, ende in den hemel heerlick zijn zoude. Gods rechtvaerdigheyd en laet zulcks niet toe, dat degene die hier verdruckinge lijden, en het over-blijffel des lijdens Christi in haren vleesche dragen, beyde in dit, ende in het toe-kommende leven, het zelve verdriet en on-gemack zouden onderworpen zijn; ende in't tegen-deel, dat die haer deel in dit verganckelick leven ontfangen hebben, in het eeuwige het zelve oock zouden bezitten. De Konincklicke Propheet, of immers de zangh-meester Assaph, bekommert zijnde in den voorspoed der godloozen, zeght, *dat hy schier gestruyckelt hadde met zijn voeten, ende dat zijne treden by-na geslibbert hadden. Het verdroot my van wegen de groot-sprekers, doe ick zagh, dat het den goddeloozen zoo wel gingh. Want zy en zijn in geen perijckel des doods, maer staen vast, als een palleys. zy en zijn niet in ongeluck als andere lieden, ende en worden niet als andere menschen geplaegt:* en gelijck daer meer in't breede naer-volght. Maer hy en scheyt hier niet ongetroost af. *Ick dachte daer naer,* (zeyd hy) *dat ick't begrijpen mochte, doch het was my te swaer. Tot dat ick gingh in het heylighdom Gods, ende merckte op haer eynde. Voorwaer ghy zet-ze op het glatte, ende stort-ze te gronde. Hoe werden zy zoo haest te niete? sy gaen onder, ende nemen een eynde met verschricken. Als een droom, wanneer yemand ont-waeckt; zoo maeckt ghy, Heere, haer name versmaet.* Het was deze man Gods nuttigh, van de Heere gestraft te werden, want daer door leerde hy beter op sijne wetten letten. Want, naer veel oorlogen en overwinningen, gerustelick te Ierusalem, allerley gemack en geneuchte genietende, heeft hy dat schendigh over-spel met Bathseba begaen, dat hy oock met een schrickelicke moort bezegelt heeft.

Luxuriant animi rebus plærumque secundis:
Nec facile est, æquâ commoda mente pati.

Dat is by ons:

Men ziet des menschs gemoed verweeld'ren t' allen dagen,
Wanneer het door geluck en voor-spoed is gestreelt:
Gewis, 't en is niet licht, een-moedelick te dragen,
Het geen' in over-vloed Fortuyn' ons stadigh deelt.

Beziet, als Gedeon zich kleyntjens aen-stelde, en in het sweet zijns aenschijns zijn broot wan, is hy een vroom, godzaligh man geweest: de Engel des Heeren heeft hem doen verweerdight te kommen bezoecken in de scheure, daer hy zijn graen dorschte: maer naer dat hy, door de kracht des Heeren, groote dingen uyt-gevoert heeft, is zijn herte oock groots en trots geworden, zoo dat hy de gulden hooft-spanselen van de Ismaëliten genomen heeft, en eenige andere kostelicke cieraden, daer van hy een Gods-dienstig kleed gemaeckt heeft, welck hy in zijn stad tot Ophra gezet heeft. *Ende gantsch Israël,* zegt de Schriftuere, *bedreef daer hoererye mede, ende het wert Gedeon, ende zijnen huyse ter ergernisse.* De kracht des tegen-spoeds bedwingt ons te wijcken uyt dat on-tuchtige Sodom dezes werelds, om ons te behouden van het vyer en sulpher van de eeuwige wrake. Want, zonder dat, wie zoud' ons daer uyt rucken? ja wie, en wat en zoude ons daer niet vastelick verhechten? Geen stier-man of Piloot en hebben haer kunste binnens havens, of in de kalmte geleert: een mensche oock en wert geen ware mensche, dat is stand-vastig en godvruchtig, als in het gedrangh en perssinge van tegen-spoed. De verdruckinge leert hem kennen, de kracht ofte swackheyd, dien hy heeft: zy slaet uyt de mensche, gelijck de vyer-key uyt het stael, die sprinckelen van het Goddelicke vyer, dat hy in zijn herte

herte draeght, en doet alzoo uyt-ſchetteren de beginſſelen der volkommenheyd, die God de Heere gelieft heeft in hem te wercken. Behalven dat onze hemelſche Meeſter hier grootelicks deur vereert wert, als hy zijn macht in onze on-macht te kennen geeft. Alzoo onze Heere ergens voor-by-gaende, *zach hy eenen menſche blind van der geboorten aen. Ende zijne diſcipulen vraeghden hem; Rabbi, wie heefter geſondight, deze, of zijn ouders, dat hy blind geboren is? Ieſus antwoorde: noch deze en heeft gezondight, noch zijn ouders: maer op dat de wercken Gods in hem zouden geopenbaert werden.* En hoe geheugelick is het om aen-zien, wanneer wy een godvruchtigh menſche te bedde, door kranckheyd, geworpen zijnde, zijn ſwackheyd en Godes ſterckte in hem, hooren, met een blijde mond, belijden. Zoo zijn lichaem met koude en tſitteringe aen-getaſt wert, hy thoont dat hy vol is van hemelſchen brand, door Gods liefde aen-geſteken: meent de hitte zijn in-geboren zap uyt te droogen, en zijn gebeenten uyt te mergelen; hy bewijſt hoe zeer de hitte van zijn vleeſchelicke tochten verflauwt, en geduerigh af-neemt: alles wat hem over-komt, ſtreckt hem tot zijner verbeteringe, en Godes vereeringe.

Maer voornemelik en is oock deze vrucht niet in de wind te ſlaen, dat wy onder de gunſte van tegen-ſpoed, de hoogſte en de noodzakelickſte deughd ter wereld, welcke is de Nedrigheyd, van God de Heere geleert werden: daer wy anderſins, op-geblazen deur den wind van een kittelige moedigheyd, zouden met een trotſe voet, en gelijck met veron-weerdinge, de aerde betreden, zonder te erkennen, het gene wy van haer behouden, welk is de aertſche vuyligheyd. Ons lichaem een ſtinck-gat der zonde, ende een ſware klomp van alle onreynigheyd, vereenigt met een geeſtelicke doch helſche ziele, wert droncken, en gelijck verzopen in het zorgelick ver-

gift van voorſpoet, wanneer het niet vernuchtert en wert door de heylzame wateren van verdruckingen, en ſware be-zoeckingen. Merckt, wat dien grooten Apoſtel weder-varen is. Hy was van God, of in den lichame, of buyten den lichame, tot den derden hemel, tot het Paradijs op-genomen; alwaer hy on-uyt-ſprekelicke dingen gehoort hadde, die een menſche niet ſpreken en mochte. Groote ſtoffe van roem, dienende tot een blaes-balck van hooghmoed, en op-ſwellingen des herten. Zoo ſwack is de menſche, en dat zelve oock in Goddelicke ende geeſtelicke zaken. Wat doet de Heere? de Apoſtel zeght: *Op dat ick, door de uyt-nemende openbaringen, my niet boven maten en zoude verheffen; zoo is my gegeven een ſpruyte in het vleeſch, de Engel Sathan, dat hy my met vuyſten ſlaen zoude, om dat ick my niet hooge verheffen en zoude.* Het voor-beeld van Nabuchodonoſor kan ons oock tot een goed bericht verſtrecken. Want hy in allerley weelde en dertele voor-ſpoed, levende, heeft zich boven het menſchelick bereyck geſtelt, en door een windrige hoogh-moed op-geſwollen, heeft zich zelven toe-gemeten, daer van hy God de Heere de eere hadde behooren te geven: maer zoo wanneer hy beneden de menſchen geworpen is, en onder de on-redelicke dieren vernedert, heeft hy alſdoen zijn oogen ten hemel beginnen te verheffen, en God den Heere de eere toe te ſchrijven, die hy hem tot noch toe on-weerdelick ont-houden hadde. Ick beſluyte dan met de ſpreucke van HIPPOCRATES: *Gelijckerwijs in een gantſch goede geſtalte des lichaems, dickwils een merckelicke vreeze van zieckte is; alzoo en iſſer niet veyls of zekers in de grootheyd van voor-ſpoed.*

EM.

EMBLEMATA
XIII.

Ledigh en laf, een levend' graf.

GHy klaeght, ô mensch! vergeefs, van zoo veel quae gebreken,
Die diep tot in het mergh van uw gebeente steken,
En drijven heen en weer. de voort-komst van dit quaet,
Niet uyt een vremd gebroet, maer uyt u zelf ontstaet.
Ghy dertelt al te veel, en boelt met loome perten,
In leegheyds vruchtbaer schoot, baer-moeder van veel smerten.
Vraegt ghy, waerom ons hert een nest des duyvels wort?
't Is dat het leegh en laf, zich tot geen werck en port.

Uyt-legginge.

DE *luyaerd*, zeght een vernuftigh man van onze tijd, *en is niet anders als een koude aerde, gemenght en geweeckt in ſlapende water, en die niet van de menſche en heeft, als de gedaente en de ſpraecke.* Het aerdſch gewichte zijnes lichaems treckt de ziele neder, en verhindert hare geeſtelicke vlucht ten hemel; waer toe zy niet minder geſchapen is, als een vogel om in de lucht te vliegen. Alle zijn leden zijn gelijck verkleunt en ſtijf van koude, geen ander beweginge noch leven hebbende, als die de natuerlicke nood in-blaeſt. Aerde is hy, en zoo heeft hy oock aerdſche loomigheyd: de ziele en ſtreckt hem nergens toe, als om hem van haeſtige wrottinge te bewaren. De ſtroom-wateren, en alle loopende rivieren, brengen vaſte, gezonde viſſchen voort: maer hy als een vuyl en ſtilſtaende poel, en broet niet anders als vorſſchen en padden, en watter meer is van zulcke on-gedierten. Uyt de ſtanck van wrotte, moraſſche wateren, wort de lucht vergiftight en verpeſt: maer deze droom-poel ſchiet zijn quade lucht door ziele en lichaem, en ſmoortſe te zamen door zijn vette dompen. Eyndelick, als hy wel gezien, en door-zien wert, ghy zult hem bekleedt vinden met een uytterlicke geſtalte, die op een menſche treckt: maer de weſentlicke vorme, daer van een menſche benaemt wert, zal hem t'eenemael ont-breken.

Laet ons dan, tot ons gebruyck, het leven en on-bebrijf van deze wan-ſchepſels wat naerder aen-mercken: op dat wy, door haer ont-ledinge, verſchrickt zijnde, onzen geeſt te beter mochten ont-roeſten, en de lemmer onzer ziele klaer houden, tegen alle aen-ſprongen, die door de ledigheyd en doen-nieterye veroorzaeckt werden.

De luyaerd, zeght de wijze Koningh, *steeckt zijn hand in de schotel: hy en brengtse zelfs tot zijn mond niet weder.* Ziet daer alreede een schoone thoon-ploye van dit stuck wercks! het magh misschien, in, of, voor dien tijd, gebeurt zijn; dat yemand van die leuye buycken, hem zoo over-smeert en verbrast heeft, door lange zitten, dat zijn oogen, door een laffe slaep, bekropen zijnde, zijn hand in de schotel gebleven is: of wel, dewijle hy, met ydele zinnen, de kruymen op de tafel telde, vergat hy misschien, dat zijn hand in de schotel was, of en mocht de pijne niet, om die daer uyt te trecken. Zulcke beesten vindmen genough, die anders geen zorge en hebben, als om geen zorge te hebben; en dien alles genough is, om quabzigheyd en on-lust te verwecken. Men vind-ter, die tot de middagh in haer pluymen uyt-gestreckt liggende, geen ander bezigheyd gehad en hebben, als om te verzinnen, hoe dat zy haer uren best verquisten zullen. Hebben zy noch yet anders gedaen, 't is dat zy de witte pleckxkens van haer nagelen over en weer-over, getelt hebben; of, in de strepen en quasten van haer bed-stede, eenige mannekens, of vremde beeldekens gezien hebben; of, dat zy in de ruyten van haer vensters, ick en weet wat orden, of parcketjens gemerckt hebben, die zy in haer hof, dien zy niet en hebben, noch oyt hebben en zullen, te passe willen brengen.

Ick spreke van niet-doenders; maer neen, het zijn wel onmoetige veel bedrijvers, die groot belet en zorge baren, daer zy geen en vinden. Daerom onder-zoecken zy dick-wils by haer zelven, wat orden, wat beleyt zy gebruycken zouden, zoo zy Princen of Koningen waren. Daer verhit haer koude aerde, en stellen haer gelijck in het bezit van een Koninckliick paleys, dat zy in haer herssens getimmert hebben. Een groot leger van allerley wan-beelden werden daer

voor

voor haer vier-ſchare gedachvaert. Zy knoopen en ontknoopen wel vijf-en-twintigh mael de zelve zake: en als het al wel over-dacht en genoemt is; het is een groot beſlagh van moeyelicke beuzelingen, die niet mogelick en zijn te vinden, of, in de natuere geſtelt te werden. Wel te rechte, zegt de wijsheyd; *De wegh des luyaerts is als een dorn-hegge.* Hy verſtrickt en verwickelt hem in zijn eygen garen; en daer hem andere in ruſte laten, prickelt hy zijn ziele, met pijnelicke doornen, die zijn mis-drachtige vruchtbaerheyd geſtadigh uyt-werpt. Niet zoo vremt, of verre van den anderen gelegen, dat deze meeſters niet te zamen en doen loopen. Haer macht en begrijp is zoo groot, dat zy in een oogen-blick, ooſt en weſt, en alle de hoecken des werelds te zamen binden.

. . . . . *Velut ægri ſomnia, vanæ*
Finguntur ſpecies.

Niet anders, als wanneer een man,
Die door de koortſe niet en kan,
Yet heb'licks dincken, droomt en ziet,
Van als, dat door zijn herſſens vliet.
't Welck als het al is t'zaem-gebracht,
't Is maer een ydel wan-gedacht.

Maer ziet wat on-geluck en gevaer deze menſchen over het hoofd hanght. Het is on-mogelick, dat de ziele, een eyndelooze beweginge zijnde, te eeniger tijd, ledigh of werckeloos blijve. Zy is, gelijck een molen, die geſtadigh maelt, al watter in-gebracht wert: werpter yet goeds in, zy zal u oock goed meel, dat is, goede gedachten weder-geven: maer zoo zy oock ledigh is, zy zal gelijck een ydele mage, allerley quade vochtigheyden naer haer trecken. Van wicken en linzen en komt noyt geen tarw-meel; ſoo is 't on-mogelick

gelick dat van ydele gedachten, yet goeds zoude voortſpruyten. De genees-meeſters verhalen, dat de vrouwen, noch reyn zijnde van eenigh mannelick gezelſchap, zomtijds wel een on-geſchickte klomp vleeſchs voort-bringen: maer om een wel-geſchapen vrucht te baren, is diens gemeenſchap van noode, dien zy tot een hulpe gegeven zijn. Alzoo is't met onze geeſt: want zoo hy hem-zelven alleen gelaten werd, hy ontfanght, ick en weet wat af-grijzelicke lompen, die uyt het zaet des duyvels geſtremt en geronnen zijn. Hy moet met eenige bezigheyd om-zet werden, die hem als een toom dwinge en weder-houde: anders zal hy dwerſch velds loopen, tot dat hy dijck vinde, of hem-zelven verlieze.

Want nergens is de man, gewis,
Dewelck' in alle plaetſen is.

Een ledigh menſche is het wit en de ſchiet-pinne des duyvels; of wilt ghy zachter woorden hebben, zijn bedde en zijn oorkuſſen. *Geeſt den duyvel geen plaetze*, zegt de Gezant des Heeren. Maer deze ruymen alles wat zy konnen, op dat dezen boozen Geeſt geen plaetſe en ont-breke. En daer deze inkomt, daer volgt het volle heyr-leger van allerley vuyle gebreken.

. . . . *Si non*
Intendas animum ſtudiis, & rebus honeſtis,
Invidiâ vel amore, vigil, torquebere.

Dat is:

Zoo ghy met goed gepeyns, en eerelicke dingen,
Dijn geeſt niet bezigh houd, en op u zelven let;
De vleeſchelicke liefd' en nijd zal u beſpringen,
Wanneer ghy ledigh waeckt, gedoken in uw bet.

Merckt; zoo lange hem Salomon bezich hielt, met de zaken des rijcks te beſtieren, en zijn paleyſen te bouwen en te

vercieren, en leeſt-men niet, dat hy den Heere tot gramſchap verweckt heeft: maer zoo haeſt als hy geruſtelik zijn geneuchte wilde nemen, van alles, dat hy door langen tijdt, en neerſtige zorge, gemaeckt en bekommen hadde; is hy, door de ledigheyt, in alle on-tucht en af-goderye vervallen: waer door hy ons noch on-zeker gelaeten heeft, wat wy van zijn zaligheyt te gevoelen hebben. Zijn Vader oock te vooren, die anders een man was naer Godes herte, ledigh, naer den middagh, op het gewelf van zijn Konincklick paleys wandelende, heeft hem, door een zorgelicke ſprongh, in de ſchoot des duyvels geworpen, dien hy nochtans van herten vyandt was. Want hier door is veroorzaeckt dat ſchendigh overſpel, en die ſchrickelicke moordt van dien Edelen Ridder, diens vrouwe hy mis-bruyckt hadde.

Quæritur, Ægyſtus quare ſit factus adulter?
In promptu cauſa eſt: deſidioſus erat.

Dat is:

Vraeght yemand, door wat re'en, Egyſtus gingh bedrijven
On-tuchtigh over-ſpel, de moeder van veel leed?
De oorzaeck is gereet, ick zalz' u hier oock ſchrijven;
Om dat hy ledigh was, en niet met al en deed.

Cato placht te zeggen, dat de menſchen, midts niet doende, leeren quaed doen. Ia zelfs het niet-doen mach wel, met reden, quaed-doen genoemt werden. Want daer door wert de tijd on-nuttelick verquiſt, die on-weder-roepelick achter-blijft, en met geen gelt te koopen is. Hierom wert oock de leuyaerd, door een aerdige ſpotterye, de rijckſte man des weerelds genoemt, dewijle hy zoo over-vloedigh rijck is van den tijd, het koſtelickſte van alle dingen, dat hy niet en weet, wat hy daer mede zal uytrechten. Maer die tijd zal eens kommen, wanneer hy zoo arm van tijd wezen zal,

dien

dien hy nu met de ſchouderen wegh-ſtoot, dat hy naer een kleyn gedeeltjen zal zuchten, op dat hy berou mocht thoonen van zijn verquiſtinge, en het zal hem geweygert werden.

Daerom is noch eenighzins te verſchoonen de beuzelachtige bezigheyd van de Keyſer DOMITIANUS; welcke zijn vermaeck nemende in de vliegh-jacht, hadde veel liever de vliegen met pijne te doen vergaen, dan zijn herſſens in ledigheyd te doen verdwijnen. Hier door mocht hy miſſchien zijn verſtant noch oeffenen, en al ziende leeren, hoe on-ſcheydelick alle gedierten aenkleeft, de pijnen te vlieden, en de vernielinge der natuere te ſchricken. Hoe-wel het meer te vreezen is, dat hy hem zelven daer door, gelijck in een ſchole geoeffent heeft, om alle wreedheyd on-bewegelijck te bedrijven. Want *de ledigheyd zonder leeringen*, als men zeght, *is een dood, en begravinge van een levendigh menſche.* Die niet alleen ſchuldigh en is, rekeninge te geven van zijn doen, maer oock, aen d'ander zijde, van zijn niet-doen. Want de Heere wilt, dat wy altoos bezigh zijn, *op dat de vyand ons niet ledigh en vinde.* Hy en veroorloft ons geen oogen-blick tijds in niet-doenerye te beſteden. t' Allen tijde van den dage gaet hy uyt, als een bezorghſaem acker-man, om aerbeyders in zijnen wijngaerd te zenden. Het vat dat vol is, of gebezight wert, en zal niet fuſtig of ſtinckende werden. Zoo en zal oock onze ziele in on-reynigheyd niet vermuffen, zo wanneer wy de zelve niet ydel en laten. Let maer eens op de ſchade, die de ledigheyd maeckt in lichamelicke dingen, en beſluyt daer uyt het groot gevaer, daer in de leuyaerd zijn ziele ſtelt. Alle de Elementen bederven, zoo wanneer die niet zomtijds beweeght en geſchut en werden. De aerde, die niet geoeffent en om-ge-roert en werd, zal onder vunſtig en verrot werden, of immers diſtelen, doornen, en allerley ontkruyd uyt-werpen. Het water vergadert

vuyligheyd en ſtanck, zoo wanneer het ſtil-ſtaende in zijnen boeſem geſloten blijft. Daerom wert noch gezegt van die gene, welcke een ſtil en gezet wezen hebben, en het herte tot allerley on-tucht over-gegeven: *Slapende wateren, ſtinckende wateren.* De lucht, die niet altemets, door de winden, door-blazen en gezuyvert wert, zal lichtelick peſte en andere on-gezondheyd uyt-broeden. Dit merckte MARCUS VARRO, te *Corcyren* wezende, tot groote nuttigheyd van alle de in-woonders, alwaer de zieckte (die-men zoo door uytnement-heyd noemt) zoo heftelick woede en voord-liep, dat weynige huys-gezinnen daer vry van waren: want ziende, dat alle de deuren en venſteren, naer het Zuyden gekeert waren, heeft de zelve doen ſtoppen, en in het Noorden ſtellen, op dat de lucht tot allen tijden te beter mochte beweegt en verandert werden: en heeft alzoo de zieckte verdreven, en in het toe-komende, een voor-hoedſel gevonden. Het vyer zal oock weg-ſmelten en vergaen, zoo wanneer-der ſtoffe ont-breekt, om zijn brandende kracht te voeden. Een huys oock, dat le-dig en on-bewoont gelaten wert, vervuylt in hem-zelven en vervalt. Men zal oock zomtijds mercken, dat daer ſpoken, en vuyle nacht-gedrochten vergaderen, als in een plaetſe, die met haer on-reyn geſtalte recht over-een komt. Alzoo wiert die beſeten menſche, daer van in het Evangelie gewaeght wert, van de duyvel, naer de graven gedreven, daer niet als yſſelicke ledigheyd, en half-geteerde riften en lagen. De ſchepen en ſchuyten, die in de havens, of aen land in on-ge-bruyck gelaten werden, ſlijten en vergaen veel eer, als die geduerigh in 't varen gehouden werden. Alle berg-wercken, geſteenten, werck-tuygen, konſten, wetenſchappen, krach-ten, verſtanden, en watter meer genoemt kan werden, zijn eer van de ledigheyd, als van de oudheyd des tijds verſlonden.

EM-

EMBLEMATA

XIV.

Niet al te wijs: 't is slibb'righ ijs.

HOe menigh arme mensch, door zucht om al te weten
Het geen hem niet en raeckt, en niet is af te meten,
Veroorzaeckt zijn verderf! zoo heeft de eerste vrouw
Haer zelf, haer man, haer zaed gebracht in eeuwigh rouw'.
Weest matigh, zijt ghy wijs, tot 't geen ghy wert gedreven.
Deur-ziet uw eygen huys; wilt by u zelven leven.
En steeckt u in geen gat, als daer ghy eerst deur-ziet.
Neus-wijsheyd baert veel zorgh, en kommerlick verdriet.

Uyt-legginge.

'tIS met de meeſten-deel der menſchen alzoo gelegen, dat zy haer grootſte vermaeck ſtellen, in het op-zoucken en toe-luyſteren van haeres naeſten gebreken. Zy moeten op het nacuwſte weten, wat huys by haer gebuyren gehouden wert; wat vrienden, wat middelen, wat huyſ-raed zy hebben; hoe zy leven, wien zy ont-haelen; wanneer zy 's morgens op-ſtaen, des avonds te bedde gaen; en honderdt-duyzend beuzelingen meer, daer mede zy haer herſſens meubelen, en haer ziele belaeden. Zo zy hooren, dat ergens een maeght ont-eert, een vrouwe geſchonden, een man verdacht is; datter twiſt onder de vrienden gerezen is, of ergens yemand deur-gehaelt, daer zijn zy terſtont met open ooren.

De Iagers weten haer winden aen de leyſſe te houden, op dat zy niet af en dwaelen, en op allerley luchten uyt en ſchieten; maer die keur-wijze neuzen, die de gantſche wereld door-gezaeyt zijn, dringen en werpen haer zelven in alles wat de nijd haer voor-ſtelt, en de haet kan verdichten. Want zulcke menſchen verheugen haer alleenelick in ellendige en berouwelicke dingen. En gelijck de ſerpenten van het vergift gevoedet werden, ende in duyſtere, en vuyle plaetſen zich ont-houden; alzoo werden zy gepeyſtert met drouve en wan-luckige redenen, die de vlecken van haer even-naeſte te kennen geven. Zy en zoucken niet anders, als wonden en etter-buylen: niet gelijck de hand-meeſters om die te genezen, maer veel eer om die altoos bloedigh en ver-ettert te houden. Haer hoofd, gelijck met quick-zilver op-gevult, en wilt de weer-hanen niet ſchuldigh blijven, maer altijds keerende en weder-keerende, verſpiet het allerley gelegentheyt,

om

om ſtoffe van vreughd in een anders ongeluck te vinden.

DIOGENES ziende op eenen tijd DIOXIPPUM, die, op een triumph-wagen gezeten, zijn blijde in-komſte vierde in zijn vaderlicke ſtad, om dat hy den prijs, in de Olympiſche ſpelen, gewonnen hadde; en bemerckende, dat hy zijn oogen niet en konde af-trecken van het aenſchouwen van een ſchoone jonge Ioffrouw, maer dat hy haer altijds met de oogen volghde, en naer haer draeyde: *Ziet*, zeyd hy, *onzen winbaeren Campioen, dien een jonge meyt by den hals leyd.* Alzoo wert de ziele van onze neuſ-wijze menſchen gemuyl-bant, en naer het gekittel van verkeerde zinnen, aen alle kanten om-gedraeyt, om de feylen van onze evenmenſchen te door-ſnuffelen.

SOCRATES raede zeer wijzelick, dat-men zich ſpeenen zoude van ſpijze, die den eet-luſt verweckt, als men geen honger en heeft; en van dranck, die tot drincken noodight, alsmen geen dorſt en heeft. Dit magh verſtrecken tot een heylzame leſſe voor deze menſchen, dat zy zorgvuldelick mijden, en haer zelven wachten van alle dingen, die haer bezich houden, en beſletten, daer het niet van noode is. CYRUS en wilde oock daerom niet zien de ſchoone PANTHEA: ende als ARASPES, een van zijne hovelingen, hem zeyde, dat haer uytgelezen ſchoonheyd waerdigh was om gezien te werden: Even daeromme, antwoord hy, is het beter, dat ick-ze niet en gae bezien. Want zoo ick, op uw aen radinge, derrewaerts gingh, miſſchien, wanneer zy nae dezen het zelve op my verzoucken zoude (alhoewel ick daer toe geen tijd en hadde) zoude ick het zelve niet durven weygeren, en alzoo mochten hier deur, veel zaecken van gewichte, en die het rijcke belangen, verloren gaen. Even zulck een matigheyd gebruyckte oock ALEXANDER DE GROOTE: die, niet willende aenſchouwen de vrouwe van DARIUS, die zijn gevangene, en uytter-

uytter-maten schoone was, gingh bezoucken haer moeder, die nu grijs en met hooge jaren bedeckt was.

Hoe veel anders doen deze menschen, die niet alleenelick niet en vasten van 't gezichte der dingen, die haer tot onbetaemte nooden; maer met een snuffelige weet-gierigheyd, de neuze over al in-steken, daer zy voedsel van haer gebreck hopen te vinden; en dat noch meer is, tot verkortinge van hares naestens eere, en doodinge van haren goeden name. Zy mogen met rechte by de hoenders gezonden werden, die, daer zy t'huys garste en brood genoug hebben, hebben liever op strate, in de gebueren mist-hoopen te scharssen, en met onreynigheyd geaest te werden. Wy hebben t'huys eenen geheelen ougst van allerley ellende en gebreckelikheyd; en wy gaen, buyten ons, in eens anders vuyligheyd schrafelen, en noch dickwils, die wy niet en vinden, maer zelfs daer maken. Men zegt dat eertijds eenige Alvinnen geweest zijn, die alle te zamen maer een gemeene ooge en hadden, die zy t'huys zijnde in een kistjen op-sloten, en gebruyckten die alleenelick, wanneer zy uyt-gingen. Zoo doen oock deze menschen, die haer eygen on-volmaecktheyden, die meer uyt-schetteren, als de middaghsche zonne, niet en zien, of zien en willen; daer zy eens anders stof-zondekens op het scherpste bemercken konnen: over-al burgers zijnde, behalven daer zy woonen. Kluchtige, maer noch ellendiger dieren. Aenschouwt dit staeltjen, gelijck het hier uyt de penne schiet:

Zijt ghy keurigh om te weten,
Wat een keur-wijs mensche zy?
't Is een mis-dragt, gantsch vermeten,
Noyt van zorgh, of kommer vry.

Zijn beroep is veel te enge,
Na 't begrijp van zijn verstand:
Daerom is 't dat hy zich menge
Altoos met eens anders stand.

Nochtans kan hy 't zoo beleggen
Als hy 't alles onder-mijnt,
Dat in al zijn doen en zeggen,
Niet dan enckel liefd' en schijnt.

Geen

Geen nieuw-tijdingh magh-er komen,
Of hy is stracks op de straet;
Dus zoo gaet hy zich beromen,
Dat het eerst uyt hem ont-staet.

't Schijnt dat niemand en kan kacken,
Als (met oorlof) deur zijn aers.
Wat een ander zeght, zijn quacken.
Niemand ziet, als by zijn kaers.

Hy weet op een hayrken breede,
Hy kan zeggen op een draed,
Hoe veel dees of geen' uyt-reede,
Hoe veel winst daer zy, of schaed'.

Hy zal u in't breed verhaelen,
Al wat datter om magh gaen;
Hoe veel zacken, hoe veel baelen,
Dat in yders pack-huys staen.

Al wat datter wert besloten,
Al wat datter wert beraemt,
't Schijnt al in zijn breyn gegoten,
En by hem te hoop verzaemt.

Hy weet, eer de Prins op-trecket,
Waer heen dat het is gemunt;
Of hy 't zomtijds wat bedecket,
Hy kan't zeggen op een punt.

Niemand derf op hope leven,
Niemand vreeze voor de val:
Deze man heeft op geschreven,
Wat nae dezen wezen zal.

Of het oorlogh, of het vrede,
Of het wezen zal bestand;
Wat voor land, of welcke stede
Mars zal stellen in den brand;

Dit, met all' om-standigheden,
Wijst hy netjens op zijn duym,
En bekleedet met zijn reden;
Maer 't is niet als leugen-schuym.

Niet een bode magh-er komen,
Niemand brieven en ontfanght,
Of hy heeft terstont vernomen,
Watter in de wolcken hanght.

't Welck hy niet en laet verkouwen,
Noch vervliegen in de wind,
Maer hy gaet het stracks ont-vouwen,
Daer hy d'eerste ooren vint:

Doch niet met de zelve leden,
Maer zoo aerdigh toe-gemaeckt,
En verçiert met zulcke reden,
Dat het vry wel anders smaeckt.

Al zijn spraeck is zoo gekloven,
En gebreet met tusschen-naed,
Dat zoo onder, als oock boven
Weynigh van het laecken staet.

Ziet hy twee of dry te zamen,
Die yet noustighs hebben voor;
Onze man en zal niet schamen
Toe te steken neus en oor.

Vrienden, zeght hy, met gedooge,
Dat ick u gezelschap stoor',
Isser yet nieuws van om hooge?
Heeft de Prince wat op 't spoor?

Kan hy daer dan niet vernemen,
Als een stil en doof geswijgh,
Hy valt op de Palts, of Bhemen,
En gaet swetsen van die krijgh.

Daer weet hy dan af te maelen,
Waerom dit of dat gebeurt,
En in't breede te verhaelen,
Wat de Vorsten heeft gescheurt.

Wat Brittangien heeft bewogen,
Dit te laeten, dat te doen;
Wat wy noch verwachten mogen,
Wat verhopen, wat vermoe'n.

Daer naer gaet hy breed uyt-weyden
Op het Engels-Duytsch verdragh;
Waer naer ons gezanten beyden,
En wat daer noch schorten magh.

Van hier weet hy fraey te springen
Op d'Oost-Indiaenschen raed,
En zeer puntigh in te bringen,
Wat hier in al omme gaet.

Hy en heefter niet te gelden,
Zijn naem werter niet gespelt;
Nochtans laet hy niet te melden,
Wat de deel-genooten quelt.

't Zal nu, zeght hy, haest uyt-leken,
Als de pot zal zijn ont-deckt,
Met wat feylen en gebreken
Dat de kamers zijn bevleckt.

Deze koop-man kan't niet houwen,
Zoo diep als hy is ver-zeylt:
Gene zullen't hoofd staen krouwen,
Wert-er niet haest uyt-gedeylt.

Yders middel en vermogen,
Yders rijzen, yders val;
Hoe zeer elck een is bedrogen,
Hoe langh dat hy't herden zal;

Dit, en watter meer kan wezen,
Van eens yders doen, of stant,
Is in't langh' en breed' te lezen
Op de vingers van zijn hand.

Samsons vossen zagh-men branden
Al het koren, steert aen steert;
Maer zijn tonge, zonder banden,
Yders goede naem verteert.

EMBLEMATA

XV.

Hoe zijt ghy Chrift, nu dus gefplift?

ELck een leeft zijns geloofs: niet als de geeft zal tuygen,
Van een rechtveerdigh menfch: maer yder een moet zuygen
Uyt zoetheyd bitter gal, en wringht des Heeren wet
Als of hy, met dien laft, daer over waer gezet.
De Gods-dienft ons verbint, wy gaen wel al ter Kercken,
En dienen eenen God; maer die het wel zal mercken,
Zal Hemel zien en hel. De fteerten zijn verknocht,
Maer d'hoofden zijn verdeelt: elck zoeckt een ander locht.

Uyt-legginge.

Et drouve aen-zicht van onze lieve moeder, de Bruyd des Heeren Iesu, heeft my t'anderen tijde, daer over in gedachten zijnde, dit beeld, en deze weynige regels voor geschreven. Ick en wil mijn nagels op de wonde niet slaen, die nu, door Gods byzonderlicke genade, dus verre geheelt is, en met een zoet roofken allengskens over-togen wert: even-wel en kan ick my niet speenen, door een deughdelicke begeerte, die my daer toe spooren geeft, het jammerlick verdriet, en de schadelicke ergernissen te beklagen, die daer uyt gerezen zijn: op dat een yegelick in haet verkout, in liefde verhit zijnde, dat groote merck-teecken van een kind Gods, in zijn herte gevoele, welck is de liefde van zijn even-naesten. *Hier aen*, zeght het Lam des hemels, *zal ick kennen, dat ghy mijne leerlingen zijt, zoo ghy malkander lief hebt.* Die deze liefde in zijn herte gevoelt, magh daer uyt vastelick besluyten, dat hy een herberge, ja een heylige Tempel van Godes geest is: dat hy een hemelsch krijghs-knecht geworden is, toe-gerust met schoot-vry wapenen, waer mede hy alle de vierige pijlen des Sathans zal uyt-bluss-schen, en te rugge zenden. Want dewijle wy van onse wiege, jae van onze geboorte af, een verdorventheyt mede brengen, die een over-matige zelf-liefde in ons geteelt heeft; en dat noch het quaedste is, een verachtinge, een on-liefde, en een haet van God en onzen even-naesten; zoo en konnen wy niet anders bevroeden, deze Goddelicke deugd in ons vindende, als dat wy van een ander geest, als die des Werelds is, gedreven werden. Maer wy zullen in de tweede Tafel blijven. Den Apostel sprekende van de rampzalige staet der gener, die noch geen andere, als haer eerste geboorte en hebben, zegt, dat wy,

die, door Gods genade, weder-gebooren zijn, *oock voor-maels on-wijs waren, ongehoorzaem, dwalende en dienende menigerley begeerlickheden ende wel-lusten, wandelende in boosheyd ende nijd, hatelick zijnde, ende malkander hatende.* Naer de mate dan, dat yemand in deze liefde van zijn even-mensch gevordert is, mag hy oock zijn weder-geboorte begrooten, en zich van de erffenisse des hemels verzekeren. 't En baet niet de herssens gebouwt en gemeubelt te hebben, met allerley wijsheyt, en diep-zinnige wetenschappen, die zelfs de heymenissen des hemels schijnen te door gronden: zo ghy de liefde niet en hebt, ghy wert hier in van den Duyvel over-wonnen, wiens verstant ghy niet bereycken en kont. Die menschen schijnen my de tanden uyt te rucken, die altijds de mond vol van Gods woord, en het herte vol van bittere galle hebben, geknoopt in wan-liefde, en alle on-gerechtigheyd.

't Is al raes van veel te weeten,
En te pocchen van secreten,
Die des hemels wijzen raed
Voor ons vast bezegelt laet.
't Is jae God te wers en tegen,
Hoe het oock magh zijn gelegen,
Dat een, die zijn broeder haet,
Op Gods wet, of woorden staet.
Laet u niet, ô mensch, bedriegen,
Noch u eygen hert beliegen,
Met een op-geblazen bal
Van zoodanigh mond-geral.
VVat ghy meugt, en met wat reden,
Spreken van geloof en zeden,
't Is een heyl-loos tijt-verkort,
Als het niet beleeft en wort.
Die goe' woorden niet wilt keeren
In goe' daden, zal meer deeren,
Als een, die met 's werelds lint,
VVoord en daed te zamen bint.

Wegh dan verkeerde, en on-bekeerde menschen-herten, die de on sterffelicke dochter des geloofs, van haer moeder poogt af te scheyden: die de on-buygelicke mate onzes levens zoeckt te verwringen, en uwe duyvelsche on-liefde, met de mantel van godvruchtigen yver te bedecken.

 Als

Als ghy een Koninck ziet, met zijd' en goud behangen,
Hier uyt en blijckt noch niet zijn Koninckl ijcke eer:
Maer ziet ghy, met een kroon, zijn heyligh hoofd om-vangen,
Ghy zoeckt geen vaster pand, noch ander teecken meer.
't Is my geen Christen-mensch, wat dat hy al magh rommen,
Die veel van groot verstand, en diepe wijsheydt kraeckt;
Ia niet, die door ghebe'en by Gode zoeckt te kommen:
't Is alleen rechte liefd', die een goed Christen maeckt.

Maer my geheught een oude schildery gezien te hebben, daer het Geloove en de Waerheydt, met benaude aen-zichten, en fackelen in de hand, de liefde op straete zochten, doch zy was, gelijck de oude Poëten van Astrea zingen, ten Hemel gevloden. Daerom stont daer oock onder geschreven; *Foy & verité cerche charité, qui est au ciel allé.* Kan dit op onze tijden niet gepast werden, ick moet heuschelick bekennen, dat ick een kort gezichte hebbe, en niet wel dit gedichte hier in en voeyere.

Sancta è Solyma, sed trepidans, in Hiericunta
Descende. Ibi reperies plurimos latrones:
Vnde accipias vulnera, forsitanque mortem.
Verum tibi solatia nulla vulnerato.
Non Samarium invenies, & minus Levitam:
Nec verba animum, neque res allevabit ulcus.

Dat is:

Gaet uyt naer Iericho, maer met een billick beven:
Dat is, gae, daer ghy wilt, ghy zult daer vinden leven,
Veel roovers, veel geboeft: waer dat ghy zult in nood
Van wonden zijn gestelt, misschien oock van de dood.
Maer zijt ghy daer gewont, geen mensch zal u verbinden,
Ghy zult geen Samarijt, noch recht Levijt daer vinden.

Geen woorden uw gemoed in dit vervloeckte dal;
Geen daed uws even-menschs u zeer verlichten zal.

Maer 't is te vreezen, als wy de keten en den in-slagh van de webbe dezer eeuwe, met klare oogen, in-zien, dat zelfs oock dit, niet buyten de wegh, gezeyt en wert:

Sibi quisque Deum fecit: in anguloque cordis
Templum posuit: se & sua dedicavit illis.
Hic deliciis undique delinitus almis
Feriatur. Hic amore turget, hic rapinis,
Vt promoveat melius pomœria rerum.
Stertit semipecus hic: hic dat thura crumenæ.
Non est pietas, non pietatis ulla imago.
Stant turpia mendacia: vertas sepulta est.
Fit cauda caput: & caput esse cauda discit.
Fiunt epulæ mors fera: mortisque ministra
Diris scordiopharmaca suffulta venenis.
Illusa fides: omnia venalia prostant.
Vt quemque rogem: verbonus es ne tu? inquiet, sum.
Ast Ilias is, ast erit is berna malorum.

Verstaet dit in zulcke zin, en ten naesten by, met de zelve woorden.

Elck een maeckt zich een God: en in den houck zijns hert,
Verzint hy een gebouw, dat tot zijn tempel wert.
De dees aen alle kant, gestreelt van wel-lusts pollen,
In ledigheydt zich wieght: dees is door min geswollen;
De deze door geweldt; op dat hy zoo den bocht
Van al zijn roof en goed te wijder stellen mocht.
Dees, half-vee, ronckt en snorckt; dees wy-roockt voor de ponden,
Geheylight in zijn beurs; daer wert geen deughd gevonden;

Iae zelfs des deughdes beeld is wegh, verstroyt als kaf:
De vuyle leugens staen, de waerheyd light in't graf.
Het hooft dat wert de steert: de steert leert, 't hoofd te wezen.
De maeltijd, die ons zou verquicken en genezen,
Wert tot een felle dood. geloof en trouw is voort:
En die noch trouw mocht zijn, wert nergens meer gehoort.
Vraeght yemand, dien ghy wilt (zoo is de eeuw verdurven)
Zijt ghy een deughdzaem man? hy zal wel stout'lick durven
Te voegen daer op, jae; en als ghy 't wel in ziet,
Hy is een zee van quaed, een helle van verdriet.

Laet ons, geliefde land-genooten, de liefde ter herten nemen, en den minne-genoot van het *vermenschte woord*, in onze ooren laten klincken; *Wie zeyd, dat hy in het licht is, ende zijnen broeder haet, die is tot noch toe in de duysternisse. Wie zijnen broeder lief heeft, die blijft in het licht, ende in hem is geen ergernisse. Maer wie zijnen broeder haet, die is in de duysternisse, ende wandelt in de duysternisse, niet wetende waer hy gaet, want de duysternisse heeft zijn oogen verblint.*

Wanneer het spade jaer de bosschen en de bergen,
Met koude grijzigheyd, heeft wijds en zijds bedeckt;
De snoeyer, deur't geluyd des eerders van de mergen,
Die dan het eerste licht begroetet, op-gewekt;
Light uyt een rouwe koets, zijn weren-harde leden,
En treckend' in zijn borst den wind en morgen-kou,
Verdrijft den damp des slaeps: en gaet floucks henen treden,
Naer 't eertijds groene bosch, de handen uyt de mouw:
Al waer hy houwt en kapt, met goede bijle-beten,
De armen van 't geboomt, ont-eert door koud en tocht;
Op dat hy aen den heyrd wel warm zijn spijs mocht eten,
En van haer hardigheyd de koud ont-blooten mocht.

Maer wat vertoeven wy? waerom doen wy niet scheyden,
En drijven t'eene-mael, met heete liefdes vier,
De koude, die ons dreyght, en zonder feyl zal leyden
Naer 't keel-gat van die Draeck, en van die helsche Gier.

Dieeen burger van Roomen is,en zijn ooren op die tale verleckert heeft, zal liever de eygen woorden lezen, die dat Goddelicke verstant in zijn Naer-gerichten (Epidorp. lib.) gebruyckt heeft:daerom en kan ickz' hier oock niet uyt-laten, ende hem zijn behoorlicke eere ont-houden.

Sylvas ubi frondigeras, collesque supinos
Serus gelidâ canitie sparserit annus,
Signo lucicolæ alitis excitus canoro;
Lignator sua membra rudi levat cubili.
Mox cum coream fortius piger hausit apertum,
Somni nebulam, atque quietis gnavus inertis
Excussit: & inde abiens frondentia quondam
Nunc brachia dura suo spoliata decore,
Morsu decutit umbrisecæ pulsa securis,
His ut frigora sævitia privet opaca.
Quid nos agimus præterea, aut deinde moramur?
Nec tartareos frigore minitantia hiatus
Extendimus ignigenis caritatis auris.

Maer wat wil ick het al verswijgen? gelijck de Quack-zalvers Scorpioensch vleesch tusschen haer tanden knauwen,en dat doodelicke zap van Spinnen in-swelgen, al op dat zy haer ware te beter venten en aen-prijzen mochten: alzoo hebben oock de zommige een bittere partyschap in-getrocken, om haer zelven schoon voor te doen, en den naem van groote verstanden,en rechte yveraers te verdienen,die noch-

tans noch elle, noch mate van haer op-genomen haet en zouden weten te geven. Ierusalem was tegen Samarien, en Samarien was tegen Ierusalem. En waerom doch? beyde Ioden, beyde mede-genoten van het zelve verbond zijnde. God, meynde d'een, en verhoorde niemand, als die te Samarien aen-bad: Geen gebed, zeyde d'ander, en is Gode aengenaem, als dat te Ierusalem gesproken wert. Hierom en wert Iesus in Samarien niet ontfangen; hierom wenschen, die aen zijn zijde gingen, en dien de geest der zachtmoedigheyd dagelicks geleert wiert, *dat het vier van den hemel neder-dale, en de Samaritanen verslinde.* Och of wy dit van onze menschen niet zeggen en konden! Hoor noch eens, wat die groote IULIUS zeght:

An dicimus, ut cœlitus ignita coruscis,
Absumat eos flamma nubis ore voraci?
Vt nos minimè lumine censuere dignos,
Absistite perniciem conflare nocenti.
Sed reddite pro crimine, pro mente maligna
Plenam veniam, plenaque discrimina pacis.
Venit hominis filius haud perdere gentem,
Sed mnunera componere durabilis ævi.

Dit mogen de on-geletterde dus verstaen:

Wat! zeggen wy, dat vier en vlamme dalen zouden,
Die haer verteer' en brand', in een gegloeyde wolck?
Hoe-wel zy ons dit licht in geen deel weerdigh houden;
Houd op verderffenis te smeden aen dit volck.
Maer voor een wrevel hert, en on-gelijck t'ontfangen,
Geef liever vol af-laet, en vol bescheyd van vreed'.
Gods Zoon' en heeft ons vleesch en bloed niet om-gehangen,
Wanneer hy deur-gaens heen, voor onze zonden leed';

Op

Op dat hy ons zijn volck, zoo bitterlick verkregen,
En met zijns herten-bloed, en water af-gekocht,
Verderven zou; maer heeft veel eer dit al geleden,
Op dat hy van't verderf ons ziel behouden mocht.

Hebben wy ons dan te vooren in onze plicht vergeten, laet ons nu, gelijck met een ſchouder, dat lieffelicke jock der eenigheyd aen-trecken: laet ons de levendige kracht bewijzen, van het gene, daer van wy belijdeniſſe doen. De Godvruchtigheyd en kan geen on-vruchtbaer aerde wezen: zy is beyde te zamen, Maria ende Martha, geloove ende werck. woorden en wercken moeten kinderen van eender dracht zijn. 't Is loutere verdruckinghe, van S. Pieter te nemen, en S. Paul te geven; den eenen Autaer te beſtelen, en den anderen te verrijcken; gelijck de Paus-gezinde ſpreken: dat is; het geloove alles te geven, en de liefde niet over te laten. Laet ons dit met wenſchen en betrachtinge zeggen:

O liefde, hemelſch pand! dael uyt u hooge ſtede,
Op ons, die zonder u, God noyt en zullen zien.
O eenigheyds Autaer, ó moeder van de vrede!
Wy kommen u den hals, en heel ons zelven bie'n.

EMBLEMATA

XVI.

Een rijcke vreck, een arme geck.

DE geld-zucht is een hel, een graf, een dorſtig aerde,
Een geyl onvruchtbaer vrouw', die nimmers kint en baerde;
Die wel den menſch vermoeyt, maer niet verzaet in't minſt: (*winſt.*
Want hoe de menſch meer heeft, te meer hy gaept naer
Een onverzaed'lick vat, een zifte vol van gaten,
Die of ghy ſtedes vult, 't en kan nochtans niet baten.
O heb-luſt zonder eynd, die uwen weerd zoo vilt!
Want hoe de wegh meer kort, te meer hy teer-geld wilt.

Uyt-

Uyt-legginge.

Eze volgende gedichten zullen tot een fackel dienen, om den ellendigen ſtaet van die ſlavige Giermonſters, meer dagh en licht te geven.

Ick houd' hem in ellend', en on-geluck gedoopt,
Die ſtadig geld en goed, deur duyzend zorgen hoopt:
Daer naer van honger queelt, naer zijn on-nutte ſchatten,
Die als gekerckert ſtaen, zijn kiſten nauw en vatten:
Die hy, als zijnen God, al eer' en dienſt aen-biet,
En als een heylig ding, in eenen tempel, ziet.
Ick bidd' u, oude vreck, wilt my hier antwoord geven:
Meynt ghy, ter goeder trouw, geluckelick te leven,
Om dat by u bewaert, en op-geſloten zijn
Veel vachten en veel wol, veel koren en veel wijn?
Daer ghy maer hebt een kleed, en ſchijnt, heel zonder krachten,
Van honger en van dorſt in over-vloed te ſmachten.
Daer ghy vol angſt en vrees, met niemand om en gaet,
Om niet gedruckt te zijn te nooden tot uw ſchaed.
De rijckdom, neen gewis, en wert niet af-gemeten
Naer kroonen op-gehoopt, daer niemant kan van eten,
Maer naer genoughzaemheyd. Die maer zich zelf vernought,
Leeft rijck, al is het geld hem ſchaerſ'lick toe-gevought,
Wat konnen, zegh my eens, wat konnen u doch baten
Veel huyzen, en çieraet, veel koſtelicke vaten,
Iuweelen, rijck getoy, en wat naer rijckdom ruyckt,
Zoo ghy die nimmermeer, of immers nauw gebruyckt.
't Is even of ghy ginght in uw buffet op-ſluyten
Een deel gebacken ſteen, of eenig' aerde-kluyten.

 Ghy

Ghy doet, als Priam deed, die daer by zitten mocht
Op een vergulden throon, zeer rijck en schoon deur-wrocht,
Gingh liggen tegen d'aerd, zijn hooft en borst bevlecken,
Met 'tgene van ons gaet, als wy ons beenen decken.
O ongeluckigh mensch, die zoo verdrietigh spaert,
Dat ander rijcke maeckt, en u veel zorge baert.
Ghy meught by d'oude man Vlysses zijn geleken,
Die verre van zijn land, van vriend en maegh versteken,
In eenigh arm gebucht, zich en zijn kleyn gezin
Zeer magerlick onthielt, met eene voester-min.
Terwijle dat zijn vrouw in feesten, en in danssen,
Met hare minne-bend' zijn midd'len gingh verschranssen.
Ghy lijdt, dewijl ghy leeft, by naer gelijcken quaed,
Als Tantalus in d'hel; die pijn'lick, zonder baet,
Van dorst, in 't water sterft, en noyt en kan geraecken
De vruchten, die nochtans zijn mond en lip genaecken.
Want als hy daer naer gaept, en al zijn lijf naer reckt,
Terstont een on-geluck hem dan te rugge treckt:
Of 't water wijckt van hem, of wel een wind-gewemel
De appels schielick roert, en voert-ze naer den hemel.
Zoo dat de arme man, met knagend' herten-leed,
Altijts naer 't eten snackt, en nimmermeer en eet.
Maer uw goed, al uw schat, en gaet niet henen loopen,
Deur 't drijven van de wind; ghy gaet het zelfs verkoopen,
Van d'een tot d'ander huys, of ergens op een mert,
Daer u, naer uwen eysch, genough geboden wert.
Op dat wanneer ghy dan met volle vuysten keeret,
In honger, en gebreck, uw vleesch en bloed verteeret.
Als een ellendigh mensch, met water-zucht gheperst,
Blijft met de mond op 't nat, tot dat hy daer van berst;

Alzoo en rust ghy niet van altoos meer te krijghen,
En als ghy 't nu al hebt, naer ander meer te hijghen.
Tot dat ghy t'eynde loops; met angst en pijn belaen,
Gesleypt wert naer de vloed, daer yder-een moet gaen.
Zoo Charon noch beweeght deur 't geld, u weder-brochte,
Van d'over-water-kant, en ghy dit leven kochte,
Zoo hadd' het geld gebruyck; zoo waert de pijne waert,
Dat tot dien weder-keer het zelve wiert vergaert.
Maer nu des mensches lot verkeert op zulcke schijven,
Dat die eens in zijn schuyt getreden zijn, daer blijven,
't Zy werck-lien, Prins, of Vorst, zoo leeft dan van het goed,
Dat God u heeft gedeylt, met een verheught gemoed.
Naer uw af-scheyd, eylaes! zal u de rijckdom strecken,
Om deur een wreed geknaegh u zelven uyt te recken:
Om dat ghy, als een dief van uw mis-bruyckt gheluck,
Niet anders hebt ontfaen als wel-verdienden druck.

Tegen de zulcke heeft ons de Vandômsche Poët een deftigh gezangh naer-gelaten, daer in hy de treffelicke aerdigheyd van Pindarus uyt-druckt. Dit zijn zijn woorden:

Quand tu tiendrois des Arabes heureux,
Et des Indois les thresors plantureux,
Voire & des Roys d'Assyrie la pompe,
Tu n'es point riche, & ton argent te trompe.
Ie parle à toy, qui erres
Apres l'or par les terres,
Puis d'elles t'ennuyant,
La voile au mast tu guindes,
Et voles jusqu'aux Indes,
La pauvreté fuyant:

Mais

Mais pour courir, le ſoin ne laiſſe pas
D'accompagner tes miſerables pas:
Bien que par toy mainte grand nef chargee
De lingots d'or fende la mer Egee.
Le gain qui te tourmente,
Suit le bien, qui s'augmente
Guidant decà de-là,
Par les vagues ta vie,
Qui moins eſt aſſouvie,
Quand plus de biens ell'a.
Les larges ports de Veniſe & d'Anvers,
De tous coſtez de tes biens ſont converts:
Cherchez par eau, par vent, & par tempeſte
D'où le ſoleil hauſſe, & baiſſe la teſte;
Ces perles achtees,
Si cheres ſoient jettees,
Et des rubis balais;
Qu'on remette en ſa mine
Ceſte eſmeraude fine,
La pompe des palais.
,, De peu de rente on vit honneſtement:
,, Le vray threſor eſt le contentement.
,, Non les grands biens, lourde & faſcheuſe ſomme,
,, Bien, non pas biens, mais le malheur de l'homme.
Ta febvre eſt incurable,
Avare miſerable:
Car l'ardeur d'acquerir,
Qui ſans repos t'enflame,
Engarde que ton ame
Ne ſe puiſſe guarir.

A juſte

A juste droict tu es ainsi traicté,
Ah! pour vouloir bannir la pauvreté,
Tu te bannis de ta maison, & changes
Ton doux pais aux regions estranges,
Mais le soin & l'envie,
Vrais bourreaux de ta vie,
Ne t'abandonnent point:
Iour & nuict ils te nuisent,
Et sur ton cœur aiguisent
L'aiguillon, qui te point.
Et toy vieillard de sepulchre oublieux,
Qui jusqu'au ciel esleves en maints lieux,
Marbre sur marbre, & ja presque mort tasches
Fendre les rocs, que tu bailles par tasches:
La terre n'est pas pleine,
Seulement de ta peine,
Mais les poissons aussi,
Sentent sous tes ouvrages,
Bastis a leurs rivages,
Leur manoir estrecy.
Bien que par toy un millier de maçons
Maints gros rochers animent de façons;
Si mourras-tu: ta plus seure demeure
Est la maison, ou Cerbere demeure.
Doncques avare cesse,
Cesse doncques, & laisse
Le desir d'amasser:
Le batelier, qui garde
Le port d'enfer, n'agarde
Pour l'or te repasser,

Là Rhadamant le Iuge audacieux
Fait tormenter les avaricieux,
Et l'indigent, que le trespas delivre,
Aise à son tour la bas il laisse vivre.
Si donq' la riche pierre
Tant soit d'estrange terre,
Et l'or tant recerché,
Foibles n'ont la puissance
D'oster la doleance
De leur maistre fasché.
Pourquoy l'Egypte iray-je saccager,
Pourquoy iray-je aux Indes voyager,
Changeant mon aise aux richesses lointaines
De l'Orient qui ses à tant de paines?

Laet ons dit, op de zelve toon, naer-zingen. Doch niemand en oordeele, als die de mate verstaet.

Als ghy al hadt den schat en't alder-best
Van't Arabiersch, en't Indiaensch gewest;
Iae zelfs den staet van d' Assyriersche vorsten,
Gh'en zijt niet rijck: 't geld doet naer't geld noch dorsten.
Ick meyn' u, die gaet dwaelen
Naer 't geld, op bergh en daelen,
En als 't u daer verdriet,
Licht zeylen ende vanen,
En vlieght naer d'Indianen,
En zoo 't gebreck ontvliet.
Maer of ghy loopt, de zorge niet en laet
By u te zijn, waer dat ghy henen gaet.

Hoe-wel deur u veel schepen diep geladen,
Met baren gouds, deur-klieven Thetijs paden.
De winst, die u steeds plaget
Volght 't goed, dat u behaget,
En leyt u, met verraed,
Door Nereus woeste vloeden,
En hoe ghy meer hebt goeden
Te min ghy zijt verzaet.
De groote reen, de havens wijt-gestreckt,
Zijn met uw goed, aen alle kant bedeckt,
Gezocht deur zeen, deur buyen, en deur winden,
Alwaer de zonn' zich heft en gaet verblinden.
Die peerlen dier om krijgen,
Laet die te gronde zijgen,
Robijnen oock hoe schoon;
Laet die fijn' emerauden
In hare mijn' zich houden,
Pracht van eens Konincks throon.
,, *Men leeft van weynigh rent heel fraey en zoet,*
,, *De ware schat is een vernought gemoed:*
,, *Niet 't groote goed, moey' lick en lompe sommen,*
,, *Goed, neen, geen goed, dat ons licht kan verdommen.*
O vreckaerd, vol ellenden,
Vw koortse zal u schenden,
Want heb-lust vol van nijd,
Die u aldus doet branden,
Maeckt dat ghy van dees banden
Noyt konnet zijn bevrijt.
Maer wel te recht zijt ghy van hulp ont-bloot.
Ah! om dat ghy verbannen zoud den nood,

Bant ghy u zelf, en wiſſelt, zonder reden,
Vw zoete land met ver-gelegen ſteden.
Maer nijd, met zorgh en beven,
Beuls van uw pijnigh leven,
Noyt van u zijn geweert;
Dagh en nach zy u nijpen,
En op u herte ſlijpen
De ſcherpte, die u deert.
En ghy grijs hoofd, niet denckend' op de doot,
Die over al verheft tot 's hemels kloot
D'een marmer-ſteen op d'ander, en doet ſplijten,
Half-dood, de rots, en in gedeelten ſmijten.
Niet alleen d'aerd' kan voelen
De pijn van al uw woelen,
Maer oock 't geſchubde vee
Voelt krimpen hare percken,
Deur al de groote wercken,
Getimmert op de zee.
Hoe-wel deur u veel duyzend lien zich ſpoen
Veel groote rots te zielen met fatſoen,
Ghy moet in 't graf: het huys daer ghy vaſt blijvet,
Is 't ſwarte hol, dat Cerberus bevrijdet.
Houd op dan vrecke menſchen,
Houd op, en laet het wenſchen
Naer goed, en blinckend' ſlijck;
De Schuyt-man, die bewaret
De hel, noyt yemand ſparet,
Al waer hy noch zoo rijck.
Daer Rhadament, die richter on-vertſaeght
Den vreckaerd pijnt, en met veel ſtraffen plaeght,

En laet by beurt den armen man daer leven,
Wanneer de dood hem over heeft gegeven.
Zoo dat de rijcke steenen,
Die-men zoo verr' gaet leenen,
En 't goud gezocht zoo zeer,
Geen kracht of zenuw roeren,
Die droefheyd wegh kan voeren,
Van haer bezorghden heer.
Waerom stell' ick Ægypten in on-rust,
Waerom zeyl' ick naer d' Indiaensche kust?
Verwissel mijn gemack met vremde goeden,
Die ons van zoo veel pijn niet konnen hoeden.

XVII.

Maet hout ſtaet.

EEn teer-gevoeligh peerd, vol geeſt, en moed geboren,
Wanneer het wert te veel geprickelt met de ſporen,
Het brieſt, het ſtijght om hoogh, de Ruyter moet in't zand:
Maer die het zoet berijt, die heeft het heel ter hand.
Het peerd is vrouw Fortuyn, 't geluck van 's werelds zaken:
Met welck' wanneer wy ons, in eerbaer ſtilt', vermaken,
Wy zijn daer med' gedient: maer die-ze vergt geweld,
Wert, zonder eenigh' hoop' van op-ſtaen, neer-gevelt.

Uyt-

Uyt-legginge.

ALle groote dingen zuchten onder haer eygen gewelt, en vallen door haer zelfs gewichte. Al het geluck moet ons verdacht zijn. *Ad omne fortuitum bonum suspiciosi & pavidi stare debemus. Et fera & piscis spe aliquâ oblectante decipitur. Munera ista Fortunæ reputamus? Insidiæ sunt.* Dit zeght SENECA: *Wy moeten tot alle toe-valligh goed, met naer-docht en verbaestheyd staen. En wilde beesten, en vísschen werden deur een vermaeckelicke hope bedrogen. Achten wy die giften der Fortuyne? gewisselick het zijn lagen.* Het geluck dezes werelds is als een heldere lucht des winters; een kalmte der zee; een gestadigheyd der mane.

L'homme en naissant n'a du ciel asseurance
De voir sa vie en esgale balance.
Il faut sentir de Fortune la main,
Tel est le sort de nostre genre humain.

Dat is:

De mensch niet zeker is, wanneer hy wert geboren,
In even-lijck gewicht zijn leven steeds te zien:
Fortune moet hem oock doen voelen haren toren.
Zoodanigh is het lot van sterffelicke lien.

Wy moeten dan, wanneer het geluck ons zoetelick toelacht, dan meest op ons hoede zijn, om haer geen spot schuldigh te blijven. Het zijn stercke beenen, die weelde verdragen konnen. Voorspoed maeckt ons droncken, en berooft ons van goed, van reden, jae heel van ons zelven. Daerom DEMETRIUS oock niemand ongeluckiger en achte, dan die langen tijd, in grooten overvloed, gerustelick geleeft hadde, en noyt geen tegen-spoedige voor-vallen ont-moet en

hadde:

hadde: gelijck als of hem de Fortune verwerpelick, en onweerdigh geacht hadde, om met hem te worſtelen. Groote lichamen ſtaen wijder geopent voor de ſlagen: zo doen oock de gene, wiens middelen de Fortune breed uyt-gezet heeft. *Minus in parvos Fortuna furit.* Zy woedt minſt tegen de kleyne: of wel die in grootheyd en weelde zittende, haer kleyntjens, en matighlick dragen.

Fama eſt fictilibus cœnaſſe Agathoclea regem,
Atque abacum Samio ſæpe oneraſſe luto:
Fercula gemmatis cum poneret aurea vaſis,
Et miſceret opem, pauperiemque ſimul.
Quærenti cauſam, reſpondit: Rex ego qui ſum
Sicaniæ figulo ſum genitore ſatus.
Fortunam reverenter habe, quicumque repente
Dives ab exili progrediere loco.

Dat is:

De Faem' is over-al, dat Agathocles plachte
Zijn mael uyt aerde-werck gemeenelick te doen:
En dat hy voor geen ſchand', maer voor een eere achte,
't Buffet met Samiſch ſlijck te laden alle noen.
Daer hy oock dede ſpijs in peerle-vaten zetten,
En menghden onder een den rijckdom met 't gebreck:
En als hy wiert gevraeght naer deze vremde wetten,
En wat de oorzaeck was (als 't ſcheen) van deze vleck':
Ick ben, zeyd hy, 't is waer, een Koninck, maer gekropen,
Hoe groot dat ick nu ben, uyt potte-backers zaed.
Hebb' de Fortuyn in eer, die haeſt'lick zijt geropen,
Vyt een geringe plaets, tot rijckdom, eer', en ſtaet.

Want

Want gewiſſelick.

Geen menſch geluckigh wert gezeght,
Voor dat hy't aerdſche huys af-leght.
Het ongeſtadigh lot der dingen,
Dat nu eens wert om hoogh gezien,
Gaet weder naer de leeghte glien,
En wilt het zoet met 't zuer vermingen.

De nacht, die licht noch hit en kent,
En deckt als met een duyſter tent,
Al wat de mane kan aenſchouwen;
Doet uyt dat hemels hoogh gebouw,
Om wegh te nemen zorgh en rouw,
Een ſlaep van heunigh op ons douwen.

Daer na wanneer de dach ontſchijnt,
De ſwarte mantel weer verdwijnt,
En opent ons des arbeyds deuren;
Dit halve rond, aen alle zijd',
Krijght wederom een nieuw tapijt,
Verçiert met allerley couleuren.

Als nu de winter grijs en kael,
Die, met een ſpiegel glat kriſtael,
Het vloeyigh water komt verkorſten,
De woeſte dulligheyd ont-bindt
Van die verglaeſde Noorder-wind,
Die met ſijn felheyd komt uyt-borſten;

De aerd' bekleet met groen gewaet
Haer vroylick wezen dan verlaet,
En wert met koud' en miſt om-trocken.
De boſſchen, berghen, dal, en velt
't Wert alles in zijn vreughd ont-ſtelt,
Ont-bloot van al zijn ſchoone rocken.

Daer naer ont-ſtaet een bly ſayſoen,
Dat wederom pooght aen te doen
De jeughdigh' aerd' haer groenen bouwen.
Dat wederom niet dueren magh,
Maer als de zonn' verkrimpt den dagh,
Moet ander-mael de koud' uyt-houwen.

Men ziet alzoo den nacht en dagh,
Als met een onderlingh verdragh,
By beurten hare keeren meten.
Alzoo volght ſtedes jaer op jaer,
De een tijd voor, de ander naer,
En werden zoo allenghs verſleten.

De kindſheyd vluchtigh ende glat,
On-zeker als een bloeyſſel blad,
Wert zeer wel by de Lent' geleken.
De heete Zomer volght daer aen,
De Herfſt die komt daer naer gegaen,
Daer na de Winter komt in-breken.

Ah! als ghy 't al wel over ſlaet,
En metet naer zijn rechte maet,
Wat is't doch van des menſches leven!
Dat zomtijds vvel daer henen vliet,
Al eer het noch de zonne ziet,
En wert zoo als een roock verdreven.

Merck eens, hoe dat de looze tijd
Ons ſtedes onder d'hand ont-glijt,
En met wat treden hy gaet draven:
Tooneelen, beelden hoogh geſticht,
Die zijn meeſt, met een drouf gezicht,
Nu onder haren val begraven.

Wie iſſer die nu toonen kan
Die hooghe mueren, 't wijd geſpan
Van 't eertijds over moedigh Troyen.
Groot Ilion vergeten light,

Zoo doet oock menigh Roomsch gesticht,
Daer op men nu wel ziet gaen hoyen.

Rivieren, stroomen, vol ghewelds,
Die hebben menigh schoon stuck velds
Beslaen, als of het waer haer eygen:
Daer t' ander' tijden, rots en wout
Zich toonden op-geblazen stout,
En schenen Godes throon te dreygen.

Men ziet oock noch wel, allen dagh,
Dat hooghe berghen met een slagh
Van blixem-vier ter hellen varen.
En menigh land staet nu en bloeyt,
Dat, korts te voor, wiert overvloeyt,
Met pekel van de woeste baren.

Men ziet, dat landen ende ste'en,
Hoe-wel oock dickwils zonder re'en,
Als nu eens rijzen, dan eens dalen.
Eylaes hoe menich land-genoot,
Van vryheyd en van goed ont-bloot,
Verdwaelt in verr', en vremde palen!

Hooveerdigh hert, dat niet en vreest
On-weder, blixem, noch tempeest,
En lacht met 's hemels donder-teycken:
Het schijnt aen uwen fieren treed,
Daer ghy uw grootsheyd mede meet,
Dat ghy den hemel wilt bereycken.

Maer 't zeyl van koppespinnigh draed,
Dat van de gunst geswollen staet,
Zal scheuren, of haest nederloopen.
Des hemels on-gestadigheyd
En laet niet toe, doch met bescheyd,
Dat ghy steeds weelde zult op-hoopen.

Hoe dan? is 't u noch on-bekent,
Dat min van donder is geschent
Een haegh of struyck met leege bladen;
Als wel een bergh, of eyckens top,
Die met een op-geheven kop
De leege aerde schijnt te smaden?

Ick bidd' u hoor wat Flaccus *zinght,*
En daer naer uwe tochten dwinght:
Fortuyn' is straf in blijde dingen:
Hart-neckigh, gaet het yemand wel,
Tot zeldzaem werck, en dertel (spel,
En wilt de eer niet langh gehingen.

Wel aen, die niet wilt zijn verleyt,
Tracht naer de gulde matigheyd:
Laet u de grootsheyd niet verblinden.
Als voor-spoeds wind blaest in u want,
En al te zeer uw zeylen spant,
Ziet dan een reefjen in te binden.

E M-

EMBLEMATA.

XVIII.

't Geloof zich voedt door tegen-ſpoed.

't IS wonder van dit kruyd: zijn zaet was, zonder zaeyen,
Verholen in de ſteen, gemetſelt in de naeyen:
Nu komt het voor den dagh, en ſpreyt zich hoog en wijt,
Wanneer zijn hooghe grond ter aerden neder-glijt.
Zoo gaet het met 't geloof: zoo langh wy menſchen leven,
En bloeyen in het vleeſch, met hert en oogh verheven,
't Geloove light bedeckt: maer als wy zijn getucht
Met druck en tegen-ſpoed, dan rijzet naer de lucht.

Uyt-legginge.

DEMETRIUS, by-genaemt de Belegeraer, placht te zeggen, datter niet zoo on-geluckigh en was, als die den geheelen loop zijns levens, geen verdriet of on-gemack gesmaeckt en hadde (zoo daer anders zulcke menschen konnen gevonden werden) om dat zulck een mensche nootzaeckelick, of zijn zelven moet onbekent zijn, als die noyt geen preuve van zich gegeven heeft; of by God gehaet en veracht, als dien hy voor-by gaet, als een loom en laf gedierte, en niet bequaem, om tegen on-gemack en tegen-spoed te strijden. *Miserum te esse judico, qui nunquam fueris miser, traxisti sine adversario vitam. Nemo scit, quid potueris, neque tu quidem ipse. Opus est enim ad sui notitiam experimento. Quid quisque possit, non nisi tentando didicit.* Dit zeght SENECA, dat alreede by-naer gezeght is: *Ick oordeele u ellendigh te wezen, die noyt ellendigh geweest en zijt, die zonder tegen-party uw leven deur-gebracht hebt. Niemand en weet, wat ghy vermeught, jae ghy zelver niet. VVant daer is ervarentheyt van noode, om zich zelven te kennen. VVat een yder vermagh, en heeft hy maer deur 't prouven geleert.* De Heydenen hebben, gelijck deur een schemerlicht, de nuttigheyd van tegenspoed gezien; maer wy zien die helder-klaer in Gods woord af-geschildert. *Wy geven u te kennen*, zeght GAMALIELS Discipel, *dat die van Macedonien in groote beprouvinge der verzouckinge, over-vloedige blijdschap gehadt hebben.* En getuyght van de Ioden, dat zy de roovinge harer goederen met vreughden toe-gelaten hadden: als die wel wisten dat zy een beter, en blijvende goed in de hemelen hadden. Ende dat volgende het gebod, en de belofte Gods, die ons de Apostel IACOB oock verhaelt: *Mijn broeders*, zeght hy, *achs dat voor groote vreughde, als ghy in veelderhande verzouckinge komt; wetende dat de*

beprou-

beprouvinge uwes geloofs lijdzaemheyd werckt, &c. De bezouckingen, zijn gelijck als breydelen, die ons weer-houden, om niet, met uyt-gestreckten halze, regel-rechts te loopen naer de helle: het zijn gelijck als oogh-blinden die-men de peerden aen-doet, om dat haer gezichte van ter zijden af niet dwalen en zoude: want zy dienen om onse ooge te bewaren, dat zy haer niet vergapen en zoude in de ydelheden dezes werelds: het zijn gelijck de blaes-balcken des geloofs, en van alle goede wercken, om daer in vruchtbaer te zijn. En gelijck geen boom her-plant, noch oock gegreffijt en kan werden, ten zy dat hy te vooren gesnoeyt en gekandelaert zy; alzoo en konnen wy Christo niet aen-wassen, of in den rechten Olijf-boom ge-intet werden, ten zy wy wel ter degen van onze wereldsche tacken gesnoeyt en gereynigt werden. Want deur het dorssen wert het goede koren gezuyvert en niet gebroken: deur het wannen wert het gereynigt, en niet in de wind verstroyt. Het wye-roock en geeft oock geen reuck, dan in 't vier geworpen zijnde: noch een schip en zal de baren, noch de winden niet konnen tegen-staen, dan te vooren wel geviert, en gepeckt zijnde. Alle gelijckenissen, die ons te kennen geven de noot zaeckelickheyd van eens Christens conditie, diens oogen verder nytstrecken, als op de nietige dingen dezes werelds: die daer weet, *dat deze zeer licht-vergaende verdruckinge in ons werckt een boven-mate onbegrijpelicke groote der eeuwiger heerlickheyd.*

Appius Claudius, een zeer achtbaer man onder de Romeynen, zeyde dat de oorloge nuttiger was, als de pays, voor de macht en de grootheyd van haer rijcke: wy konnen insgelijcks zeggen, dat de bezouckingen, en de vieren van tegen-spoed zijn veel voor-deeliger voor de zaligheyd der zielen; als wel die zoete zuyde-winden, en de vriendelick-

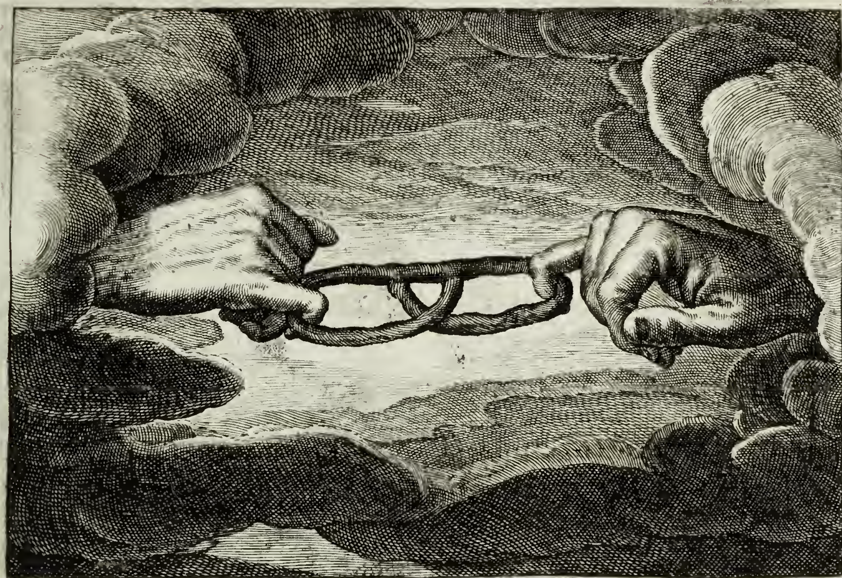
ſte voor-ſpoeden van de welluſten dezer aerde. En daer van geeft ons de natuere een ſchoone leſſe, als zy ons doet zien, dat de heele wereld, en alle haer geſlachten niet en beſtaen, als door oorloge. Een natuerlick, maer een waerachtige verwittinge, dat de ziele niet en zoude konnen beſtaen zonder het geruchte van de hemelſche bezouckingen, die haer gedurigh ontrent ons laten hooren. Maer het is gantſch verdrietigh, dat wy zoo weynigh weder-geboren zijn, om het zelve wel te bevroeden, en onzen hals vry-willigh onder dat jock te buygen. Het vleeſch ſtrijt tegen den geeſt, en ſtelt ons menigh-mael, onder de wet der zonden gevangen.

Wanckel-willigh menſchs gemoed,
Beyd' te zamen quaed en goed:
Nu eens veerdigh tot den ſtrijd,
Die ons noyt in ruſt en lijt:
Dan eens weder flauw en laf,
Op het alderminſt geblaf,
Van dien wijt-gekeelden hond,
Die ſtaegh, met een open mond,
Op zijn loeren light en waeckt,
Tot hy ons ten roove maeckt:
Hoe bedrieght ghy dick uw weerd,
Als hy aen uw vlot-gras meert,
Zonder dat hy een-mael ziet,
Wat ons recht en wet gebiet!
Och! top-keerigh weder-haen,
Hoe hebb' ick 't op u gelaen,
Dat ghy my, dus gantſch bekaeyt,
Eeuwelicken omme draeyt:
Dat ghy my, van ſterckte naeckt,
Zoo veel valſche treden maeckt!

EMBLEMATA.

XIX.

Des mensches leven is een strijd,
Die noyt als met den mensch' en slijt.

EEn weddingh, en gestrijd: twee trecken even zeere,
Aen een gedraeyde korst, zoo hart, als broos en teere.
Een beeld, een wonder-beeld, van't menschelick ghe-
slacht, (kracht.
Verkeert, versteent, vervleescht, heel zonder geest, of
Hier staen de boden Gods, daer staen des duyvels knechten:
De mensche staet in't mid, daerom sy stadigh vechten.
Zoo werden wy gesleurt, getrocken, en gereckt;
Tot dat wy eynd'lick zijn met duyster aerd' bedeckt.

Uyt-

Uyt-legginge.

WAt kander in ons gezichte, jae zelfs in eenighe van onze zinnen, voor-vallen, dat niet en ſoude konnen, van een zedigh herte, tot zedige leeringe getrocken werden? De Kraeckelingen, of gelijck die andere noemen, Treckelingen, hebben my, t'anderen tijde, de gelegentheyd van onze menſchelicke natuere in my zelven af-gebeeldet. Het is een geback, gezuyvert van zemelen, beſtaende alleenlick uyt gezifte blomme. De menſche insgelijcks, ten aenziene van het beſte deel, daer van hy een menſche genoemt is, is uyt Gods geeſt voort-geblazen, en gelijck als van een hemelſche ſtoffe t'ſamen gekneden.

Sanctius his animal, mentiſque capacius altæ
De erat adhuc; & quod dominari in cætera poſſet,
Natus homo eſt: ſive hunc divino ſemine fecit
Ille opifex rerum, mundi melioris origo. &c.

Naer dat, zeght de Heydenſche Poët, *de werck-man aller dingen, en de oorſprongh des werelds, de beeſten geſchapen hadde, ont-bracker noch een gedierte veel heyliger, en van hoogher begrijp, als de andere dieren: het welcke hy geſchapen heeft van een Goddelick zaed, op dat het over de andere heerſchen zoude.* Het welcke zeer gelijckformigh is het gene ons, in de eerſte capittelen van de boucken onzer zaligheyd, wert voor-gedragen. Ten anderen, gelijck de Kraeckelingen niet recht-uyt gemaeckt, maer gekrinckelt en gedraeyt werden; zoo zijn wy, ellendighe tacken, naer dat de wortel verdorven was, zoo af-gekeert van den hemel, en naer der aerde neder-gebogen, dat de Apoſtel wel reden heeft gehadt, de natuerlicke menſchen te noemen,

een

een krom en verdraeyt geslachte: en wederom: *die de Goddelicke schriften verdraeyen tot haer eygen verderffenisse.* De kraeckelingen in den oven geleght, werden daer niet anders als een harde korste, en werden zoo naer uyt-gedrooght, dat zy zeer lichtelick gebroken en verbrijzelt werden: wy oock, in den oven dezes weerelds geschoven zijnde, verkorsten en verelen zoo gantsch zeer, door de warmte van deze licht voorby-gaende dingen, dat wy gantsch zonder gevoelen, zonder oordeel en verstand zijn, in alles wat Goddelick is, en den hemel aen-raecken mochte. *Het verstand des vleesches is een vyandschap tegen God; het en wert de wet Gods niet onderdanigh, het en kan oock niet. Daer steken zeven*, dat is, on-eyndelicke *grouwelen in ons*; die ons oock daeromme van natuere, kinderen des toorns, en erfgenamen der verdoemenisse maecken.

Ætas parentum pejor avis, tulit
Nos nequiores, mox daturos
Progeniem vitiosiorem

Ons' ouders quade eeuw heeft ons in 't licht gespogen,
Veel slimmer als zy zijn, en meer ter aerd gebogen:
En naer ons insgelijcks zal kommen een geslacht,
In allerhande quaed noch meer als wy versmacht.

Hierom staen wy oock zoo on-vast, en gelijck als op een slibberigh ys, dat zoo ons de Here niet geduerigh de hand en biedet, dat wy telckens neder-storten, en den hals onzer zielen breken zouden. Want de Duyvel swiert geduerig aen onze zijden, en spert zijn schrickelick back-huys open, om ons als een brieschende leeuw te verscheuren. De spijze in onze maghe nederdalende, werdt terstont van de

 na-

natuerlicke hitte zoo bevochten, dat zy van ons niet en scheyt voor dat zy in ons vleesch verandert is. Maer de booze geest een-mael ter-degen in ons gevaren zijnde, en hout niet op, voor dat hy ons van alle weer-tuygh berooft hebbende, ons tot zijn aes, en voedsel der helle gemaeckt heeft. Doch aen d'ander zijde is de Geest des Heeren met zijn heyrleger rontom ons gekampt, om zijn uyt-verkoorene van alle swarigheyd te beschermen, en tot het eeuwigh bezit des hemels te behouden. Ondertusschen werden wy zoo menighmael van de Sathan vervoert, en van de wereld af-geleydet, dat elck end' een, zelfs de alder-beste van ons, met reden wel magh uytroepen: *Ick ellendigh mensche, wie zal my verlossen van dit lichaem des doots.*

Wanneer, ó goede God, uyt deze duyster kreken,
Vol doncker lucht en licht, uyt laegen vol van list;
Vyt openbaer bedrogh van al des weerelds streken,
Die broos het licht der ziel benevelt en bemist;
Wanneer, ick zeggh' noch eens, wanneer zult ghy my haelen,
En eysschen wederom in't rijck vol rust en licht?
Wanneer zult ghy op my van boven neder-daelen,
En weeren 't swarte kleed des doods van mijn gezicht?
Als liefd' haer eygen zelfs vergetingh zal vergeten,
En al wat haer nu jaeght, zal wezen wegh-gejaeght;
Geen wil meer hebben zal te willen, of te weten
Behagen aen haer zelf, die zich zoo zeer mis-haeght.

Zoo spreeckt die groote IULIUS in zijn eygen taele, daer uyt ick dit over-gebracht hebbe:

Ex caligine tenebrosâ lucis opacæ,
Ex insidiosis latebris, dolis apertis,
Ex fraudibus, invisibilis, visibilisque

Mundi,

Mundi, fragilis qui ſepelit lumina mentis,
Quando repetet me Deus ad quieta regna?
Quando ex oculis eximet atra vela mortis?
Oblituſque ſuæ amor oblivionis atræ
Nollet velle placere ſibi ipſe diſplicenti.

't Is dan een dwaeze dulligheyd, wanneer ons de Heere de armen opent, om ons in zijn eeuwigh rijcke op te nemen, dat wy dan noch aerzelen, en met de Iſraëliten, naer de vleeſch-potten dezes werelts omme-zien.

Eſt exilium vita miſella noſtra cæli:
Quo patria nos evocat ad pios penates.
Optare pium eſt igitur hæc ſolvere vincla:
Mutareque pacificis ſervilia regna.

Dat is:

Ons leven vol ellend, dat ruſt noch luſt kan vinden,
Is 's hemels ballinghſchap, 't welck ons ſteeds roept, en bidt.
't Is dan een goede wenſch, dees banden los te binden,
En wiſſ'len dees ellend', met 's hemels rijck bezit.

EMBLEMATA.

XX.

Een oogh in't zeyl, dat geeft u heyl.

EEn rinck van jonge lien, gevlochten by de handen,
Daer-om een ſnellick loopt, om yemand flugs te pan-
den:
Elck-een die ſtaet bevreeſt, en dickwils draeyt en went,
Beducht, waer deze loop zal nemen haeſt een endt.
De wereld is een rond, daer in wy menſchen ringen;
De duyvel leyt den band, om ons in't net te bringen:
Hy loopt, hy draeft, hy jaegt. Elck-een ſy op zijn wacht;
Want die niet om en ziet, in't lijden wert gebracht.

Uyt-

Uyt-legginge.

SY broeden Basiliskes eyeren uyt, en wercken spinne-webben, zeght de Propheet Iesaias; *eet-men van haer eyeren, zo moet-men sterven, vertreet-men't daer-en-tegen, zoo vaert daer een ader uyt.* Men verhaelt, dat de eyeren van de serpenten van buyten wit, glat en schoone zijn: maer van binnen zoo vergiftigh, dat die-ze komt te breken, schielick van die fenijnige lucht wert aen-geblazen, en dood ter aerden neder-valt. Hier by konnen zeer wel de wel-lusten en genuchten dezes werelds vergeleken werden, die van gesichte vriendelick en toe-lacchelick zijn, maer hebben van binnen verborgen een doodelick vergift, dat een yegelick die-ze handelt, en door het gebruyck, gelijck in stucken breeckt, een eeuwigh verderf aen-brenget. 't Is oock een gedierte, dat veel-tijds slaept, en een doodelicken slaep verweckt, den genen die daer van gebeten werden. Alzoo oock die daer leven in de ydele vermaeckingen dezes werelds, ghelijck gebeten zijnde van dat vervloeckte serpent, slaepen tot den middagh der zonden, etende, drinckende, en zich wentelende in de mispút van alle dertelheyd en on-gebondenheyd. En wie isser, diens leven van alle kanten niet bevochten en wert, om zijn voeten tot dezen rey te leenen.

Yvalligh leven, ah! deur-brant met vier en swevel,
On-reyn, en zonder eer, verslijft in koud' en nevel:
In een valsch vader-land, als een on-weerde weerd,
Verbannen van u zelf, en van u zelf verteert.
O dorck van alle quaed, ó gote van ellende!
Ontrouwe, tegens u weer-spannigh zonder ende:

Slavinne van het quaed, een vuyle kuyl van slick,
Den snellen als een vlam, den tragen als een strick.
Een kerckers leckerny, een lock-aes veler wenschen;
Een schielick kamer-spel, een droom van droncke menschen:
Geen leven. Hoe? wilt ghy een leven zijn geroemt,
Die maer een wild gediert', een beeste dient genoemt?
VVaerom bedrieght ghy my? waerom zijt ghy bedrogen?
Geen leven zijt ghy, neen, maer eer des levens logen:
Een dood; neen, oock geen dood: de dood, die maeckt ons vry;
En ghy maeckt, dat elck-een de dood hier waerdigh zy.

Maer laet IULIUS zijn beklagh, in zijn eygen tale doen:

Ad vitam hanc.

Incerta, caduca, perusta ignibus furorum,
Immunda, inhonesta, rigens horridis pruviis,
In falsa patria, hospes, & exul à te ipsa,
Sentina malorum, miserabilis cloaca,
Infida, rebellis tibi, serva pravitatis,
Tardis laqueus, subidis flamma, fossa cæcis,
Tu delitium carceris, & carceris illex,
Desultoria fabula, somnium ebriosum:
Non vita. Quid ausim fera te dicere vitam?
Quid me hîc fallis inepta? quid & teipsa ludis?
Tu mors potius, mors potius vocanda. Nempe
Nos mors liberat: at facis esse morte dignos.

'tEn is niet om dencken, wat ſubtijle netten datter voor ons leven uytgeſpreyt werden: hoe gantſch zeer de Duyvel woedet, om ons den hemel te ontſtelen, en deel-genooten der helle te maecken. Hy ſtelt ons op een hooghen bergh, en toont ons alle de Koninck-rijcken des werelts, en hare heerlickheyd: hy belooft ons die alle te geven, zoo wy hem

maer

maer aen en bidden. Maer wat is 't? *Carbones thesaurus erunt.* Alle de schatten en zijn niet meer als kolen, die ons een weynigh tijds verwarmen; maer daer naer door haer ghebruyck vergaende, ons niet anders als koude en droefheyd laten. Maer 't is hier, zoo ergens elders, *Schipper ziet toe!*

Men ziet den Duyvel vier-schaer bannen,
En dagen wat op aerden leeft:
Hy jaeght ter dood veel stercke mannen,
Met d'helsche swepe, dien hy heeft.

De deze gaet zijn ziel verslinden,
Deur 't swelgen van een koud vergift:
En deze wert een proy der winden,
Gesmeten als een zeesche drift.

Die willen, met wraeck-gierigh' handen,
Beprouven, of zy, deur den dood,
Af-snijden mochten d'harde banden,
Die haer verstricken in de nood.

Zoo haest en zijn die niet gekomen
In deze woeste werelds zee;
Of werden stracks van hier genomen,
Geslacht als een twee-maendigh vee.

Als onze draed is af-gesponnen,
Mercurius ons schaduw' leyt,
Tot aen de kant, daer 't licht der zonnen
Zijn stralen nimmers uyt en breyt.

De wegh is breed, 't is licht om zincken
Naer 't swarte huys, daer 't meest al gaet:

Men

Men houft te kloppen, of te klincken,
De deur daer altoos open ſtaet.

Hier is de moeyt' en 't werck gelegen,
Te weder-roupen zijnen treed,
En dringen naer des hemels wegen,
Al-eer wy zijn een duyvels beet.

De Donderaer hout, voor zijn poorte,
Twee tonnen, daer hy ſteeds uyt-giet,
Voor ons, in ons, naer ons' geboorte,
Het geen' ons vreughd brenght of verdriet.

Wat menſch en heeft het niet verdroten,
Wanneer hy ſlechts maer heeft gezien
De dooze veel te vrough ontſloten,
En dan de dingen daer uyt vlien?

De hoop' alleen van allen dezen,
Is hier geſteuyt in 's werelds reck:
Laet ons dan op ons' hoede wezen,
Dat zy niet mede wegh en treck.

XXI.

De mensch is blind, in 't geen' hy mint.

ELlendigh mensch, nauw mensch! die, midden in den dage,
Moet tasten naer de wand: die, weer hy bidd', of klage,
De lucht geen menschen breekt: die, wilt hy gaen, of staen,
Een hond, een dienstbaer dier, moet volgen achter aen.
Een beeld van ons verstand, de ooge van de ziele,
De fackel van de wil, het roer, de plicht, de kiele:
Maer nu, deur onze zond', verblind, gebluscht, gekraeckt.
De wille voor-maels knecht, nu heel de meester maeckt.

Uyt-legginge.

DE kleyne wereld, dien wy een Menſche noemen, was, naer zijn eerſte ſcheppinge, zoo konſtelick en wonderlick, naer alle zijn deelen, by een gevougt; en met zulck een loffelicke orden onder-ſcheyden, dat hem niet en ontbrack van een Engel te wezen, als dat hy een lichaem hadde; niet en ſchorte van eeuwelick geluck-zaligh te wezen, als dat hy hadde eeuwelick willen wezen, dat hy voor een kleyne tijd was. De reden, deur een hemelſche klaerheyd verlicht zijnde, was de eenige leyd-ſterre, waer naer de wille haer beſteck nam, en haren loop ſtelde. De wille en wilde niet, als dat eerſt van de reden was toe-geſtaen, en gelooft wiert; niet met een ſlavige onder-werpinge, maer gelijck met een zoete toe-knickinge van het gene haer anders niet en konde, als wel behagen. De ziele hadde volkomen gebied over de zinnen, die haer alleen als boden en tolcken dienden, om haer te verwittigen, watter buyten het lichaem al omme-gingh. Daer en was niet in, of by de menſche, dat zich niet en be-eyndighde, met vrolicke toe-ſtemminge, tuſſchen de palen, die God de Heere geplant hadde.

Quantùm mutatus ab illo! Maer hoe zeere zijn wy van ons begin af-geweken! Om maer het opper-vlack te raecken: beziet nu eens, by wien de regieringe van de menſchelicke *Republijcke* gebleven is, ſint dat die helſche Engel, die oude Draeck, onze geluckzaligheyd om-gekeert, ende ons tot zijne aen-nemelingen gemaeckt heeft? De reden en het oordeel zijn nu zoo gekniebant, dat zy ons niet meer en dienen, als den vogelen verlijmde vlercken: zy en werden om geen ander reden gehoort, als om tegen-geſproken, of immers

on-

on-gehoorzaemt te zijn. Leer uyt den Oud-vader AUGUSTINO, hoe wy ont-aert zijn: *Wy waren*, zeyt hy, *van het beginsel, heyligh, en rechtveerdigh.* Zoo *dickwils als ick zegge* wy waren, *zo dickwils moeten wy zuchten, dat wy die on-vergelijckelicke schatten verloren hebben. De mensche, door edelheyd zijner natuere, dien hy in zijn eerste scheppinge ontfangen hadde, is de eerste geweest, onder alle lichamelicke schepselen: daer naer door veranderlickheyd in de zonde vallende, is de laetste geworden onder alle schepselen.* 't En *is oock niet te verwonderen: want daer alle andere schepselen haren stand behouden, en niet af en wijcken van de orden, die haer van de Schepper gestelt is; de mensch alleen is door zonde van God geweken, en heeft hem zelven bedorven.*

Serpentum nobis dens est, mens læva colubri:
Stultitiâ & pueros, & superamus oves.
Et canis est morsus nobis, & equina libido:
Vt leo nos furimus semper, & instar apri.
Formicæ ventris non cura est major alendi:
Fermenti & veteris nos comitatur acor.
Sic innata feris mala nobis cuncta supersunt:
Cum bona deficiant insita cuncta feris.

Dat is:

Een serpents scherpe tand, een slijncksch gemoed van slangen
Woont in ons: als een schaep of kind wy zotter zijn.
Wy zijn met hondsche nijd, en peerdsche lust bevangen:
Wy woeden als een leeuw, of een wild bosschen swijn.
Geen meerder buyck-zorgh is in't mier-geslacht te sporen:
Het oud zuer-deessems zuer ons lijf en ziele wringht.
Al ander beesten quaed wert t'saem in ons geboren;
Daer niet van al haer goed in ons is, als verminckt.

De zinnen, en de on-geregelde tochten vervoeren nu het

 opper-

opper-deel des menſches; en die te vooren dienſt-knechten en deur-waerders waren, hebben den eerſten ſtoel in-genomen, en haer zelven daer op geſtelt. De voeten zijn het hoofd; de boden, de vrouwe; de aerde is de hemel geworden. Het verſtand met duyſterniſſe benevelt zijnde, light blind, en verkleunt door de koude van de aerdſche vochtigheyd.

Oh! uyt de duyſternis des moeyers voort-gedreven
In ander duyſternis, om-ziend' en zie ick niet.
De ſchrick des ſchricks des doods, die my heeft gantſch om-geven
In deze ſchemer-nacht, verweckt my dit verdriet.
In dit licht van de zonn', kan yder een aen-mercken
De roeringh van elck dingh, hoe dat het gaet, of went:
Van al wat zich beweeght, wat zich begeeft tot wercken,
Bewegingh is 't begin, gezochte ruſt het end.
Maer wie van ons bemerckt, in deze duyſter bochten,
De roeringh van de ziel, het grootſte van dit Al?
Wie hout haer op den toom, wie ſtuert haer vremde tochten,
Op dat zy niet verdwael? of dat zy niet en val.

Dit is op de Romeynſchen acker van dien grooten Held, IULIUS SCALIGER gewaſſen: die ons zoo voor-gaet:

Heu! ex uteri tenebris actus in tenebras
Circumſpicio, nec video. Diſſipat horror
Incompoſitæ terribili mortis in umbrâ.
Hoc ſole quidem cernitur ipſe motus. Ipſa
Quæſita quies mobilibus, finis eorum.
At motum animæ quis videt, aut corrigit arcto
Gyro, vaga ne ruat, aut patefacta vacillet?

Zoo blind is onze ziele geworden, ſedert dat wy God hebben willen gelijck zijn. Zoo vele als wy van de reden, de ziele van

le van de ziele, af-wijcken; zoo vele naerderen wy de onvernuftige dieren.

L'homme est Centaure. En bas il est cheval,
Et homme en haut. D'embas vient tout le mal:
Si raison, qui est l'homme ne guide
Cet animal, & ne luy tient la bride.

Dat is:

De mensch is van een vremden aerd,
Van boven mensch, van onder paerd:
Van onder komt al't quaed gerezen.
Zoo Reden, die den mensche stiert,
Den toom niet hout van dit gediert,
Wat zoudet van de mensche wezen?

Maer wat is 't oock van de mensche? zoo haest de ziele in dit lichaem, als in een graf, van boven neder-valt, wert zy ter zelver oogen-blick bezoedelt met de booze genegentheden, die uyt de temperinge des lichaems voort-kommen; behalven het gebreck en on-volmaecktheyd, die zy tot straffe mede-brenght. Zoo lange als zy in dit lichaem, gelijck als in een koetse, met vier tochten, als vier vreesselicke Tijgers, getrocken wert, loopt zy, daer zy van de onbesuyste zinnen, verruckt en verdreven wert. De zielen, zeght *Philon* de Iode, zijn gelijck de riviere Tijger, een van de viere van het aerdsche Paradijs. Zy neemt haren oorsprongh ontrent Armenien, maer veranderende van naem en van loop, om haer snelheyd en groot geweld, wert zy Tijger genaemt, 't welck in de Medische taelen een *pijl* te zeggen is. Zy loopt deur vele lacken, en onder-aerdsche kroften, waer deur zy vijf-en-twintigh of dertigh mijlen langh niet gezien en wert. Daer naer werpt zy

haer recht-draeds in Aſſyrien. Alzoo doet oock, zeght hy, onze ziele. Zy ſchijnt in't beginſel de groote van haren oorſprongh te behouden (en daerom noemt oock EPICTETUS de menſchen Gods neven) maer zoo haeſt zy haer zelven laet vervoeren van de tochten, loopt zy ſnelder als de Tijger, naer alle ſoorte van ontuchtige on-gebondenheyd. Zy begeeft haer geduerigh tot de Aſſyriers, een volck tot alle ſlagh van verdorventheyd, ende goddeloosheyd over-gegeven: dat is, zy helt altijds naer het quaedſte: blijft gelijck begraven onder de mijnen van gierigheyd, dat is, onder de uyt-worpſelen der aerde, die in de kindſheyd des wereldts, en in de gouden eeuwe, met voeten vertreden wierden, en die nu in geen achtinge en zijn, als om te onder-houden den overvloed, de keurigheyd, en alle mis-orden onder de menſchen.

'tIs zoo met ons geſtelt, deur de aen-ge-erfde en op-gewaſſen verdorventheyd, dat wy meer naer de dienſtbaerheyd des lichaems, als naer de heerſchappye der zielen luyſteren; dat wy, gelijck het vee, naer der aerden hellen, en den buyck gehoorzamen; dat wy de aerdſche genuchten, met alle krachten, op-volgende, de hemelſche van ons verſtooten.

Hoe veel dat ons, met God, behaget, wy verwijzen!
Hoe qualick lijden wy, dat ons yet wel mach gaen!
Hoe veel, met quaden raed, qua dingen wy oock prijzen,
Die, dat wy menſchen zijn, met recht, niet toe en ſtaen.
En even-wel geen zorgh en heeft ons oyt gebeten,
Noch dit, noch dat en heeft ons herten oyt beſwaert:
Maer elckers vleeſch verſtand, en vleeſche wil, met weten,
In alle booſheyd ſwelt, en alle booſheyd baert.

Zoo ſpreeckt IULIUS in zijn Latijnſche Naer-gerichten, daer van wy dit, met een Duytſche ſauce, toe-bereyt hebben:

Quàm multa Deo possumus auctore probare,
Quæ rejicimus: nec patimur bene esse nobis!
Quàm multa malo consilio prava probamus,
Quæ nos prohibent homines esse posse dici!
Nec cura tamen illius, hujusve momordit:
Sed turget sua cuique malo bruta voluntas.

Laet ons dit tot besluyt, en onder-richtinge, op-nemen:

„ *'t Is veel meer, te konnen leyden*
„ *Zijn begeerten aen den band,*
„ *Als dat Princen wijt uyt-breyden*
„ *Al de palen van haer land.*
„ *Hy die meester is gebleven*
„ *Van de tochten van zijn hert,*
„ *Heeft alleen een ware leven,*
„ *Vry van kommerlicke smert.*
„ *Al waer 't dat hy moeste blijven*
„ *In een hut van stroo en slijck;*
„ *Vaster zal hy daer beklijven*
„ *Als een Koninck in zijn rijck.*

Maer laet ons dit oock zijn autheur niet ont-vremden. Zoo spreeckt RONSARD:

„ *C'est plus de commander*
„ *Sur ses affections,*
„ *Qu'aux Princes d'amender*
„ *De mille nations.*
„ *Qui de ses passions*
„ *Est maistre entierement*
„ *Celuy vit seulement,*
„ *N'eust il qu'un toict de chaume,*
„ *Et plus asseurement,*
„ *Qu'un Roy de son Royaume.*

EMBLEMATA.
XXII.

Geen vaſt geloof wert duyvels roof.

DE vorſſchen van de Nijl, een vremd en ſnoo ghebroedſel.
Wanneer ſy zien de ſlangh, die hun bejaeght tot voedſel,
Zy vatten over dwerſch een rietjen in de mond,
Om niet verſlickt te zijn, door deze looze vond.
De draeck, die oude ſlangh, die ſpant ons oock zijn netten;
Hy bijt ons in de hiel, maer 't kan ons daer niet letten:
Als Chriſtus in de mond, 't geloof is in ons hert,
De duyvel heel vergeefs zijn tanden open-ſpert.

Uyt-

Uyt-legginge.

SEdert dat die on-reyne geeſten haer eerſte woonſtede verlaten hebben, en van het hooghſte geluck tot de diepſte rampzaligheyd neder-geworpen zijn, hebben zy, door een ſwarte nijd vergalt zijnde, geduerigh in de weere geweeſt, om de menſchen den wegh der zaligheyt, door Ieſum aen-gewezen, op te delven, en ons alzoo te verhinderen, om te kommen tot de heerlickheyd Gods. Hier toe werden van hun alle ſteenen beweeght, allerley gulden appelen voor-geworpen, op dat wy het gezichte des hemels verliezende, en ons vergapende aen het ſlijck der aerden, dienſt-knechten der duyſterniſſe, ende alzoo med-genooten van dat helſche geſpuys werden zouden. Zoo haeſt en zijn wy niet geboren, of wy zijn terſtont omzet met het heyr-leger van die eerſte af-vallingen. *Want wy en hebben den ſtrijd niet tegen vleeſch en bloed, maer tegen de overſte, tegen de machten, tegen de geweldige der wereld, de duyſterniſſe dezer eeuwen, tegen de geeſtelicke boosheden in de locht.* Hier kommen by twee geweldige mede-hulpers, het vleeſch, en de wereld, zo bedriegelick en verleydelick, als wy zoet op haer vergiftigen dranck zijn. Zoo dat wy geduerigh door deze drye beſtreden en aen-gevochten zijnde, geen hand-wijle en zouden beſtaen, als geſterckt zijnde door die wonderlicke eenvuldige Dryheyd.

Hæc ſunt tria prælia: corpus, mundus & hoſtis.
Hæret corpus, & unigeno carcere me arcet.
Ipſum fugere nequeo, nec fugare poſſum.
Me cum reliquis omnibus amplectitur orbis.
Ex quo, quibus artibus avolo, vel quibus alis?
Invisilis inſidiis circum volat hoſtis.

Quem non video, quomodo depellere detur?
Hæc pignora sunt exilii mei tremendi.
Æternæ rigidique duces, fabrique mortis.
Quorum ira satelles: gula stipator: Achilles
Ambitio: gula corporis: ambitusque mundi:
Ira trucis truculenta, feri ferox tyranni.
Ergo moribundum pie ne despice Iesu,
Factum non hominem ex homine, atrumque cadaver.
Fuliginis atrum cinerem, atramque favillam.
Et quem, nisi tu, haud alius cognoscere possit.
Tam dissimilis sum mihi: tam mei tuique.
Nisi me mihi reddis, tibique, invictus Iesu.

Dit zeght dat onsterffelick Verstand:

Drie strijden, elck om grootst, zijn my steeds aen-geboden,
Van 't vleesch, van 's wereldts macht, en van die helsche boden.
Het vleesch kleeft dicht aen my, 'ken magh het niet ont-gaen,
Maer moet hier met geboeyt, als in een kercker staen.
De wereld valt my aen met liegen en bedriegen.
Ah! deur wat konst, of wieck zal ick dit dingh ont-vliegen?
D'on-zienelicke Geest vlieght stedes aen mijn zy;
Maer dien ick niet en zie, hoe slaen ick dien van my?
Dit zijn mijns ballinghschaps verschrickelicke panden,
D'aenleyders tot verderf, de smids van 's doodes banden:
Wiens lijf-knecht grampschap is: van alle kant bezet
Met keel-lust zonder maet, met eer-zucht zonder wet.
Zoo dan, verlaet my niet, ô Iesu, vol genaden,
My van een mensch geen mensch geworden, vol misdaden:
Geworden stof en asch, een leelick aerden-last,
Veel swarter als het roet, dat in de schoor-steen wast.

Dien

Dien anders geen als ghy, zout kennen aen zijn zeden,
(Zoo ben ick van my zelf en van u af-getreden)
't En zy dat ghy, ô Heer, voor wien dat alles beeft,
My aen my, en aen u, uyt liefde, weder-geeft.

Dit leven, zeght AUGUSTINUS, *en kan zonder bezouckinge niet deur-gebracht werden.* Wy verleppen en versmelten, wanneer ons strijd ont-breeckt. God en wilt ons hier op aerden geen hemel geven. Deze aerde is gelijck een strijd-veld, waer in wy ter preuve gestelt zijn, tegen onze vyanden. De eeuwige ruste is de op-gehanghen prijs van deze geduerige on-ruste. Wy en hebben in dit gevecht geen andere wapenen van doen, als het geloove, dat door de liefde krachtig is. ÆNEAS en konde in de Elisiaensche velden niet kommen, als deur een gulden tack: die niet gevonden en wiert als in de swarte duysternisse van een dicht foreest: wy en konnen oock niet dringen deur den voor-hangh des hemels, als geleyt en onder-stut zijnde met de goude staf des geloofs. Een staf, die niet te krijgen en is in de wellustige beemden des werelds, daer niet anders als gemack en zorgeloosheyd groeyt; maer die tusschen de doornen der bezouckinge, en lichamelick verdriet, van God gestelt is, en niet anders als met zuchten en weenen te bekommen is. Bezouckinge is ons noodigh, op dat wy den wille Gods volbracht hebbende, de belofte verkrijgen mogen. Het wambays moet hier uyt, en alle wereldsche beletselen: wy moeten ons in ons hemde stellen, en onze vyanden de open borst toonen: zo wy maer de vuyst met het sweerd des geests verzien en hebben, geen fenten, geen geweld en zal tegen ons vermogen. *Debilis est hostis, & non nisi volentem vincit. Onze vyand is swack, ende en kan niemant winnen, als die wilt gewonnen zijn* zeght HIERONYMUS. 't Is zeker, zoo wy niet sluymerigh, maer geduerigh op onze hoede zijn, wy

zullen vaſt ſtaen, gelijck den bergh Sions, en noyt beweeght werden. De poorten der hellen en zullen tegen ons niet vermogen. Maer waecken en bidden is ons noodigh, gelijck Chriſtus, korts voor zijn over-lijden, tot zijne diſcipelen zeyde. Doch en moeten wy hier haer exempel niet toe-ſtaen, noch naer-volgen; die gelijck gehelmde hazen, ſtout in woorden, bloot in daden, haren meeſter verlieten, en vluchteden: en in plaetſe van waken, in ſlape vielen; en wanneer zy behoorden gebeden te hebben, hem verloochenden. In het bidden nu is van noode, dat wy, ter goeder trouwe, onze ſchuld den Heere voor-dragen, en al ons vertrouwen op hem werpen, tot ſpijt en verwijt des duyvels met alle zijn aen-hangh. Dit zy tot een voor-beeld:

Ieſu, hoe ick meer my keere,
En my wentel' in dit ſlijck,
Des te meer ick u ont-leere,
Des te meer ick van u wijck.

En hoe ick u meer verlate;
Hoe ick verder gae van my:
's Werelds zoete honigh-rate
Lockt, en drijft my dan van dy.

En zoo van dy uyt-gedreven,
Drijv' ick weer de liefde uyt.
Wie kan zonder liefde leven,
Die ons van ons zelven ſluyt?

Ghy zijt anders niet als liefde,
Heere Ieſu: door de kracht
Van de liefd' het u beliefde
Aen te nemen ons geſlacht.

Als ghy voor ons zijt geſtorven,
En vernielt hebt ons ellend,
Daer wy waren ganſch verdorven,
Zondigh, zonder maet of end'.

Wegh dan duyvel met uw lagen:
Ghy komt nu al veel te laet.
Ieſus heeft in my behagen,
Naer zijn eeuwigh-wijſen raed.

Ieſus heeft geklopt, gekloncken
Aen de deuren van mijn hert:
Heeft mijn koude doen ontvoncken,
En my van my zelf ont-wert.

Dus zoo hebb' ick in-gelaten
Hem, die nu mijn ziel bemint:
Dien zy voormaels placht te haten,
Zijnde noch in zonde blind.

Hy

Hy heeft dan zijn woonst genomen,
In het binnenst van mijn ziel.
Waer voor zal ick nu dan schromen?
Om een beetjen aen mijn hiel.

Ick stae nu vast om-getogen,
Met de wapens van mijn heer.
Pijcken, schichten, slingers, bogen
Gelden tegen my niet meer.

Laet de Duyvel, wilt hy, vleyden,
Laet de swarte hellen-raed.
Al haer garen uyt gaen breyden:
En met goedheyd, en met quaed,

Nu eens streelen, dan eens dreygen,
Met een zoet, of straf gezicht,
Al om dat hy my zou neygen,
Als een on-verstandigh wicht.

Dit, en meer, en kan niet baten:
Dit's, in 't korte, 't recht bescheyd:
Iesus zal my niet verlaten,
Nu, noch in der eeuwigheyd.

EMBLEMATA.

XXIII.

Wat de man kan, Wijst zijn reden an.

DE man, eer dat hy koopt, om niet te zijn bedrogen,
Hy knipt aen 't postuleyn: het mocht misschien niet dogen:
En hoort zoo aen 't geluyd, of 't fijn is naer zijn keur,
Of 't niet te lomp en is, of ergens heeft een scheur.
Klop oock aen 's mensches mond; ghy hoort haest uyt zijn spreken,
Wat dat hy is, of kan, wat dat hem magh ont-breken.
Een kind noch ongespeent, na 's moeders borsten smeckt;
Een vogel zinght altijds, naer dat hy is gebeckt.

Uyt-legginge.

MEn krackeelt noch huydens-daeghs, onder de geleerde, welck dat het rechte wezen, of de ware eygenschap zy, waer deur de menschen van de beesten onder-scheyden werden. Het gemeyn gevoelen stelt de Reden; maer, mijns oordeels zonder groote reden: gelijck op een andere gelegentheyd zal breeder mogen bewezen werden. Deze beeldeloose af-beeldinge raeckt daer yet van aen:

't Is louter jeloersy, al wat de menschen rallen:
De beesten zijn begaeft met reden, als wy allen.
Eer dat de Vos op 't ys zal zetten oyt zijn voet,
Hy leght zijn oor heel by, en luystert naer de vloed.
Is 't water stil en stom, hy sluyt daer uyt met reden,
Dat 't ganghbaer is en sterck, en gaet het stout betreden.
Een Gods-geleerd verstand, door min of zin vervoert,
Verneemt heel stil en tier, of God zijn hert oock roert.

Zoo daer menschen ter wereld konnen bevonden werden zonder Gods-dienst, ick zoude die alleenlick af-scheyden van de beesten, deur een verstandelicke en verstaendelicke spraecke. Het welcke oock de zommige toe-staende, hebben dit bestaen te zeggen: Dat zoo het God gelieft hadde, hier op aerden, op een groot tonneel, alle zoorten van gedierten byeen te verzamelen, op dat hy mochte de eene tegen de andere beprouven, het zy in kracht des lichaems of des geestes; het swackste en beklaegelickste van allen, zoude de mensche wezen, als-men hem maer de spraecke wegh en name, die ons gegeven is, om alles in een te vergaderen, dat magerlick en onvermengelick, in de geesten van d'een en d'an-

d'ander verſpreyt light. De ſpraecke beveſtight, in het midden van ons, een zoo rijcke en overvloedige onder-handelinge, of veel beter een zoo hoogen licht, beſtaende uyt alle de ſchoonſte in-vallen en in-beeldingen, die daer zijn, en geweeſt zijn, ſedert dat de wereld wereld geweeſt is, dat wy daer deur, als deur een Goddelick werck-tuygh, met den anderen verplicht, en by God genaerdert zijnde, de wereld tezamen houden, en de zelve met den hemel vereenigen. Deur de tale werden beweeght, verwarmt, geſpannen, en ont-ſpannen alle de krachten der ziele; deur de ſpraecke wert onze wille gebonden en ontbonden; onze zinnen ghelijck betoovert en belezen: en, om beknooptelick te ſpreken, deur de ſpraecke kan een menſche donderen, blixemen, en, gelijck als met een kanon, breſſe ſchieten, leyden, trecken, ver-rucken, wien, en waer het hem geliefr.

Daerom hebben oock de Oude MERCURIUM (dien zy voor den God der wel-ſprekentheyd hielden) zonder armen en beenen af-gemaelt: te kennen gevende, gelijck FESTUS ſchrijft, dat de tale alle dingen alleene kan te wege brengen.

RONSARD, hoe-wel anderſins van ons verſchillende, beveſtight ten deele wat wy zeggen willen:

Ce qui faict differer l'homme d'avec la beſte,
Ce n'eſt pas l'eſtomach, ny le pied, ny la teſte,
La face, ny les yeux, c'eſt la ſeule raiſon,
Et noſtre eſprit logé au haut de la maiſon
Du cerveau ſon rempart, qui le futur regarde,
Commande au corps la bas, & de nous a la garde:
Mais ce qui l'homme faict de l'homme differer,
C'eſt la ſeule parole, & ſçavoir proferer
Par art, ce que l'on penſe, & ſçavoir comme ſage
Mettre les paſſions de noſtre ame en uſage.

Dit

Dit zeght de Poët:

Het geen den mensche doet, met recht, van 't vee verschillen,
En is noch hoofd, noch voet, noch buyck, noch borst, noch billen,
Noch aen-zicht, oogh of neus; maer zeker 't is alleyn
De reden hoogh-gehuyst, in 't midden van ons breyn.
Die dat alreed' is wegh, noch ziet; en 't geen zal kommen,
Oock menigh-mael voor-zeght, 't bedeckte weet t'ont-mommen:
Die over ons steeds waeckt, en met een stil bedrijf
Gebied, met opper-macht, de leden van ons lijf:
Maer dat d'een mensche maeckt van d'ander mensch verscheyden,
En tot een hooger trap van achtbaerheyd kan leyden,
Dat is alleen de spraeck; met konst en recht bescheyd
Te uytten deur de mond, dat in het herte leyt.
Te weten met verstand, gelijck de wijze plegen,
De tochten onzer ziel, naer dat het zy gelegen,
Te stellen in 't gebruyck: en toonen met der daed,
Dat ghy geen beest, maer zelfs de mensch te boven gaet.

De spraecke dan is het taffereel en het vertoogh van des mensches ziele: waer in als in een spiegel naecktelick te zien is de gestalte van de innerlicke mensche. SOCRATES gaf dat zeer wel te kennen. Want als een rijckaert zijnen zone by hem gesonden hadde, op dat hy zijn aerd en verstandt onder-zoucken zoude, en zijn meester zeyde: De vader, ô SOCRATES, heeft deze zijnen zone by u gesonden, op dat ghy hem bezien zoudet; *spreeckt dan*, zeyde SOCRATES, *op dat ick u zien magh.* En DIOGENES verwonderde zich, dat daer de menschen noch pot noch decksel en kochten, dan aen de klanck beproeft zijnde; dat zy in het koopen van een mensch, met het gesichte alleenelick te vreden waren. Want hy op een tijd neder-zittende, om voor een slave verkocht te wer-

den, wiert hem bevolen, dat hy over-eynde ſtaen zoude, op dat de kooper te beter mocht zien, wat hy koopen zoude. Maer DIOGENES (een ſlave naer den lichame, maer een vry-eygen van gemoed) belacchende de dwaeſheyd der menſchen, vraeghde, wat daer aen gelegen was, dewijle de viſſchen wel verkocht wierden, hoe dat zy oock lagen. 't Is, gelijck-men zeght, den ezel kent-men aen zijn ooren, den dwazen zal-men aen zijn woorden hooren. Want het vat en kan niet anders geven, als dat het in heeft. Zulck een man, zulck een reden. Tot den Apoſtel Pieter wierdt gezeght, dat hy een Galileer was. Op wat preuve doch? *voorwaer*, zeyden zy die daer tegenwoordigh waren, *ghy zijt oock mede van dien, want uw ſpraecke maeckt u openbaer.* 't En is daerom niet te gelooven, dat de tonge het herte beliege; immers in de geduerige treyn des levens. De Philoſooph van Madauren verhaelt dat SOLON dertele Veerſen geſchreven; Dat PLATO minnelick gezongen heeft, Dat D. HADRIANUS dertel in zijn gedichten geweeſt is; ende hy zelve van de zelve feyle beticht zijnde, zeyde, dat hy van leven een Philoſooph, van gedichten een minnaer was. Zoo werden oock (of Godt wouts) MARTIALIS en PETRONIUS verſchoont:

Laſciva eſt nobis pagina, vita proba eſt.
Laſcivus verſu, mente pudicus erat.

Twee Veerſen op een ſlaende, in zulcke zin:

Al is 't, dat ons gedicht
Wat dertel wert bevonden;
Ons hert met deugd verlicht,
Is reyn, en on-geſchonden.

Laet dat die gelooven, die on-gevoor-huyt zijn. Gods oordeel

deel gaet ons anders voor. Zoo roept de hemelsche stemme: *Ghy adderen gebroedsel, hoe zout ghy konnen goed spreken, dewijle ghy quaed zijt? want uyt de overvloedigheyd des herten spreeckt de mond. Een goed mensche brenght goed voort, uyt den goeden schat zijns herten; ende een boos mensche brenght boosheyd voort, uyt den boose schat. Maer ick zegge u-lieden, dat de menschen in den dage des oordeels rekenschap geven zullen van een yegelick on-nut woord dat zy gesproken zullen hebben. Want uyt uwe woorden zult ghy gerechtveerdight worden, ende uyt uwe woorden zult ghy verdoemt werden.* De hitte van de lever is in het aenzicht geschildert, ende een brandige koortse druckt hare teeckenen ontrent de lippen. Alzoo doet een herte dat door vergiftige vuyligheyd ont-steken is het slaet uyt aen de tonge, ende besmet die gene die daer ontrent zijn, met de zelven evel, zoo zy niet op haer hoede en zijn. *De tonge*, zeght de Apostel Iacob, *besmet het geheele lichaem, ont-stekende de geschapen wereld, en is ont-steken van de helle.* Een uyr-werck, zoo het van binnen ont-stelt is, het blijckt terstont van buyten, aen het mis-slaen van de klocke: maer zoo alle de veren en raders wel gespannen en gestelt zijn, zonder datter yet aen hapert, de klock-slagh zal op zijn rechte mate, met de hoogte van de zonne, gepastelick over-een-kommen. Zoo zal-men, uyt de geschicktheyd of ongeschicktheyd der woorden, zekerlick konnen af-nemen, of de ziele benevelt is met de vuyle duysternisse der hellen; of dat zy verlicht en geregelt wert door het licht van de zonne der gerechtigheyd

Elck een zy dan gewaerschouwt, dat kleyne lid, dat groote dingen roemt (het beste en het quaedste van de wereld, naer het zeggen van die mis-maeckte Philosooph) wel op den toom te houden, op dat het niet uyt en springe, en zijn meester uyt de zale en werpe in de eeuwige duysternisse: voornemelick de jonge luyden, die dat slibberigh blad zoo

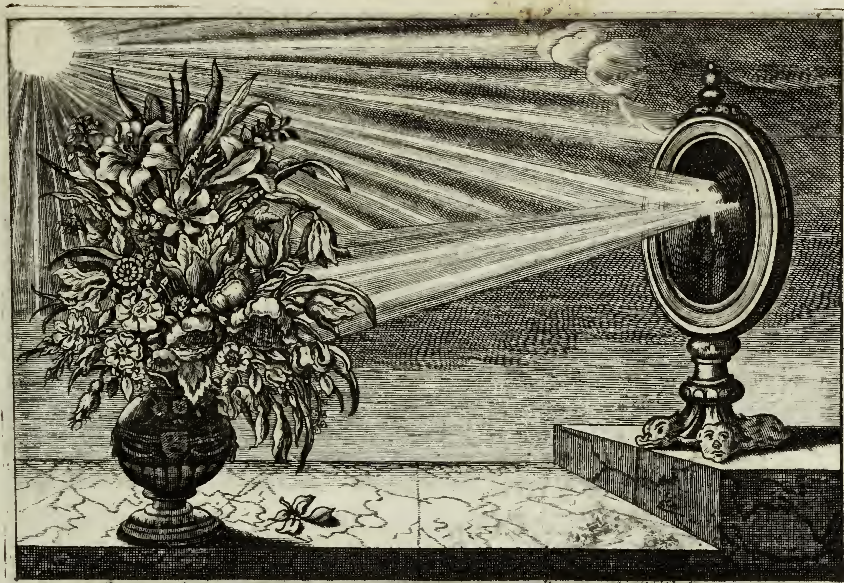
 qualick

qualick konnen dwingen; jae die zomtijds haer eere stellen in on-eerlicke dingen daer over te laten glijden.

On-gewasschen tongh en mond,
Foey? hoe maeckt ghy't dus zoo bont?
Magh-er dan niet zijn gezeyt,
Ten zy dat het zy bespreyt,
Met een vuyle woorden-korst,
Braecksel van een wrotte borst?
Magh-er dan niet zijn verhaelt,
Als begrootet, en vertaelt
Op een schandigh lid, of daed,
Die op eenigh vuyl uyt-gaet?
'k Zie de jonghmans, als zy zijn
Vol van spijs, en heete wijn,
Dat zy scherpen hert en zin,
Om te brengen yet-wes in,
Waer uyt dat het blijcken mocht,
Dat zy heelick zijn verkocht,
Onder d'helsche slaverny
Van de lemtigh hoerery:
Daer in dat zy in-geslickt,
Werden als een hoen gestickt.

EMBLEMATA.
XXIV.

Eygen-min blint ziel en zin,

DE Son, dat wonder-licht, den hemel om kan rijden,
Dat al verwarmt, en ſterckt, en innighlijck ver-
blijden,
Wanneer zijn lauwe glans verzaemt in 't hol gelas,
Verzenght, verkrenght en brand, dat groen en jeugh-
digh was.
De liefde van ons zelf, of 't geen' wy meeſt aen-hangen,
Zy enckelijck en vry, niet dobbel of geprangen:
De zucht en ſy niet heet, noch koud in allen deel;
De middel-maet hout ſtaet. Genough, niet al te veel.

Uyt-legginge.

'T IS een zeker zaecke, datter geen feyle zoo vaſt ons aen-kleeft, noch zoo moeyelick is om uyt te roeijen, als de hooghmoed: 't is gelijck het hemde, en het laetſte kleed, dat een weder-borelingh uytſchuddet. Want naer de mate dat wy de zonden af-ſnijden, en goede kragen en dijcken daer tegen ſchieten, lijden wy de meeſte laſt en gevaer van achter, daer wy minſt op verhoed zijn. Een ziltige vloed van een ydele eere, volght ons achter de hielen, door een verborgen geule van eygen-liefde, en dreyght ons alle het gene zoo wat ververſcht is, wederom te bederven, en onvruchtbaer te maecken. Een zorgelick water, en daer in met duyzenden menſchen verſmoort werden, als zy meenen op het drooge te ſtaen, en goede vruchten te gaen verwachten. Om klaer uyt te ſpreken: daer en is geen bedriegelicker noch gevaerlicker zonde, als de over-liefde van zijn eygen zelven. Want gelijk Ammon verſmolt en verquijnde door de liefde van zijn eygen zuſter Thamar; zo verteert de zelf-liever door de overtollige zucht tot zijn eygen zelven. Hy is zijn zelfs roffiaen, bordeel-houder, hoereerder, en bloed-ſchender, uyt-puttende al zijn levendige geeſten, om plaetſe te maeken voor een peſtigh vergift. Daer ſtervender on-eyndelick meer door deze plage, als ſeventigh duyzenden, die in Iſraël ſtierven, ten tijde van de peſte, die God zijn volck, tot een ſtraffe, toe-zond. Eygen-liefde heeft de Engelen des lichts, in boden der duyſterniſſe verandert, heeft Babylon dien werre-toren, op-gericht; de Synagogue des Sathans gevoordert en vermeerdert; de helle vervult; en de geheele wereld uyt de vryheyd der heerlikheyd, in de dienſtbaerheyd des verderfs gebracht. Zoo dat de eygen liefde de

grond

grond en de hoeck-steen is van alle feylen, en volgens dien, van al het verdriet des wereldts. Hoor het getuygenisse van dien grooten Apostel: *VVeet dit, dat in de laetste dagen zullen kommen swaere tijden. VVant daer zullen menschen wezen hen zelven lief-hebbende, geld-gierigh, vermetelick, hoovaerdigh, lasteraers, den ouden on-gehoorsaem, ondanckbaer, on-heyligh, zonder natuerlicke liefde, zonder verbond, valsche beschuldigers, on-matigh, hart, zonder liefde tot de goede, verraders, roeckeloos, op-geblazen, die de wulpsheyt liever hebben dan God, hebbende een gedaente der godzaligheyd, maer die de kracht daer van verloochent hebben.* Hier ziet ghy een vol-maeckte lijste van alle on-volmaecktheyd, en verdoemelicke zonden. Het hoofd en de oorzaecke van dien allen wert ter eerster plaetsen gestelt, de *eygen-liefde*: het ciment en de moortel van die hooge mueren van Iericho, welcke zijn alle de ydelheden, en grouwelen van deze wereld.

't Is dan te verwonderen, hoe zeere zich noch de menschen vleyen en troetelen in zulck een groot broed-quaed; hoe weynige, jae hoe gantsch geene van die smettelicke schurftheyd genezen werden. Men zoude veel eer de stront-vliegen ont-leeren dreck-bollekens te maecken, als de menschen uyt deze vuyle mist-put van eygen-liefde te trecken.

O ziele, die ellendigh zijt,
En vol van alle zonden;
En die u zelven noch verblijd,
Al waert ghy on-geschonden.
Ah! ghy en kent de weegh-schael niet,
Van d'uwe zeer verscheyden.
't Is Iesus, die uw hert door-ziet,
En al uw heym'lickheyden.
Zijn vier uw ydelheyd beproust,

En

En wat ghy hoogh meught achten,
Op dat hy, met een wenck, bedrouft,
Versmelt' al uw gedachten:
Niet wit, als sneeuw: want vol gebreck,
En swart zijn al uw daden;
Maer als de trage kracht van't peck;
In d'helder zon gebraden.

Zoo zinght die hoogh-vliegende Arend in zijn Naer-gerichten:

Mens, que te misera facis plurimi nocentem:
Heu! nescis, ubi trutina est hæc, altera ab ista.
Momenta tua ut judicio appendat acuto,
Abducta recessus loca scrutatus Iesus,
Cordisque tibi reserans intimos penates,
Vanas igne suo excoquat æstimationes.
Nutu ejus ut horribili tua vota liquentur.
Haud nix veluti candida: nam tua omnia atra:
Sed lenta picis vis, domita ab sole corusco.

Het gaet alzoo, als VARRO zeght:

Omnes videmur nobis esse, belli, saperdæ, festivi, quum simus copreæ.

Dat is:

Wy schijnen fraey en wijs, en aerdigh aen ons zelven;
Daer wy niet meer en zijn, als die den dreck uyt-delven.

Elck een meynt (gelijck ARISTOPHANES spreeckt) dat hy wieroock vijst. Niemand en vaeght-er voor zijn eygen deure: als of het daer altoos schoone genough ware. Er bedunckt sich der beste han im korbe. De Poëten verzieren, dat een waer-zegger genaemt TIRESIAS, voor-zeyde, dat NARCISSUS, een schoon jongelingh, zoo lange leven zoude,

zoude, als hy zijn eygen zelven niet zien en zoude. Maer hy on-bewist van het on-geluck, dat alreede over zijn hoofd hingh, het beeld van zijn aen-gezicht in een fonteyne gezien hebbende, is daer over zo hitsigh verlieft geworden, dat hy eyndelick in zijn eygen liefde versmeltende en verquijnende, in een bloeme verandert is, geheeten naer zijnen naem Narcissus; voort-kommende van een woord, dat *dommigheyt* en *on-gevoeligheyd* beteeckent. Waer deur de geleerde Fabel-meesters te kennen gegeven hebben, dat de mensche stocke-dom, en gelijck van alle zinnen uyt-geschut wert, wanneer zijn ziele, door die smettelicke lucht, benevelt en dichte overtrocken wert. Eveleens (jae noch veel meer) gelijck de dertele jongelingen, die het eerste jeucksel van de prickelende vrouw-zieckte gevoelen, wanneer zy hare heete tochten op een zekere maeght geworpen hebben, geen vlecke noch rimpel in haer en zien, hoe-wel zy misschien gestelt mocht wezen, gelijck die van Martialis beschreven wert: welcke hy zeght maer dry tanden gehad te hebben, en dry hayren; de borst gelijck een sprinck-haen; de zijde gelijck van een mier; het voor-hoofd vol rimpels; de mammen gelijck van een spinne-webbe; een stemme gelijck van een vorsch; en den reuck van een bock.

Illuc prævertamur, amatorum quod amicæ
Turpia decipiunt cæcum vitia: aut etiam ipsa hæc
Delèctant, veluti Balbinum polypus Agnæ.

Dit wilt de Venusijnsche Zangh-meester zeggen:

Geen minnaer ziet de feyl, of vleck van zijn vriendinne:
Of zoo hyſ immers ziet, hy stelt daer op zijn minne,
En schept daer in vermaeck: Balbijn, is, ziet, zoo heusch,
Dat hy zich in de stanck verheught van Agnas neus.

 Athe-

Athenæus verhaelt, dat te Athenen een zeker man was, genaemt Thrasylaus, die met zulck een on-zinnigheyd in-genomen was, dat hy vastelick geloofde, dat alle de schepen, dien hy zagh in-kommen en uyt-varen, de zijne waren: daerom hy oock gemeenelick op de haven gingh, de zelve tellende en hertellende, en verhaelde zijn vrienden de grootheyd van zijn gewaende rijckdom, zich boven alle andere menschen geluckigh achtende: tot dat eyndelick zijn broeder, uyt Sicilien weder-gekeert zijnde, hem de Medecijn heeft bevolen en over-gegeven. Waer door hy, ten laetsten, tot zijn voor gaende gezondheyd gekommen zijnde, betuygde menigh-mael, dat hy noyt geneugelicker, noch vernougelicker geleeft en hadde, als doen hy met die zin-dwalinge bevangen was. Zoo zijn oock gestelt die waen-wijze zelf-minnaers: die door een koortsige breyn-ziekte zich alles toe-dragen, wat haer maer slechts behaeght: haer zelven t'allen tijde, is het niet opentlick voor alle de wereld, ten minsten in haer herte prijzende, jae zelfs haer eygen zotheyd: van welcke gezeyt wert, by den Apostel: *Zoo yemand denckt, dat hy wat is, dewijle hy niet en is, die bedrieght hem zelven.* Maer ware noch die eygen-lof, zonder verminderinge, en faem-roovinge van zijn even-mensche, noch mochte die ergens en eenighzins geleden werden: maer vele (dat meest te beklagen is) schrouven en kerven deur eens anders eere en goede naem, om haer zelven eenen trap op te richten, waer van zy op een ander pissen, en spouwen mochten.

Wel, hoe dus? vermetel dier,
Heel een wenne, gantsch een klier,
Op-geswollen van de gist,
Die uw ziele steeds bemist:

Die gesteken met de pin
Van vergiftigh eygen-min,
Op uw even-mensche smaelt,
En met nijdigh spot verhaelt,
Wat hy noyt en dacht, of deed,
Of 't en was met knagend' leed.
Neen, gezelle, bitter quant,
Vol van trotsigh on-verstand,
Ziet, dat ghy u zelven kent,
En tot beter dingen went,
Eer ghy in een ander smaet,
Dat uw eygen ziel verraet.
Flughs dan, hier van haestigh wijck,
En uw eygen hof bekijck:
En op dat ghy ziet uw rom,
Hangh uw twee-zack anders om.

EMBLEMATA.

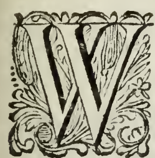
XXV.

God kan 't niet vougen, naer ons genougen.

EN leeft dan noch de Heer? magh dit de hemel luch-
ten?
De menſchen trotſen God, dien oock de beeſten duchten.
Als hy zijn blixem ſchiet, de Thracer op de been,
En ſchiet met God om ſtrijd, daer van hy hout te leen.
Dit doen wy oock (ô ſchrick) die Chriſti naem belijden:
Wy ſlaen van achter uyt, ten ſy ons God wilt mijden,
En doen wat ons gelieft. Wy ſtellen hem een wet,
Die Heer is van dit al, en alleen wetten zet.

Uyt-legginge.

Y zijn alle van natuere tot gemack en genuchte genegen, en dat zonder eenige zondelickheyd, zoo wy maer en wiſten, of verſtaen en wilden, hoe en waer de zelve te zoucken en te vinden zijn. Een goed Chriſten en magh hem zelven, in deze wereld, niet anders als ſtrijd en tegen-ſtood voort-ſtellen. Deur verdriet en on-gemack moeten wy, langhs 't den wegh der hellen, in het Koninck-rijcke der hemelen in-gaen. Dat Koninck-rijck moet geweld lijden, en die alleen, die geweld daer op doen, zullen 't in-nemen. Zoo dat een Chriſten-menſche, zonder hope van de op-ſtandinge ten eeuwigen leven, de ellendighſte zoude zijn van alle menſchen, jae oock zelfs van alle dieren. Hoe groot is dan ons miſ-verſtand, zoo wy in deze wereld onzen loon ontfangen willen, en even-wel noch een grooter verwachten in de toe-kommende wereld.

De menſch, eer dat hy is op dezer aerd' geboren,
Is tot veel duyzend qua'en van God geſchickt te voren.
De een ſterft in de krijgh, de ander by zijn heyrd;
De een ſterft in de zee, de ander op der eerd'.
En of-men zich verbergh' in ver'-gelegen landen,
't Gevaer wert niet ont-gaen, noch doodes ſcherpe tanden.
Want zieckte, moeyt' en pijn, ſchaed', doodelick verderf
Zijn van God toe-geſchickt den menſchen tot een erf.
Zoo God ons had' geſtelt, als Engels, hier beneden,
Vry van al on-geval, en eeuwelick in vreden,
Het waer noch on-bekent, wat dat voor-zichtigheyd,
Wat kloeckheyd mochte zijn, en wat ſtand-vaſtigheyd:

Die niet bekent en zijn in 's werelds blijde zaecken,
Als ons Fortuyn toe-lacht; maer als zy ons doet smaecken
Den kelck van tegen-spoed; als zy ons teest en pluckt,
En met veel zieckte quelt, met pijn en banden druckt.
't En is, vriend, niet van nood, noch oorboor voor de menschen,
Dat zy, van zorgh bevrijt, al hebben dat zy wenschen:
't Is zomtijds ongelijck veel beter, dat by beurt
Een sware droeffenis de zoete vreughd af-keurt.
Dit houd ons in 't geheel: maer die altoos wel wilde
Zich sien in 't zelve point, den hemel even milde,
En zou niet langh bestaen. Dit is Naturâs wet,
Die zy van aen-begin de schepsels heeft gezet.
Men ziet den hemel zelf zich on-gelijck bewegen:
Zomtijds zoo is hy schoon, zomtijds vol mist en regen.
De Zomer volght de Lent: dan krijght den Herfst zijn keer:
De Winter komt daer nae; dan keert de Lente weer.
Indien dan alles wert veranderlick bevonden,
De mensch, roock ende wind, en moet niet zijn ont-bonden
Van die gemeene wet: 't is recht dat, voor en naer,
De mensch, een zoon' des tijds, verander' met zijn vaer.
En wy zien allen dagh, om ons noch meer te stijven,
Dat niet, in eene stand, op dezer aerd, kan blijven:
Wanneer het dan gebeurt, dat zomtijds 't een verdriet,
Of 't ander on-geluck de hemel op ons giet;
Men moet het met gedult, Godvruchtelick verdragen,
En dencken by zich zelf, 't is Godes wel-behagen:
't Moet goed zijn, hoe het zy noch voor ons on-bekent,
Al wat ons dreyght en dringht, al wat de hemel zent.

Maer wat is 't van ons goddelooze menschen? wy oordeelen Gods oordeelen, en wegen die op de verdorven balance van

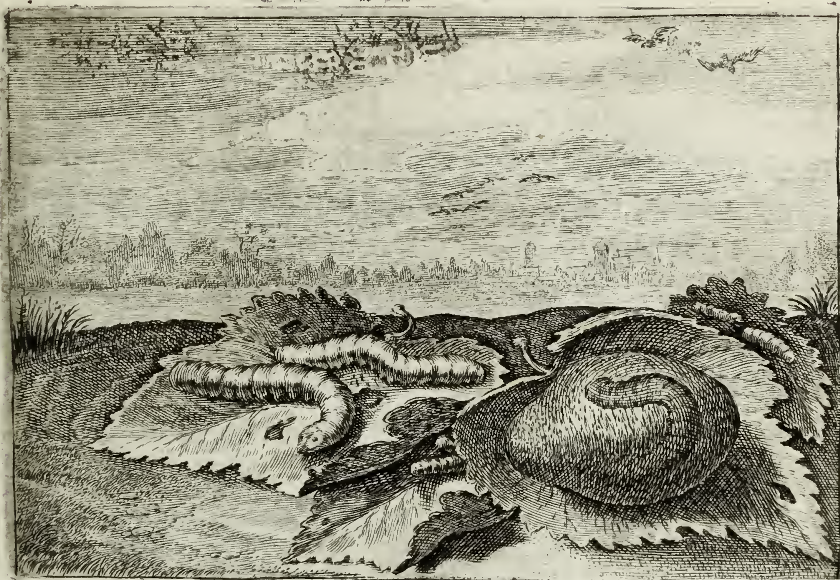
van ons on-vernuftigh vernuft: wat daer niet deur en ſlaet, en kan noch in uyt-geef, noch in ontfangh verſtrecken. CÆSAR zeyde tot zijn Piloot, dat hy niet vreezen en zoude in zee te houden, en tegen het on-weer op te zeylen, al was het dat de hemel en de ſterren, door een nood-ſchickſel, dat zochten te beletten. Vertrouw, riep hy, want 't is CÆSAR, dien ghy voert. AUGUSTUS insgelijcks door een tempeeſt geſlingert en gedreven zijnde, begon den God Neptunus te beroupen en te dreygen: en dede, in eenige hoogh-tijdige ſpelen, zijn beeld wegh-nemen, om hem over hem te wreken. Alzoo geeſſelde XERXES de zee, en wierper boeyen in, om de zelve aen den band te leggen. Men vermelt oock van een Chriſten Koninck, dat, zijnde van Godes hand geſlagen, hy in heete gramſchap ſwoer, zich zelven te wreken, en begeerde, datmen hem in thien jaer niet aen-bidden, noch van hem ſpreken zoude.

Gewis, ô groote God, de reden-looze dieren,
Die hier in velden gaen, en daer in boſſchen ſwieren,
Op dat deur 't groen gewas zy mochten zijn geſpijſt,
Vw goedheyd bidden aen, en volgen, dat ghy wijſt.
Al het geſchubde vee, dat deur de zee gaet ſpelen;
Al het gepluymde volck, dat met haer helder kelen,
De lucht zeer zoete breeckt; het wout, de rots, het veld,
Die hebben al te zaem haer onder u geſtelt.
Die alles, bleeck van vrees, niet tegens u en kicken;
Die alles, als verbaeſt, voor u gezichte ſchricken:
Zoo maer in 't alderminſt ghy dijne gramſchap wijſt,
Het ſchijnt dat met beſcheyd, eerbiedingh in haer rijſt.
De menſche, zonder meer, de menſch van u geſchapen,
Niet, als een ander dier, om naer de aerd te gapen,

Maer hooger van geboort, en boven al vol-maeckt,
Dat is, dat roert, dat leeft, of naer dees wereld ſmaeckt:
In wien ghy hebt geſtelt de trecken van uw wezen,
Wiens aenzicht heerlick-ſchoon ten hemel is gerezen;
Aen wien ghy zoo veel goeds mildadigh hebt getoont,
Die van u met verſtand en wijſheyd is gekroont;
Hy alleen, hy alleen, met toe-geſloten ooren,
Als d'adder veel-tijds doet, heeft u beſtaen te ſtooren:
Hy alleen heeft beſtaen, vol van ondanckbaerheyd,
Te quetſen d'eer en lof van uwe Majeſteyt.
Hy alleen knort en mort, hy alleen is t'on-vreden;
Hy alleen redelick, leeft tegen alle reden.
Maer in de prickel Gods is't hart zijn hiel te ſlaen.
Duyck, menſche, zijt ghy wijs, laet't onweer over-gaen.

EMBLEMATA.
XXVI.

Die wetenſchap vermeerdert, vermeerdert moeyte. *Salom.*

ICk kruype heen en weer, mijn in-gewand ick teere:
Tot nutheyd van de menſch, my zelven ick ontbeere.
Mijn werck my heel verſtrickt, daer in ick my beſluyt,
Om, zijnd' een nieuw gediert, te vliegen flugs daer uyt.
Hier zien ſy haer geſtalt, die naer geleertheyd jagen:
Zy teeren vleeſch en bloed, om ander' te behagen:
Hier in gedacht verwert, daer wroeten ſy in't ſtof,
Om zoo, tot 's levens koſt, te winnen eer en lof.

Uyt-legginge.

DE letteren zijn een groot behulp, om deughd te verkrijgen, ende een kostelick juweel, om de zelve te verçieren. Iae de deughd en wert niet alleen schoonder en bevalliger door de geleertheyd, maer zelfs oock stercker en vromer: niet alleenelick couleur van haer treckende, maer oock bloed en jeughd. Zeer wel zeght SENECA: *Hoe-wel ons meer daer aen gelegen is, dat wy vromer, als dat wy geleerder werden; nochtans en gebeurt het eene niet, zonder het ander. Want de klouckheyd en komt het gemoed nergens anders van daer, als van de goede konsten, als van de bemerckinge der natuere.* Een Christen zoude hooger klimmen: maer een Heyden niet, die met het gewichte van de oorspronckelicke verdorventheyd geboeyt light. De geleertheyd is die hooghdadige, en ondeur-boorelicke schild, die VULCANUS voor ACHILLES smede, en in de welcke hy den hemel, de aerde, de zee, de wolcken, de sterren, den Blixem, de steden, de legers, en de strijden graveerde; en kortelick alle het gene, dat in de wereld kan gezien werden. Waer door de Heydensche Poëten te kennen gegeven hebben, dat de kennisse der dingen den geest des mensches on-winnelicker en on-wonderlicker maeckt, als een schild het lichaem. Maer gelijck ACHILLES ter schole by CHIRON gingh, op dat hy bequaem mocht werden, om dien schild te dragen; alzoo moeten wy oock gaen in de schole der wijsheyd, zouden wy de geleertheyd wel gebruycken. Zoo oordeelt HORATIUS van deze schole:

Fervet avaritiâ, miseroque capidine pectus,
Sunt verba & voces, quibus hunc lenire dolorem
Possis, & magnam morbi deponere partem.

Dat

Dat is:

Zoo u het herte ſwelt, deur gierigheyd geſteken;
Geen ſtem, geen woorden oock en zullen u ont-breken:
Waer deur dat ghy zeer licht verſachten mocht uw pijn,
En 't meeren-deel verloſt van uwe ziechte zijn.

Aristoteles verhaelt, dat in zijnen tijd, ontrent Trapezuntium, een zoorte van heunigh gevonden wiert van zoo vremden reuck, dat zy den geeſt der gener die dien gebruyckten, zoo omme-keerde, dat gezonde en luſtige menſchen, daer deur, dom en bot wierden; de botte daerentegen wierden hier door verwackert, en op-geweckt van geeſte. Dit laetſte kan alleenelick, met goede reden, de kracht van die loffelicke en heunige wetenſchappen toe-geſchreven werden. Want hoe vele zijnder van zot meel gekneden (*paiſtry de folle farine*) die de leegheyd van haer geboorte, door de ſtudien, zoo verheven en verbetert hebben, dat zy, gelijck veraerd van natuere, onder die van de beſte ſtoffe, en de kloeckſte herſſenen getelt werden?

Queis meliore luto finxit præcordia Titan.

't En is niet te gelooven, wat een gewichte en bequaemheyd de letteren ons toe-brengen, wanneer die wel gehuyſmeeſtert en aen-geleght werden. Maer wanneer die oock in een quade aerde gezaeyt werden, wee den genen, die by haren oughſt moeten gevoedet werden.

De letter-konſt die helt altijds tot quade lagen,
Alwaer zy on-gekamt, en zonder oordeel woont.
Maer dobbel is de man, bereyt tot alle ſlagen,
Die wel-geleert zijn hoofd met teere zeden kroont.
De wijſheyt is een prijs van zulck een dierbaer leven,
Dat door geen vier, of ſtael, of jaren wert ont-weeft:

Maer dat, door geen begeert' van yet-wes vremds gedreven,
Geen ander prijs en eyscht, als dat het is, of heeft.

Zoo vloeyt de fonteyne zelve, daer uyt dit gehaelt is:

Sine judicio studia incompta literarum
Vergunt semper ad insidias deteriores.
At ad omnia duplex, homo bene institutus:
Si mite caput teneris moribus coronat.
Precium mira perpetuæ est sapientia vitæ:
Quæ non recipit, nisi sese, æstimationem.

Die met deze uyt-gezochte peerl zijn voor-hoofd verçiert heeft, en door een stille, doch moeyelicken arbeyd, nu goede voor-raed op-gedaen heeft, en moet nu, gelijck-men zeght, niet alleen voor hem zelven zingen (*sibi canere & musis suis*) maer hem zelven in de lucht en in de zonne zetten, op dat hy de vrucht van zijn neerstigheyd een ander aen-biede, en de zucht tot zijn vader-land opentlick betoone. Die anders gezint zijn, en moeten maer voor aerd-lasten gerekent werden, die maer en dienen, om het getal te meerderen, en het graen te verteeren.

Weet ghy, hoe hy veel-tijds blinckt,
En gemeenelicken stinckt,
Die gelat, en wel-gekoont,
Altoos in de keucken woont?
Even-groot zoo is de lof
Van de geen, die in het stof
Van een heymelick vertreck
VVroetelt, als een swijn in't dreck:
Zonder dat hy oyt eens denckt,
In zijn opper-deel gekrenckt,
Door een eygen-dunckens slagh,
Zich te stellen voor den dagh.
Zulck een ploeght het dorre zand
Van Neptuni zoute strand:
Of bestroyt zijn erflick deel
Met wat uyt-gezifte meel;
En verwachtend' even noust
Naer de vruchten van den ougst,
Krijght hy niet ter wereld t'huys,
Als een deel on-nuttigh gruys.

Zulcke

Zulcke menſchen ſlachten de anckers, die altijds in 't water blijven, en nimmermeer enſwemmen; van de welcke CATO, in een van zijn *Oratien*, eertijds zeyde, *dat niemant goed noch bequaem en wiert door leeringe en onder-wijzinge* (*Neminem fieri bonum ex diſciplina*) en daer RONSARD, in zijn gezangen, mede ſpot:

Bons dieux! qui voudroit louer
Ceux qui collez ſur un livre
N'ont jamais ſoucy de vivre?
Que nous ſert l'eſtudier
Si non de nous ennuyer?
Et ſoing deſſus ſoing accreſtre,
A nous qui ſerons, peut eſtre,
Ou ce matin, ou ce ſoir,
Victime de l'Orque noir?
De l'Orque, qui ne pardonne,
Tant il eſt fier, a perſonne.

Dit is voor de weynige, die het Franſch niet en verſtaen:

Help deughd! wie zal geven lof
Aen die geen', die in het ſtof,
Vaſt gelijmt aen hare boucken,
Geen genucht des werelds zoucken.
VVat is 't dat 't ſtuderen *baet,*
Als tot meerd'ringh van ons quaed?
En te hoopen zorgh op zorgen,
Die miſſchien, of nu, of morgen,
Zullen zijn een offerhand
Van die ſwarte helle-brand?
Hel, die niemand en vergeeſt,
Deur haer felheyd, wie daer leeſt.

En wat is doch het oogh-merck van die on-gezoute bouckmuffers? door een jeuckerigh zelf-behagen, den naem niet van een wijs, maer van een wetende man te bejagen. Hierom ſweeten zy van het eerſte licht des daeghs, tot den laten avond-ſtond: jae knoopen oock wel de nacht-uyren aen den geheelen dagh, zelfs tot vergetinge van 's lichaems nood-druft. En verſleten die menſchen dan noch haer zelven in nuttige dingen, die hare ziele mochten verbeteren, en haren even-naeſten op-bouwen; noch en zouden zy geen vergeefſchen loon verwachten (hoewel hier in oock, gelijck in alle andere dingen, on-matigheyd kan gebruyckt werden) maer vele van die zijn met woorden, letters, ſtipkens bezigh, zoo lange zy leven: en leeren dan noch ſpreken, wanneer haer de grijſheyd en kaelheyd in-dachtigh maeckt, dat zy zeer haeſt niet meer en zullen te ſpreken hebben. DIOMEDES vervulde 6000 boucken, alleenelick met dingen die de *Grammatica* aen-gaen. Hy verſtickte bykans de wereld met zulck een ſchrickelicke laſt van boucken. Zoo veel woorden, alleenelick om de woorden: jae alleenelick, om door een ydele eere gekittelt te werden.

Zekers wilt-ment al wel ſcherven,
Weynigh letters zijn van nood,
Om een goed gemoed te erven,
In het leven, in de dood.

E M-

EMBLEMATA.

XXVII.

Des mensches aerd hanght naer der aerd.

DE kruyer druckt en dringht, tot ſweetens, hijgen, ſteenen,
Zijn hoofd, en gantſche lijf, by-na op d'aerde leenen.
De karre volght hem naer, geladen vol van brand,
Van achter, tot behulp, geſteken met der hand.
Staet ſtil, ô menſch! en ziet uw zijn en uw bedrijven:
Uw zin en uw gepeyns altijds op d'aerde blijven.
Ghy treckt een karr' vol zond', vier-voedſel van de hel:
De duyvel ſteeckt en preeckt, en helpt u in 't gequel.

Uyt-

Uyt-legginge.

H*Ebt de wereld niet lief, noch wat in de wereld is*, zeght de vriend des Heeren, dien Iesus lief hadde. Een noodige vermaninge, en die ons geduerigh behoorde voor-gehouden te werden. Want wy werden van natuere veel ſtercker gedreven tot de wereldſche dingen, als de ſware lichamen naer het middelpunt der aerden; veel meer, als het vier, naer de opperſte deelen der lucht. De eene wat minder, de ander wat meer; maer wy hebben alle uyt de zelve kop gedroncken; wy brengen den zelven aerd mede van onze wiege, jae van onze geboorte. 't Is al metael uyt de zelve mijne. Dit verdervelicke vleeſch werpt yzere boeyen aen onze ziele, en druckt ons met het gantſche gewichte dezer aerden: zoo dat wy ons hoofd niet en konnen, noch en willen, om hooge heffen, dan byzonderlick van Gods Geeſt getrocken zijnde. Wy zijn als boomen, die, aen alle kanten, wijds en zijds, gewortelt zijnde, niet, gelijck de eycken-boomen, honderd jaer groeyen, honderd jaer ſtaen, honderd jaer vergaen; maer, zoo Gods beſluyt den draed onzes levens niet af en ſnede, die door den ouderdom, altijds meer en meer vergroenen zouden en jeughdigh werden, om eeuwelick aen der aerde vaſt gehecht te blijven.

Stervelingen, werelds-puyck,
Broozer als een aerde kruyck,
Die, met eenen grooten draf,
Stadigh ſpoedight naer uw graf;
Waerom is het, dat ghy bouwt,
Of ghy eeuwigh leven zoudt?

Waerom is het, dat ghy braſt,
En u zelven over-laſt,
t' Aller plaetſe, t' aller ſtond,
Tot de kele, tot de mond,
Even of ghy, deze nacht,
Zout betalen tol en vracht,

Aen

Aen die groene-grijzen baerd,
Die ons al by een vergaert?
Mensch, ghy zijt een zelzaem kraem,
Daer verscheyden stucken t'saem
Liggen onder een gezaeyt;
Welcke zoo-men t'samen naeyt,
't Wert een geckigh narre-kleed,
Als ghy draeght, en niet en weet.

Wy zijn van God, op de wereld gestelt, en oock van zulck een gestalte geschapen, dat wy de aerde met de voeten treden, en ons hoofd ten hemel heffen. Maer wy doen als de boomen, wy schieten ons hoofd en armen in der aerden, en toonen den hemel onze voet-planten. *Een ezel kent zijn meester, ende een osse de kribbe zijns heeren, maer Israël,* de menschen in 't gemeen, en kennen haren Schepper niet. Wel te recht roept de Fransche Poët:

Certes, ô Dieu, toutes bestes sauvages,
Qui sur les monts, & qui par les boccages,
Et par les champs vont de chasque costé,
Pour ce nourrir, n'offencent ta bonté:
Tous les oiseaux, qui parmy l'air se joüent,
Tous les poissons, qui par les ondes noüent,
Tous les rochers, les plaines, & les bois,
Palles de peur tremblent dessous ta voix:
Palles de peur tremblent devant ta face,
Si ton courreux tant soit peu les menace:
L'homme sans plus (l'homme que tu as faict,
Par-dessus tous animal plus parfait,
Et qui tu mis les traicts de ton image,
Et vers le ciel luy haussas le visage,
A qui tu fis tant de graces avoir,
En qui tu mis jugement & sçavoir)
Seul, seul t'Offence! & ingrat par sa faute,
Blesse l'honneur de ta majesté haute.

Dat luyt in onze Moeders-tale:

Gewis, ô groote God, de wild' en tamme dieren,
Die op geberght en dal, en door de bosschen swieren:
Die door de velden gaen, om daer te zijn gevoed,
En quetsen door haer doen, noch tergen uw gemoed.
De visschen, die-men ziet steeds deur de golven spelen;
De vogels, die-men hoort steeds deur den hemel quelen;
De rotsen, en het veld, de boomen van het woud,
Die schricken voor uw stem, van vreeze bleeck en koud.
Die schricken voor uw stem, en voor uw aen-zicht beven,
Zoo maer uw grimmigheyd in 't minst is op-geheven:
De mensche zonder meer, dien ghy hier hebt gestelt,
't Volmaeckste dier van al, der dieren vooghd en held;
In wien ghy hebt gestelt de trecken van uw wezen,
Diens aen-gezicht ghy hebt ten hemel op-gerezen;
Aen wien zoo veel genaed ghy hebt gezet ter hand,
Gegeven zulck een schat van oordeel en verstand;
Die is 't, die is 't alleen (wie kan het voor u bergen?)
Die u verbelgen derft, en uwe goedheyd tergen:
Die vol on-danckbaerheyd (daer in hy zich noch vleyt)
De eer ont-kent, en schent van uwe Majesteyt.

Pooght mensche, wie ghy zijt, de aerdsche leden te dooden, die door haer doodelick leven, uwe geestelicke ziele versticken en verslicken. *Doet aen den Heere Iesum Christum, ende en bezorght het vleesch niet in zijne wel-lusten.* Ey-lieve, denckt hier op; en besluyt u scheyden met dit besluyt:

Zoo in een minder rinck ons leven is besloten,
Als van een dagh, by God; zoo 't jaer, dat altijds keert,

Ons'

Ons' dagen ſteeds verdrijſt, en zoo ons leven teert;
Zoo yder ſchepſel is met ſterflickheyd om-goten;

Wat droomt ghy dan, ô ziel! in deze put gevangen,
Waerom behaeght u noch het duyſter van dit licht,
Zoo ghy om wegh te vlien naer 's hemels klaer gezicht,
De ſchouder-blaren hebt met vlercken dicht behangen?

Daer is dat groote goed, eenyder eens verlangen;
Daer is de zoete ruſt, van yders wenſch om-vangen.

Daer is de reyne liefd', de volheyd aller vreughden;
Daer zult ghy God'lick deel, in 't alder-hooghſt verheven,
Bekennen, met der oogh, den oorſprongh van uw leven,
Zoo ghy maer Chriſt om-helſt, den werck-man aller deughden.

EMBLEMATA.

XXVIII.

Gewoonte maeckt eelt.

DE Rat, die ſmeer en vet voor 't grootſte goed verkieſt,
Haer eygen zin en min, deur kunſt en leer verlieſt.
Zy ſtaet hier met de keers, en lichtet al de lieden,
Daer ſy en lucht en licht te vooren placht te vlieden.
Wat iſſer dat gewoont en leer niet overwint?
Dewijl de haes den hond oock zomtijds wel bemint.
Het kind van booze geeſt wel betert en veraerde,
Al naer dat d'ouders tucht de roe' gebruyckt of ſpaerde.

Uyt-legginge.

DE geschiedenisse, in dit Zinne-beeld aen-geroert, wert voor waerachtigh, van ALBERTUS DE GROOTE verhaelt. 't Geloove zy by den Autheur. Wy hebben oock, in onze tijden, niet minder geloof-weerdige dingen, met onze eygen oogen gezien. Wat vremder grimmatsen, wat oubolliger, en ongeloovelicker dingen, werden op Kermissen en Iaer merckten, deur beesten en on-vernuftige schepselen vertoont? Om niet van Apen en Pavianen te spreken, die zoo wat schijnen te menschelen, en op onze gedaente te trecken (waer deur oock zommige droomen, dat het besworen, en vervloeckte menschen zijn) wat isser schouwer en vreesachtiger als een Haes? wy hebben nochtans, in een groote by-een-komste, gezien, dat een, met een on-versaeght gezichte, zo behendelick, in aller tegenwoordigheyd, op een trommel geslagen heeft, als of het een mensche gedaen hadde, diens ambacht het is, die konste te oeffenen. IULIUS SCALIGER verhaelt, in zijn subtijle oeffeningen, dat hy een Haes op-gebrocht heeft, die oud geworden zijnde, met een wind-hond, zomtijds noch bloedigh zijnde van de versche jaght, vryelick en gerustelick speelde. Hy schrijft oock ter zelver plaetse van een wild Swijn, dat met zijn Heer, en zijn honden, op het slaen en getuyt van de hoornen, ter jaght gingh; en met de haze-loopers gelijck om prijs streed, om roof te krijgen. Met zulke, en diergelijcke exempelen, zouden heele riemen papiers konnen gevult werden: ons te gelijck bewijzende, hoe vele datter aen de op-voedinge en gewoonte gelegen is.

Het levendig vertoog van die Spartaensche wet-gever zal ons een ruyme openinge geven. Deze, naer het verhael van

PLUTARCHUS, nam op eene tijd twee jonge honden, geboren van de zelve reud en teve: en voeden haer zoo verſcheydentlick, dat hy den eenen gulzigh en ſlockerigh maeckte, niet anders wetende, als van quaed te doen; den anderen, bequaem ter jaght, en vaerdigh tot loopen. Daer naer op een zekere gelegentheyd, zijnde alle de Spartaners op de markt vergadert, tot beraminge van het gene tot de ſtad dienſtigh was, ſprack LYCURGUS haer aen in zulcke wijze: *Lacedemoniſche Heeren! de op-voedinge, gewoonte, en tucht, zijn zaecken van grooten belangh, om de deughd in het herte der menſchen voort te teelen; gelijck ick u zal doen zien, en met de vingeren taſten, zelfs te dezer uyre.* Dit zeggende, brocht hy voor de vergaderinge die twee honden, haer voor-ſtellende een ſchotel met zoppen, en een levendigen haes: een van de honden liep terſtond naer den haes; en de andere viel zoo haeſt aen de zoppen. De Lacedemoniers en verſtonden noch evenwel niet, waer hy henen wilde, of wat dit te zeggen was, tot dat hy haer zeyde: Die twee honden zijn gewonnen van de zelve vader en moeder; maer verſcheydelick op-gebrocht zijnde, is de eene een ſlocker, en de ander een jager geworden. Waer uyt doen klaerlick de meeninge beſeft wiert. 't Is alzoo:

Quo ſemel eſt imbuta recens, ſervabit odorem
Teſta tui.

Dat is:

Wanneer een nieuw-gebacken teſt
Met reuck eens wert deur-droncken,
Zy houd dien zelven tot op 't leſt,
Wat daer in wert geſchoncken.

Het moet vroegh krommen, dat haecken zal. Het rijsjen moet gebogen werden, dewijle het teer is; en het kley moet gewron-

gewrongen werden, dewijle het noch weeck is. Men ziet de Hoveniers het zelve zorghvuldelick waer-nemen: wanneer zy zien, dat het teere ſtammeken, te zeer deur den wind gegeeſſelt, of deur natuere, of ander gebreck, naer der aerden helt, zy ſtellen in tijds een rechte ſtaecke daer nevens, waer naer zy het zelve buygen, en daer aen vaſt hechten. De voeſter-vrouwen oock, wiens zorge de nieuw-geboren ledekens der kinderen vertrouwt werden, wanneer zy de zelve voor het vier zitten en baeckeren, ziet eens met wat een noeſtigheyd en geduerigheyd, zy die teerlinghſkens ſtrijcken en palmen, en daer naer recht uyt-geſtreckt in de windſels binden; alles, op dat de kinderkens geſterckt en geſtreckt zouden op-waſſen, en niet in den anderen, of in het ronde krimpen en zouden, gelijck zy deden, doen zy noch in de moeder vlotteden. 't Is wel gezeght: *Kieſt het beſte leven, datter is, en de gewoonte zal u het zelve genougelick maken. Conſuetudo concinnat amorem. & rebus affert conſtantiam.*

Gewoonte maeckt, dat wy ſtand-vaſtelick beminnen,
Al wat, ter goeder trouw, wy ſlechts maer eens beginnen.

Die gezeght heeft, dat de gewoonte de tweede natuere is, en heeft de zelve niet genoeghzaem uyt-gedruckt: want zy is meer als de natuere, dewijle zy de natuere beſtrijt, en t'onder-brenght. 't Is een geweldige en heerſchende *Regente:* die allenghſkens, dieftelick, en on-gevoelick, haer macht in ons plant, deur een kleyn, zoet, en leegh begin: die, wanneer zy land gekregen, en in de haven onzer ziele in-geſlopen is, noch om hooge, noch om leege daer en is uyt te drijven. Het begint ons met der tijd te behagen, dat ons in het begin de hayren doet over-eynde rijzen. Beziet; de roey-ſlaven weenen, wanneer zy eerſt in de galeye treden: maer t'eynden dry

maen-

maenden zult ghy-ze daer hooren zingen, en ſpelen. En die de zee niet gewent en zijn, verbleecken zelfs van vreeze in een kalm weder, wanneer men den anker gaet lichten; daer de matrozen, en die het ſtorten en branden van dat ſchrickelick element meer-mael gezien hebben, oock midden in 't tempeeſt, lacchen en vrolick zijn. Waerom zeght-men oock, dat onze genees-meeſters gemeenelick on-beweeght en on-gevoelick zijn, wanneer zy de arme menſchen zien worſtelen met de dood, en het koude ſweet haer aengezicht bedecken? Is het niet, dat haer oogen in zulcke treur-gezichten geſleten zijnde, haer herte vereelt wert, en on-bequaem om eenigh mede-lijden daer over te ontfangen? Een geleert man van onze tijd bekent rondelick, van de gewoonte zoo over-heert te zijn, dat hy zoo qualijck zijn handſchoens, als zijn hemde zoude konnen derven: dat hy wel zonder ammelaecken, maer niet zonder een ſchoone ſervette en zoude konnen eten. Hier door heeft oock Seneca zoetigheyd en gemack gevonden, op geen pluym-bedde, of zachten donſt, maer op een matras te ſlapen, die het lichaem niet toe en konde geven. En Socrates gevraeght zijnde van Alcibiades, hoe het mogelick was, dat hy dat geduerigh gequeeck en gekijf van zijn Xantippe verdragen konde: Alzoo wel, zeyd hy, als die het kerren en krijſſelen van de put-raders gewent zijn te hooren, daer aen zich niet en verſtooren.

Quod malè fers, aſſueſce, feres bene. Multa vetuſtas
Lenit.

Dit wilt Ovidius zeggen:

Dat u verdriet aen-doet,
Went u, ghy zult het dragen.
De oudheyd veel verzoet,
En doet het zuer behagen.

'tEn

'tEn is dan nauwelicks half-waer, dat CURTIUS zeght in zijn achtste bouck van zijn Historien: *Ingenia hominum ubique locorum situs format.* Dat is: *De verstanden der menschen krijgen haer vorme en gedaente van de gelegentheyd der plaetsen.* Want hoe-wel de verscheydenheyd van de hemel-streken de Noordsche volcken wat meer dommigheyd en nevelachtigheyd over de ziele brenght; en de Zuydsche verstanden meer vreughd en wackerheyd schijnt aen te blazen: nochtans zal-men oock bevinden, dat die de zelve lucht-teugen in-trecken, en het zelve punt boven haer kruyne zien, zoo gantsch anders van aerd en genegentheyd zijn, als de Chinesers en de Canibalen. Ziet maer aen het tegen-strijdigh onderscheyd van die van Athenen en Lacedemonien. Het ware veel moeyelicker te vinden, waer in zy over-een kommen, als waer in zy verschillen. Ende om buyten ons Eylandeken niet te gaen; vergelijckt maer eens de Moeder-stad van Zeeland met haer kloeckste dochter, die de Flesse draeght, al-waert ghy zo dick-huydigh als een buffel is, noch zout ghy het onderscheyd wel tasten. Neen vrienden, 'ten is den hemel-beer, noch het Portugijsche kruys te wijten, of danck te weten, dat wy dus of zoo gestelt zijn, maer byzonderlick (Godes vinger nergens uytsluytende) de op-voedinge en de gewoonte. *Voedsel en duer passeeren de natuer.* Zoo dat DIOGENES zoo vremd niet en was, wanneer hy, een jongen ziende, die zich on-eerlick en onbehoorlick aen-stelde, zijnen meester met een stock te keere gingh, hem scherpelick en tastelick af-vragende, waerom hy den jongen niet anders onderwezen hadde.

Istos animi igniculos, seminaria ista,
Queis sevit agros ingenii beata rerum
Natura parens, studiis augescere par est.
Aut splendor abit, perditus ærugine tetra.

Dat is:

De voncken die natuer in onze jeughd doet gloeyen ,
Het zaed , daer met het veld der zielen is bespreyt ,
Is reden , dat wy staegh deur vlijd en konst doen groeyen ;
Of anders , door een roest , de luyster neder-leyt.

'tIs qualick gezeyt: *kinderen magh-men winnen , maer niet zinnen.* Want hoe wel wy alle gaven den Vader der lichten schuldigh zijn ; nochtans dewijl het hem gelieft in de zeden-werckinge den dienst der Ouderen te gebruycken , zoo gelden te dien aen-ziene deze spreeck-woorden. *'t Appelken smaeckt gemeenelick boomigh. Lo que en la leche se mama , en la mortaja se derrama.* Verstaet: *Dat met de melck wert gezogen , wert in het dood-kleed gedrogen. Lo que se aprende en la cuna , siempre dura.* 't Is te zeggen: *Dat in de wiegh wert geleert , wert nimmers geweert.* Spaignien heeft hier wel op gelet. *Lo que el ninno oyo en el hogar , esso dize en el portal.* Dit geven zy te kennen: *'t Kind zeght aen de poort , dat het aen den heyrd hoort.*

Het ware wel te wenschen, dat veel ouders dit wel ter herten namen , en met meerder voorzichtigheyd de eerste treccken van dat groote tafereel der zielen wisten te halen, waer uyt de hope van het geheele stuck kan af-genomen werden. Maer wat is 't ?

Die aen-geboren zucht die d'ouders hert toe-draget
Aen die , die van haer lijf en lend'nen zijn onfaen ,
Is zoo onmatigh groot , dat wat een kind maer vraget ,
Het wert van stonden aen van d'ouders toe-gestaen.

Vele beklagen haer over de on-gehoorsaemheyd van hare kinderen , en weten die, met groot leedwezen, van vele ongehoorde feylen te beschuldigen : maer zoo zy beyde voor een onpartijdigen richter gestelt wierden, ick meene de kin-

kinders, in reconventie kommende (gelijck de pleyters ſpreken) hare ouders on-gelijck meer beſwaren zouden.

't Is te wonder van de menſch,
Als hy kinders heeft naer wenſch,
Die hy, door veel biddens kracht,
Van den hemel heeft gebracht,
Dat hy die, zoo ſlauw en koud,
Laet verwoeſten on-gebouwt.
Daer wy nochtans van geboort,
Niet als on-kruyd brengen voort.
Kley en wert geen aerden vat,
Dan geweycket in het nat,
En met voeten dicht betre'en,
En met handen vaſt gekne'en,
Tot het, in een vorme-hout,
Snel-geſwindigh wert gedouwt,
Tot het, door het vier verhert,
Zoo een zeker maeckſel wert.
En vertrouwt ghy, dat uw kind,
't Welck ghy teer, en ledigh mint,
Zonder yets daer toe te doen,
Kan ontfangen goed fatſoen?

EMBLEMATA.

XXIX.

Het aerdsche deel is ons prieel.

O Koud, verstijft gemoed in 's hemels hooge zaken!
O heet en gloeyend' hert in 's werelds leegh vermaken!
Help deughd! wat drijft ons heen? wy jagen zonder (maet,
Het geen ons moort en smoort, met een vermomt gelaet.
De minnaer in de koud' van 's winters droeve nachten,
Voor 't huys van zijn matres, doet spelen geyle klachten.
Wie is nu zoo geraeckt, dat hy, met boet geween,
Bezucht, beducht, en tucht, zijn zonden groot en kleen.

Uyt-

Uyt-legginge.

ISser yemand onder ons,
Die de zachtheyd van den dons,
Die de roeringh van de zee,
Die de witheyd van de snee,
Die de hitte van het vier,
Die de zorge van de mier,
Die de swaerte van de aerd,
Die het neyen van het paerd,
Die het ydel van de lucht,
Die den donder van 't gerucht,
Die de eenheyd van 't getal,
Die de orden van dit Al,
Die de liny van haer punt,
Die den vreckaerd van zijn munt,
Die de schaduw' van het lijf,
Die de spreeck-lust van het wijf,
Die de teel-lust van een man,
Van malkander scheyden kan;
Die is't, die het ydel-mal,
Vyt ons herte weeren zal.

't Is alzoo met de mensche gestelt, dat hy een wereldlingh zijnde, geen ander dorst noch honger en heeft, als naer de dingen, die des werelds zijn: 't en zy dat hy, door een hooger hand, gelijck verhemelt zijnde, tegen zijn aen-geboren zucht en neyginge, begint te steygeren, en zich te verheffen, naer zijn eerste beginsel, dat wy alle schuldigh zijn, dat wy zijn; en even-wel van ons niet af en voordert, als dat wy willen zijn, dat hy ons geeft te zijn.

Wy hebben dit voor-recht boven alle andere gedierten ontfangen, dat wy ons hoofd recht naer den hemel dragen, op dat wy geduerigh onzen oorſpronck bemerckende, alle onze zinnen en genegentheden mochten af-leyden van de ſlijckige dingen dezer aerden, en ons gewennen, door een nauwe verbinteniſſe, met den hemel gemeen te maecken. De Heydenen zelfs en zijn hier in niet blind geweeſt. Hoe is de weelde van dat groot vernuft hier in op getogen!

Pronaque cum ſpectent animalia cætera terram,
Os homini ſublime dedit, cœlumque tueri
Iuſſit, & erectos ad ſydera tollere vultus.

Die geen Latijn en kan, mach dit in plaetſe nemen:

God heeft den menſch verleent een hoogh verheven wezen,
Daer yder ander dier, geſtopen, d'aerd' aen-ziet;
Op dat hy met den hoofd' recht naer 't geſternt' gerezen,
Den hemel ſteeds bemerck', en d'aerde varen liet.

Maer wat is 't van 't menſchelick bedrijf? Gelijck de kinders toppen, ballen, poppen, en diergelijcke licht getuygh, met al haer zinnen, zoo veel zy mogen, verwonderen, geruſt zijnde van andere vaſte, en nuttige dingen: zoo wijcken vele van ons tot de ydelheden, niet alleenlick de eerlicke, ende noodwendige dingen verzuymende, maer zelfs, deur vernuftige fielterye, beſpottende Daer en is niet ganghbaer, als dat bemachtight wert van het oordeel der uytterlicke zinnen. Die geven den ſmaeck, en zetten den prijs aen alles, wat veyl en ventbaer onder ons gevonden wert. *Ziet toe*, zeght de hemelſche Schrijver, *dat u niemant en bedriege door valſche redenen, met dingen, die eenen ſchijn hebben.* Zoodanige zijn de dingen des werelds, vol valſcheyd, en doodelick bedrogh, dat zoo ghy niet t'elcken oogen-ſlagh, aen alle kanten om en ziet, ghy wert

wert verſtrickt,en daer naer veranckert aen dit vuyle grond-zop, dat deze laetſte eeuw, met volle vaten, uytgeſtort heeft. Dit is den aerd des werelds, de ſchorſſe en de ſchelle van alle dingen, met een ſchetterige luyſter, voor te doen, op dat wy ons daer aen vergapende, het mergh en het pit, buyten onze zorge ende begeerte, verſchuyven zouden. Zy vertoont en verweckt de lieffelicke ſmaeck van de vleeſchelicke aen-ritſels; maer verberght ons het pijnelick en eeuwigh zuchten, dat deur de ſpade rouwe, veroorzaeckt wert. Dit ſtaet vaſt, en deur drouvige ervarentheyd bezegelt:

Als het jeuckſel, naer 't gekrouw,
Niet en laet als pijn, en rouw,
En, in plaets van kittel-zoet,
Brenght een bitter-bloedigh roet;
Zoo is 't met de luſt geſtelt,
Die in Venus dertel veld,
Met een heete nieren-tocht,
t' Eynden aſem wert gezocht.

Maer de werelt doet, als haer vader, de booze geeſt, die onzen Verloſſer niet en leyde in het heylighdom, of in het binnenſte des Tempels, maer op de trenſſen, of de tinne van het opper-dack, verçiert met loof-werck, of andere ſchoone çieraden: alwaer hy niet den hemel, en wat daer boven is, maer het vergulten beſchot der dinghen, die hier om leege liggen, hem voor oogen ſtelde. God de Heere heeft eertijds bevolen, dat het vee, 't welck voor hem zoude geſlachtet werden, de huyd zoude af-getrocken werden: maer de wereld voordert, en bekleed zelfs alle dingh, met een huyd van wel-luſt, eere, of andere dier-gelijcke mom-aenzichten; op dat wy het vleeſch, en het in-gewand van de overtroc-

ken

ken zonden, niet mercken en zouden. Maer onze plicht is, dat oude bevel des Heeren, met alle vlijd, naer den geeſt, naer te kommen; af-ſtroopende het vel der wel-luſten, en bedriegelicke verleydingen; en met gewaſſen oogen aen te ſchouwen de leelickheyd, die onder zulcke valſche ſchoonheyd bedolven light.

't Is te verwonderen, datter anders geen achter-dincken gevonden wert. Het ſchijnt dat wy gelooven, dat ons leven, buyten der beeſten, niet en zal uyt-geſtreckt werden. Iae vele wenſchen 't oock. Hoe kan hy anders gevoelen, die het doen en het poogen der menſchen kinderen, van naer-by ziet. Nietelingen van menſchen!

Vt ſit ager melior, melior domus, optina vitis,
Vt pecus, ut melior bos ſit, æquuſque tibi:
Quid non ærumnæ, quid non capis ipſe laboris?
Quantus in his ſtudiis ſudor ab ore fluit?
O miſer, ô Phrygio dementior atque Chorœbo,
Quæ tibi ſupplicii lex ſatis nulla ferat?
Qui cum nil ſtudii, ut tua ſint meliora, recuſes,
Vt melior fias, nil tamen ipſe facis.

Maer wy ſchrijven voor onze Neder-landers, die zullen haer met deze over-zettinge vernoegen.

Op dat uw land, uw huys, uw wijngaerd beter dijden,
Vw vee, uw beeſtiael, uw paerd oock beter zy,
Wat moeyt' en doet ghy niet, wat ziet-men u niet lijden?
Hoe veel, wat pijn'lick ſweet, en vloeyter niet van dy?
O zotter menſch als was Chorebus, vol ellende;
Wat ſtraf is groot genough, die deze dwaeſheyd boet;
Die om uw tijd'lick goed, u zelven ſlaeft ten ende:
Op dat ghy beter zijt, niet voor u zelf en doet.

Onze

Onze jonge Venus priesters, die als weeldrige hockelingen, meer luysteren naer het bevel der vleeschelicke leden, als naer de aen-radinge van de geestelicke reden, konnen de plaetse van honderd duyzend getuygen vervullen. Wat moeyte, wat ongemack ont-zien zy; jae wat verdriet valt haer verdrietigh; wat gevaer is haer gevaers genough, om een aerdsche schoonheyd te behagen, maer veel beter, om haer eygen lusten te dienen? wat wilt anders de fabel, zoo het anders geen waerachtige geschiedenisse en is, van LEANDER zeggen? Deze jongelingh ontrent het meyr van Hellespont (heden Sint Ioris arm genaemt) geboren, doodelick versnot zijnde, op een zeker dierken, Ero genaemt, die aen d'over-zijde van dit meyr haer geboorte, en woonste genomen hadde; bestont, door een dulle nier-zieckte gedreven, dit water, ter swems, te door-klieven, op dat hy zijn breyne-looze hitte in den schoot van zijn matresse verkoelen zoude. Het welcke, verscheyden mael, geluckelick (maer tot zijn uytterlick on-geluck) uyt-gevallen zijnde; ende hy volgens dien, in on-bedachter stoutheyd meer en meer toe-nemende, heeft eyndelick de Fortune haer wijligh rad om-gekeert, en den jongelingh, zijn leven, en brandige koortse, in't midden van de on-stuymige zee, uyt-geblufcht. Weerdigh eynde van zulck een leven.

Maer, wat een roekelooze dulligheyd, zulcke dingen naer te spooren, die in tegen-deel van de ware Godvruchtigheyd, *baest vergaende, in ons wercken, een uytter-maten on-begrijpelicke groote van een eeuwige schande en on-verganckelick verdriet!*

Vix orta, simul disperit, ut bulla, voluptas.
Virtutis in ævum opus immortale perennat.
Nec senium patitur, nec obit morte solutum.

Dat is:

De wel-lust nauw ont-staet, of zy vergaet met eenen,
Gelijck een water-bel; maer deughds on-sterf'lick werck
Deur-jaert; geen ouderdom versWackt haer groene beenen:
De dood, die't al ontdoet, is zy oock veel te sterck.

Maer die dit zal hooren, moet oock ooren hebben. *Wat zal ick voor vreughde hebben*, zeght Tobias tot den Engel, *ick die in duysternisse zitten moet, ende het licht des hemels niet zien en kan?* Die slaven geboren, en alzoo oock op-gevoedet zijn, om-helzen de slavernye, gelijck wy de vryheyd doen: en die in duystere valeyen, of diepe mijnen, haer leven ontfangen hebben, houden de duysternisse even dierbaer als het licht. Neen, dat een kind in eenige donckere kercker geboren wert; indien het de wonderlicke zoetigheyd van het hemels-licht noyt aen-schout en heeft, het zal zich, in die swarte duysternisse verheugen en vermaecken, als offer ergens niet aen-genamers gevonden en wiert: Maer zijn moeder, die t'anderen tijde, haer oogen verlustight heeft, in't blijde geschetter van die hemelsche straelen; die oock gesmaeckt heeft die gulde vryheyd des levens, zal van on-genuchte verschrompen en verdwijnen. Alzo gaet het met de ellendige werelds-kinderen, die niet en weten wat het is van een geestelik leven, en van de hope, die in de hemelen voor ons wegh-geleyt is. Als kinderen in gevanckenisse en duysterheyd geboren, houden zy zich aen die verganckelicke en diersche wellusten, meenende, dat deze aerde, haer rechte vader-land is, gelijck zy oock is, maer tot haer uytterlick verderf. De kinderen van Israël geboren, en op-getogen in d'Egyptische slavernye, achteden haer vryheyd zeer weynigh, wanneer zy van die dienstbare zeelen ontbonden waren; jae wenschten oock menigh-mael

on-

ontrent hare vleesch-potten te zitten, en haren stinckenden azem met loock en ajuyn te onder-houden. Noch veel erger doen de dienst-knechten der vuyle leden, die haren hemel in de schoot van haer lief gestelt hebbende, ziele, lijf, en al haer middelen daer aen verquisten. Gods volck in Babylonien gevangen zijnde, zaten ontrent de riviere, en weenden, als zy dochten op de gelegentheyd van Sion. Babylon en was geen plaetse om te lacchen, maer om te weenen: daer moesten de Harpen, en allerley spel-tuygen op-gehangen en verschoven werden. In Babylon en is geen ware genuchte, maer in Sion, en in die vreedsame stad van Ierusalem. *Wee den genen*, zeght Iesaias, *die Harpen, Psalters, Tamborijnen, Pijpen en wijn hebben in haer wel-lustigh leven, ende en zien niet op het werck des Heeren, ende en hebben geen acht op het geschapene zijner handen!* Doch de Prophete en verdoemt hier niet een matige vrolickheyd, die met God, en met eeren, toe-gelaten wert: maer hy spreeckt van die gene, die hem, en haer eygen zelven vergetende, haer werpen en t'eenemael versmooren in de bedriegelicke swelgh-putten van onkuysheyd en slempernye. Zoo werde ick hier mede verstaen. De heylige Iohannes zeght, dat hy *hoorde een stemme uyt den hemel gelijck een stemme veler wateren, en gelijck een stemme eenes grooten donder-slaghs: ende een stemme van herpen-slagers, die op herpen speelden: ende zongen als eenen nieuwen zangh voor den Throon, ende voor de vier dieren, ende de Ouderlingen:* Maer wie waren die? *Die haer met vrouwen niet bevleckt en hadden; maer reyne maeghden*; die in zuyverheyd des levens en alle Godvruchtigheyd, haer belijdenisse, en Godes roepinge be-andwoort hadden Deze aerdsche genuchten en zijn zelfs geen droom-schaduwe van dat hemelsch gespel, dat daer boven gehoort zal werden, van die gene, die haren tijd voornemelick bestedet zullen hebben, in treuren en zuchten over hare zonden. Maer 'tis te

vreezen, dat het grootste getal der menschen zich laten uyt-stríjcken en mis-leyden, deur een valsch geluyt, dat de duyvel achter de gordijne slaet. NABUCHODONOZOR, om het volck uyt te strijcken, en tot een schendige afgoderye te brengen, dede Trompetten, Tamborijnen, en allerley vrolick gespel voort-bringen, op dat het volck, door de aengename zoetigheyd van dit geluyt opgetrocken zijnde, niet bevroeden en zoude de schrickelicke zonden, die zy begingen. Dit geschiet oock alzoo van de duyvel, deur de aen-lockselen dezes wereld s; op dat de mensche daer deur gelijck verdooft en melaetsch geworden zijnde, geen acht en neme op heylige in-blazinge des Heeren; noch en gevoele de knagende beten der gewisse; noch en bemercke den zorgelicken wegh, waer op hy recht-draeds naer der hellen geleydet wert.

EMBLEMATA.
XXX.

Iongh Hovelingh, oud ſchovelingh.

HY hadde vry geleert, of immers wiſt van kluchten;
Die eerſt dit hove-ſpel zoo zoetelick verdacht.
De jonge Hovelingh, die magh hem hier uyt tuchten,
Eer dat hy hem vermoeyt, met al te ſpade klacht.
Hier ziet hy, wat hem zal in dit bejagh gebeuren,
Zoo hy, met vrough berouw, in tijds niet toe en ziet:
Hy zal haeſt uyt-geſchut, zijn on-geluck betreuren,
En blijven naeckt en bloot in allerley verdriet.

Uyt-legginge.

EEn klouck verstand, by ervarentheyd, de ydelheyd, en verdrietige nuttigheyd van het hofsche leven geleert hebbende, berst uyt in deze woorden:

Transegi miserè miser tot annos,
Gustando mala, gratias agendo,
Sperando, ingenuè serviendo.
Nunc, post tantos mihi præmium labores,
Sunt, serò sapere, atque pœnitere.

Dit wilt hy zeggen:

Ick hebb', ellendigh mensch, ellendighlick versleten
Zoo menigh levens jaer, met eeuwelick geloop:
Met prouven van veel quaeds, en noch veel dancks te weten,
Met eeuwelicke dienst, nochtans altijds vol hoop'.
Wat hebb' ick voor een prijs, naer zoo veel moeyt' verkregen?
Wat loon blijft my nu by, naer zulck een pijn'lick dinck?
Niet anders als dat ick te laet ben wijs bedegen,
En dat ick met berouw mijn feylen over-dinck.

Deur twee dingen werden voornemelick de Hovelingen verleyt en bedorven; deur de begeerte van de grootsheyd des levens, en deur de begeerlickheyd des vleeschs. Twee groote klippen, daer aen veel ellendige zielen schip-braecke geleden hebben: daer aen vele haer middelen verquist, haer lichaem geschonden, haer eere geschoffiert, haer ziele verdoemt hebben. Tegen de eerste hebb' ick t'anderen tijde dit uyt-gestort:

Eylaes! Fortuyn die altoos draeyt en glijt,
Een eer-begeerigh mensch geen langen tijd en lijt.

Zy

Zy toont deur haren val, als van de Lentsche bloemen,
Dat's werelds batement niet is als wind te noemen;
En dat de mensch gewis wel on-geluckigh leeft,
Die uyt zijn land en stad te hoof zijn wooningh heeft.
Verr' zy van my gestelt de gunst, en pomperye,
Die met een valsch blancket, met schijn, met guyterye
Bestrijckend' ons uyt-strijckt: die onze ziel beraeght
Met pracht en nijdigheyd; met zorgen vijlt en knaeght.
Een mensch tot groote eer, en hooge staet verheven,
Is als een reuzen-beeld, met spyen t'saem gedreven,
Met bouten dicht beslaen, met nagels vast gestelt,
Dat in zijn aen-gezicht van puere gramschap swelt.
Men schijnt Neptunus zelf, of Iupiter t'aen-schouwen:
Zijn trotsigh-hoogh geswel 't gemeene volck doet grouwen:
Met goud en blauw azur, van buyten schoon verrijckt;
Maer als-men in het hol van 't groote lichaem kijckt,
En ziet dat 't plaester is, lijm, en gekneden aerde,
't Bedrogh wert dan bekent: en 't groote beeld, kleyn van waerde,
En geeft noch schrick, noch vrees als aen een simpel zot,
Of die deur by-geloof zijn herssens heeft gebot.
Maer die, met wijs verstand, die dingen kan bemercken,
Die beffe-beckt, en lacht met zulcke leugen-wercken.
Een on-verstandigh mensch, als on-gezouten bry;
En weet gantsch niet met al wat van dit leven zy.
Het is een schaeck-gespel, daer Koningen en knechten,
Daer Koninginnen zijn, daer Ruyters t'samen vechten.
Maer als zy van de dood dan een-mael zijn geschaeckt,
Elck, zonder onderscheyd, stracks in de zack geraeckt.
Zoo werden in het graf gesteken, t'aller uyre,
Zoo Koningen, als volck, deur wetten van Natuyre:

Die moeder van ons al, van alle tochten naeckt,
Van gene, noch van die, geen keure gantsch en maeckt.
Waer deur zy ons bewijst, dat eer' en groote staten,
Als roock en ydelheyd, ons niet met al en baten.
Oh, hoe zeer staet my aen Maronis zoet gedicht!
Daer een goed, oude man, staet lustigh toe-gericht,
Met een houweel in d'hand, en slaet met arm en-keeren
Zijn vet on-ledigh land, en gaet zijn honger weeren,
Wanneer het vier-gespan der zonnen gaet in 't stal,
Niet met dier herbergh-wijn, of vleesch gekocht in d'hal;
Maer met zijn acker-vrucht, met queecksel van zijn handen,
Dat hem veel zoeter smaeckt, met hongerige tanden,
Als al die groote kost, die d'Heeren wert bereyt,
Met statelick gesleyp, en al eerwaerdigheyd.
Die of zy voor haer zien veel hondert schotels woelen,
Noyt hebben lust of smaeck; want zy noyt honger voelen.
Ick bidd' u, welck van be'en ghy de geluckighst acht,
Of Crassus rijf van geld, en rijck van groote macht?
Die mits Pompeus was in grooter eer' en waerden,
Gingh voeren onbedacht de Parthiaensche swaerden;
Of wel dien ouden man, die zonder veel gewagh,
Zijn hof hadd' tot zijn rijck, en Roomen noyt en zagh?
Zoo ons slechts waer bekent, zeght d'oudste der Poëten,
Hoe dienstigh voor ons zy de Maluw om te eten.
Geluckigh zoude zijn de mensch in allen deel,
End' helft, let wat hy zeght, zou meer zijn als 't geheel.
Deur d' helft *wert hier verstaen het leven van die menschen,*
Die van haer werck gevoet, naer anders niet en wenschen.
Wiens ziele frisch en fraey, woont in een gave borst:
En deur het heel, *de weeld' en wel-lust van een Vorst.*

Hoor,

Hoor wat ons Flaccus zinght: Natuer is licht te vreden,
Met weynigh vergenought, en onze swacke leden
En eyschen niet zeer veel; maer zijn deur ons verkort.
En, deur het heel, de helft van ons bedrogen wort.

Tegen de wel-luſt des vleeſches, en vuyl bejagh der onkuyſſche vrouwen, is dit van my vertaelt:

Den mensche is dit wel, het grootste ongeval,
Een vrouw ten dienst te staen, die met ons lacchen zal.
Die on-verdraegbzaem werck ons schouderen doet smaecken,
Die ezels dienst gebiet, ellend', en wreede taecken:
Want zonder acht, als op haer eygen zelf te slaen,
Zal zy wel dienst en liefd', met trotsche moed, versmaen.
Als een galey-heer doet, die fier in zee en haven,
Heeft gantsch geen mede-ly, met zijn gevangen slaven.
Men moet geschencken doen van ketens en gesteent,
Verkoopen erf en haef, dat namaels wert beweent.
Men moet musijck en spel, men moet bancketten geven,
Om voor dit vremd gedrocht behaegelick te leven.
Men neemt krackeel en twist, en lijf gevechten aen,
En moet, om lijf en ziel, met die of deze slaen.
't Zou ons wis beter zijn 't Augeesche stal te netten,
Als voor een snoode vrouw zoo dwaes in noot te zetten.
De zee is vreesselick, het vier ons vreeze maeckt,
Zoo doet oock d'hemel oock, als hy deur donder kraeckt:
Maer noch is 't al veel meer een looze vrouw te vreezen,
Die ons tot aen 't gebeent te plucken tracht en teezen;
Die duyzend quaden vint, daer in zy zelden mist,
Om dat zy is een vrouw, en dat zy is vol list.
Wie dat die God magh zijn van deze vrouwen-benden,
Hy heeft ons toe-gebracht een zee van veel ellenden:

Men hoord aen een autaer te doen zijn klaer vertoogh,
En kinders, met geschenck, te koopen van om hoogh.
En niet zijns levens tijd met dat lief quaed te spillen,
Met vrouwen, zucht des mans, die niet als quaed ons willen.
Ellendigh is de man, die vol van vrouwen vier,
Zoo langh hy leeft, een slaef is van zoo fellen dier.

Hoe-wel deze laetste Veersen veel te ruym van de Fransche Poët in-gevoert werden: zoo en wil ick-ze hier niet verder getrocken hebben, als op dat Courtizaensch geslacht, dat menigh mannen hoofd heeft doen treuren, en de zegeteeckenen van een schandelicke over-winninge op-geheven heeft. Om dan geen eere van eygen vindinge my toe te meten: noch verwijt van een losse penne op my te haelen; neem daer de eygen woorden van beyde de gedichten.

Las! la Fortune aux retours inconstans
Ne peut souffrir l'ambitieux long temps.
Monstrant par luy d'une cheute soudaine
Que c'est du vent, que la farce mondaine:
Et que l'homme est tresmal heureux, qui vit
En cour estrange, & ne meurt en son lit.
Loin de moy soit la faveur & la pompe,
Qui d'apparence, & de fard nous retrompe,
Qui nous relime, & nous ronge au dedans
D'orgueil, d'envie, & de soucis mordans.
L'homme qui monte aux honneurs inutilles,
Semble un colosse attaché de chevilles,
Ferré de gonds, de barres & de cloux:
Par le visage il s'enfle de courroux,
Representant Iupiter ou Neptune:

Sa

Sa brave enflure, estonne la commune,
D'or en riche, & d'azur par dehors:
Mais quand on void le dedans du grand corps
N'estre que plastre, & argile poitrie,
A lors chascan cognoit la mocquerie,
Et desormais le Colosse pipeur
Pour sa hauteur ne fait seulement peur
Qu'au simple sot, & non a l'homme sage
Qui hausse-beque, & mesprise l'ouvrage
En l'homme ignorant dont les jours sont si brefs,
Ne cognoist pas que c'est un jeu d'eschets,
Que nostre courte & miserable vie,
Et qu' aussi tost que la mort la ravie,
Dedans le sac on met tout a la fois
Roys, chevaliers, pyons, roynes, & roys.
Ainsi la terre en mesme sepulture
Met peuple & Roys par la loy de Nature,
Qui mere a tous sans nulle passion,
De l'un des deux ne faict election:
Monstrant par la, que la gloire mondaine
Et la grandeur est une chose vaine.
Ah! que me plaist ce vers Virgiliam,
Où le vierllard pere Coryciam,
Avec sa marre en travaillant cultive,
A tour des bras sa terre non-oisive,
Et vers le soir, sans acheter si cher
Vin en taverne, ou chai, chez le boucher,
Alloit chargeant sa table de viandes,
Qui luy sembloyent plus douces & friandes
Avec la faim, que celles des Seigneurs,
Pleines de pompe, & de mets, & d'honneurs,

Qui desdaigneux, de cent viandes changent
Sans aucun goust, car sans faim ils les mangent.
Lequel des deux estoit le plus heureux?
Ou ce grand Crasse, en escus plantureux;
Qui pour n'avoir les honneurs de Pompée,
Alla sentir la Parthienne espée?
Ou ce vieillard, qui son champ cultivoit,
Et sans voir Rome en son jardin vivoit?
,, Si nous sçavions, ce disoit hesiode,
,, Combien nous sert la guimauve, & la mode
,, De l'accoustrer, heureux l'homme seroit,
,, Et la moitié le tout surpasseroit
Par la moitié il entendoit la vie,
Sans aucun fard des laboureurs suivie,
Qui vivent sains du labeur de leurs doits,
Et par le tout les delices des roys.
,, La nature est, ce dit le bon Horace
,, De peu contente, & nostre humaine race
,, Ne quiert beaucoup: mais nous la corrompons,
,, Et par le tout la moitié nous trompons.

Het ander gedicht, raeckende de pijnelicke en kostelicke vrouwe-zucht, rolt met deze woorden.

C'est bien le plus grand mal qu'un homme puisse avoir,
Que servir une femme accorte a decevoir,
D'en joindre des travaux, qui sont insupportables
Des services cruels, des taches miserables:
Car sans avoir esgard à la simple amitié
De leurs pauvres servans, cruelles n'on pitié,
Non plus qu'un fier Corsaire, en arrogance braves,
N'a pitié des captifs à l'aviron esclaves.

Il faut vendre son bien, il faut faire presens
De chaines, de carquans, de diamans luysans:
Il faut donner la perle, & l'habit magnifique,
Il faut entretenir la table, & la musique,
Il faut prendre querelle, il faut les supporter.
Certes j'aimeray mieux dessus le dos porter
La hotte pour curer les estables d'Augée,
Que me voir serviteur d'une dame rusée.
,, La mer est bien a craindre, aussi est bien le feu,
,, Et le ciel, quand il est de tonnerres esmeu:
,, Mais trop plus est a craindre une femme clergesse,
,, Sçavante en l'art d'amour, quand elle est trompeресse:
,, Par mille inventions mille maux elle fait,
,, Et d'autant qu'elle est femme, & d'autant qu'elle sçait.
Quiconque fut le Dieu, qui la mit en lumiere,
Il fut premier autheur d'une grande misere.
Il falloit par presens consacrez aux autels
Acheter nos enfans des grands Dieux immortels,
Et non user sa vie avec ce mal aimable,
Les femmes, passion de l'homme miserable:
Miserable & chetif, d'autant qu'il est vassal,
Durant le temps, qu'il vit, d'un si fier animal.

EMBLEMATA.
XXXI.

Eer en ſtaet de deughd verraet.

VEel zouden weerdigh zijn te heerſchen, zoo ſy waren
Gebleven in de ruſt van een gemeene ſtaet.
Men ziet de eer' een zucht van grooter eere baren,
Die altijds on-getemt, noch wet en heeft noch maet.
De ſnee-bal die te voor zich liet heel licht'lick wringen,
Gebuyghzaem ende kleyn, deur't rollen wert zeer groot:
Een ſtaetjen doet den menſch tot hooger ſtaten dringen.
Al etend' komt de ſmaeck, al waer het zelfs maer brood.

Uyt-

Uyt-legginge.

INdien een Luyte of ander ſpel-tuygh zoo geſtelt ware, dat alle de ſnaren van gelijcke dickte waren, daer en zoude geen dinck ter wereld zoo onbelompen en miſ-luydigh zijn: daer, van de ongelijkheyd ont-ſtaet een zo eenpaerige en gelijk-luydige miſ-luydigheyd, dat, deur een wonderbaerlicke zoet-ſchalligheyd, onze ziele beweeght, onze zinnen gelijck betoovert, en wy geheelick, als buyten ons zelven, verruckt werden. Alzo magh men oock zeggen, dat indien de ſtaet, en gelegentheyd van alle menſchen gelijck ware; dat de eene niet hooger, en de ander niet leeger; de eene niet grooter, en de ander niet minder en ware; daer en zoude niet zoo onbeſuyſt en on-geſchickt gevonden werden, niet zoo twiſtigh en verſchilligh, als die gelijckformige eenigheyd. De on-evenheyd van alle ſtaten der menſchen, vereenight onze on-eenigheyd, en bind ons alzoo met een on-gelijcken band te zamen, dat wy daer deur behouden werden, die anderzins deur even-gelijckheyd zouden verloren gaen. Zoo alle de leden van het menſchelicke lichaem het hoofd waren, de menſche en zoude geen menſche zijn. Indien oock alle ambacht-lieden, winckeliers, handelaers, en watter meer voor volck is, Magiſtraten en Overheyden wilden wezen, zy zouden haeſtelick geen van allen zijn.

Daer moet dan opperheyd en onderheyd; daer moeten overheyden en onderdanen wezen. En hoe-wel de gemeene ruſte ten hooghſten daer aen gelegen is, datter een goede gehoorzaemheyd onder de gemeente gevonden werde; nochtans moet-men die vergeefs verhopen, daer geen wijze regierders, en voor-zichtige bevel-hebbers zijn. Veel ſtercker zoude

de wezen een vaendel schapen, die een leeuw tot een capiteyn hadden; als een leger van leeuwen, die een schaep tot een over-hoofd verkiezen zouden. Zoo veel isser aen gelegen, van wien, en van wat, elck dingh geleyt wert.

Dit behoorde ons grootelicks tot een voor-vinger te dienen, om ons gelijck tot den oorsprongh te wijzen, waer uyt wy de wateren leyden mochten, die onze steden en landen verheugen, en ons tot een heylzame verquickinge verstrecken mochten. Hoor wat RONSARD op deze gelegentheyd schrijft, maer eerst met mijn woorden:

Ick liev' een oprecht mensch, geen dienst-knecht van de zonden,
Die noch van hoofsche list, noch geld-lust is geschonden:
Die d'eere liever heeft, als 's Konincks wil; en stierf
Veel liever, als dat hy de wet en 't recht bedierf.
Die als hy gaet op straet, t'huys laet een goet geruchte;
En niet veel gelds en goeds, daer kist en kass' van zuchte;
Nochtans niet stuer en straf; maer die zich oock vermaeckt,
Wanneer zijn ampt zulcks laet, en zoo zijn ziel wat slaeckt.
Die niemand wijs en maeckt, tot zijner spot en schanden,
Dat Buffels-hoornen zijn witt' Olyphantsche tanden.
De fabels hebben eer van Phaëton gezeyt,
Dat als het geck-hayr eerst zijn kinn' hadd' over-spreyt,
Dat hy met een jongh hert, dat schrick noch vrees wilt kennen,
Bestont, deur 't blauw gewelf, zijns vaders koets te mennen:
Maer, deur het heet gestrael des zonnes helder licht,
Verloos hy sterckt' en raed, verbijstert van gezicht.
De toom viel uyt zijn hand, en hy viel oock met eenen,
Met armen uyt-gespreyt, met uyt-gestreckte beenen,
Met om-geworpen hayr; en vol van trots en moed,
Als in een vochtigh graf, viel in de Pauwsche vloed.

Dit

Dit beurd' oock Icarus, en al die ſtoute wichten,
Die al te naer de zonn' haer aen-zicht willen lichten.
Een yder, die in tijds zijn vlucht geen maet en ſtelt,
Zijn waſſche-vlerck valt af, en wert zoo neer-gevelt.
Veel beter dickwils is een middel-matigh leven,
En zonder pracht, en eer, en zonder nijd gebleven:
Dan dat-men wilt 't gemeen in grootſheyd gaen voor-by,
En werden tot een lach en ſpot van alle zy.
Ick hebb' (als over-al een yder ziet geſchieden)
Sint weynigh tijds gezien een groot getal van lieden,
Die ſonder ſchaemt' en hert, die zonder ziel en borſt,
Naer alle ſtaten ſtaen, met een dol-heeten dorſt.
Ick hebb' oock ſint gezien een yder met haer ſpotten,
En wijzen achter-aen, als naer gekapte zotten.
Want al-hoe-wel de Gunſt, dat oogen-looze wijf,
Dat herſſen-looze dier, wanſchapen van bedrijf,
Haer in geloof op-ſtack, en drongh tot hooge ſtaten,
Nochtans en liet het volck, dat niet bedeckt kan laten,
Met haren heerſchen draght, met pruydſche pracht gelaen,
Te ſchimpen, en daer op veel quacken uyt te ſlaen.
,, *'t Is vry een ander dingh te* zijn, *en willen* ſchijnen:
,, *Het* zijn *beſtaet in daed; het* ſchijnen *moet verdwijnen,*
,, *Als een licht herſſen-beeld: maer veel, in d' ydelheyd*
,, *Bederft d'in-beeldens kracht de ware vaſtigheyd.*

Zoo klinckt de ſtemme van de Poët:

Moy, j'ayme un homme droict, non ſerviteur du vice,
Qui preſſe ſous les pieds la Court, & l'avarice:
Qui mieux voudroit mourir, que corrompre la loy:
Qui ayme plus l'honneur, qu'un mandement de roy.

Qui laisse a sa maison la bonne renommée,
Et non pas la richesse en un coffre enfermée :
Au reste galland homme, & qui prend son plaisir,
Quand sa charge publique en donne le loisir,
Sans vouloir pour faveur aux autres faire croire,
Que la corne d'un buffle est une dent d'yvoire.
Les fables ont chanté, que jadis Phaëton
D'un petit poil folet se couvrant le menton,
Deceu d'un jeune cœur, qui toute chose espere,
Entreprit de guider le coche de son pere:
Mais esblouy des rais qui sourdent du soleil,
Veincu de trop de feu perdit force & conseil.
La bride luy coula de ses mains esperdues,
Il cheut à bras espars, à jambes estendues,
A cheveux renversez, & plein de trop d'orgueil,
Tomba dedans le Pò, son humide cercueil.
Autant en est de Icare, & de ceux dont l'audace
Trop pres du grand soleil ont esleve leur face:
S'ils n'attrampent leur vol, tousiours mal a propos
Leur plumage ciré s'escoule de leur dos.
Bien meilleure est souvens la mediocre vie
Sans pompe, sans honneur, sans embusche d'envie,
Que de vouloir passer en grandeur le commun,
Pour se faire la fable, & le ris d'un chacun,
Et en pensant siller tous les argus de France,
Eux-mesmes s'aveugler en propre ignorance.
I'ay veu depuis trente ans un nombre d'impudens,
Rappetasseur des loix, courtizans, & ardens,
Qui sans honte, sans cœur, sans ame, & sans poitrine,
Abboyent les honneurs a faire bonne mine.

Ie les ay veu depuis de leur maistre mocquez,
Et des peuples aux doigts notez, & remarquez.
Car bien que la faveur, qui n'a point de cervelle,
Les poussast en credit, le pleuple qui ne celle
Iamais la verité, siffloit de tous costez
Le port imperieux de leurs fronts eshontez.
,, C'est autre chose d'estre, & vouloir apparoistre.
,, L'estre gist en substance, apparoir ne peut estre
,, Qu'imagination: mais en la vanité
,, Souvent l'imaginer corrompt la verité.

In somme, 't is een zaecke van overgroot belangh, wel te vooren over-slaen, wie, en hoedanige dat-men tot Overheyden en Magistraten zal bestemmen. Want hoe-wel de gewisse haer zelven hier ten hooghsten quijt, noch en zullen die hooge staten niet ont-moeten de deelen, die daer toe vereyscht werden. En hoe menige isser, om tot ons voor-werp te kommen, die in haer eenzaemheyd, en byzondere staet gelaten zijnde, boven alle lof en eere gestelt zijn; die tot hoogheyd op-gevoert, daer zoo veraerden en verbastaerden, dat zy by God, en de menschen, on-lijdelick werden. Om de wonden van ons eygen lichaem niet te tintelen; merck, wat TACITUS van GALBA getuygt: *Dum vigebat ætas, militari laude apud Germanias floruit: proconsul Africam moderate: jam senior, citeriorem Hispaniam pari justitiâ continuit, major privato visus, dum privatus fuit, & omnium consensu capax imperii, nisi imperasset.* Dat is: *Doen zijn ouderdom noch jeughdigh was, heeft hy by de Hoogh-duytschen in krijghsche lof gebloeyt: heeft Afrijcken, als stad-houder, matighlick; nu ouder zijnde Spagnien met gelijcke recht-vaerdigheyd geregiert: grooter zijnde als een gemeen man, doen hy noch een gemeen man was, en naer eens yders oordeel, bequaem tot het rijcke, ten ware hy geregiert hadde.* 't Is alzoo: eeren

 be-

bederven de Heeren. Staet-bedieningen maecken ſtaet-zuchtige menſchen. Het is veel moeyelicker het jeuckſel, als de pijne te verdragen: maer noch is't van een meerder kracht, zedighlick eeren en ſtaet te bedienen, als geduldelick verachtinge te verdragen. Want gelijck de buyck deur te veel ſpijze beſwaert wert, alzoo wert de menſchelicke ziele deur eere op-geſwollen. *'t Is even moeyelick*, zeght BASILIUS, *dat onze gemoederen in-gehouden werden, dat zy door voor-ſpoed en eere niet verheven en werden, als dat zy door tegen-ſpoed, en verdruckinge, niet neder geworpen werden.* Iae, het eerſte is veel moeyelicker: als een ABDOLONIM, van ALEXANDER, Koninck van Tyrus gemaeckt zijnde, wetentlick geandwoort heeft. Deze ABDOLONIM, als CURTIUS verhaelt, was een Land-man, zoberlick voorzien, en van kleyne middelkens; by den welken HEPHESTION, ALEXANDERS vertrouwſte vriend, t'anderen tijde, geherberght geweeſt was, en by die gelegentheyd, groote genuchte uyt zijn t'ſamen-ſprake geſchept hadde, en zijn voor-zichtigheyd, en wonderlick beleyt, in het regieren van zijn huys-gezin, en andere kleyne dingen, die hem mochten aen-gaen, met verwonderinge aen-gezien hadde. ALEXANDER dan, naer dat hy Tyrus over-wonnen hadde, en ondervraeght, wie dat hy beſt, in zijn af-wezen, tot de regieringe laten zoude, is deze goede Ackerman van HEPHESTION voor-geſtelt, zeggende dat hy niemand daer toe weerdiger en kende, als dezen zijnen weerd; die terſtond van ALEXANDER ont-boden zijnde, is ten gevalle van zijn vriend, Koninck gemaeckt. Maer hy, deur zulck een ſchielicke en onverwachte eere, gelijck verdondert en verblixemt zijnde; nochtans met een gelijck, en ſtandvaſtigh gemoed, met een ſtemmigh en eerbaer gebaer, en met voorzichtige redenen, wijzelick bedanckt hebbende, heeft van zich groote ver-

won-

wonderinge, by ALEXANDER gelaten. Daer naer, naer vele redenen, en weder-redenen, van ALEXANDER gevraeght zijnde, hoe dat hy dus lange gebreck en armoede hadde konnen verdragen: Veel beter, zeyd' hy, en met eenpariger gemoed, als ick kan hoopen, dat ick de voorſpoed, en over-vloed zal konnen verdragen. 't Was recht getroffen. Want de wereldſche eere, gelijck een wel zeyde, is gelijck vette aerde, die gladder, en zorgelicker is, om te betreden, als de magere en zandige. Dewijle dan de eer-winckel met zulcke looze, en bedriegelicke waren geſtoffeert is, zoo is't dan wel te verwonderen, dat die noch zoo heetelick en greetelick naer-gejaeght; dat die noch zoo diere geveylt en verkocht werden. 't Is recht een wind ſpijze, die onze herſſens met heete en vuyle dampen benevelt; die ons de kinne naer den hemel op-heft, maer de ziele, ons beſte deel ter aerden neder-druckt. Daerom was het zeer wel gezeght van PHILIPPUS de tweede, Koninck van Spagnien, *dat weynige magen bequaem waren, om groote Fortunen te verdouwen; en dat een quade ſpijze niet zoo licht verdorven en wiert, en in quaed voedſel gekeert, als de eere, met namen in een ziele zonder verdienſten.* Dit is even het zelve, dat DION zeght: *Corrumpuntur homines magnitudine honorum: nec cujuſlibet eſt in rebus prolicis magnam fortunam concoquere.* Die eens dit eer-vergift heeft in-genomen, zijn ziele vergroot, gelijck de Cocodril, tot dat zy van het lichaem afgeſcheurt wert. Staet-zucht en heeft noch grond, noch ouver: 'tis het *ydel*, dat de geleerde Philoſophen in de natuere niet en hebben konnen vinden: een vier, dat altijts grooter en grooter uyt-brand, naer de mate dat het voedſel krijgt. Daer in rechtvaerdighlick de meeſter betaelt wert. Want eer-gierigheyd is daer in alleenelick rechtvaerdigh, dat zy haer eygen ſtraffe mede-brenght, en haer zelven op de pijn-banck leght. IXIONS

rad is de beweginge van haer begeerten, die geduerigh van boven neder keeren en weder-keeren, en den geest geen ruste en geven. *Multi qui lumina intrarunt integris oculis, strabones facti sunt.* Dit zeght VARRO: *Vele zijn binnen den dorpel gekomen met gezonde oogen, die los en scheel geworden zijn.* Van wat kan dit aerdiger gezeght werden, als van die hooge eer-tempels, daer al de wereld zoo dick en zoo druck naer toe-dringht? Daerom was dit oock onder de grond-regels van PYTHAGORAS: *Onthoud u van boonen.* 't Welcke te zeggen is (naer de uyt-legginge van PLUTARCHUS, in zijn bouck, dat hy geschreven heeft van de opvoedinge der kinderen) en menght u niet met de regieringe van staet. Dewijle men eertijds, gelijck oock huyden-daeghs, de stemmen met boonen gaf, en alzoo de Magistraten verkozen wierden. Onthoud dit, tot besluyt, die met die peste besmet zijt:

Die in de gunst zal staen van d'alder-trouwste deughd,
De voester onzer ziel, en al haer zoete vreughd,
Zal rijck van eere zijn. Wat wilt ghy eere noemen,
Dat flughs de morgen-lucht zal vellen en ont-bloemen?
Dat is gewis geweest, dat eeuwelicken blijft.
't En was niet, dat het was, dat wegh-gaend' niet beklijft.

E M-

EMBLEMATA.
XXXII.

Een hoeren ſchoot is duyvels boot.

Ziet aen dees jonge lien: ſy boerten, en ſy ſpelen:
Geen kort-wijl of genucht en kan haer oyt vervelen.
Een lichter in de ſchoot, als een verwonnen knecht,
Die tot een doel zijn hand, voor yders handen leght.
Dit is Dalilas ſchoot, daer in veel menſchen roncken:
Zy krijgen ſlagh op ſlagh, nochtans ſy blijven droncken,
En ſticken in haer vier; z'en kennen niet den man,
Die ſlaet, en lijf en ziel in d'helle werpen kan.

Uyt-

Uyt-legginge.

D*Aer en is geen doodelicker peste den menschen, van de Natuere, gegeven*, zeght CICERO, *als de wel-lust des lichaems*: als die geen gedeelte van ons wegh en neemt, maer t'eenemael ons berooft van ziele en lichaem, van tijdelicke en eeuwige goederen. Rampzalige en helsche wellust! wiens stoffe swelgerye en gulzigheyd is; wiens vlamme is een on-reyn vloeysel: haer sprinckelen zijn ontuchtige redenen; haer roock, eerloosheyd; haer asschen, schandige bevleckinge; haer eynde, de helle, en eeuwige verdoemenisse. De natuer-schrijvers, als PLINIUS, en andere, verhalen van een visch, genaemt Torpedo, dat hy een zeker vergift uytschiet, deur wiens kracht de leden der visschers, of die hem zoucken te vangen, zoo vaddigh en verkleunt werden, dat zy haer niet roeren en konnen. Welck ons vertoont een levendigh beeld van het vuyl bejagh der wel-lusten: want zoo wie die op wilt volgen, en zijn schandelicke tochten daer in toe-geeft, hy wert met zulcke een loome dofheyt en dommigheyd over-schoten, dat hy zich noch poogen noch bewegen kan, om yet goeds te dencken, of uyt te voeren. D'exempelen van alle eeuwen geven hier van zeer drouve bewijzen. Wat is geworden van de wijsheyd, en andere wonder-gaven van SALOMON? zoo haest en heeft zijn herte niet gehevelt deur den zeur-deessem van on-reyne vrouw-lust, of hy en is daer deur zoo betoovert en vervoert geweest, dat hy God en zijn eygen zelven gantsch vergetende, niet gevreest en heeft zich zelven voor de Afgoden neder te werpen, de zelve tempelen tegen Gods tempel op te richten, ende offerhande en allerley Gods-dienst voor haer te doen. Beziet en verwondert u over dien stercken held

SAM-

SAMSON: die, met een ezels kaeck-been, duyzend neder-gevelt hadde;die zulcke ſtercke zeelen, daer hy mede gebonden was, als een draed-garen in ſtucken brack; die de ſtads-poorten,met hare ſtijlen,op zijn ſchouders ſchorten, en ver-dragen konde; die wapen-loos on-ſtuymige Leeuwen onder de knye gehouden, en vermeeſtert hadde; ziet eens, hoe verfoeyelick en ellendighlick hy van een vrouw-menſch verwonnen en gevangen is;hoe hy de Philiſtijnen over-gegeven zijnde, als een ſlagh-beeſte geleyt en voort-gedreven is. HERCULES, die groote Monſter-temmer is van dit monſter zelfs getemt geweeſt:en heeft zijn mannelicke knodſe,en dat ſchrickelick leeuwen vel in een ſpin-rock en garen-winde verandert. LUCIUS VITELLIUS, dat kloeck en voor-zichtigh verſtand, is door de liefde van een hoere zoo verdult en zinne-loos geworden,dat hy haer ſpeeckſel met heunigh mengde,en dagelicks in't openbaer,zijn zenuwen,jae zijn kele daer mede ſtreeck en zalfde. *De Ram wert aen den tayen hals gebonden en wegh-geſleypt*;zeyde DIOGENES ziende een,die maer zijn oogen en ſloegh,op een ſchoone ſtinck-vodde. Door zulcke kamer-verckens is SARDANAPALUS, die machtige Koninck van Aſſyrien, zoo on-gantſch en ziel-gortigh geworden, dat hy, zijn mannelicke kleederen van hem leggende, in een vrouwelick gewaed, tuſſchen het ſpinne-wiel en de haſpels, zijn leven deur-gebrocht heeft. ANTONIUS en CLEOPATRA zouden ons hier wel ſtoffe tot een heel bouck geven. Maer om een langh verhael in korte woorden te trecken; 't en is niet om zeggen, hoe beeſtigh en on-matelick die Roomſche Prince hem aen-gheſtelt heeft, naer dat zijn herte van dat liſtigh wijf bezeten is geworden. *Zijn ziele*, zeght PLUTARCHUS, *ſtierf in hem, op dat zy in het lichaem van zijn vriendinne leven zoude.* Hy beſwijmde en ſmelte t'eenemael

 wegh

wegh van hert en van zinnen, zoo dat hy ſedert niet uyt en voerde, dat de Romeynſche name weerdigh was.

Carpit enim vires paulatim, uritque videndo
Femina, nec nemorum patitur meminiſſe, nec herbæ.

Dat is:

Een vrouwe knaeght, en eet, allenghſkens al uw krachten,
Zy brant als zy uw ziet, en ſteelt al uw gedachten:
Uw breyn is zoo verſtelt, en uw verſtand verkrenckt,
Dat ghy op bergh, noch dal, noch veld, noch kruyd en denckt.

Hy hadde by-kans de helft van de heele Roomſche regieringe op zijn hals leggende: maer wiert van dat wijfſche jock zoo geperſt en neder-gehouden, dat hy noch gezanten en konde hooren, noch vyands liſten beſpieden, noch zijn eygen gevaer bemercken, noch yets doen, dat tot behoudinge van zijn zelf, of van het gemeene beſten verſtrecken konde. Het welcke oock veel andere Koningen en Keyſeren, en met namen het meerendeel van de Conſtantinopolitaenſche Keyſeren over-kommen is. Zoo dat M. Tullius zeer wel zeght, Dat de wel-luſt den raed verhindert; de reden vyandigh is; dat zy de oogen der ziele gelijck verblint, en geen gemeynſchap met de deughd en heeft. *Impedit conſilium voluptas, rationi inimica; ac mentis, ut ita dicam, perſtringit oculos, nec habet ullum cum virtute commercium.* De veranderingen van menſchen in ſteenen ende beeſten, welcke Medusa door haer ſchoonheyd maeckte, en wilde anders niet beteeckenen, dan alleen, dat die on-gematighde vrouw-dulle menſchen zulcks werden. Derhalven Antisthenes, hoorende yemand de wel-luſt prijzende, vermaende en badt hem, dat hy dat by den vyand doen zoude, om dat zy te ſwacker en te verwinnelicker werden zouden. Xerxes heeft dit oock wel beveſtight:

ſtight: want naer dat hy de Babyloniers weder in zijn geweld gebrocht hadde; en heeft hy, tot ſtraffe van hare weder-ſpannige af-valligheyd, niet anders haer op-geleyt, dan dat zy de wapenen, en alle krijghſche oeffeningen af-leggende, tot ſpelen, bancketteeren, en allerley wel-luſten haer zelven zouden over-geven: op dat zy van natuere vry-eygene, ſlaven der on-gebondenheyd, en on-nut tot alle mannelicken daden werden zouden.

Een yegelick zy dan vermaent, naer de leſſe des Apoſtels, *zijn vat in heyligheyd te bezitten, zonder welcke niemant God zien en zal.* Want niemant en kan een lid Chriſti, en te zamen eens hoeren lid zijn. En zoodanigh is hy die een hoere aen-hanght, als werdende een lichaem met haer. *Schouwet hoererye*, zeght de zelve Meeſter; *alle zonde, die de menſche doet, is buyten den lichame: maer die hoererye bedrijft, die zondight in zijn eygen lichaem.* Die zijn zelven niet ont-houden kan, dat hy trouwe. Dat is het rechte koel-vat van de on-matige hitte des vleeſchs: buyten het welcke niemant zijn brant leſſchen en magh. Geen wenſchelicker houwelick als een eerbaer ziele met een eerbaer lighaem. Dat is gelijck de Perlemoer-ſchelpe, die in de zee levende, geen druppels water en ontfanght, als die van den hemel kommen. Alzo en kan geen eerbaer ziele eenige genuchte des vleeſchs in zich laten, als die van het houwelick, dat van den hemel geſchickt is. Maer het gater anders toe.

Als een henghſt, die glad en vet,
Op zijn zelven niet en let;
Niet en let op ſtaeck, of boom,
Noch op Ruyter, noch op toom,
Al op dat zijn heete luſt
Mocht, door't ſpringen, zijn gebluſt:

Zoo loopt onze domme jeughd,
Naer des lichaems vuyle vreughd,
Naer die vuyle verckens-jacht,
Zoo by dage, zoo by nacht,
Zonder dat zy op haer eer,
Noch op wijze ouders leer,

 Zon-

Zonder dat zy op haer goed,
Op haer magen, op haer bloed,
Op haer lichaem, op de staet
Van haer zielen, op den draed,
Die ons in dat hoogh gebouw
Van den hemel leyden zou;
Zonder dat zy op de wacht
Van de Duyvel nemen acht.

De voorneemste baet-middel, om zich te wachten, ofte ontdoen van deze koortsige wel-lusten, is, naer het gebed en godzalige betrachtingen, de gelegentheyd van plaetsen en persoonen te schouwen. Want het is een quaed, dat lichter kan gemijdt, als genezen werden. De menschelicke lighamen slachten de glazen, die niet te zamen en konnen gedragen werden, malkanderen raeckende, zonder groot perijckel van gebroken te werden: of wel de vruchten, die hoewel geheel en jeughdigh zijnde, lichtelick blutssen en buyckzieck werden, als zy op den anderen gepackt liggen. Het water zelfs, hoe versch het zelve in een vat gedaen wert, zoo daer maer een lauwe hand in-gesteken wert, het verliest terstond zijn kiltige frisheyd. De heylige Paulus zeght bondigh in korte woorden: *Hoerery en zy zelfs onder u niet genaemt*. De byekens en willen alleenelick de doode krengen niet aen-raecken, maer vlieden ten uyttersten alle soorte van stanck en quaden reuck. Basilius, sprekende van zijn eygen zelven, zeyde op een zekere gelegentheyd: *Ick en weet niet, wat het is van de vrouwen, als die geen vrouwe oyt bekent hebbe, nochtans en ben ick geen maeghd.* Hy hadde hem veel-licht in eenigh gezelschap vergrepen, of eenige heymelicke zonden begaen, met genegentheyd, of metter daed, daer over de godzalige Koninck uyt-roept: *Vergeef my de zonden mijner jeughd*. Quade redenen bederven oock de eerbaerheyd en goede zeden: een geweldige blaesbalck van de verdorvenheyd onzer eeuwe; en die oock ten uyttersten dienen gevloden, of gestraft te werden.

En

En laet geen wrotte redenen uyt uwen monde gaen; zeght de heylige Apostel, *maer is't dat daer eenige goede reden is, tot noodzaeckelicke stichtinge, op dat zy aengenaem zy te hooren.* Maer wie en weet niet van de ydele woorden, en stinckende redenen, die over al uyt-gespogen werden? redenen, die dorre en drooge zijn van alle deughdzaemheyd, en op-geswollen van vuyle etter der vleeschelicke uytworpselen. Dat de natuere (immers naer den val) en de eerlicke gewoonte, van onze oogen ver-bannen heeft, wert over-al met een vuyl pinceel van schandelicke woorden af-gemaelt.

Niet en isser, als ick acht,
Dat het menschelick geslacht,
Van een edel ziel gestuert,
Naerder met een beest gebuert,
Als de houwelicksche daed,
Daer een mensche van ont-staet.
Even-wel (zoo leght ons eeuw
Op haer laetste snick en geeuw)
Roemt zich over-al de mensch,
Die maer dreck en is en pens,
Of hy niet alleen de va'er,
Maer sijns kinders schepper waer.
Isser yemant (zoo als God
Aen een yder schickt zijn lot)
Die dan zonder kinders leeft,
En on-vruchtbaer lend'nen heeft;
Of misschien, naer's moeders beeld,
Niet dan meyskens heeft geteelt,
't Is een schrick van al de praet,
Die hier op dan omme-gaet.

Maer 't is maer te veel gekladt van die vuyle mis-bruycken. Een reden zy voor allen:

Die on-eerlick is van wercken,
En daer by oock vuyl van praet;
Wert, zoo ghy op't eynd' wilt mercken,
Eeuwelick van God versmaet.

EMBLEMATA.

XXXIII.

Geen meerder vlecken, als Iffrouw-gecken.

DEes rijt den oever langhst; hy meent, hy ziet het spoken:
De eenzaemheyd hem schrickt; zijn herssens wonder (koken.
Hy loop', hy gae, of stae, hy treck', of loss' den toom,
Het zelf wert hem vertoont, ter zijden, in een doom.
Zoo werden af-gebeelt ons dwaze jonge-mannen,
Die naer haer liefs bedrijf, haer lijf en ziel-schaer bannen:
Wat dat sy prijst of laeckt, wat dat sy doet of laet,
Het zelf, als in een glas, in haer gebeeldet staet.

Uyt-

Uyt-legginge.

EEr wy naer de weer-klanck luyſteren, laet ons eerſt zien, waer dit geluyd van daen komt. De zien-konſte leert ons, dat de ſtralen eenes yders lighaems, niet alleenelick van de ſpiegels, maer oock van het water, dicke lucht, en grove dampen, weder-geſlagen werden. Hierom geſchiet het veel-tijds, dat des midder-nachts, de lucht dan duyſter, en gelijck te zamen geſtolt zijnde, onze gedaenten, deur een ſpiegelachtigh in-druckſel, zomtijds gezien werden: voornemelick zoo het gezicht verſtompt, of veroudert is. Daerom oock de oude luyden, die van wegen haer ſwarejaren, het gezichte benevelt hebben, gemeenelick deze waen-ſpoken ont-moeten: oock de drup-oogen, of die uyt eenige groote ont-ſtelteniſſe, verkrenckt zijn in haer gezichte zullen zomtijds, niet zonder groote eyſelickheyd, en verbaeſtheyd, de zelve zien; daer zy evenwel niet anders als voor haer eygen gedaente verſchrickt zijn. Derhalven ORESTES, deur waecken, vreeze, droefheyd, en benautheyd des gemoeds, uyt-gemergelt, en by-naer ont-daen zijnde; om dat hy zijn moorderſche handen aen zijn eygen moeder geleyt hadde, en daerom met groote ſchrick en ſidderinge uyt-roepende:

O moeder! laet niet meer dees felheyd u behagen,
Om zulck een ſlangh-gedrocht, vol ſchricks op my te jagen.
Zie, zie, ô ſchrickigh dingh! waer, waer is't dat ick blijf?
Ah, ah! zy loopen toe, en willen my te lijf.

Wert, met deze antwoorde, van ELECTRA, tegen-geroepen:

Ruſt, ruſt, ellendigh menſch; wilt uyt uw bedd' niet vlien.
Houd op, g'en ziet het niet, dat ghy daer meent te zien.

Hoe

Hoe-wel zulcke ſchrickſelen den menſchen die van een quade gewiſſe gepijnight werden, niet zonder Goddelick beſtier en werden in-geworpen, nochtans gelievet de Heere menigh-mael, daer hy alles zonder middelen kan uyt-rechten, deze natuerlicke middelen daer toe te gebruycken. 't Is vertellens weerdigh, dat van eenen VITELLO, een treffelick wis-konſtenaer, verhaelt, en hier vooren van ons af-gebeelt is. Deze uyt-muytende man hadde een zeker vriend, en medgenoot van zijn ſtudien, die hem zelven, by nachte en by dage, deur over-groote neerſtigheyd verkerckerende, daer deur een zeer weeck en lekende gezichte gekregen hadde. Waer op hy, by nachte, ergens moetende verreyzen, heeft zijnen wegh, langhſt den oever van een riviere, gemaeckt, daer dan gemeenelick de lucht heel wolckigh en nevelachtigh bevonden wert; alwaer hy eenen anderen Ruyter nevens hem gezien heeft, alles puntelick naer-doende, dat van deze man, naer gelegentheyt, voor-gedaen wiert. Door dit ſchrick-teecken verbaeſt, en van benautheyd by-kans verſmacht zijnde, doen hy eyndelick by Vitello weder-gekeert was, en zijn gevaer, met groote verwonderinge, aen hem geopent hadde, heeft hy leeren verſtaen, dat hy zijn eygen zelven tot ſchrick geweeſt was, en niet anders als zijn eygen beeld, in een dicke en dauwige lucht gezien hadde.

Alle gelijckeniſſen hincken: en geen en gaeter met vier voeten, gelijck-men zeght. Het heeft ons hier goed gedocht, de ongerijmde manieren der gener deur te halen, die haer met de namen van Courtizanen laten doopen: diens opperſte wetenſchap hier in gelegen is, dat zy behendelick haer zelven weten te vormen, naer den leeſt daer de Ioffrouwen op ſchoeyen: die niet en doen, immers met blijckende kenniſſe, als dat geregelt is naer den aerd, en genegentheyd van die

gene,

gene, die zy zoecken te behagen. En gelijck vele geeuwen, om dat zy een ander zien geeuwen; ofte, om vryer te ſpreken, gelijck de honden tot piſſen genegen werden, wanneer zy maer al ſnuffelende, een pis-reuck gewaer werden; alzoo werden deze ſlavige na-volgers met een heete luſt gedreven, om alles, en niet anders, met lof en naerdaed op te volgen, dat haer ander-zy eerſt goed gevonden heeft.

Wat dat de Ioffrouw denckt, of zeght,
Wat dat ſy prijſt, of weder-leght,
De Ionghmans, zonder veel te toeven,
Die dan miſſchien ontrent haer ſtaen,
Die ſteken daer den zegel aen;
En willen noyt haer hert bedroeven.

Zoo Iffrouw heel is, en goed-rond,
Niet wel beſne'en van tongh of mond,
Zoo grof, dat ſy het kan bevroeden:
't Is maer een heuſcheyd, 't is een pand
Van geen gemaeckt, maer vry verſtand:
Van ander heeft-men quaed vermoeden.

Zoo haer vrouw Venus heeft ont-zeght
Haer gaven, daer ſy mede vecht,
En onze herten kan verwinnen;
Mijn Ioffrouw wert daer med' genoeght,
Dat haer van God is toegevoeght
Een ſchoone ziel, en klare zinnen.

Of is zy dan zoo gantſch verblent,
Dat zy haer zelven niet en kent,
En meent noch wel heel ſchoon te wezen;

De Ionghmans, draeyend' als een top,
Die ſteken haer den aerſ-douck op:
Want onze popp' wilt zijn geprezen.

Al wat ontrent, of in haer is,
Neem, wat het ſy, het is gewis
Een zaeck, een ſchat van d'ander wereld:
't Heeft al zijn luyſter, en zijn thoon,
't Is even eerlick, even ſchoon,
't Is algelijck, of 't waer bepeerelt.

Zy is de mate, zy is 't ſpel,
Het gae dan qualick, ofte wel,
Waer naer dat al de vryers ſpringen:
Zy is de ſleutel en Be-mol,
En toont zy ut, re, mi, fa, ſol,
De Ionghmans ſtracks daer naer gaen zingen.

Heeft zy behagen in 't getoy,
En ziet zy altijds naer het moy,
Wat wilt-men douckxkens daer aen binden;
Een kraem van narrigh poppe-goed,
Van 't hayr des hoofds tot aen de voet,
Zult ghy aen onze Ionghmans vinden.

Daer wert voor haer gantſch niet verſmoort,
Als 't maer ons Iffrouw geerne hoort,
Wat dat het oock dan mochte wezen;
Der Ionghmans tongen zijn geruckt,
Al naer dat Iffrouws oore juckt;
Want 't moet dan al zijn uyt-geleſen.

Maer hoe! het ware zonder end,
En uw oor al te veel geschent,
Zoo ick het hier al wou vertellen.
O wel geluckigh! zijt ghy vry
Van deze Ioffrouw-slaverny,
En deze zotte narre-bellen.

Wel te rechte zeght de Fransche NAZO, volgens zijn eygen ondervindinge:

L'amour n'est rien, qu'ardente phrenesie,
Qui de fumée emplit la fantaisie,
D'erreur, de vent, & d'un songe importun.
Car le songer & l'amour ce n'est qu'un.

Dat zoude luyden in onze tale:

De liefd' is anders niet, als heete razernye,
Die met een zot bedrijf, met een versuft gebaer,
Met roock, met wind, en droom vervult ons fantazie.
Want droomen, en de liefd' en zijn maer een te gaer.

En noch en konnen alle deze aperyen niet gelden, om tot zijn voor-nemen te geraecken, zoo zy niet met kroon-zap wel dick over-goten zijn. Speelt de zot; ont-steeckt de toortse aen uw zoet Mary-beeld; doet alles om haer te behagen, zoo veel ghy kont; jae dat meer is, rekent uw af-komste van uw zesthiende groot-vader; toont al de bevalligheyd des werelds; hebt de wel-gebouwste herssenen; de aerdighste tonge, die oyt in yemands mond hingh; noch en zal 't geen slagh geven, om bresse te maecken, zoo ghy met geen goude kogels en kont schieten. Hier tegen vloeckt de zelve Zangh-meester:

 Celuy,

Celuy, qui n'ayme eſt malheureux,
Et malheureux eſt l'amoureux:
Mais la miſere la plus grande,
C'eſt quant l'amant apres avoir
Fidelement faict ſon devoir,
Ne reçoit le bien, qui'il demande.

La race en amours ne ſert rien,
Ne beauté, grace, ne maintien:
Sans honneur la Muſe giſt morte.
Les amoureuſes du jourd'huy,
En ſe vendant, ayment celuy,
Qui le plus d'argent leur apporte.

Puiſſe mourir meſchantement,
Qui l'or trouva premierement;
Par luy le frere n'eſt pas frere,
Par luy le pere n'eſt pas ſeur,
Par luy la ſœur n'eſt pas la ſœur,
Et la mere n'eſt pas la mere.

Par luy la guerre, & le diſcord,
. . . .
Par luy viennent mille triſteſſes.
Et qui pis eſt, nous reçevons
La mort par luy, nous qui vivons,
Amoureux d'avares maiſtreſſes.

De Neer-landers moeten hier mede te vrede zijn:

Die mint, die is vol on-geluck,
Die niet en mint, is oock vol druck,
Maer noch is't meeſte quaed van allẽ,
Dat als de minnaer heeft gedaen
Wat trouw en plicht heeft konnen raen,
Dan niet en krijgt zijn wel-gevallen.

't Geſlacht' in liefde niet en baet,
Noch heuſheyd, ſchoonheyd, noch gelaet,
En zonder eer de Muſen zingen:
De liefkens zijn van zulck een geeſt,
Zy venten zich, en lieven meeſt
Die haer het meeſte gelt toe-bringen.

Hy moet verkeerdelick vergaen,
Die eerſt het goud bracht op de baen,
Hier door de broeder is geen broeder,
De vader heeft oock niet gewis,
De zuſter oock geen zuſter is,
Hier door de moeder is geen moeder.

Hier door de oorlogh eerſt ont-ſtont,
Hier door de twee-dracht wiert gegront,
Hier door de droefheyd wiert ghebrouwen.
En't quaedſt van al komt hier noch by,
Hier door, die leven, ſterven wy,
Verſnot op zulcke vrecke vrouwen.

EMBLEMATA.
XXXIV.

De wijſheyd woont in 't drooge.

DE helden in de moſt, verzopen in de glazen
Van Bacchi moedigh nat, dus in het duyſter razen,
Ont-menſcht en heel verbeeſt: want zelfs haer monds geluyd
Een huyligh hond-gebas, of kat-gemeeuw beduyt.
De kop ſtaet haer in 't brand, de ſteenen moeten 't gelden,
En geven oock haer vier, tot vreughd van deze helden.
Maer is dat niet een ſchrick, dat die zich hier miſgaen,
Die korts met Godes ſweerd ons ſteenigh herte ſlaen?

Uyt-legginge.

HEt is een groote genade des hemels, dat wy in een land geſtelt zijn, daer niet alleenelick de Gods-dienſt zuyverlick gehand-haeft wert, de wetten bloeyen en jeughdigh zijn, de ſtaet-orden heylighlick behouden en geveſtight, en in 't korte, wel geboden en wel gehoorzaemt wert; maer daer oock de middelen geſchaft, de wegh gebaent wert, zonder welcke die dingen niet ſtaen, en dien-volgens wy oock niet ſtaende en konnen blijven. Hier toe zijn de leege en hooge ſcholen niet de geringhſte middelen, en gelijck Dædaliſche ſnoeren, om ons in deze dolingen en verwerringen daer toe aen te leyden. Want deze zijn gelijck de vruchtbare queeckeryen, daer de jeughdige plantſoenen aen-gepoot en gevoeſtert werden, tot aen-plantinge en vermeerderinge van ſtaten en kercken: of, zoo ghy liever wilt, als vette int-plaetſen, daer de rauwigheyd onzer zielen gekandelaert en geſnoeyt wert, om die edele greffien in te laten, wiens vruchten wy onze geheele behoudeniſſe ſchuldigh blijven. Maer het is zo veel verwonderinge, als beklaginge weerdigh, datter zoo groote menighte gevonden wert, die alles anders doen, als daerom zy in zulcke heylige plaetſen gezonden werden; zommige door gebreck van goed beleyd, en verkeerde eygen-zinnigheyd; andere door geſlagen dertelheyd, en op-genomen booſheyd, daer in zy haer zelven ſtortelick henen werpen. Want men vint-er, die te vrough haer hand de placke des meeſters ont-trocken hebbende, en zich daer gelijck in een ander werelt geſtelt vindende, haer on-rijpen voort-gangh noch ſtael, noch zate geven en konnen: die gelijck zonder compas, en twee-back geſcheept zijnde, beter op haer voorige reede

reede lagen, als geduyrigh, met zoo veel tegen-ſtrijdige buyen der on-zekerheyd, gedreven te werden. Hier door komt het, dat de zommige in een wan-luſtige ledigheyd vervallen; andere het eerſte land, dat zy zien, aen-grijpende, daerin vergrijzen en ſmachten, zonder oyt preuve gegeven te hebben van haer verkeerde neerſtigheyd, als tot haer ſchande en merckelicke oneere. Zommige zijnder, niet van de quaedſte ſlagh, die ter eerſter plaetſen, door een eer-zuchtige weet-luſt vervoert zijnde, allerley boucken verſlinden, zonder die te knauwen, en, volgens de nature der koude magen, die meer ſmaecks en begeerte hebben, dan zy verteeren konnen, maecken een wrotten hutſ-pot van vele rouwigheyd, zonder eenigh voedſel. Deze zijn, die van allerley kruyd, buſſelkens; van allerley bloemen, kranſſen maecken: en als ghy-ze wel zult ont-leden, ghy zult bevinden, dat zy niet anders en zijn als die veur-ſchorten van die klad-ſchilders, welcke men ziet by gevalle beſmet met allerley verwen. Deze werden noch van haer onnoozelheyd beſchermt, en over haer on-voorzichtigheyd geſtraft. Maer hoe kan de aerde die ſnoode laſten dragen, die in plaetſe dat zy allengskens met het heylzaem nat van alle wetenſchap, zedigheyd, en wijſheyd zouden beſprenght werden, haer zelven hoofdelincks ſtorten in allerley on-gebonden wel-luſten, die Bacchus en Venus te zamen brengen: die nochtans, in haer oordeel, van te fijne bloeme zijn, als dat zy zouden, onder het gruys van het gepeupel, willen gemenght, of getelt werden: die met haer zielen plat ter aerden, jae in de helle kruypende, nochtans in haer geſelſchap onnoozele menſchen niet lijden en konnen, die zy *platters* noemen. Ongetemde dulligheyd, die de kruyden van Anticyra niet weynigh van doen en heeft!

Die van zich weeren wilt het on-gewijde volck,
Dat zich in d'asch vergaept, of in't beeld van een wolck,
Dat niet bequaem en is, als om met vlijt te tellen
De uyren van den dagh, dat als het swijn gaet hellen,
Met hoofd en geest ter aerd; die moet dan koud, dan heet,
Gespeent van Bacchus nat, van Venus lust ont-kleed,
Verbleecken in't papier, en met gesloten zinnen,
Zijn nagels slijten af, zijn vingeren verdinnen,
Deur't wenden van de blaen, en spoeden even ras,
Tot dat hy t'eynde zy, daer noyt geen eynd' en was.
Dan moet het Roomsche heyr rontom zijn ooren sweven,
Dan moet het Griecksche volck ontrent zijn zijde leven;
En wilt hy noch veel meer, dan moet hy, zonder rust,
Ver-reyzen daer hy zit, naer onze Ioodsche kust,
Niet om daer vast te staen, en stipkens uyt te zoucken,
Of, met een straf gelaet, te muffen in de boucken,
Ver-eten van de mot; en als hy yet ont-moet,
Als hy meynt, niet gemeyn, of uyt zijn herssens broet,
Te roepen, met gebaer, triomph! ick hebt gevonden,
Die knoop is eerst door my, en door mijn kunst ont-bonden:
Neen, dat en is't niet, vriend; laet vry en on-belaen,
VW wijngh-brauw vallen neer, het moeter anders gaen.
De letters en haer konst en werden niet verheven,
En werden niet geleert, om dat zy ons yet geven,
Vyt kracht van haer natuyr; maer dat zy als een schrijn,
Of schat-kist van verstand, en alle wijsheyd zijn.
Wat kan daer meer by ons med'-lijdens waerdigh wezen,
Als dat een grijze kop gezien wert noch te lezen
In eenigh letter-bouck? dat hy het spreken leert,
VVanneer zijn spraeck-getuygh van jaren is verteert?

De letters zijn de schel', de schael', de korst', de sluymen,
Daer in pit, keest en mergh, jeughd, kerne, graen en kruymen,
En al wat God oyt gaf van smaeck en vriend'lickheyd,
Als een on-schatbaer pand zeer keurlick is geleyt.
Dat hart, dat uytterlick, moet van ons zijn gebroken;
Dat zacht, dat innerlick moet van ons zijn ont-loken,
Met daghsch' en nachtsche vlijt; most en gebrande wijn
Moet van ons min verdaen, als roet en oly zijn.
't En baet niet, lieve man, 't en zal u niet verkloucken,
Dat ghy zijt deur en deur voor-zien met schoone boucken,
Die uyt de Druckery van Aldus of Plantijn,
Of Robbert Stephanus gekommen mochten zijn.
't Is zieckte, gantsch gelijck der zotten van de bloemen,
Der gener die bestaen op zulck een grond te roemen.
Hy is 't die vol van hop', en nutte vruchten leeft,
Die niet zijn kass', maer hoofd vol schoone boucken heeft.

Deze bouck-zieckte placht zeer gemeyn en besmettelick te wezen: elck een gingh swanger van deze zotheyd: het scheen dat hier door bergen baren zouden, daer nauwelicks een belacchelick muyskken voor den dagh gekommen is. Zulcke menschen werden zoetelick van AUSONIO belacchen in zijn punt-dichten. Dit zijn zijn woorden:

Emptis quod libris tibi bibliotheca referta est,
Doctum & Grammaticum te Philomuse putas.
Hoc genere & chordas & plectra & barbita conde:
Hoc die mercator, cras citharœdus eris.

Laet ons de Duytschen niet benijden: want 't is voor haer dat wy schrijven. Dit is de meeninge:

Om dat uw kas is vol van op-gekochte boucken,
Ghy meynt, vriend, dat ghy zijt noyt geen geleerder man.

Zoo meught ghy allezins veel snare-tuygh gaen zoucken:
Ghy zult nu koop-man zijn, die mergen spelen kan.

Maer wy danssen uyt den rey, en geven de penne al te veel loops. Ons gemerck slaet voor-nemelick op die gene, die op deze letter-marckt gezonden werden, om alle deughd en wetenschappen te koopen, om haer eygen ziele te ver-rijcken, en haer vader-land en even-naesten daer mede behulpigh te zijn: die in tegen-deel haer gegeven talent niet alleen en begraven, op dat het zonder winste zy, maer het zelve quistelick en schadelick misbruycken tot schendinge van haer eygen lijf en ziele, en quetzinge van haer mede-menschen, daer zy onder woonen. Hoe vele zijnder, die het bindstuck en de ken-penningh van Minerva ontfangen hebben, en die nochtans den Arend en de baniere van Venus en Bacchus naer-volgen? die als duystere licht-vlieders, den dagh niet en gebruycken, als voor een toe-val, en byhanghsel van den nacht: die onder ons verkeeren, maer leven naer de zonne van de tegen-voeters; diens morgen-stond begint, als ons de voor-nacht tot ruste noodet. Dan is't, dat die ellendige duysterlingen, met op-zet, en nuchtere raed, (zoo eenige nuchterheyd in zulcke menschen, jae on-vernuftige dieren, gevonden wert) naer de drinck-huyzen henen schoyen: de herbergen maecken zy haer leer-plaetze en academie: en daer zy nauweliks eens des maends de lesse hooren, en zullen zy hier qualick een reyze verzuymen. Niemand en trecke dit aen, als die zich besmet vint. Daer begint dan die wijn-strijd aen te gaen: de stuyf-regen verandert allenghskens in stort-vlagen; de roomers, in Herculis kroezen: tot dat deze luyden zoo over-goten nat zijn, dat de enghte van haer groote balgen de vochtigheyd niet meer vatten en kan. Een groot geluk, zoo dan de vos zijn vel behouden magh. Maer gemee-

nelick

nelick duert dit ſpel, tot dat de mage, te veel gevergt en getergt zijnde, haer banden begint te loſſen, en weder te geven, dat zy, haers on-dancks, en boven haer vatzaemheyd, te veel ont-fangen hadde. De herſens dan in de zode zijnde, werpen haer ſchuym en vuyligheyd uyt, tot laſt van der aerden, en laſteringe van den hemel. De beenen, haer gebruyck ont-zeggende, werden even dan gedwongen, haer meeſter op ſtrate te dragen, is het niet recht-gaens, het magh al kruyſſende en drayende, al vallende en op-ſtaende wezen. 't Is een brouck-vuller, die dan zijn ſchee niet en derft ydelen: is het ſchroef-ſweerd niet aen de zijde, het mes is by de hand, om vier te geven: en als dit noch al ont-brack, de nacht-ſtilte wert met een yſſelick gemeeuw gebroken; de Duyvel wert geſpeelt, daer hy ontrent is, jae van de Duyvel zelve, dewijl hy oock in haer is. Het ware zonder eynde in 't breede, en in 't kleyne uyt te meten de ſchendige ſtucken, die hier door gepleeght en in 't werck geſtelt werden; die ick alleenelick de Goddelicke wrake bevolen late.

Maer ick en onthoude my niet van zommige burzelingen en houd-ſcholieren, die van haer Mæcenates en voeſterheeren, met groote koſt en zorge ter ſtudie gehouden werden, op dat de kercken ſteeds mochten verzien werden met bequame en Godvruchtige leeraren, dat die even de roervincken van zulcke ſchroevery en ſtraet-ſchendige bevonden werden. De on-goddelickheyd van de zommige, die belijdeniſſe van de rechten doen, heeft oorzaeck tot dit ſpreeck-woord gegeven, *Iuriſten quaé Chriſtenen*, maer zeker zulcker leven in-gezien zijnde, wat on-recht zoud' hy hebben, die zeggen zoude, *Houd-ſtudenten, quade teer-renten?* Ick weet, datter oock vele gevonden werden, die de Godvruchtigheyd met haers moeders zogh in-getrocken hebbende, en

 daer

daer in zorghvuldelick op-gevoedet zijnde, tot voor-beelden van ſtichtinge, en levendige beſtraffingen van zulcke en dier-gelijcke feylen, verſtrecken mogen; (en wee ons, zoo ons de hemel zulcke lichten ont-zeyde!) maer dit is oock middagh-klaer, dat, gelijckerwijs eertijds geen offerhande zonder zout en placht te geſchieden, weynigh van die duyvelſche nacht-miſſen plachten gehoort te werden, daer niet eenige van die gewijde Prieſters by en waren. Wat ſchrickelicker geſtelte van menſchen kan-der gevonden werden, als die gene, die dagelicks in de letteren der godvruchtigheyd geſtijlt en gevormt werden, evenwel de kracht en de gedaente thoonen van den arts-vyand van Godes in-ſtellingen! *En drinckt u niet droncken in wijn, daer in overdaet is, maer wert vol des geeſtes*, zeght de geeſt des Heeren. Maer deze vol van moſt, en ſtercken dranck, en werden niet alleenelick niet vol des geeſtes, maer over-vullen haer met den duyvel en alle on-reyne begeerlickheden. Bequame woon-ſteden van die ſwarte geeſt: die gelijck hy zich behaeght ontrent de graven en vuyle ſtinck-plaetſen te ont-houden, oock deze on-reyne zielen in-neemt, en met volle macht bezit. Want deze zijn, daer van onze Meeſter zeyde, *Laet de dooden hare dooden begraven. Horum licet in limine ipſo nomen marmori inſcribas: mortem ſuam anteceſſerunt.*

Die in de ſonde dood, verſmacht daer henen ligger,
Begraven voor haer dood: die als on-reyne biggen,
In ſlijck, in dreck, in ſtanck, van wijn belaſt en krom,
In wel-luſts vuyl morraſch zich wenden om end' om.
Diens ziel in 't natte woont, ja die een ziele derven,
Maer die, in plaets van dien, een ziltigh lichaem erven,
Altijds met drooge zucht, en heete korts belaen,
Tot dat zy, t'eynde loops, in vuyle luſt vergaen.

Maer

Maer dit is de eerste oorspronck, daer alle tranen uyt rijzen: dat daer weynigh keure gemaeckt wert, wat verstanden en natueren daer toe opgetrocken werden. Alle dingen en passen allen niet. De zadel en fluyt niet wel op den osse; en den hengst en voeght de ploegh niet. Hier van zijn onder ons zoo veel getoomde ganzen, en gezadelde enden, die anders niet uyt en krijten, als dat zy in de Predicatien van BULLINGERUS, of dier-gelijcke Ezels-bruggen gevonden hebben: diens magen zoo weeck en verkout zijn, dat zy niet verdouwen en konnen, als dat hun te vooren gekauwt en bereyt is. En noch zijn de zulcke verdragelick, als zy maer de onwetenheyd met het ware kleed der godvruchtigheyd bedecken: maer die in de hooge scholen zoo wageloos en uytspoorigh henen loopen, dat zy de vastigheyd van haer ziele ont-schroeven, en alle hare krachten verwringen, en evenwel om dat hare nood zulcks vereyscht, of dier-gelijcke redenen, op de kerck-stoelen gepalmt, en gedrongen werden, hoe konnen die de voor-waerden vol-doen, die de Heere, deur zijn Apostel, af-eyscht? Doch zulcke feylen konnen nuttelick gemijdet werden, zoo de prove-zucht uyt-geroeyt, ende een naerstige uyt-lezinge in 't werck gestelt werde, van zoodanige slagh van jonge luyden, diens zielen aen-vangelick gedoopt en geverwet zijn met de kennisse Gods, en vergezelschapt met een boetvaerdigh en stichtigh leven. Het welcke zoo voor-valligh en noodigh is om te doen, als de vruchten groot en on waerdeerlick zijn.

EMBLEMATA.
XXXV.

Haeſt u langhſaem.

't IS recht een touwter-touw, dien ghy hier zijt gezeten,
(meten:
Nu leegh en dweegh van hert, dan weder hoogh ver-
Nu willend', dan weer niet; nu achter, dan van voor;
Nu hoeftigh van een toom; dan weder van een ſpoor.
Als ghyz' hier, vryer, ſteeckt, ghy ziet-ze van u vliegen,
En dringht z' oock niet te veel, ſy zoud u hoop' bedriegen.
Uw woorden niet te zout, met konſt en maet bekleet:
En mint ghy, min wat koel, of immers niet te heet.

Uyt-

Uyt-legginge.

DAer en gaet niet zekerder, als de on-zekerheyd van alle wereldsche dingen. De zonne, die gister scheen, schijnt oock wel heden, maer op een ander plaetse, op een ander tijd, met een ander kracht en met andere werckingen. Dit geschiet zoo in den hemel, maer noch menigh-mael veranderlicker, hier op aerden; en dat alder-meest onder de menschen, of menschelicke zaecken.

Een' en de zelve uyr' zal ander winden geven:
En tusschen lipp' en kroes komt oorzaeck van te beven,
Daer reden was van vreughd. dit is Natuurs wet,
Dat niet op dezen bal, als wanckel is gezet.

De mensche is een rietigh, on-staltigh geboorte, die waerlicker schijnt weg-geworpen, als geboren te zijn; en speelsel van windrige vlagen, die hem geduerigh dat op, dat neder werpen; en dit oogen-blick, daer hy nu misschien is, is even het begin, van flughs daer aen op een ander te wezen. Elders magh veranderlickheyd voor een tijd herbergen; maer hier woont zy voor al haer leven. Zoo en verschoone ick dan niet de gebaerde aenzichten, hoe-wel ick eygentlick, in dit Zinne-beeld, van het swacker geslachte spreke. Een ander uyre zal hun mantel ontvouwen; deze neemt, van haer zelven, verlof, om de huyken te ont-ployen, en zoo een monsterken te geven, dat het niet al uytlacchelick en is, wat hier over van de jongh-mans gezeght en geklaeght, en menigh-mael, tot haer beyder ongemack, beklaeght wert.

Zoo ziet-men dat het geen gedoopt wiert als een boerte,
Verandert in beklagh, en innerlick beroerte.
Een dingh dat ernstigh is, daer op dient wel gepast;
Want houdet als ghy wilt, het eynde draeght de last.

Hier wert dan het Ioffer-volck op een touwter gezet, die over en weer, hoogh en leegh gedreven zijnde, den wanckeligen aerd verbeeld, in't gemeen van het menschelicke, maer hier by-zonderlick, van het vrouwelick gemoed. Ick en wil even-wel niet alle maeghden water doen dragen over de zelve brugh-stock. 't Is zeker, datter vele zijn, die een statige, en gestadige zedigheyd met een groot verstand getrouwt hebben, daer aen zelfs de mannen veel schuldig zouden blijven. Maer hier werden alleen de zommige scherp-zoetelick deur-gehaelt, tot meerder lof en verheffinge der gener, die de herssens van quick-zilver gezuyvert, en de ziele van alle lichtveerdige in-drucksels gereynight hebben.

Hoe menige werden-der gevonden, die in haer gedachten verydelt zijnde, het achter-hoofd op den rugge leggende, en de kinne naer den hemel stekende, gelijck vergrampt zijn, dat zy met haer voeten de aerde moeten raecken, daer zy veel liever in de lucht zouden trippelen. En weet ghy op wat steunsel? Deze ziet haer zelven aen in groote glimp van zijde, en verwondert het geschetter van goud en gesteenten, daer mede haer dertel lichaem behangen is. Hoor Juvenalem spreken:

Nil non permittit mulier sibi, turpe putat nil,
Cum virides gemmas collo circumdedit, & cùm
Auribus extensis magnos promisit elenchos.
Intolerabilius nihil est, quàm femina dives.——

Dit is voor de Ioffrouwen gefchreven, zy moeten't oock verftaen.

Een vrouw, wanneer zy is behangen met een keten
Van koftelick gefteent, en baggen aen het lijf,
Die laet zich alles toe, wilt van geen fchande weten.
Geen moeyelicker dingh, als is een koft'lick wijf.

Is dat niet belacchelick, en een verfoeyende verwonderinge weerdigh, dat een menfche, anderfins het grootfte, ende het edelfte van de wereld, gelijck zich rouwende over zich zelven, zijn luyfter en hooveerdye van het gewas, en uytftroopfel der beeften gaet ontleenen, en by de leven-looze, of on-redelicke fchepfels gaet zoecken, waer mede hy zijn even-naeften wilt uyt-trotfen? Even dit zelve volck, die in zulck een toyfel, zoo moedelick de pauw fpelen, en niet als met dwerfche oogen dan aen en zien, zullen, t'anderen tijde, zoo leegelick haer zelven wegh-werpen, dat zy zelfs geringe dienft-boden, op haer hoofd zouden laten leggen, dat-men des morgens in der kinderen luyren vint.

Een andere, ziende haer vader een man van ftate, en in groote dingen gebruyckt te wezen, zet haer zelven op den touwter der vermetenheyd, en tracht met haer voeten te ftooten, dat zy met al haer hoofd en herffens, niet bereycken en kan: daer zy anderfins, binnens huys, ick en weet wat beuzelingen handelt, en zulcke nietige dingen aenftelt, die zy zelfs noodigh acht, met een deure bedeckt te werden. Maer die hier van wilde een regifter maken, zoude veel eer de druppelen van den herfft, of de blaren van den zomer getelt hebben, als hy hier zoude t'eynde geraecken.

Het eygentlickfte wit van ons voor-gheftelde Zinne-

 beeld,

beeld, ziet voor-nemelick daer op, dat een Jongh-man moet groote voor-zichtigheyd gebruycken, op den wegh, die ons tot het perck leydet, daer twee niet en konnen, als door haer uytterste eynde, gescheyden werden. OVIDIUS, die groote meester der vryagien, heeft verscheyden leer-regelen voorgestelt, waer door die bane geluckelick mochte berennet werden, hoe-wel daer vele buyten het gemerck der eerbaerheyd loopen: nochtans en weet ick niet, of dit onder zijn lessen begrepen staet:

On-geruste vryers bend,
Die haest kommen wilt ten end,
Van het slavigh vrouw-bejagh,
Daerom dat ghy, nacht en dagh,
Loopet, zonder wet of maet,
Zonder voort-gangh, zonder baet;
Zie, dat ghy u niet te veel,
Vol van lieffelick gequeel,
Buyten plaets, en buyten tijd,
In der liefden kout verblijd'.

Toon wel uwe hertens-tocht,
Zegh oock, dat ghy zijt gebrocht
In de zoete staverny
Van uw vrysters heerschappy:
Maer wanneer zy is benout,
Door uw al te noeste kont,
Door het dringen van uw praet,
Zie, dat ghy de reste laet,
Tot een beter huer of stond,
Dat dees spijs' haer beter mond'.

De hoffsche staet-bedelaers, en diens ambacht bestaet in 't beloopen van eens anders, of haer eygen ellende, stellen een groot belangh, in het onder-scheyden der tijden en stonden, hoe-wel oock met tegen-strijdigh onder-scheyd. De zommige ontziende de nuchtere korzelheyd van de groote Meesters, die dickwils maer de nacht-ruste gegroet en hebben, of met een ledige mage, en nette herssens, alle dingen hooger en dieper in-zien, oordeelen de naer-middaghsche hueren voor de zachtste en bequaemste, om der heeren gunste, tot haer voor-deel, te trecken: andere, gelijck op vaster aerde tredende, prijsen daer toe den morgen-stond, wanneer haer

haer ooren noch niet geslagen en zijn, met het on-rustigh gebuys, en gedruys van het werelds gewoel, en der dingen, die haer ampt, sonder te seggen, haer huys-gezin, aen-gaen. Immers, daer is groote keure, wat voor tijden daer toe gebruyckt werden.

Even dit zelve moet oock waer-genomen werden, zoud ghy bequamelick het hof maecken, en den ougst verwachten van het zaet, dat ghy, in de Lente van uwe jaren, zoo zorghvuldelick zaeyt, en dickwils quistelick in de wind werpt. Iffrouws huerkens luysteren zoo nauw, als even van de aldergrootste Meesters. Dat zy, op een ander tijd, met een bittere snauw zoude bejegenen, zal zy nu misschien, met een zoet gelach, ont-halen. Zoo veel andere zonnen, zoo veel andere humeuren. Daer zy gisteren moeste toe-gedrongen werden, zal zy heden, maer met te grooten tocht, naerloopen. Maer wat is oock dit voor wonders.

Magnam rem puta, unum hominem agere.

Verstaet het:

't Is vry een groote zaeck, en niet gemeyn by velen,
Iae niemand, wie het zy, den zelven mensch te spelen.

Hoe-wel deze Goddelicke deughd den wijzen wert toegeschreven. *Præter sapientem, nemo unum agit: multiformes sumus, illorum more, qui fluminibus innatant, non erunt, sed feruntur.* Ick moet mijn in-vallen plaetse geven, en dit oock, al zingende, vertalen.

Geen mensch is oyt de zelf, in dit on-rustigh leven,
Neem uyt, die met de deughd der wijsheyd is getrouwt.
Veel-vuldigh zijn wy al, als door een stroom gedreven,
W'en gaen niet, maer wy zijn gevoert, en voort-gestouwt.

Wat willen wy ons dan zoo hardelick in-ſpannen, tegen de wanckelbare teerigheyd van zoo noodigh geſlachte. Ick en weet geen feylen, die wy met haer niet gemeen en hebben, is het niet in groote, 't is in gelijcke hoedanigheyd: maer wel vele zijnder, die ons eygen, en meerder beriſpingen onder-hevigh zijn. Wie heefter onder ons, de balance van onze herſſens zoo gepaſt en ge-event, dat het tongsken altoos binnen 't huysken ſtaet.

Wy ſlachten oock de kinders; wy vlieden van het gene ons meeſt over-drongen wert, al is het ons nuttigh, ja ſomtijds oock noodigh bevonden.

't Gaet met ons oock even zoo,
Wat wy tot ons voor-deel bringen,
Dat wy hebben 't zelve noo',
Dat ons yemand wilt aen-dringen.

EM-

EMBLEMATA.

XXXVI.

U zelven hoort, geen ander woord.

MAer Iffrouw, ziet ghy niet de reden van u winnen?
't Is zeker tot u ſpot, dat ghy niet kont verzinnen,
Dat al wat dees verlieſt, met een benaut gelaet,
Tot u vermaeck geſchiet, met voor-bedachten raed.
Dan wilt ghy even-wel uyt dit geſpel wat leeren,
Tot bet'ringh van uw ziel? wilt uyt uw boezem weeren
De ſlim' laet-dunckentheyd, die veel van u verleyt,
En doet als vaſt om-vaen, al wat u wert gezeyt.

Uyt-legginge.

HEt gaet zoo gemeynelick toe: zoo wanneer de jonge luyden, die de Natuere tot onderlinge vermakinge en volmakinge, in de wereld geplant heeft, by den anderen kommen, datter dan eenige ſpeeltjens of kort-wijlen verzint werden, waer deur men den tijd met de ſchouders mocht ſtooten, en de uyren (maer beter ons zelven) bedriegen mochten. Het Kaerd-ſpil en is hier onder niet het on-gemeenſte, waer van dat zommige Gods-geleerde mannen, oock in onze tijden, in 't breede geſchreven hebben; wiens gevoelen, buyten deze plaetſe, en van een ander penne is, te over-wegen, tot aenneminge of verwerpinge. Dit hebb' ick geleert, naer de leege jaren, die my over het hoofd gerolt zijn, datter niet ter wereld in onze zinnen vallen kan, daer in een op-merckende ziele geen ſtoffe van leeringe of onder-wijſinge ſcheppen en kan. In dit ſpel, gelijck in alle andere jongelicke vonden, is te bemercken, hoe dat het jonge goedjen, wanneer het van des moeders zijde geſpeent, nu eerſt zijn aen-gezicht begint te verſtercken, om gebaerde kinnen aen te zien, zich laet vleyen en uyt-ſtrijcken, door een kinderlicke vermetenheyd, die in haren boezem gevoed wert.

Siet my dit Zinne-beeld aen. Ghy ziet daer een jongelinck zitten, gantſch, gelijck het ſchijnt, bekommert en verſuft, door het verloop van zijn ſpel, daer hy noch mouwe, noch lap en weet aen te zetten. De beeſte is in 't garen: 't is al verbrot, deur het kloeck tegen-beleyd van deze blijde maeghd, die haer zelven ſtreelt, en, gelijck-men zeght, den aers-douck op-ſteeckt, om dat zy meynt haer koecke zoo wel gebotert te hebben, dat den jonghman niet veel en kan

over

over-ſchieten. Maer 't zijn koeken van des jong-mans deegh. Zy veeght haer zelven de neuze, maer 't is met een neus-doeck, die deze hovelingh genaeyt heeft. Zy meynt te winnen deur haer eygen kloeckheyd: maer 't is des jongh-mans gemaeckte ſwackheyd. Zoo wert zy gekittelt aen de zijden, daer de teerſte aderkens van haer zoetſte gevoel ſpelen.

Maer eer ick meer zegge, zonder verlof, ick zie een groote bende, die my te lijve willen, en verwijten my deze verwijtinge, of, gelijck zy 't duyden willen, dit ſpottelick belach. Maer, hola, blijft wat ſtille, en hoor mijn verdedinge, al-eer het vonniſſe geſtreken werde. Ick ſpreke, gelijck ick te vooren gezeght hebbe, van dat jonge volck, die gelijck de moſſels on-zeker zijn, of zy oock moeten onder de vis getelt werden: die nauwelicks uyt haer kindsheyd getreden zijnde, de wille-kom van de eerſte jaren des beſcheyds geven, om alzoo in de rolle van de houwbare geſchreven te werden: die noch den handel van dat jongelick bedrijf niet gepleeght en hebben; en noch niet geleert en zijn, wat ſaucen daer toe gemaeckt, wat ſpijzen daer op gediſcht werden. Anders, naer dat ick late, en zelden onder die kudde gekommen hebbe, moet ick ruymelick bekennen, vele onder die bejegent te hebben, die aen ons geſlachte niet ſchuldigh, maer veel ten achter zijn. Neem dit tot een gods-penninck:

Och hoe menigh ydel bouck,
Laeckt de feylen van den douck!
Och hoe veel on-nutte blaen
Hebben 't op de vrouw gelaen!
Die nochtans aen ziel, of lijf,
Noch in eenigh hand-bedrijf,
Noch in herſſens, noch in zin,
Niet en mincken ergens in,
Daer in dat wy in het minſt
Zouden hebben recht van winſt.
Maer zoo 's werelds orden liet,
Als zy wel het zelve vliet,
Dat het kloecke vrouwe-volck
Mochte zijn der mannen tolck,
En beſchrijven en verſlaen
Wat van ons al wert gedaen,

En dat noch met reden-ſchijn,
't Zou met recht te duchten zijn,
Dat ons pracchen en gepof
Maer zou wezen wind en ſtof.

Even-wel en moet haer ſwackheyd niet gevleyt, of geviert werden, gelijck het gemeenelick geſchiet, wanneer de jongh-mans die eere en het geluck hebben (dat zijn de kunſt-woorden) om haer gezelſchap te genieten. Hier door wert het deegh gehevelt en gezuer-deeſſemt: het herte rijſt op in alle waen en hooge vermetelheyd. Haer kleyne deughdekens, werden tot hooge bergen verheven, en haer feylen bedeckt of verſchoont. Is Joffrouw met een bruyn vel overtrocken, daer werden duyzend ſpreeck-woorden verzint, om deze verwe prijzelijck te maken. *Bruyne verwe is de liefſte. Fille brunette eſt de nature gaye & nette. Bruynigheyd en is geen ſmet, want die die heeft is gaeuw en net. Daer werden meer witte eyer-ſchalen als bruyne peper wegh-geworpen. Bleeck-wijſte maeghden my noyt en behaeghden.* Is zy oock merckelick leelick, en daer geen zalve van ſchoone woorden aen te ſtrijcken is; daer wert oock al raed toe gevonden. *Beauté & folie vont ſouvent en compagnie. Schoonigheyd en zotternye zijn altoos in compagnie. Belle femme, mauvaiſe teſte. Schoon van leden, leelick van zeden. Schoone vrouwen zijn quaed om houwen. Schoone vrouwen doen menigh man rouwen. Zoeckt ghy deught en eerbaerheyd, zoo wacht u voor de ſchoonigheyd.* Hier op kan te paſſe kommen, dat my t'anderen tijde ont-vallen is:

Niemand zy hier ingeſtoort,
Zelden zal-men zien accoord,
Zelden is de eer en ſchaemt,
Met het zoete ſchoon verzaemt.
Zoo miſſchien (als ick wel giſ')
Ergens een te vinden is,
Die noch jonck en ongehouwt,
Beyde die heeft t'ſaem getrouwt,
't Is een alzoo zeldzaem dinck
In dees ronde wereld s rinck,
Als een ey is van een haen,
Of wel als een ſwarte ſwaen.

't Schijnt,

't Schijnt, gelijck des schoonheyts beeld
Veel-sins van de teerheyd deelt,
Dat de ziel oock, slap en teer,
Niet en biedet eenigh weer.

Of wel dat zy als een doel,
Van zoo menigh hitsigh boel,
Stadigh schoot op schote krijght,
Tot zy eynd'lick neder-zijght.

Dat in't voor-by-gaen: om geen beuzelingen te verliezen. Zoo nu misschien deze Iffrouw van lengde zoo mis-deelt is, dat haer kinne komt te passen op de hooghte van ander lieden heupen; hier heeft het vleyende vernuft oock in voorzien. *En petites boistes met on les bons onguens. In de kleynste dooskens leght-men de kostelickste zalven. En petite teste gist grand sens. In kleyne hoofden steeckt veel wijsheyds. Kleyn van lichaem, groot van couragie.*

Zy draeght, in deze kleyne borst,
Het herte van een groote vorst.

Alzoo wert de luys in de pels gezet: het loopende peerd de spore gegeven. Vele beklagen haer van de trotsheyd en over-moed, die in dat geslachte gevonden wert: maer zy zijn't die den haeck gemaeckt hebben, daer zy haer kleederen aen scheuren. En ondertusschen werden die teere gemoederen bedorven, al-eer zy eenige vastigheyd hebben. Zy werden Goddinnen genaemt, uyt vleeschelicke afgoderye; maer dit kan hier by gevougt werden, dat zy met de Goden dezer aerden dit gemeen hebben, dat zy door pluymstrijckers en vlaey-backers bedorven werden. De kinderen der Koningen, zeght CARNEADES, en konnen niet ter dege leeren, als te peerde rijden. Deze moedige beesten en passen niet meer op een goude-laken kleed, als op een leren brouck: beyde moeten gelijckelick in't zand, zoo zy niet op haer hoede en zijn. Alzoo en konnen de jonge Ioffrouwen niet beter leeren (maer zegh vry erger) als die leege en schadelicke

vley-konſt, de rechte leer-meeſter van hooghmoed en opgeblazene vermetelheyd.

Hier van moet ick wat tot waerſchouwinge en verbeteringe zeggen. En ter eerſter ingangh, komt my die groote zede-meeſter te vooren, die met deze woorden de zorgelickheyd van deze koortſe te kennen geeft: *Vt in corporibus morbus ſegnitie & laßitudine præſentitur: ſic infirmis animus, priuſquam opprimatur, præſumptione quatitur.* Dat is: *Gelijckerwijs in de lichamen, deur lafheyd en loomigheyd, de zieckte van te vooren gevoelt wert; zoo wert een ſwack gemoed, eer het onder-druckt wert, deur vermetelheyd geſchut en gewaggelt.* Waer deze helſche beeſte haer zelven in-gedrongen heeft, wert alle het zaed der deughd verſlonden, en de ziele van alle over-blijfſel des goeds berooft. Democrates nu heel oud en kort-ae'migh geworden zijnde, klom zeer blazende en hijgende op het kaſteel van Athenen: het welcke van yemand gemerckt zijnde, zeyde, dat hy even-eens dede, als die van Athenen plachten te doen, te weten, groote dingen te blazen, en weynigh te deugen. Een aerdige beſchrijvinge van een op-geblazen gemoed, het welcke ydel van alle ware deughden, nochtans met groot geruchte ſnorckt en blaft, als of het veel wonders, en groote dingen ware. De blaes-balcken van de longer, met wrotte zucht op-geſpannen zijnde, en konnen geen heylzame koelte aen het herte geven. En wanneer oock een ziele met deze zieckte door-droncken, haer goddelicke bewegingen van nederigheyd begint te miſſen, de Celle-broers van de helle mogen haer wel gereedt maken, om deze wanſchapen ziele wegh te voeren, ter plaetſe daer haren vader woont. Dit zy voor de ſtoock-vieren en brand-ſtichters van zulck een feyle:

Ionge jeughd, en on-verwelckt,
Die de Ioffers ooren melckt,
Die haer ſtrijcket, die haer ſtreelt,
Of zy waren geen gedeelt
Van de woonders dezer aerd,
Maer veel hooger dingen waerd.
Die uw daden toebereyt
Met bedrogh en liſtigheyd,
Die uw woorden koockt en zoet,
Als een kock zijn ſpijze doet;
Zegh my, eer ghy van my wijckt,
Weet ghy, wien ghy wel gelijckt?
Weet ghy (neen ghy, als ick giſ')
Wat uw konſt en ambacht is?
Hoeren booſt ghy konſt'lick naer,
Met u gantſch vermomt gebaer,
Die van haer gemaeckte ſchijn
Heel en al vervremdet zijn.
Maer noch komt hy naerder by,
Die u ſtellet in de ry
Van die met den ſwarten raed
Van den duyvel omme-gaet.
Die verderven graen en vlas,
Zaet en allerley gewas,
Allerhande vrucht en ſtof,
Door het ſpreken van haer lof.
Alzoo dood een vleyder oock,
Deur den nevel en den roock,
Deur een bitter-zoet verhael
Van een lof met leugen-tael.

EMBLEMATA.

XXXVII.

Vrienden en Neven zijn beſt bedreven.

WAt zucht, wat nijd, wat ſtrijd, wat vremd' en vuyleſtucken,
Wat mangelingh, wat koop, wat liſt, wat helſche tucken!
Daer botheyd, en gebreck van wijſheyd, en verſtand,
Daer kindsheyd, ezels aerd, alleen heeft d'over-hand.
Daer deughd, bequaemheyd, geeſt, geleertheyd, goede zeden
Wert t'eene-mael verzuymt, en mette voet getreden.
Zoo ſteelt dees lompe boom, onaerdigh, zonder vrucht,
Dit zoet, en e'el gewas, den hemel, zon, en lucht.

Uyt-

Uyt-legginge.

HOe-wel wy den hemel veel ſchuldigh zijn, dat onze ſtaet gezuyvert is van vele feylen, die in andere regieringen noch groen, en in haer volle kracht zijn; nochtans en konnen wy ons niet beroemen, dat alle plaetſen ende leden daer van zoo gaef en gezont zijn, dat het ſchadelicke ambacht van kuypen daer niet ſomtijds gepleeght en wert. Doch het heeft zoo toe-gegaen van alle tijden; hoe-wel in d'eene plaetſe meer, in d'ander min. Niemand en dencke dat hem een witte kraye, of blauwen hond ont-moet is, die te zijnen aen-ziene reden heeft, om daer over te klagen; zegh veel liever te bedancken. De menſche van in-borſt, en aen-geboren aerd, tot grootsheyd en hoogheyd gedreven zijnde, gelijck hy een vermomde koppelaer is van zijn eygen zelven, zoo zoeckt hy oock die gene op te voeren tot het tſop der eeren, met wien hy door bloed of maegh-ſchap gehecht, en alzoo ten deele eens geworden is. Dat en moet oock geen zeldzaem geluyd in onze ooren maken. Niemand van ons zoo vroom, niemand zoo nauw luyſterende naer de gewiſſe, die zich zelven niet en zoude veroorloven, zijn naer-beſtaende, als het verſchil niet groot en is, voor andere te ſtellen, en zijn gunſte en ſtemme voor haer te doen gelden. Maer geluckigh is het land, en dry-dubbel geluckigh, daer de Godvruchtigheyd de eerſte zijde vult, en die meeſt in bedenckinge vallen, die een reuck van een gewiſſigh leven van haer geven. God is alleen een hertenkenner.

Ons voor-nemen en is niet (dat verbiede de hemel) dat wy ons vaderlandſche aſſchen zouden bepiſſen (gelijck de Latijnen bykans in hare tale ſpreecken) of een miſt-korf op

ons hoofd te zetten, om daer van bedrupt te werden, en een vuyle ſtanck te maken. Dit zy een gemeene wet:

Al is uw vader-land niet vry van alle vlecken,
En dat het hier, of daer wat ſpringet uyt de band;
't En ſtaet een kind niet toe, zijns vaders ſchaemt' t'ont-decken,
Veel minder noch het quaed van zijn geboortigh land.

De Franſche Naso is even-wel miſſchien te ont-ſchuldigen, die tot verbeteringe, en niet tot verwijt, de on-gezondheyd, en on-gezouten handel van zijn vader-land, op het groote werelds tooneel, te voor-ſchijn brenght. Dit zijn zijn woorden:

. . . . *He! qui faict que la France*
Charge ſouvent d'honneurs ſon aſneſſe Ignorance,
Si ce n'eſt une envie? envie, qui ne veut
Souffrir une vertu, qui trop plus qu'elle peut,
Se perdant pour la perdre?

Dit zeght de Poët:

Ah, ſchadelick verdriet! waer van komt ons dit quaed,
Dat Vranckrijck, deur den band, haer ezelinne laet,
Ick meen' d'Onwetenheyd, met eeren, en met ſtaten,
Als deur een bleecke nijd? nijd, die niet toe kan laten
Een deughd, die meer als zy in haren boezem draeght;
Maer liever zich verderft, als zy maer deughd en plaeght.

En verſtaet hier niet, deur d' *Onwetenheyd*, alle menſchen, die niet met ydele tijtelen van geleertheyd geladen gaen; maer die van natuerlick vernuft, godvruchtigheyd en burgerlicke wetenſchap, ont-bloot zijnde, geen ander kenniſſe van haer en geven, als dat zy *Heeren* genaemt werden. Want hoe vele zijnder over-al, en by namen in onze regieringe, die zonder wetenſchap van Latijnſche letteren, Doctoren en Licen-

tiaten verre achter rugge laten; en daer van de gemeene ſtaet meer nuttigheyd treckt, als van die *Meeſters by dozijnen*, die haer kamers vol boucken gevult, maer het hoofd vol ledigheyd en ydelheyd hebben.

Geen on-lijdelicker volck,
Als die met een dicke wolck
Van goed-dunckens leugen-beeld,
Hert en oogen heeft beſcheelt.
Die alleen op't parckement,
Dat ons Vranckrijck licht'lick zent,
Om gelelijt kroone goud,
Al zijn eer en wijſheyd bouwt.
Oh! hoe menigh arme quant,
Draeght de ringen aen de hand,
Teeckens van een meeſterſchap,
Die een veel-kouleurigh kap,
Of een ſmeerigh ambachts-mouw
Veel-licht beter paſſen zou!
Die, met meulen-ſtof bemeelt,
Even-wel den Al-weet ſpeelt,
En met meeſterlick beſluyt,
Zedigh' herten lacchet uyt:
Ia wiens leegh-gezoolde ſchoen
Hy niet waerd is uyt te doen.

Maer dit is te beklagen, datter, in eenige land-ſtreken, menſchen gevonden werden, dien de geleertheyd verdacht, en de geleerde veracht zijn: die geen ander reden en zouden weten te geven, waerom zy deze den rugge keeren, en gene de borſt en armen, openen, als om dat zy (ſt!) dat ick niet zeggen en durf.

Die niet en zien, wat God, gewiſſe, keuren, wetten,
Noch wat de dienſt van't land byzonderlick vereeſt;
Maer tot een wit, en maet, zich aen haer zelven zetten,
En poogen, dat het al magh ſchoeyen op haer leeſt.

Maer on-geluckigh zijn oock die ſtaet-zuchtige zotten, die niet anders en droomen, noch en verzinnen, dan hoe zy beſt tot die glanſſige ſlavernye geraken zullen: die het grootſte geluck achten, te derven het geluck van een zoet, on-onderwerpen leven.

Celuy n'est pas heureux, qu'on monstre par la rüe,
Que le peuple cognoist, que le peuple salüe;
Mais heureux est celuy, que la gloire n'espoint,
Qui ne cognoist personne, & qu'on ne cognoist point.

Dat zoude in Neerlands luyden:

Geluckigh is hy niet, die langhst de straet gewezen,
Van yder is bekent, van elck een wert gegroet;
Maer die, wiens hert en geest deur eer niet is gerezen,
Die stil, en on-bekent, zijn eygen dingen doet.

Want voorwaer die zijn voet eens gestelt heeft op de trap van eere en staet, die magh de gerustigheyd wel den zack geven: zoo-men anders die gelooven magh, die de ervarentheyd tot bewijs voort-brengen. *Vbi diligentia est plena si multatum; negligentia, vituperationum; severitas, perniciosa; liberalitas, ingrata.* *Daer*, gelijck CICERO zeght, *de neerstigheyd vol veete is; de na-latigheyd vol verachtinge; de strafheyd schadelick; de mildigheyd, on-aen-genaem.* Daer de eene jelourzye de andere baert: daer altoos te hacken en te weeren, te stooten, en te wijcken is. *Daer* gelijck PLATO schrijft, *de vreught zich heeft gelijck een dragende bloed-sweere, klaer blinckende deur een verborgen vier, en innerlicke ont-stekinge; die noch vryen geest, noch gerusten azem en treckt.* Gewisselick, zoo een hand-wijlige eere zoo diere moet gekocht, en zoo zuerlick betaelt werden; wie onder ons en zoude zich niet liever daer van verbannen, en met de oude wijze van de beste eeuwe, zich begeven tot de zoete onnoozelheyd van een ackersch of bouwers leven, en alzoo een opene vryheyd genieten, dan zoo ellendelick te sticken, in de bange lucht, van dat steedsch gedrangh, daer 't u alles zoo zeer tegen de borst is? Prijs-weerdigh is HIPPOLYTUS, by SENECAM, die zo treffelick de zake met de naelde raeckt. Hoor hem in zijn eygen tale.

Non

Non alia magis est libera, & vitio carens,
Ritusque melius vita quæ priscos colat,
Quam quæ, relictis mœnibus, silvas amat.
Non illum avaræ mentis inflammat furor,
Qui se dicavit montium insontem jugis:
Non auri populi, & vulgus infidum bonis,
Non pestilens invidia, non fragilis favor.
Non ille regno servit, aut regno imminens,
Vanos honores sequitur, aut fluxas opes,
Spei, metusque liber: haud illum niger
Edaxque livor dente degeneri petit.
Nec scelera populos inter atque urbes sita
Novit; nec omnes conscius strepitus pavet. &c.

Hy wilt zeggen, naer onze moeders spraeck:

Geen ander meer gerust, geen ander vryer leven,
Geen dat zoo feyl-loos is, by wien meer is gebleven
De oude wijs' en deughd, als dat verlaten heeft
De mueren van de ste'en, en in de bosschen leeft.
Die zich geheylicht heeft den toppen van de bergen,
En zal geen dulligheyd van gierigh herte tergen;
Geen valsch en trouw'loos volck, geen vuyl gepuffels lucht,
Geen pestsche nijdigheyd, geen brooze gunst, noch zucht.
Het rijck hy niet en dient, noch leght op't rijcke lagen,
Geen ydel eer hy volght, geen geld-lust komt hem plagen,
Vry van al hoop en vrees, geen wraet, of swarte beet
Van on-gunst bastaerd tand, zijn in-gewand op-eet.
De linckerny des volcks, de steedsche schelmeryen
En kent hy oock niet eens, en zoud' hy oock niet ly'en:
Al wat-men klapt of snapt, in't minste, noch in't meest,
Gerust en on-bewust, de zulcke niet en vreest.

 Even-

Even-wel en wil ick hier niet alle menſchen af-ſchricken, om zich t'eenemael de regieringe van haer lieve Vader-land te onttrecken: en die by namen, die God de Heere met bequaemheyd, en vereyſchte gaven gekroont heeft. Want de machten en ampten zijn van God de Heere in-geſtelt en beveſtight, op dat het menſchelick gezelſchap in orden, en goede tucht zoude mogen gehouden werden. *Daer en is geen macht dan van Gode, en die machten zijn, zijn van Gode geordonneert.* Behalven dat het een klaer bewijs is van een na-latige en ſloffige ziele, voor zich zelven alleen te leven, en zijn keerſſe onder een koren-mate te verſteken: wanneer ghy u Vader-land, met een goede gewiſſe, al waer't oock, met uw groot ongemack, dienſt en nuttigheyd kont by-brengen. Ia de wetten hebben hier in oock zoo neerſtelick voor-zien, dat zy de on-willige daer toe gedrongen hebben. Zoo ſpreken de Keyſerlicke in-ſtellingen. *De munerib. & honor. Zoo yemant een Magiſtraet verkoren zijnde, het op-geleyde ampt weygert te bedienen; zal gedrongen werden door de Preſidenten het ampt aen te nemen, met zulcke hulp-middelen, als de vooghden plachten gedrongen te werden, om aen te nemen den laſt, die haer wert toe-gevought.* Maer het gaet er huyden ten dage alzoo toe, dat deze wet niet vele en houft te werck geſtelt te werden. Wie iſſer nu, die met Saul zich onder de vaten verſteken zoude, wanneer hy tot een hooge ſtaet zoude geroupen werden? Ia men vint-er gelijck eertijds by de eer-zuchtige Romeynen, *Quos tanta invaſit honorum cupiditas, ut vel cœlum ruere, dummodo Magiſtratum adipiſcerentur, optarent: Den welcken* (als Varro ſpreeckt) *zoo groote begeerte van eere in-genomen heeft, dat zy wenſchen zouden, dat de hemel viele, als zy maer een Magiſtraet-ſchap verkrijgen konden.* Daerom heeft eertijds Alexander Severus grooten lof verdient, die de eer-gierige menſchen, en die naer ſtaten ſtonden, niet alleenelick als on-

on-nutte, maer oock als ſchadelicke peſten, uyt alle regieringe gehouden heeft; en daer-en-tegen ſtille lieden, die de ruſte van een in-getogen leven zochten, doch bequaem en voor-zichtigh waren, daer toe gedwongen. Alzoo wanneer hy eens yemand tot een hooge ſtaet beſtemt hadde, die, op dat hy daer toe kommen zoude, zich in de vlucht begeven hadde, heeft den zelven metter haeſten, hoe-wel hy zeer tegen-worſtelde, wederom doen halen, en met die weerdigheyd vereert; zeggende tot hem, dat die alleene de eere weerdigh waren, die zich de zelve niet weerdigh en hielden. De zelve Keyſer heeft oock met een zoete ſtreke Ovinium Camillum uyt het getal der Raeds-heeren geſtelt, om dat hy verdacht was naer het rijcke te ſtaen. Want als hy hem te Hove geroupen hadde, heeft hem, hy met een kleyn mondeken, bedanckt; dat hy zorge van de Republijcke, die de on-willige op-geleyt wiert, van zelfs hadde willen aen-veerden. De zelve wijſheyt heeft Carel de Wyse, Koninck van Vranckrijck oock gebruyckt, die het Coneſtabelſchap van het rijcke aen Bertrandus Guesclinus op-gedragen heeft, die het zelve, lange, en vele van zich geſchoven hadde: verklarende dat het hem meer als genough was, dat hy de plaetſe van een Ridder vullen mochte: zeggende daer by, dat die weerdigheyd zoo over-groot was, dat die zich behoorlick daer in quijten zoude, niet zoo zeer de geringhſte, als de grootſte van het rijck bevelen zoude: en dat zijn fortune en zedigheyd zulcks niet lijden en konde, dat hy over de Neven, en bloed-verwanten van de Koninck heerſchappye voeren zoude. Waer op de Koninck dit voor andwoorde gaf: wacht, dat ghy niet en meent Bertrande, dat uw weygeringe by my plaetſe hebben zoude. Want ick noch Broeder, noch Neve, noch Prince, noch Graef, noch Baenderheere

heere in mijn rijck en hebbe, die u niet gewillighlick en zal gehoorzamen: en die anders doet, zal mijne macht en de uwe, met zijn ongeluck beveſtigen. Waer door hy overwonnen zijnde, hem eyndelick heeft laten gezeggen.

Maer het waer oock te wenſchen, dat over-al die Godvruchtigheyd en voor-zichtigheyd gebruyckt wiert: dat, gelijck die Princen deden, oock de bequaemſte, en verſtandighſte tot de eerſte plaetſen verheven wierden. Oh, of niet het tegen-deel in zommige landen beſpeurt en wiert! Hoor, wat de Preſident du VAIR zeght: *En ce temps rien n'a tant empeſché les honneſtes gens d'avoir des biens & honneurs, que de les meriter.* Zoo ſpreeckt oock de DIANE van Monte-major: *Eſtamos a tiempo, que merecer la coſa, es principal parte, para ne alcançar-la.* Dat is: *Wy beleven eenen tijd, daer niet zoo zeer de eerlicke lieden verhindert heeft, goederen, en eere te hebben, dan de zelve te verdienen.* Maer ſtelt hier tegen het mannelick gemoed van BOETHIUS, die de de hooge ſtaten met een ander ooge in-gezien heeft. Zoo dondert hy:

Quid dignum ſtolidis mentibus imprecer?
Opes, honores ambiant.
Et cum falſa gravi mole paraverint,
Tum vera cognoſcant bona.

Dat is:

Wat zal ick tot een vloeck de zotte ziele zenden?
Dit: dat zy haer tot eer, en rijckdom mochten wenden.
En als in't valſche goed nu is geſtelt haer voet,
Elck van haer weten magh, welck zy het ware goed.

EMBLEMATA.

XXXVIII.

Liefdes brand verslint 't verstand.

ZOo is 't met haer gestelt, die, door de lust der minnen,
Gesteken en vervoert, verliezen hert en zinnen.
De liefd' is als een hond, die dol en heet van bloet
Den mensche, door een beet, maeckt razend' en ver-
woet.
Dan loopt hy gins en weer, niet door hem zelf gedreven,
De kop die draeyt hem om, de herssens hem begeven.
De honger, strop en tijd, naer 't seggen van dien man;
Naer mijn, de helsche schrick dees siecken helpen kan.

Uyt-legginge.

WAt vremdigheyd iſſer al van de liefde beſchreven; maer hoe veel meer dwaeſheyd wert daer in begaen! Daer en is niet zoo zeldzaem van de Poëten oyt verdicht, dat de Minne-prieſters niet waerachtigh, of ten minſten waer-ſchijnelick maken. Daer ginck wel zeven jaer zeggens toe, om alleen de frengien van dit fijne kleed te vertoonen, en ſlechts den om-treck, met doode verwen, af te ſchilderen. Die achter dezen Afgod verdult geloopen hebben, zouden ons meer wonderen vertellen, als eenige ſteert-ſterre, of ander hemelſch ſchrick-teecken ons oyt voor-zeyd hebben. 't Is ons genoegh het opper-vlack te lecken, en het binnenſte voor die te laten, die haer kraenhalzen tot de grond van deze vuyle pap geſteken hebben.

Het is zeker, dat gelijckerwijs geen geweldiger tochten in ons en zijn, als die door de wind van deze wereldſche liefde werden aen-geſteken, zoo en iſſer oock niet, waer in de menſche zijn edelſte deel meer verbaſtaert, en hem zelven verre onder de on-redelicke dieren wegh-werpt. Men zegt, datter een kruyd is, *Potamautis* genaemt, het welcke den menſche, die daer af geproeft heeft, zoo verbijſtert, en buyten hem zelven ſtelt, dat hy om en weer loopt, als of hy herſſens noch zinnen hadde. Wat zullen wy anders van deze vleeſchelicke liefde zeggen, als dat zy is een dievegge van de reden, een moordſter des verſtands?

d'Een wenſcht een hondeken te zijn, om geduerigh op de ſlippen van zijn Ioffrouw te zitten. Een ander houd de vloon geluckigh, en verheft het on-kruyd, 't welck het vuyle ſweet gebaert heeft. Deze draeght eenige bandekens om den arm, die hy *Faveurkens* noemt, gevlochten van zijde ſnoeren,

en

en dat hoofd gewas, dat Iffrouws herssens, als een vetten rook uyt-gedompt hebben. Daer zijnder oock geweest, die haer Matresse over-leeft hebbende, dat smeerige hayr besproken hebben, en haer rouw-kleederen daer mede geboort. Zommige zitten aen de mooze en jancken, en voeden haer met het on-zeker geluyt, het welcke zy meenen onder het gehemelte van die zoete mond (als zy spreken) gevormt te zijn: wenschende niet alleen de kruymtjens te eten, maer oock de beentjens te lecken, die noch vochtigh van haer zeever zijn.

Als zy nu de eere en het geluck van haer gezelschap hebben, 't is haer een groote geneughte, niet alleen de handen, maer de schaduwe daer van, ja van haer voeten te kussen. 't Is al gezegent, dat van haer geroert en gehandelt wert. Daer zal-men 't zoo weten te passen, dat de plaetse van den beker, die van Iffrouws korale lippen in het drincken, geraeckt is, van Monsieur (hoe-wel onweerdigh) niet en werde voorby gegaen. Al haer knicken en oogh-slagen zijn zoo veel hang-duymen, daer zijn deure moet op-draeyen. De mate van al zijn bedrijf wert by haer gekerft en gesneden: en drydubbel geluckigh is hy, wanneer hy weet de gelegentheyd te koopen, en die zachtste tijden van spreken waer te nemen.

En is hy oock niet wel een nedrige dienaer, die geen ander grootheyd en wenscht, als zijn leven langh haer eygen slave te wezen? Ia tot hier toe, dat gelijck eertijds de on-matige heersch-lust zoo verre uyt-geborsten is, dat de Romeynsche meesters het leven en de dood van haer slaven in haer gewelt hadden, hy niet alleenelick dat jock onder-gaen en wilt, maer zelfs zijn ziele vereygenen, op dat hy geheelick ont-zelft, haer alleen zoude toekommen.

In het scheyden bijt hy haer, ick en weet wat vremde wenschen in d'oore. Zoo veel geneugte in haer slapen, als hy on-

ruste en gewoel zal hebben, door den dorst van haer tegenwoordigheyd; zoo veel zoete droom-beelden, als hy zuchten om haren 't wille getrocken, en tranen gelaten heeft. En als hy nu zijn af-scheyd genomen heeft, en half-wege te huys gekommen is, zal hy zomtijds noch wel weder-keeren, om het klinck-ketentjen te kussen, en de klopper zijnen tol te geven: daer by denckende, Geluckigh tuygh, die zoo menigh-mael van mijn Engel beaessemt, en van haer handen geraeckt zijt! Och of ick zomtijds mocht wezen, dat ghy zijt: hagel noch sneeuw en zoude my vervelen, noch mijn blaeckende vier in 't minste uyt-blusschen, dat anders geen voedsel en begeert, als de geur van dien lieffelicken hypocras, die onder de slincke borst van mijn Goddinne gemaeckt is.

Dit en zijn geen swangere gedichten, of verzierde kortwijlen, als in mijn eygen hof gegroeyt zijnde: daer en wert niet by-gedaen, dat ick eertijts niet gehoort, of in mijn leeger jaren gelezen hebbe: als de tijd my zoo weynigh stond, als hy my nu dier en kostelick is.

Voeght dit daer oock by; (daer ick oock wel naerder bescheyd van geven zoude) datter in onze eeuwe, onder onzen hemel gevonden zijn, die in het schrijven van een minnebrief, zoo verhit in hare herts-tochten geworden zijn, dat zy een stucksken van haer vinger gesneden hebben, en het zelve, in den brief gesloten, aen haer Iffrouw gezonden hebben. En noch en zijn dit maer gemeene zelf-eynden; maer die het loot dragen, daer de weerde van het geheele laecken op geslagen is.

Die in de wereld leven, zullen dit met koude en lauwigheyd lezen, en misschien oock mede-lijden met my hebben; dat ick, met een magere stijl, als wondere vremdigheden

voor-

voor-stelle, daer toe zy al huckende nauwelicks haer ooren en zouden leenen.

Ick wil dat lichtelick toe-staen: doch ick en wil haer deze on-zinnige wijsheyd niet benijden: maer tot bewijs van ons voorgestelde onder-werp, de zelve gebruycken. ARIOSTO zal ons mede den zelven dienst doen.

Chi mette il piè su l'amorosa pania,
Cerchi ritrarlo, e non v'invischi l'ale:
Che non è in somma Amor se non insania,
A judicio dè savij universale. &c.
E quale é di pazzia segno piu espresso,
Che per altri voler, perder se stesso?
Varij gli effetti son, ma la pazzia
E tutt' una; però che li fa uscire,
Gli é, come una gran selva, ove la via
Conviene à forza à chi vi va fallire.
Chi sù, chi giù; chi ça, chi la travia.
Per concluder' in somma, io vi vo dire:
A chi in amor s'invecchia, oltr' ogni pena,
Si convengono i ceppi, e la catena.

Dat is:

Die zijnen voet in't lijm van Venus looze stangen
Gezet heeft, treck'es' uyt, al-eer hy wert gevangen,
En aen zijn vlerck verlijmt: want liefde voor gewis,
(De wijze zeggen 't al) een groote dulheyd is.
En wat is (als ghy't wel met oordeel zullet wegen,
En met geen knibbel-lust moed-willigh gaen daer tegen)
Een uyt-gedruckter merck van dwaesheyd, als door min,
Verliezen eygen zelf, om anders lust en zin.

De wercken zijn verscheen, maer om rond uyt te spreken,
De dwaesheyd is al een: welck als een bosch vol kreken,
Vol heuvels en on-weghs, de reyzers gantsch verdwaelt,
Daer d'een hier, d'ander daer, d'een klimt en d'ander daelt.
In't kort, en tot besluyt, die in vrouw Venus banden
Wert oud en grijs, verstrickt door hare wijfsche banden;
Behalven ander straf, dees hem met recht toe-hoort,
Dat hy oock zy wel strack geketent en gekoort.

Maer laet ons even-wel met deze straffe niet gewieght zijn: maer zoo veel in ons is, hulp en water toe-bringen, om dezen brand te dempen, of immers te minderen. Mach het even-wel niet baten, het zal ten minsten dit gebruyck hebben, dat het tot een wensch van zijne genegentheyd, en een over-tuyginge van anders moed-willige dertelheyd zal verstrecken.

Waer uyt komt dan dit vuyle schuym der ziedende lusten, die des mensches leven met zulke on-geregelde tochten, en on-rustige bewegingen zoo overdweerscht? Nergens anders, als uyt eygen liefde, en Gods verzuymenisse: of veel beter, uyt eygen haet, en Gods verloocheninge. Want zy schijnen wel haer zelven lief te hebben, die haer vleesch den vollen toom geven; maer in der daedt, en hebben zy geen meerder vyanden, als haer eygen zelven. Zy verbannen God uyt haer herte, om den duyvel de heele ruymte te geven; en daer geen geneuchte of geluckzaligheyd en is, als in de ruste en vernoeginge van de ziele, willen zy die zoecken in die vleeschelicke beweginge, die geen dam of steutsel en heeft, als vermoeytheyd, of wan-hope. Dat is recht een hemel in de helle smeden: en den aerd van de visschen naer volgen, die in de vloeden en stroomen van

on-

on-ſtuymige baren haer vermaecken, en in ſtille wateren niet leven en konnen. Maer deze en konnen daer uyt, noch daer in leven. Hoe leven? Zeght beter ſterven. Want zoo de ziele de oorſprongh des levens is, zoo en konnen zy niet leven, die de zelve verſmoort of geworght hebben.

Wat raed dan vrienden! Hoort tot dien eynde, wat den Oudvader AUGUSTYN bejegent is. Deze heylige man in twijffel ſtaende, om hem zelven tot het Chriſtendom te begeven, zeer dapper aen-gevochten zijnde van de luſten des vleeſchs, daer hy zeer toe genegen was, en die hem zeer ſwaerlik vielen te verlaten, is in een hof in zijn eenigheyd geweken, alwaer hy tot twee-maels toe de ſtemme van een kind hoorde, zeggende *Neemt en leeſt*. Terſtont op dat geluyd, nemende de Brieven van den Apoſtel Paulus in zijn handen, vint hy, in het open-ſlaen; de laetſte veerſen van het derthiende Capittel tot de Romeynen: alwaer hy deze woorden las. *Laet ons eerbaerlick wandelen, als in den dage: niet in braſſen ende dronckenſchap; niet in ſlaep-kameren ende wulpsheden; niet in kijven ende nijdigheyd: maer doet aen den Heere Ieſum Chriſtum, ende en bezorght het vleeſch niet tot luſten.* Dit geheylighde Vat des Heeren, en heeft geen ander ſpore of prickelingh van doene: zijn vlottende gedachten werden hier door gekalmt; zijn begeerten getemt en gebroken. Ende het zy, dat deze ſtemme on-middelick van God quam; of wel ander-zins, door een Goddelick beleyt, geſchiet zy; hy nam een vaſt beſluyt, zonder ander openbaringe te verwachten, om dezen hemelſchen raed geheelick naer te volgen, en zijn overigh leven God de Heere op te offeren. Het welck hy oock tot gewiſſe trooſt zijner zielen, en ſtichtinge van zijne na-kommelingen, geluckelick vol-bracht heeft.

Dit is oock de opperſte hulp-middel, die ick onze volgh-

luſten kan voor-ſtellen. Want hier door wert-men allengs-kens gewent, zijn plicht te kennen; de zoetheyd van den hemel te ſmaecken; van die yſſelicke ſmerten der hellen te verſchricken. Hier door krijght-men gemeenſchap met God, en een zorghſame vreeze, om van dat *verteerende vier* niet verſlonden te werden. 't Is zeker, dat het licht der Zeeuwen, de Arts-vader van onze Poëten getuyght:

Gelijck-men 't zachte was ziet voor den viere vlieten,
Soo moet de vuyle luſt uyt onzen geeſt verſchieten,
Soo haeſt men denckt op God. Een heyligh over-legh
Verſterckt een ſwack gemoet, en drijft de zonden wegh.

EMBLEMATA.

XXXIX.

Een goed gelaet, een zoet verraed.

VErtrouw niet al te licht het zoet gelach der baren,
Die haer zoo zacht en heusch geleert zijn t'open-
baren:
Want die zich rust in zee, deur hare stilt' verleyt,
Die haest, in haren schoot, te laet om hulpe schreyt.
't Is niet al goud, wat blinckt. Verlaet u niet op gunste,
Noch zoetheyd van gelaet: 't is recht de hofsche kunste,
Deur vriendelick gezicht, en deur beleefd ont-hael,
Te dooden met een kus, en zuycker-zoet regael.

Uyt-legginge.

GEen leeger dingh des werelds, noch dat meer naer een bloot en kruypende herte ſmaeckt, als zijn beloften niet geſtand te doen. Waerom en zal ick niet opentlick durven weygeren, dat ick bedecktelick durve, niet in 't werck te ſtellen? Is het niet daerom, dat mijn voor-hoofd niet ſterck genough en is, om het aenzicht van mijn gemoed aen te trecken? Zoo toon ick dan, dat ick veel minder ben, als die my durft klaerlick voorleggen, dat ick noch met woorden, noch met gebeer en durve af-ſlaen. Maer ghy ont-ziet den on-danck, en wilt de gapende met een ydel hope zuygen, op dat zy van u geen weer-zien en krijgen: en wilt alzoo met een dochter twee ſchoon-zonen maecken. Wel te rechte zeght ALCIBIADES, in die heerlicke maeltijd, van PLATO zoo konſtelick toe-bereyd, *dat hy met ſchaemte over-loopen wiert, zo dickwils als hy* SOCRATES *te gemoete quam, om dat hy hem zijn belofte niet gehouden en hadde: wenſchende daerom, dat* SOCRATES *uyt dit leven mochte ſcheyden.* Doch oordeelt hier van, met goed onder-ſcheyd. EUSTATHIUS, de uyt-legger van HOMERUS, getuyght ons, datter drie oorzaecken zijn, om welcker wille de menſchen gemeenelick ont-breken, om haer belofte naer te kommen. De eene is, om dat zy, van het beginſel af, een op-gezet voor-nemen gehadt hebben, om met een ſchoon gelaet te bedriegen; en niet belooft en hebben, als met zulck een meeninge. De tweede is, om dies-wille dat zy, uyt eenige tuſſchen-reden, zich berouwen over haer belofte: het welcke die gene veel-tijds ont-moet, die lichtvaerdelick elck end' een beloven, zonder van te vooren te over-leggen, aen wien zy, van bloeds of gewiſſes wegen, meeſt verbonden zijn. De derde,

derde, ende laetſte oorzaecke is, om dat hy in on-mogelickheyd gebrocht is, van zijn verbinteniſſe te konnen voldoen. Het eerſte, zeght hy, is een vrucht van een booze wille; het ander, van een ſwack oordeel; het derde, van een kranck vermogen. Het tweede magh zom-tijds, het derde moet altijds verſchoont werden. Maer zoo veel het eerſte belanght, daer van zeght CICERO: *Totius injuſtitiæ nulla eſt capitalior, quam eorum, qui cùm maximè fallunt, id agunt, ut boni videantur.* Dat is: *Het hoofd-ſtuck van alle on-rechtveerdigheyd is, als yemand met op-zet bedriegende, nochtans het zoo weet te maecken, dat hy noch een goed man ſchijnt te wezen.* 't Is nochtans onder onze menſchen zeer gemeen, hoe-wel oock niet te verſchoonelicker. Hoor, wat de Heydenſche Poët zeght:

Tuta, frequenſque via eſt, per amici fallere nomen:
Tuta, frequenſque licet ſit via, crimen habet.

Dit is zijn meeninge:

't Is een gemeene wegh, en, als heel veyl, geprezen;
Bedriegen, deur de naem van een zeer goede vriend.
Maer of die wegh gemeen, en veyligh oock kan wezen;
't Is een mis-dadigh ſtuck, dat menſchen niet en dient.

Verre moet dan uyt onze herten verbannen werden, die bedriegelicke regel, die beyde de zijden, in onze gemeenen omme-gangh, ſchijnt vervult te hebben:

Promittas, facito: quid enim promittere lædit?
Promiſſis dives quilibet eſſe poteſt.

Dit zinght de zelve Meeſter:

Maeckt dat ghy maer belooft.
Wat kan belofte ſchaden?
Elck een hier deur gelooft,
Dat hy is rijck geladen.

Maer

Maer ick werde hier in-dachtigh van een droom, die dit Zinne-beeld tot een fackel zal konnen dienen.

In't kriecken van den dagh, wanneer de eerste droomen,
Ont-last van d'eerste mist, en d'alder-grofste doomen,
Gedaelt deur d'horen-poort, niet met een leugen-beeld,
(Dat onze ziel beraeght, en onze reden steelt)
Maer met een waer gezicht in onze herssens rijzen,
En in half-wacker slaep veel wonder dingen wijzen;
Verscheen voor my een vrouw, van geen gemeene staet,
Maer hooger van geboort, en van geen menschen zaed.
Haer hayr was wonder schoon, en in haer Engelsch wezen
Was ick en weet wat zoets, en oock wat groots te lezen:
Haer oogh-licht hadd' de zee zeer licht tot vré gebracht,
En een droef hemels-lucht geheldert door zijn kracht.
Haer voor-hoofd was met eer en majesteyt beschreven,
Haer mond, half-lachs gestelt, scheen roozen uyt te geven:
En als zy maer de deur' van hare stem ont-sloot,
Een heunigh-ratigh zoet uyt hare lippen vlood.
Haer leden allesins verrijckt met Venus-gaven,
Die maeckten wien-ze zagh, van stonden aen tot slaven:
't Zy dat zy gingh of stond, 't zy dat zy sweegh of sprack,
Het alder-steeghste hoofd, het hardste hert zy brack.
Zy hadd' de handen vol, zoo veel zy konden vaten,
Met ballen vol van winds, met flessen vol van staten,
Met zacken vol van roock, met doozen vol van gunst,
Met burzen vol gestreel, en woorden vol van kunst.
Men zagh rontom dees Nymph' een groote bende krielen,
En met een groot gedruysch demoedigh neder-knielen,
Scholieren, pen-gesnor, Matroozen, hofsche lien,
En hacke-packxken zoon wiert oock daer by gezien.

Ick merckt' oock met een oogh, aen hare zijde wrijven,
Een on-getijdigh volck van onbeschaemde wijven:
D'een sprack voor haren man, en d'ander voor haer kint,
Elck een, naer dat hy was tot dees of geen' gezint.
D'een lagh wat naerder by, en d'ander meer verschoven,
Naer dat hy beter kost met deze vrouwe hoven:
Nochtans wiert elck end' een veel hope toe-gevoeght,
En yder niet vernoeght, gingh van haer gantsch vernoeght,
Daer hingh aen hare zijd', gelijck een jagers tasse,
Zeer groot, breed, diep, en hol, dat de gevrijde kasse
Van haren winckel was, met rijck gesteent' deur-wrocht,
Vyt 't morgen-roodigh land van d'Indiaen gebrocht.
Hier lagen in-gehoopt veel Commissarisschappen,
Raedsschappen van 't gerecht, veel Reken-meesterschappen:
In 't roeren wert gezien 't ampt van een President,
En wederom een staet my wenigh noch bekent.
Die onderstond te staen naer 't ampt eens Pensionaris,
Of die om-helzen wou den last eens Secretaris,
Die zagh hier zijn gerief: Burghmeesters, Wet, en Raed,
Vroedschappen, Thresoriers, elck een vont hier zijn staet.
Maer die van leeger bloed, of kleyne van vermogen,
Met een neer-valligh oogh, tot minder staten bogen,
En sloegen oock niet mis; maer zagen haer gerief,
Al was het haer noch niet bezegelt met een brief.
Die Roeper wilde zijn, of liever had behagen
Het wapen op de borst van land of stadt te dragen;
Die dieven leyden wou, of liever d'eere droegh
Dat hy-ze met een sweert, of heete roeden sloegh;
Die 't volck voor-lezen wou, die kercken wou bewaren,
Die met een sweep of stock de honden wou vervaren,

('t Gezalfd' en raeck ick niet) elck toefde deze vrouw,
Elck kusten haer de slip, elck trock haer by de mouw.
Elck een was nijdigh-heet om in dees tass' te vissen;
Elck zocht zijn brand en koorts in deze beeck te slissen;
Elck zagh op haer geswel; en noyt haer yemand zagh,
Of wiert vervoert deur zucht van eer en groot gezagh.
Zoo yemand, als 't gebeurt, van spijt begon te groonen,
De vrouw stracks in de weer, die gingh het stuck verschoonen,
Zy hief haer tass' maer op, en toond' hem al de keur:
Maer als ick 't vond daer naer 't was recht een vogel-leur.
Zy was, oft anders scheen, aen d'alderkloeckste lieden
Een stief-moer, die alleen met hope van haer schieden:
Aen ander' met een hooft van yzer, loot, of hert,
Naer haren lichten aerd, droegh zy een moeders hert.
D'een wiert terstont vernought, die sich oock stracks deed' achten;
De ander most, eylaes! op ydele hope wachten,
D'een thien jaer, d'ander vijf, d'een minder, d'ander meer;
En zommigh', hoe bequaem, en kregen noyt een keer.
De een wiert uyt-gestelt, met wacht het sal haest kommen:
Een ander wiert gepaeyt met deze blauwe blommen,
En twijffelt aen my niet, ick zal daer acht op slaen:
Maer 't zijn al linckernyen, zeer qualick om te raen.
Ick zagh mids-dien het volck een dicken aessem blazen,
En met een noest gedrangh, ontrent dees Nymphe razen:
D'een wreef den ander af, en spaerde moeyt noch pijn,
Om by haer, hoe het gingh, de naest en d'eerst te zijn.
Voor haer gingh, vol van pracht, met feestelicke treden,
Me-vrouwe de Fortuyn, die doof, blind, zonder reden,
En lichter als een pluym, en broozer als een glas,
In 't midden van het volck, als by gevalle was.

Haer wille was een wet om die om hoogh te trecken,
Om gene weer te doen, het stof en d'aerd' te lecken:
Maer zottinn', als zy was, en vol van boozen aerd,
Deughd was by haer veracht, on-deughd in grooter waerd'.
Op dit gerucht des volcks, en al dit woeligh drijven,
En kond' ick oock niet wel meer in mijn ruste blijven:
Ick vliegh op met een sprongh, en ziende, voor mijn bed,
Zoo schoon een vrouw-persoon, zoo çierlick op-gezet;
Ick neem de stoutheyd aen, deur keurigheyd ont-steken,
Te vragen naer haer naem, en op dees wijs te spreken:
Goddinne, kom wat by, verhael my onverblomt;
Van waer is 't, dat ghy zijt, van waer is 't, dat ghy komt?
Waer zijt ghy, zegh my, t'huys? het schijnt wel aen uw wezen,
Aen uw gebaer en draght, dat ghy niet zijt gerezen
Vyt eenigh leegh geslacht, dat noch in't duyster licht.
Vw wangen, uwe mond, uw voor-hoofd, uw gezicht,
En al wat aen u leeft, zijn merckelicke spooren,
Dat ghy niet van een vrouw, of sterflick mensch geboren,
Maer van den hemel zijt: al wat mijn oogh oyt zagh,
't Is niet als duysternis, by dezen hellen dagh.
Mijn vraegh was nauw ten eynd, en noch half af-gesneden,
Haer antwoord was bereyd, met dier-gelijcke reden;
Ick ben Belofte, *vriend, wiens hoogh en breed gebied,*
Noch aerd, noch zee, noch lucht, noch eenigh dingh ont-vliet.
De bende, die ghy ziet mijn treden warme maecken,
Die volght my op mijn woord, als eengewisse baecken:
Ick ben ge-eert, gevreest, en 't alder-sterckste hert,
Wanneer het my maer hoort, terstond al swacker wert.
Mijn wooningh is gevest, daer ick my gae vermaecken
In huyzen hoogh-gebouwt, in princelicke daecken,

 Daer

Daer zalen, kamers zijn, verçiert met zijd' en goud,
Met gladde marmer-steen, met gittigh ebben-hout.
Al wat in hoogheyd is, de Princen en de Heeren
Van groot en kleynder reeck', zy moeten alle keeren
Op d'herr' van mijn begeert: ick roer' om, en ick stil'
Volck, landen, huyzen, ste'en, al naer mijn enckel wil.
Ick maecke rust en vré, doe weeld' en rijckdom bloeyen;
Ick maecke twist en krijgh, doe nood en armoed' groeyen:
't Buyght alles onder my: een woord van my gezeght
Is stercker als 't gebied eens Koninghs aen zijn knecht.
Het moedigh krijgh-geslacht, haer goed en bloed verstorten;
Het zee-volck insgelijcks haer leven gaen verkorten,
En al tot mijnen dienst: een yeder die wat weet,
Die lijdt, om mijnen 't wil, veel onrust, zorgh en leed.
Die hoogh-gebrauwde lien, die in de boucken vroeten,
En konnen, zonder my, haer dorst, noch honger boeten:
Poëten zoucken my; wat penn', pinceelen voert,
't Is al met heeten lust tot mijnen dienst vervoert.
Het Kerckelicke volck (niet gantschlijck te verschoonen)
Die zoucken somtijds oock dat ick 'et zou beloonen:
Zieck-meester, Advocaet, Notaris, Procureur,
Zy komen al te zaem gevlogen naer mijn leur.
De fiere Courtizaen, die hovelicke gasten,
Gedreven deur mijn zeyl, naer my gestadigh vasten:
De Raeds-heer, hoe geleert, hoe stemmigh dat hy zy,
En wie daer meer mocht zijn, zy roepen al naer my.
Mijn zijd' en is noyt vry van allerhande knechten,
Die ongetijdigh stout, als klissen aen my hechten:
Ick jage niemand wegh, maer houd' elck een by my,
Doch met een onderscheyd van hoogh en leeger ry.

De eene, neem' ick lust, tot hooge staet te heffen,
Wat dat een deel gesnor daer tegen staen en keffen;
De ander', noch zoo groot van wijsheyd en verstand,
Die houd' ick eeuwelick in een on-zeker stand;
En als zy grijs en grauw geworden zijn van beyen,
Ick zend'ze dan noch t' huys by haren beyrd te schreyen,
Te wachten, met verdriet, te wenschen naer den tijd,
Dat zy van spot, en spijt, eens mochten zijn bevrijdt.
Ick vley', als ick beveel', en niemand kan het voelen:
Ick weet het waer', en 't valsch, zoo onder een te broelen,
Dat voedend' elck end' een, met ydel hoop' en waen,
Een yder, zonder grond, heel zeker dunckt te staen.
Zoo sprack dit listigh wijf, en noch meer ander dingen,
Die ick niet derven zou hier nu te voor-schijn bringen.
't Is oock hier med' genough, voor die maer slechts onthoud,
Dat hy is gantsch verdwaelt, die op Belofte *bouwt.*

XL.

Het aenzicht wijſt, wat de ziele prijſt.

DAer't herte vol van is, dat zal het aenzicht wij-
zen.
De tongh en al ons doen, met volle maten, prijzen,
Wat dat de geeſt bemint: wanneer hy oock wat haet,
Het zelf, als vaſt gedruckt, in onze leden ſtaet.
Zoo hoeft ghy, dan, ô vriend, van my hier niet te leeren,
Wat dat dez' jonge maeghd, met eer, wel zou begeeren.
Zy knoopt hier gras te zaem, op dat ſy mocht ver-
ſtaen, (gedaen.
Of't kroontjen van haer trouw niet haeſt zal zijn
Uyt-

Uyt-legginge.

DE nature, jonckheyd, en gezondheyd, drie krachtige ſchool-meeſters, blazen geduerigh en ontſteken, in het huys, daer zy woonen, een heet vier van natuerlicke luſten; die den weerd geſtadelick roepen en drijven tot het gene niet veroorloft en is, als tusſchen twee echt-genooten. Wanneer wy ons maer eerſt en beginnen te ont-neſten, uyt de natuerlicke eenvoudigheyd der jaren, die ons in ſtate ſtellen, om teſtament te konnen maecken; wy vinden ons zoo haeſt genegen, om erf-genamen voort te teelen. *Tout le mouvement du monde ſe reſoult & rend en ceſt accouplage: c'eſt une matiere infuſe par tout: c'eſt un centre, où toutes choſes regardent. Alle de bewedinge des werelds*, zeght de Heer van Montaigne, *ont-doet en geeft ſich over in die tſamen-paringe: 't is een ſtoffe, die over al in-geſtort is: 't is een middel-punt, daer naer alle dingen zien ende toe-loopen.* 't Is te vergeefs geſtremt en geſtuyt, wanneer de vloed over de dijcken ſwelt. 't Is oock moeyelick, die begeerten den necke te breken, met den hamer van natuerlicke redenen. 't Is een duyvel, die niet uyt-gedreven en wert, als met vaſten en bidden. Dat MARTIALIS zeght van NIGRINA, heeft by naer de geheele wereld in-gewonden en gewonnen:

Te patrios miſcere juvat cum conjuge cenſus,
Gaudentem ſocio, participemque viro.

Neem dit zoo wat ruymer, en niet buyten de zin en waerheyd:

Het ſtaet u gantſch wel aen, uw vaderlicke ſchatten,
En wat ghy hebt ge-erft, te mengen met een man:
't Gezelſchap u behaeght (en wat ick kan bevatten)
Het mannelick gebruyck niet tegen zijn en kan.

Daer wert ergens van een gezeght, dat de bruydloft en de ouderdom van een natuere zijn. Want wy begeeren-ze, voeght hy daer by, alle te beprouven: en wanneer wy daer toe geraeckt zijn, bedroeven wy ons. Het welcke zeker, met die ruymte gestelt zijnde, door ervarentheyd van velen, lichtelick kan wederleght werden. Gelijckerwijs oock dit: dat de vrouwe den man niet toe en brenght, als twee genuegelicke dagen, den trouwdagh, en den sterf-dagh. Iae noch dit en kan voor geen gereed geld aen-genomen werden, 't welck een METELLUS NUMIDICUS openbaerlick tot het volck zeyde, met deze woorden:

Si sine uxore, Quirites, possemus esse, omnes eâ molestiâ careremus: sed quoniam ita natura tradidit, ut nec cum illis satis commodè, nec sine illis ullo modo vivi possit; saluti perpetuæ potius, quam brevi voluptati consulendum. Dit behelzen deze woorden: *Konden wy, Romeynsche burgers, zonder vrouwe wezen, wy zouden alle die moeyte welderven: maer dewijle de natuere dit leert, dat wy niet gemackelick genough met de zelve, noch geensins zonder haer en konnen leven; moeten wy ons veel eer beraden met een gedurigh wel-varen, als met een korte wel-lust.* Wie kan oock dit aen-nemen?

L'homme une fois marié,
Qui lié
Se revoit par mariage;
Par deux fois se vient ranger
Au danger,
Sauvé du premier naufrage.

Dat is, op de zelve mate en voeten:

Een man zijnde eens getrouwt,
Die er-houwt,
En in banden wè'er wilt kommen:

Twee-

Twee-maels ſtelt hy ſich voorwaer
In gevaer,
Eens van ſchip-breuck zijnd' ont-ſwommen.

Maer veel meer ſtaet ons toe te ſtaen, en met onze beyde armen te om-grijpen, dat de Vandoomſche Poët voorzinght:

Vn plus grand bien ne ſe trouve en la vie,
De ſoy faſcheuſe & bouïllante d'envie,
D'ambition & d'honneur importun;
Que de trouver entre mille quelqu'un,
Auquel on puiſſe, avecques confiance,
Dire ſands fard tout cela que l'on penſe.
Amour nous faict tel plaiſir eſprouver:
L'amitié faict le bon amy trouver.
Comme pourroit un homme ſociable
Avoir party, qui luy fuſt agreable,
Pour vivre enſemble en toute loyauté,
Sans s'allier a la douce beauté
D'une treſſage & vertueuſe dame?
Pour n'eſtre plus, que d'un corps en une ame;
Vn ſeul eſprit, qui ſe puiſſe enflammer
Tant ſeulement du ſeul honneur d'aymer:
Ne cerchant point de ſon ardeur extreme
Autre loyer ſi non que l'amour meſme,
Qu'en bien aymant, de ſe voir bien aymé?

Zijt ghy niet te zeer verleckert, lees oock de over-ſtellinge:

In 't leven, van zich zelf, met moeyt' en pijn beſlagen,
Vol eer-zucht en on-ruſt, vol nijd en quade lagen,

En isser niet zoo goed, als datmen een goed vrind,
Al waer het oock maer een, en onder duyzend vind:
Aen wien wy, wel-gerust, en rond uyt konnen zeggen,
Al wat wy in ons hert, in't duyster overleggen.
De liefde doet alleen ons proeven deze vreughd:
De vriendschap hert en zin, met een goed vriend, verheught:
Maer hoe kan nu een mensch, gezelligh van natueren,
Verkiezen eenigh deel, en zoo daer by verdueren,
Om, met een trouwe band, te leven steeds te zaem,
Dat onverdrietigh zy, en wonder aengenaem;
En dat hy niet een fraey' en zoete schoonheyd trouwe,
Van een zeer wijze maeghd en deughdelicke vrouwe:
Om dan niet meer te zijn als, twee tot een gebrocht,
Twee lijven en een ziel, door eenen geest verknocht.
Een geest die alleen kan ontsteken zijn, van binnen,
Van d'eer en zoete vreughd van grondelick te minnen:
Die anders geenen loon van zijnen brand begeert,
Als liefde, die zijn liefd' met liefde weer vereert.

Daerom heeft oock PYTHAGORAS wel een scherpe roskam verdiend, welcke zijnde, op eenen tijd, zeer beleefdelick en ernstigh van een vriend genood, om zijn ondertrouwe en bruydloft, met zijn tegenwoordigheyd, te vereeren; gaf voor antwoorde, dat hem niet zoo zeer ter herten en konde gaen, als te wezen by een zo drouve en beweenelicke dood. Willende te kennen geven, dat een vrouwe te trouwen, niet anders en was, als zich in een graf te leggen. Aerde en water moest hy werden, die dorste zeggen; dat, die dien knoop en houwelicken band gevonden hadde, hadde een schoone gelegentheyd en middel gevonden, om zich van de menschen te wreken: als zijnde een strop, of garen

om beeſten te betrappen, en die daer naer, met een kleyn vierken, te braden, en verteeren. 't Is waer, dat die heylige verbinteniſſe niet t'eenemael vry en is van alle on-gemack. Maer waer vint ghy wijn zonder moer; bier zonder giſt; hout zonder ſchors; koren zonder kaf; roozen zonder doorn? Zeker, hy ware weerdigh in het aenzicht geſpogen, en de tanden gebroken te werden (als ÆSCHYLUS ſpreeckt) die daerom dat alles, met verachtinge, of verwerpinge wilde verdoemen. Daer en is, in dit arme leven, geen geniet van vermaeck of wellnſt, die eenparigh en effen zy: maer het is al knobbeligh en onder-menght met vele drijvingen, die de nature tegen en koortzigh zijn.

Zoo en wert de Ionck-vrouw van ons Zinne-beeld niet ten toone geſtelt, om voor de kijckers en gaep-ſtocken een zots-kolve of polleken te dragen: maer alleenelick om af te beelden de aengeboren genegentheyt die ons in 't gemeen van den hemel in-geſtort is, om ons zelven tijdelick te eeuwigen, door de rancken, die in verre eeuwen, van onſe ſtock ſchieten.

EMBLEMATA.

XLI.

Wilt ghy vaſten rijckdom hebben?
Wilt hem by den armen leggen.

ZO Ionckvrou, gae zo voort! laet op het water drijven
U brood, der viſſchen aes, niet ſchaerſelick gezaeyt.
Het koſtjen is geringh, en't zal oock wel beklijven,
Als ghy van deſen ougſt de vette vruchten maeyt.
Maer noch is't niet genoegh: ghy moet hier by gedencken,
Dat ghy der armen nood te geener tijdt vergeet,
't En zal uw ziel niet ſchaen, noch oock uw rijckdom krencken,
Want't wert met Gods beloft van s'hemels winſt beſteet.

Uyt-

Uyt-legginge.

DE ſtoffe van dit Zinne-beeld is geleent, uyt het elfde capittel van den Prediker: dien ick (God willende) onlanghs zal in 't licht brengen, nieuwelicks van my, uyt den Hebreeuſchen oorſprongh over-geſtelt, en in alle duyſtere plaetſen, naer mijn geringe mogelickheyd, uyt-geleght en verklaert. Daer aen gedraegh ick my; op dat niemand, door een goddeloos voor-oordeel, dit veers aen een gehaeckten neuze en hange.

Wilt dan hier uyt geleert zijn, het gene Ieſus tot zijne diſcipelen zeyde: *vrienden te maecken van den onrecht-veerdigen rijckdom, op dat, wanneer u ontbreken zal, zy u mogen ontfangen in de eeuwige woon-ſteden.* De ſchatten werden eerſt de onze gemaeckt, wanneer wy die wel aen een ander beſteden: zy werden eerſt voor ons verzekert, wanneer wy-ze in den ſchoot der armen, gelijck van ons wegh-werpen. De Heydenen, oock die zelve, die nergens naer van de fijnſte bloeme geweeſt en zijn, hebben dit betuyght. Hoor maer MARTIALIS gedichten:

Callidus effractâ nummos fur auferet arcâ,
Proſternet patrios impia flamma lares.
Debitor uſuram pariter ſortemque negabit.
Non reddet ſterilis ſemina jacta ſeges.
Diſpenſatorem fallax ſpoliabit amica.
Mercibus extructas obruet unde rates.
Extra Fortunam eſt, quicquid donatur amicis.
Quas dederis ſolas ſemper habebis opes.

Verſtae het, die geen latijn en verſtaet. Dit zeght de Poët:

Een diefzal kist en kas verbreken ; 't gelt ont-leggen.
Een goddelooze vlam uw dack om verre slaet.
Een schuldenaer zal 't crois , en 't hooft-geld oock ont-zeggen.
Een mager ougst en geeft niet weder al haer zaed.
Een Courtizaen ont-rooft den man , door wien zy levet.
De zee verswelght een schip dat wel-geladen is.
't Is buyten de Fortuyn , wat ghy aen vrienden gevet.
Alleen het geen ghy geeft , blijft eeuwigh en gewis.

Maer wat is hier anders van ? Merck , dien de oogen in het voorhoofd staen. Veel zeggers vint ghy over al ; weynigh doenders. Veerdigh van kaecken ; traegh in de zaecken. Doch evenwel ,

Men ziet wel hier en daer , dat menschen zich begeven
Tot deughd ; maer 't is een deughd met wereldsch eer bekroont.
Tot deughd , maer 't is een deughd , om weelderigh te leven :
Tot deughd , maer 't is een deughd , die hier wilt zijn beloont.
Tot deughd , met moeyt' en zorgh , met arbeyd over-togen ,
Maer die steeds op haer zelf , niet op een ander ziet.
Een deughd ont-breeckt ons meest , dat wel dient over-wogen ,
Een deughd , een ware deughd , die God ons meest gebiet.
Want zeker 't is vergeefs God boven al te eeren ;
Zijn zelf , gelijck-men meynt , te houden onbevleckt :
Ghy zijt een onreyn vat , dat God van zich zal weeren ,
Soo ghy u hert en hand van uwen naesten treckt.
't Is een vergeefsche troost , 't zijn niet als ydel ballen ,
Te zeggen , dit en dat , en dat en dat is mijn :
Want als ghy 't al bezit , noch hebt ghy niet met allen ,
Als ghy 't niet wegh en leght , by die gebreck'lick zijn.
Wat dulheyd jaeght ons breyn ! Godt heeft ons arme slaven ,
Met bitter sweet en bloed , genadelick gekocht :

En

En wy en willen God, ons heyl, ons ruſt, ons haven,
Niet koopen met wat broods van God ons toegevoegt.

Hoe vele zijnder die de handen tot de ellebogen toe in haer goed ſteken, die nauwelicks het uyt-eynde van haer vingeren nat en zouden maecken, om haer even-menſche te laven? Hoe vele, die van haer goddelooze over-dadigheyd ettelicke huyſ-gezinnen zouden op-voeden? en die nochtans niet zoo zeer en meenen te verliezen, als datzy (en dat noch uyt ſchaemte, of wel om eere) aen den armen geven.

Rijcke dieven, baſtaerd-zaed,
Van der hellen ſwarten raed,
Hoe verſpilt ghy dus uw geld,
Dat ghy quiſtigh henen telt,
Nu om pompigh leckerny,
Dan om poppigh pronckerny:
Al om voor een oogen-ſlagh,
Aen u luſt te geven dagh,
En te thoonen voor het licht,
Dat ghy hier uw hemel ſticht!
Daer ghy Ieſu naeckte le'en,
Van de wereld onder-tre'en,
Doch by Gode hoogh ge-eert,
Als een vaeghſel van u weert.
Daer ghy ſticket kiſt en kas,
Met een hoogen kleeren-tas:
Daer ghy ſchieters en de mot,
Vuyle kinders van den rot,
Met uw over-daed bedeckt,
En Gods even-beeld on-treckt.

Maer dit is veel eer de thoon, dien zy zingen, en het wit, dat zy haer voor-ſtellen:

Dit is een vaſt beſluyt, ick wil my zelven ſchrijven,
Tot mijn genoughzaemheyd, mijn eygen erfgenaem.
Ick wil hier in dit vleeſch voor my alleene blijven,
Zoo valt my 't leven zoet, en wonder aengenaem.
De Pelicaen is zot, die zijne borſt gaet wonden,
Voor een deel kieckentjens, van hem korts uyt-gebroet;
En zot is, die veel zorght voor een deel vremde monden,
En hout met on-genucht, een on-geruſt gemoed.

De zulcke mogen wel, zonder verlof, gortige verckens genoemt werden: als die lemtigh en verminckt van allerlerley hemelſch gevoelen, een ziele in plaetſe van zout gegeven is. Ten ware die beter genoemt wierden, met de Spaignaerden, *Deſalmados*, ziel-looze fielen.

Ah menſche, niet alzoo! men moet die rijcke gaven,
Die God zoo mildigh leent aen ons zijn arme ſlaven,
Niet zoo onnut verdoen, tot 's hemels leedt en ſpot,
Hier met een roffiaen, daer met een vuyle vod:
Die, als een raef-geſpuys, uw erfdeel gantſch vereten,
En van geen ander weerd, zoo langh het duert, en weten.
Maer God heeft die geleent, om onderſtand te doen,
Zoo veel het lijden magh, en, naer den nood, te voen
Gebreckelicke lien, gevangh'nen, vremdelingen,
Gedreven uyt haer land, en arme weezelingen.
Niet om in ſpijs en dranck, in feeſten rijck bereyt,
Die zoo gantſch deur te ſlaen in overdadigheyd.
Wat is 't dat ghy in wijn en ſpijs u gaet begraven?
Vw buyck is gantſch en gaer ondanckbaer van uw gaven.

Want hoe veel en hoe veel oock in zijn afgrond daelt,
Noyt is hy gantsch verzaet, 't is altijds, haelt, en haelt.
Gelijck een kole viers, die hoe ghy meer zult voeden,
Te meer zy voedsel wilt, te meer zy oock zal woeden.
't Is beter dan in tijds, gebreckelicke lie'n,
Van uw kost, van uw geld, of anders te verzien,
Naer dat ghy min of meer in voor-spoed zijt gezeten.
En als ghy dan daer in u zelven hebt gequeten,
Ghy zult op dezer aerd, en naer-maels in Gods throon,
Als ghy eens scheyt van hier, ontfangen grooten loon.

XLII.

Wat is het volck, als wind en wolck?

DIt is de aerd des volcks: weer-haenigh, los van zinnen,
Veel-hoofdigh, on-geruſt van buyten en van binnen:
Een wiſpeltuyrigh rat, vol van verkeerde zucht,
Gedreven door den wind van allerley gerucht.
Nu quiſtigh van haer gunſt, als 't gaet naer haer behagen:
Als 't anders, vol van haet, van bitterheyt, en klagen:
De Prins is als die boom, die, als het regen ſtort,
Ons deckt; is 't weder ſchoon, van ons gekluppelt wort.

Uyt-

Uyt-legginge.

MEn vint in alle andere dingen een on-gestadigheyd en veranderinge, maer die evenwel eenighsins tot eenige gelijckmatigheyd kan gebracht werden. Niet en isser zoo on-zeker, noch zoo mis-luydigh als het lichaem des volcks, in zijn geheelheyd by een gerekent. HORATIUS vraeght of zich wel yemand zoude konnen onthouden van lacchen, zoo hy een schilder zage, die een peerds hals aen een menschelick hoofd voughde, en van allerley gedierten eenige leden ont-leent hebbende, daer aen verscheyden pluymen schilderde, van boven verthoonende een schoone vrouwe, van onder een vuyle en groote visch. Maer met zoo goede reden mochte yemand wel vragen, offer yets ter wereld zoo belacchelick is, als de menighte van het gepeupel in eenen hoop by een gestout. Dat zy korts te vooren gewilt en toe-gestaen hebben, zal lichtelick een wind van een ydel geruchte, of de roeringe van een lucht of stemme om verre stooten. De trouwe van het volck, en de gedachten van een kind, hebben gemenelick de zelve dueringe: de welcke niet alleenelick en veranderen, naer dat de schijnelicke voor-deelen een ander streke nemen; maer oock naer de verscheydentheyd van tijdingen en andere omstanden, die elcke minute des daeghs kan toe-brengen. Zy hebben gewillighlick een wersheyd en wan-lust van tegenwoordige dingen; staende altijds met de ooren open naer wat nieuws, veel-tijds gereed om de jonghste dingen plaetse te geven, maer zonder lange vernachtingen. Dien volgende, zeght SENECA, *dat het volck genegen is om het jock van haren staet af te schudden: het tegenwoordige mishaeght haer; het toe-komende vermoeyt haer; het goed verveelt haer; het quaed onder-druckt haer. Daerom zijn-*

 der

der oock gevonden, zoo quaed om te vernougen, dat zy zelfs het licht der zonne niet en hebben konnen verdragen: gelijck de Atlanters, volckeren van Lybien en Mauritanien, die des morgens de zonne begroeteden met ſcheldingen en laſteringen. Hier mede (verſtae my wel) en wil ick alle onze leden niet gelijckelick lardeer-priemen; noch met een quiſpel het gantſche huys ſwarten. 't Is zeker, datter onder ons zijn zoo wel geſnuytte en geſnoeyde verſtanden, die veel beeter hooge ampten bekleeden, en voorzichtiger toe-zien zouden, dat het gemeene beſte geen ſchade lijden en zoude, als de zommige die op het lands kuſſen gemackelick en zorgeloos neer-zitten. 't Is oock zeker, dat God de Heere, door de zorghvuldige vierigheyd, de ſlaeperige na-latigheyd der Regenten dickwils wacker maeckt. Daerom oock, niet zonder beſcheet, gezeght en werd; *De ſtemme des volcks, de ſtemme Gods.* Maer wy en dragen evenwel niet alle dezelve livrye. Vele van ons hebben ſchele en loſſe verſtanden, die meer door on-bezuyſtheyd gedreven, als door beſcheyt geleyt werden. Onze ziele is veeltijds zoo licht, als ons lichaem aerdſch en ſwaer is. Zoo veel aen-zichten alſſer in een gebroken ſpiegel gezien werden, zoo veel beſluytingen werdender alle oogh-ſlagen in onze herſſens gevormt. Ons gevoelen wert geint het eene op het ander: en eer het noch begint hout te maecken, de zage moeter weder in, daer moet een ander greffie gezocht werden. Wy zijn zoo verlaft en verleckert achter de veranderingen, dat wy nergens naer zoo zeer en vernibbelen, als dat ons een nieuwe ſmaeck toe-brenght. Het volck, zeght yemand, is een beeſte, die niet lijden en kan een zoet en gemackelick gebit, noch lange genieten een geregelde vryheyd, altijds wijckende van het middel, naer d'een feylige uyterſte, of naer het ander: en dan byzonderlick, wanneer

neer het ſchijnt meeſt bevredight en getemt te zijn, zal het in een hand-wijle zich zelven ont-ſnappen, en het hoofd keeren tegen die hem goed gedaen heeft. Zoo verkeert en veranderlick is die oude wet-gever, die-men *Volck* noemt. Een wonderlick monſter, daer van de meeſte deelen niet anders als tonge en zijn, die altijds van alle dingen ſpreeckt, en niet en weet; dat alles ziet, en niet en onderſcheyd; dat met alle dingen lacht, met alle dingen weent; dat alles hoopt, alles vreeſt; alles maeckt, alles breeckt; kort, diens oordeel en wijſheyd niet anders en zijn, als drye teerlingen van avontuere.

Populaire ignorant, groſſe maſſe du chair,
Qui a le ſentiment d'un arbre, ou d'un rocher:
Traine a bas ſa penſée, & de peu ſe contente,
D'autant que ſon eſprit hautes choſes n'attente.

Dit zeght de Poët:

't Volck is een dick klomp vleeſch, en vol van on-verſtand:
Heeft oock niet meer gevoels, als een rots, boom, of plant.
Niet, dat hem oyt vernoeght: ſleypt zijn gedacht ter aerden:
Dewijl zijn geeſt geen dingh, dat groot is, kan aen-vaerden.

Heer Alleman, zeght een ander, is een beeſt, dat ick en weet niet, of duyzend hoofden of geen en heeft. Een beeſt, dat bot, dom, onverſtandigh, en onredelick is, als alle beeſten plegen. 't Heeft niemand lief, dan die het troetelt. 't En kent zijn meeſter uyt de knecht niet: jae zal dickwils zijn meeſter vernielen, om de knechts wille. Loopt ſoo ras in 't water, als op ſtal; zoo ras in 't vier, als in zijn neſt. Een deerlick dingh, als 't begint te razen. Loopt met 't hooft tegen den muer, tot datter door is, of daer voor blijft liggen.

Heeft de oogen zoo diep in de kop, dat het niet en ziet wat ontrent hem is, maer alleen wat recht voor uyt is, langhſt de neuze: is zijn eygen zelf in 't licht, en meeſt om zijn eygen verderf uyt. Als het dan zijn moed uyt-geteert heeft, en zijn eygen ſtal aen brand geſteken, dan warmet zich by de kolen, valt in ſlaep, verkout en verhongert, en wert zoo tam, dat-ment een touw om den hals werpt, en wegh leyt als een lammeken. 't En is daerom zoo vremd noch zot niet te achten, dat DIOGENES, als het volck uyt de ſchouw-plaetſe quam, daer zy verſcheyden ſpelen gezien hadden, tegen het volck met gewelt quam aen-dringen, en gevraeght zijnde, waerom hy zulcks dede, voor antwoorde gaf, dat hy in zijn gantſche leven pooghde van het doen en de gewoonte des volcks te verſchillen. ANTISTHENES inſgelijcks, als hem yemand zeyde, dat hy by naer van elck end een geprezen wiert, maer, wat hebb' ick zeyd' hy, quaeds gedaen? oordeelende, dat de beſte dingen aen het minſte deel des volcks behaeghde. Dit verſtond oock zoo PYTHAGORAS, wanneer hy zeyde, *en wandelt niet op de gemeyne ſtraten.* Het welck eenſtemmelick van EPICURO beveſtight wert, met deze woorden; Ick en hebbe noyt het volck willen behagen. Want die dingen, die ick weet, en prijzet niet; en dat het volck prijſt, en weet ick, noch en wil ick niet.

't Is dan een zeer zorgelick ambacht, en dat groote voorſichtigheyt van doen heeft, het volck wel te regieren. Hy moet een welgeziſt vernuft, en wel-gebouwde herſſenen hebben, die by haer geen valſche treden maken en zal. En dan moet hy noch wel op een goeden ezel rijden. Want daer en wert niet ſoo wijſelick en voordachtelick beleyt, dat t'allen tijde een gantſche menighte behagen zal. En dat heden prijſelick is, zal morgen lichtelick afgekeurt, en t'eene-

mael

mael verwezen werden. Het volck, zeght ergens een, is als de dochters, die in 't begin van haer houbaerheyt, met de bleeck-verwige zieckte gequelt werden: zy eten dan de vremste en ongesondste spijsen, diemen zoude konnen verzinnen; maer zy keerenze daer naer weder uyt: alzoo doet het oock het volck, wanneer zy door een quaden horzel gesteken zijn: zy minnen en kiezen dan, dat haer verderft, en dat zy daer naer gedwongen zijn, met benautheyd uyt te keeren. In zulcke gelegentheyd moeten dan de Overheyden den wijn naer-volgen: die in 't begin, door een lieffelicke en leckere smaeck, de menschen noodet en aen-lockt, maer daer naer zich allengskens mengende in haer bloed, en het gantsche lichaem verwarmende, verdooft en versluymert al hare zinnen alsoo zich meester van haer maeckende. En wanneer zy al tot hare plicht en stilte gebrocht zijn, vreest dan in die kalmte een aen-staende buye. *Als die van Lycaonien zagen wat Paulus gedaen hadde, hieven zy hare stemmen op, roepende, De Goden zijn den menschen gelijck geworden, en tot ons neder-gekomen. Ende zy noemden Barnabam Iupiter, ende Paulum Mercurium.* Maer wat voeght de H. Geest flus daer by? *Ende daer quamen de Ioden van Antiochien ende Iconien, ende over-reden de scharen, ende steenighden Paulum, ende sleypten hem ter stadt uyt, meynende, dat hy dood was.* Ick konde noch een groot getal van dier-gelijcke exempelen voort-bringen, waer door de ongestadige wispeltuerigheyd van ons, die het volck maecken, wert aen-gewezen; maer dit zy genoegh voor een gemengelt staeltjen. De lof, die ons toe-komt, en voornemelick vele leden in onse regieringe, die een gedeelte van het volck maeckende, niet minder bequaem en zijn te regieren, als vele, van welcke zy geregiert werden; zal op een ander stond en gelegentheyd, zijn plaetse vinden.

E M-

XLIII.

Een gram gemoed veel onheyl broet.

AH! ziet den ouden man, met af-gesleten leden,
Hy meynt, hy gaet heel fraey, met statelicke treden,
Maer, laes! hy suft en dubt, 't zijn loopkens dien hy maeckt,
Tot dat, door dick en dun, hy 't eynde t'huys geraeckt.
Merck hier, ghy korzel mensch, van korte stof gekneden,
Den aerd van uwen drift, de zotheyd van uw zeden.
Ghy meynt, dat ghy uw gall', en heete tochten boeyt,
Daer ghy in 't volle vier van uwe gramschap gloeyt.

Uyt-

Uyt-legginge.

GElijcker zekere teeckenen zijn van dulle menschen; een stout en dreygende wezen, een droevigh voor-hoofd, een straf gezicht, een haestige gangh, on-rustige handen, een verandert couleur, vele en sterckelick gedreven hijgingen: alzoo vint ghy oock de zelve in vergramde menschen. De oogen branden en glinsteren, veel roodheyds door het gantsche aen-zicht, het bloed ziedet en bobbelt uyt het binnenste ingewand, de lippen slaen te zamen, de tanden knarssen, het hayr rijst over-eynde, een gedwongen en kissende geest, een kraeckende geluyd der gewrichten, gezucht en gebriesch, een af-gebroken reden, met half-gesproken woorden, handen dickwils te zamen geslagen, de aerde met de voeten gestampt, het lichaem heel beweeght, en groote dreygingen maeckende, een afgrijzelick en schrickelick gezicht. en watter noch meer van SENECA by-gevought wert. Deze levendige uyt-beeldinge is genoughzaem, om te bewaerheden, en ons in het herte te drucken, de gulde vermaninge van FLACCUS:

Ira furor brevis est; animum rege: qui, nisi paret,
Imperat. hunc frænis, hunc tu compesce catenis.

Dat zoude wat breeder luyden:

De gramschap is, in't kort, een korte dulligheyd.
Regiert dan uw gemoed met reden en bescheyd.
Want zoo het niet en buyght, noch geen gehoor wilt geven,
Het heerscht, en doet het al naer zijnen wille beven.
Bedwinght het met een toom, wanneer het is verwoet;
En slaet het, vast en stijf, de boeyen aen de voet.

De zommige hebben daerom de gramſchap by den hagel vergeleken. Want gelijck die een in-druckſel is boven in de lucht geteelt, en ter aerden neder-vallende, den ougſt, en allerley noodelick en vermaeckelick gewaſch ter aerden ſlaet, met zeer groote ſchade van vee en menſchen: alſoo is oock de gramſchap een indruckſel van het hooge deel des menſches, waer door deze vleeſchelicke klomp geregiert wert; het welcke neder-vallende op den acker der gewiſſe, alles verbreeckt en verwoeſt, watter ſchoon en heerlick in de menſche is. De welcke gemaeckt naer de gelijckeniſſe zijnes ſcheppers, op dat hy wezen zoude het treffelickſte meeſter-ſtuck van Godes handen, is verrijckt met drie byzondere beelden: met het beeld der natuere; met het beeld der genade; en met het beeld des lichaems, in heerlickheyd en verhevenheyd boven alle andere lichamen uyt-muytende. Welcke drie beelden, gantſch miſmaeckt, yſſelick, en hatelick gemaeckt werden, deur dien beeſtelicken tocht der gramſchap. De Prophete Iob, ſprekende van de ſchrickelickheyd des Leviathans, gebruyckt deze woorden: *Vyt zijne mond gaen fackelen, en vierige voncken. uyt zijn neuze gaet roock, gelijck als van heete potten en ketelen. zijn adem is als lichte kolen, en uyt zijn kele ſchieten vlammen viers.* Een gelijckeniſſe, die zeer aerdigh paſt, op onze heet-gallige menſchen: byzonder, daer de heete potten en ketelen by-gebracht werden. Want zoo wanneer een pot ziedet door de kracht des viers, alle het gene om leege is, komt naer boven, en werpt zich in de opperſte bobbels van de heete vochtigheyd, maeckende gelijck een ſtaet en *inventaris* van alle het gene daer binnen is, doende op-komen alle het ſchuym en vuyligheyd, dat te vooren bedeckt en verborgen was, wanneer de pot noch ſtil en kalme was. Even alzoo gaet het met een herte, dat aen-geſteken

is met die brandige trotſe van geele galle. Alle het gene in het heymelick vertreck onzer zielen, gelijck gedommelt en verduyſtert was, begint zich aen alle kant te roeren, en het onreyne grond-zop van laſteringe en allerley on-gelijck om hooge te ſchieten. Daerom zeyde PYTHAGORAS zeer wel, dat het eynde van de gramſchap, het begin van berou is. Want wy en verliezen hier door niet alleen ons oordeel, maer wy deeren en quetſſen ons eygen zelven, en vallen in het quaed, dat wy meynen te vlieden. Wy werden hier door zoo geweldigh gedreven, om een ander te beleeden, dat wy geen acht en nemen, om ons eygen quaed te ontgaen. 't Is een tocht, die wel te rechte vergeleken wert by de grond-braken, en bouw-vallingen, die zich zelven vernielen en breken, door het gene, daer op zy vallen. De Keyzer NERVA, zijnde zieckelick, en met een zoo ſwacke mage, dat hy gemeenelick, al wat hy at, wederom moeſte uyt-keeren; ſtelde zich in zoo on-matige en on-machtige gramſchap, tegen eenen REGALUS, dat hy ſchielick, door een heete en ſcherpe koortſſe beſprongen zijnde, in een doodelick ſweet viel, die kortelick van de dood gevolght wiert. Het zelve overquam oock den Keyzer VALENTINIAEN, de welcke ſchuymende en donderende, vol van gramſchap in de vollen raed, tegen de Sarmatiers, om dat zy in Slavonien en Illyrien geruyt en gerooft hadden, dreygende haer met ſchreeuwende woorden, en on-getoomde ſcheldingen, dat hy haer geheelick zoude uyt-roeyen, en te niete brengen, heeft hy zijn muſkels en bloed-aders zoo geſpannen en doen ſwellen, dat zy geborſten zijn: waer uyt hem het bloed zoo krachtelick begonde te ſtorten, dat hy haeſtelick daer van ſtierf.

Daerom de heylige Artſch-vader Ioſeph, zijn broeders,

uyt Egypten, wederom naer huys zendende, gaf haer dit, in plaetse van alle lessen en vermaningen: *En weest niet toornigh op den wegh.* Dit ellendige leven en is niet anders voor een Christen, als een reyze en toe-gangh, tot dat eeuwige leven; tot dat geestelicke Canaan, dat hemelsche Ierusalem, dat boven in de hemel is. Laet ons dan niet toornigh zijn op den wegh, de eene tegen de andere: maer laet ons zoetelick en vredelick, met onze broeders, den wegh voorderen, die ons daer henen leydet. Laet ons alle oorzaecken af-snijden, en alle voor-wendselen van ons weeren, die ons in het minste het herte voor de gramschap zouden open stellen. De heylige Iacob zeght kort en bondigh, dat *de gramschap des mans Gods gerechtigheyd niet en werckt.* 't Is anders wel geoorloft, het geweld van zich af te keeren, en die onder ons gestelt zijn, met scherpe bestraffingen, naer gelegentheyd van zaecken, aen te gaen: maer het moet evenwel zonder innerlicke toorne en ont-steltenisse des geests zijn. Men zeght, datter niet zoo zeer en temt de grimmigheyd van een Olyfant, als het gezichte van een Lammeken; noch niet zoo licht en stuyt de kracht van uyt-geschoten kogels, als de zachtheyd van wolle of werck, of diergelijcke toe-gevende stoffen. Alzoo, gelijck de wijsheyd zeght, *wert een Vorst, door geduldigheyd verzoent: ende een vriendelicke tonge breeckt de hardigheyd.* Laet ons dan deze dulle hitte bedwingen, en ons zelven meester maecken van die krachtige tochten, die de reden uyt haren stoel, en ons uyt Gods wooninge werpen.

Fortior est, qui se, quàm qui fortissima vincit
Mœnia, nec virtus altius ire potest.

Neem dit in vergeldinge, die geen Latijn en verstaet:

't Is veel meer, te konnen leyden
Zijn begeerten, aen den band,

Als dat Princen wijt uyt-breyden
Al de palen van haer land.
Hy die meester is gebleven
Van de tochten van zijn hert,
Heeft alleen een ware leven;
Vry van kommerlicke smert.
Alwaer't dat hy moeste blijven,
In een hutt' van stroo en slijck;
Vaster zal hy daer beklijven,
Als een Koninck in zijn rijck.

EMBLEMATA.

XLIV.

Wat ruſt en gewin geeft luttel onderwin.

*HOe koſt'lick is 't, voor God, hoe zoet, voor ons, t'aen-
ſchouwen!
Dat man en vrouw te zaem haer zelven onderhouwen,
Van harer handen werck, en wachten, van de Heer,
Niet wat de wereld geeft, veel onruſt, goed en eer,
Maer met een vrolick hert, geveſt op rotſche gronden
Van Godes trouw en eed, en aen haer plicht verbonden,
Des hemels ruſt en luſt; vertrouwend' dat de man,
Die Godes rijcke zoeckt, noyt yet ontbreken kan.*

Uyt-

Uyt-legginge.

HY moet den neuze wel vol ſnot, en de herſſens vol ſluymen hebben, die niet en rieckt, noch en kan verſtaen, de bedriegelickheyd van de aerdſche hope. 't Is het vier te willen hekelen, en de roodigheyd van een ticchel af-waſſchen; de valſcheyd, van de wereldſche dingen, af te zonderen. Die dit, met ongedeckten hoofde, beſtaet te loochenen, zal immers, wanneer de dood op zijn oogh ſchelen begint te zitten, gedwongen zijn, om uyt te reutelen, *Carbones theſaurus erant. Ick meynde veel ſchats te vinden, maer 't waren kolen.*

Maer hoe vele zijn-der even-wel, die haer zelven delven en gelijck levendigh begraven in dit aerdſche ſlijck! die gelijck geverwet zijnde, in de verdoemelicke ketel van ongevoelickheyd, den hemel den rugge, en de helle het aenzicht toe-keeren. En waerom doch? om dat zy een vleeſchelick verſtand hebben, 't welck een vyandſchap tegen God is: 't welck Godes wet niet onderdanigh en is; jae zelfs niet zijn en kan. Om dat hare oogen van de helſche raven uytgepickt zijn, en derhalven niet zien en konnen, de dingen, die geeſtelick moeten onderſcheyden werden. Diens opperſte goed gelegen is in het geniet van de drie artſch-zonden, die de dans-koorde leyden, en het gantſche gezin van alle feylen aen haren rey ſleypen. *Die den name hebben dat zy leven, maer evenwel dood zijn*; gelijck de Engel ſpreeckt, tot de gemeynte van Sardis. Die altijds woelen, om dat zy nimmermeer ruſten en zouden; en nimmermeer en ruſten, om dat zy eeuwelick woelen zouden.

Verde van dat zoete en vreughdige leven der kinderen Gods: die onder een geringe en verachtelicke gedaente, een heer-

heerlicke glants van een hemelſche Majeſteyd dragen. Zijnde Koningen en Prieſters, daer zy voor arme bedelaers, en af-ſchouwelicke uytwerpſelen gekeurt werden. voor lieden, die leepige zielen, en verſuftegemoederen hebben. die niet een vlocke, of koren-hayre weerdigh en zijn. Maer zeker (magh-men de zulcke by geringe dingen paren) zy zijn gelijck de eyers, die het beſte van binnen, en geen monſter of pareerſel van buyten hebben: gelijck de kleyne dooſkens, die gemeynelick de koſtelickſte ſpeceryen bedecken. De Schilders, om meer te verheffen en te vertoonen de dingen, die licht ende klaer zijn, verſtercken die met duyſterheyd en ſchaduwe: zoo doet de groote werck-meeſter dezes werelds. de menſchen, dien hy tot dat eeuwige licht, en hemelſche klaerheyd geſchickt heeft, bekleet hy hier veeltijds met een donckere mantel van gebreck. Hoe vele en deur-gaens wert-er gezien, dat de god-vruchtige zielen, die zich den hemel t'eenemael opdragen, in geringheyd en verachtinge t'onder-gehouden werden! maer zy werden, gelijck de Apoſtel ſpreeckt, *alleſins bedruckt, maer niet benaut: wanckel-moedigh, maer niet mis-moedigh: vervolght, maer niet verlaten: te neder-geworpen, maer niet verdorven.* zy zeggen, met de zelve, *al is't dat onze uytterlicke menſche verderft, zoo wert nochtans de innerlicke menſche van dage te dage vernieuwt.* Op deze grond, bouwen zy de vaſtigheyd van dat hemelſche huys: dat zy hier al-reede in hope, en naer den geeſt, bezitten. Want hare *burgerſchap is in den hemel, van waer zy den Zaligh-maecker verwachten, den Heere Ieſum Chriſtum, de welcke onze vernederde lichaem veranderen zal, dat het gelijckformigh werde zijnen heerlicken lichame, naer de krachtige werckinge, daer mede hy alle dingen hem zelven onderwerpen kan.* Zy hebben een welbehagen in alles wat God behaeght. Dit is haer eeuwigh lied:

Le Seigneur de là haut
Cognoiſt ce qu'il nous faut,
Mieux que nous tous enſemble:
Sans nul eſgard d'aucun,
Il depart à chaſcun,
Tout ce que bon luy ſemble.

Dat is:

De Heere weet gewis,
Het geen ons oorboor is,
Veel beter als wy allen.
Hy deelt aen yder een,
Hy zy groot ofte kleen,
Al naer zijn wel-gevallen.

Zy weten, dat de tijd hier kort is: *dat degene die vrouwen hebben, zijn als geene hebbende. ende die weenen, als niet weenende. ende die blijde zijn, als niet blijde zijnde. ende die koopen, als niet bezittende. ende die deze wereld gebruycken, als niet gebruyckende. dewijle het wezen dezes werelds voor-by gaet.* En zeker, als ghy de Goddelicke orden wel bemerckt:

Wat is't van des werelds dingen,
Als te halen en te bringen!
Wie kan in dit aerdſche dal
Heunigh hopen zonder gal?

De ware *conſerve* van een Chriſtelicke ziele, is bitter-heylige. wanneer wy met een heyligh gemoet, de bitterheyd van deze wereldſche dingen, met een vaſt gezichte aen-nemen, en met een gewillige mond in-nemen. Dit betrachten de wettelicke kinderen Gods, die in dit leven met on-gemack en gebreckelickheyd bezocht werden.

Iae ſy vinden zelfs een vermaeckelicke zoetigheyd in de verdruckinge: *wetende dat de verdruckinge lijdzaemheyd werckt; en de lijdzaemheyd bevindinge; en de bevindinge hope; en de hope en beſchaemt niet. Want*, zeggen zy, *de liefde Gods is in onze herten uyt-geſtort, door den heyligen Geeſt, die ons gegeven is.*

Waerom verkleent ghy u dan, ô edel (jae ydel) menſche, die u zelven verſlaeft en dienſtbaer maeckt aen de bedriegelicke glants van dit aerdſche ſlijck? waerom en verheft ghy niet uwe ſluym-ziecke oogen tot een ander goed, als dat met dit gezichte kan aenſchouwt werden? daerom heeft u God recht geſchapen, op dat ghy naer den hemel ziende, de aerdſche dingen met de voeten zoudt vertreden. Alles, wat ghy noodzaeckelick hebt van doen, heeft de hemelſche wijsheyd boven de aerde geſtelt, om die bequamelick te konnen vinden, maer den on-nutten overvloed, als van goud en zilver, heeft zy onder de aerde verdoemt, op dat ghy de zelve, tot uwe verdoemeniſſe, niet gierighlick en zoudet begeren. *Kinderen der menſchen*, zeght de Goddelicke Harpſlager, *waerom bemint ghy de ydelheyd, en zoeckt de leugen?* Laet u de wereld niet by den neuze leyden: laet u geen klabbeke voor een diamant in de vuyſt ſteken. De wereld is een vermomd kamer-ſpel: die altijds met leugen in de weere is. 't Is ydelheyd, dat ghy vergaert, zeght de Pſalm; en leugen dat u de wereld wijs maeckt. Dat goud is aerd en ſlijck: die zijde, daer ghy een ander mede uyt-trotſt, is het geſpin van een vuyle en etterige worm. Zent den duyvel in de helle, daer hy behoort. want zoo ghy hem de oore leent, hy zal u zoo haeſt tot een Afgod dienen. Adders en ſerpenten zult ghy in uwen boeſem ontfangen: en als ghy-ze al met uwe warmte uyt-gebroet, en met zorge gekloeſtert hebt, zy zullen u vergiftigen, en het herte af-ſteken.

EMBLEMATA.
XLV.

't Komt uyt ons hert, al wat ons smert.

VErwijt het, mensch, een ander
niet,
Dat ghy hier smelt in veel verdriet.
Want wat ghy schoon of bloemigh hebt,
't Wert, als door zieckt', by u verlept.
Geen meerder vyand, als u zelf,
En hebt ghy onder 't groot gewelf.
Ghy braeckt van al, wat God u schenckt,
En altoos uwe lust verlenght.
Zijt ghy van hem verhoogt, verleegt,
Ghy blijft daer in gelijck verdeegt.

Als Lijsters, kacken wy ons quaed,
En sterven, door ons zelfs verraed.
Hoe dickwils zouden wy dien kelck,
Vol heunigh-dauw, en niewe melck,
Die uyt die opper-ader spruyt,
Heel klaer en zuyver drincken uyt,
't En waer wy als de peerden de'en,
Die haren dranck met voeten tre'en,
En dencken, dat het beter smaeckt,
Als 't water drabbigh is gemaeckt.

Uyt-legginge.

HEt deel van de goddelicke lucht, dat de Artſ-ſchepper, in de eerſte menſche in-blies, en daer van wy alle menſchen, in 't gemeyn, genoemt zijn, en bewijſt nergens in, ſoo uyt-muytelick zijn vernuft als in zijn eygen quaed te rocken, en, gelijck als in een ſprinck-vloed, boven den oever van alle reden, op te doen rijzen. Nochtans weten wy, die deel-genoten zijn van die hemelſche weder-geboorte, dat ons geen dingh ter wereld en kan ont-moeten, als dat ons dienſtigh en voorderlick zy, om dat voor-geſteken merck der hemelſcher roepingen Gods te bereycken. *Wy weten*, zeght de heylige Paulus, *dat de gene die God lief hebben, alle dingh helpt ten goede: den geenen namelick, die, naer zijn voornemen, geropen zijn.* Dat duyvelſch ſerpent, dat alles placht te vergiftigen, is nu vermorzelt. *Morte la pecora, non creſce piu la lana.* Maer wat iſſer van? Onze beenen zijn evenwel te ſwack, om ons geluck te dragen. Het ſchijnt dat wy aen ons zelven alle zoetigheyd benijden; of dat wy beter brood, als van tarwe willen hebben. *Voler meglior' pane, che de fromento.* Wy maecken, door ons gewoel, dat de ſchoor-ſteen roockt, die nochtans, met alle winden treckt, en den roock om hooge jaeght. Droefheyd is onze meeſte vyandinne, en nochtans wert zy, als met een jeuckerige luſt, in onzen ſchoot ontfangen, en uyt ons zelven voort-gebracht.

Il n'y a choſe au monde ſi heureuſe,
Quy par malheur la triſteſſe eſpineuſe,
D'un ſoin mordant n'aigriſſe, & que ſon fiel
De ſon aigreur ne corrompe le miel.

Ge-

Gewisselick, draeyt u, werrewaerts ghy wilt;

Daer en is in's werelds percken,
Geen geluck of heyl te mercken,
Dat, door onze beeldeniss',
Niet en keert in droeffeniss'.
Droeffenisse, die vol zorgen,
Doornigh, bijtigh, ons komt worgen,
En bederft, door gal en roet,
Al ons heunigh, al ons zoet.

Wel te rechte zeght dan de Spaignaerd, *Guarda mi Dios di mi. Godt beware my van my zelven.* Geloof het vryelick:

De mensch van al het geen' oyt leven heeft ontfangen,
Is met de grootst' ellend' verdrietelick om-vangen.
Hy oorlooght met zich zelf, en doet zich wee en pijn,
Als of hy hadde lust zijn eygen beul te zijn.
Aen-merck den tragen os, die onder 't jock gaet loeyen,
En met een loomen hals steeds waeckt om ons te voeyen;
Hoe-wel het is een dier, grof, plomp, en zonder raed,
't En is noyt van zich zelf een oorzaeck van zijn quaed:
Maer draeght met lijdzaemheyd den arbeyd, en de wetten,
Die hem Natuer gelieft, in zijn geboort, te zetten.
En als hy van zijn jock, des avonds, wert ontkleed,
Met t'haest-vergeten jock, vergeet hy al zijn leed:
En slaept zoo zonder zorgh, tot dat de morgen-roode,
Des morgens hem op-weck', en tot den arbeyd noode.
Maer ons, ellendigh volck, het zy by nacht of dagh,
Volght altoos droeffeniss', en oorzaeck van geklagh,
Dat steeds ons herte vijlt. Zoo wy maer hooren niezen,
Wy zijnder om gestoort: ons zinnen wy verliezen,

Als een die grooter is, als wy, gaet langhst de straet:
En als een uyl-geschreeuw 's nachts door ons ooren gaet,
Ons hayren rijzen op. Zoo dat, om kort te binden,
Wy altoos, allesins, veel on-genuchte vinden.
Ons eygen on-geluck, van onze wiegh gebrocht,
En schijnt niet groot genoegh; 't moet elders zijn gezocht.
On-gunste, haet en nijd, geveynstheyd, werelds-eeren,
Gramschap, begeerlickheyd, lust om zijn goed te meeren.
Dez', en noch ander' meer, die uyt ons zijn gebroet,
Zijn qua'en, die d'arme mensch noch tot zijn eygen doet.

EMBLEMATA.

XLVI.

Een mensche, dien geloof ont-breeckt,
Een kaſs', daer niet als druck in-ſteeckt.

WAt willen wy ons hert met valſcheyd meer beliegen,
En in ons grootſt' ellend', ons noch in trotſheyd wie-
gen?
Neem het geloof maer wegh, de grofſte beeſt van al,
In voor-recht en geluck ons verre winnen zal.
Zie maer dit ſtaeltjen aen: hoe deze luyden beven,
Die hier, met ſchrick des doods, in onweer zijn gedreven.
Daer 't vercken van het gen' de bleecke bangheyd ſpout,
Als lacchend' met 't gevaer, een blijde maeltijd hout.

Uyt-

Uyt-legginge.

AH God! hoe zijn wy vol ellende!
Ah! hoe veel quaeds ons dreyght en schent,
Op eenen tijd, en zonder ende!
Zijnd' als de blaren van de lent':
Die jeughdigh op de boomen wassen,
En als de Herfst daer naer begint,
Verdrooght, niet beter dan en passen,
Als tot een speelssel van de wind.

Gewis de hoop' doet niet als spotten:
Zy strijckt ons uyt door valsche waen:
En altijds vol bedroghs, de zotten
Betoovert zy, die op haer staen.
Maer die door wijsheyd is gedreven,
Steunt op de ware zekerheyd,
En weet, dat't heele van ons leven
Niet anders is als ydelheyd.

Terwijl' de jongheyd, schoon van krincken,
De bloem van nieuwe jaren teelt,
Het jonge kind en zal noyt dincken
Aen d'oudheyd met grijs hayr bemeelt.
Een luckigh man en zal noyt hopen *
Van voor-spoed eens te zijn berooft,
Dan als d'ellende komt geslopen,
En hanght hem vast al over 't hoofd.

* Hopen is hier vreezen, naer den aerd van de latijnsche tale.

Ellendigh mensch van kindsche lueren,
En weet ghy niet, ô zot gediert,
Dat onze jonckheyd niet zal dueren,

En

En dat de dood ons gangen ſtiert?
En dat de ſlÿck-klomp van dit leven
Tot nietigheyd zoo ſnellick ſpoet,
Dat ons nauw tÿd en is gegeven
Te ſmaecken eenigh werelds-zoet?

God-ſchickſel (laet ons dit gedincken)
Ons oogen t' allen tÿde ſluyt,
En leyt ons oud en jongh te drincken
Den vloed, die uyt der hellen ſpruyt.
De Princen zelfs, als oorloghs-ſchichten,
Van a'ren en gebeent' ont-daen,
Als oſſen-drÿvers moeten ſwichten,
En naeckt en bloot voor Minos ſtaen.

Ons leven eyſcht wel mede-lÿden.
De wrecke koop-man, deur den vloed;
Soldaten, deur het ſtaligh ſnÿden,
Verſtorten alleſins haer bloed.
Die wert deur pleyten op-geëten,
En van de ſlaep verbannen light;
En die, van hongers-nood gebeten,
Verlieſt het helle zonne-licht.

Kort om: wat leven heeft ontfangen,
Is als een ſlaef van 't ongeluck:
Maer boven al, zoo wert om-hangen
Het menſch-geſlacht met pijn en druck.
Wy zijn van 't on-geluck een proye:
Oock Phebus wilde niet voor haer,
Met recht oock, voor de ſtad van Troye,
Zich ſtellen in het ſtrijd-gevaer.

Vervloeckt, ô ezel! zy uw leven,
Die, om te drincken uyt de vliet,
Ginght aen 't serpent de jongheyd geven,
Dat alle jaer zijn vel uyt-schiet.
De jongheyd, dien ons mensch-gedrochte
Van Iupiter ontfangen had,
Om dat het niet verswijgen mochte
De diefte van het zonne-rad.

Van dien dagh aen zoo wiert ons leven
Van zieckt' en ouderdom mis-maeckt:
Die altijds vyandsch zijn gebleven
Van al het geen' den mensche smaeckt.
Men zagh van doen de hemel schieten
Zijn blixem uyt zijn donder-stad:
Die tsedert niet en rust van gieten
De giften van dat quade vat.

Die den aerd van de Poësie, en van de Fransche tale verstaet, die zie en oordeele, wat gebuerschap dit met RONSARDS gedichten heeft.

AH Dieu! que malheureux nous sommes!
Ah Dieu! que de maux en un temps
Offencent la race des hommes,
Semblable aux fueilles du printemps,
Qui vertes dessus l'arbre croissent,
Puis elles l'Automne suivant
Seiches a terre n'apparoissent,
Qu'un jouet remoqué du vent.
Vrayement l'esperance est meschante
D'un faux masque elle nous deçoit,
Et tousjours pipant elle enchante

Le pauvre sot, qui la reçoit.
Mais le sage, qui ne se fie
Qu'en la plus seure verité,
Sçait, que le tout de nostre vie
N'est rien, que pure vanité.
Tandis que la crespe jouvence
La fleur des beaux ans nous produit,
Iamais le jeune enfant ne pense
A la vielle sse qui le suit.
Ne jamais l'homme heureux n'espere
De se voir tomber en meschef,
Sinon alors que la misere
Desja luy pend dessus le chef.
Homme debile & miserable,
Pauvre abusé ne sçais tu pas,
Que la jeunesse est peu durable,
Et que la mort guide nos pas:
Et que nostre fangeuse masse
Si tost s'esvanouït en rien,
Qu'a grand peine avons nous l'espace
De gouster la douceur du bien?
Le destin, & la Parque noire
En tous âges fillent nos jeux:
Ieunes & vieux ils meinent boire
Les flots du lac oublivieux.
Mesmes les Roys, foudres de guerre
Despoüillés de veines & d'os,
Ainsi que vachers sous la terre
Viendront au throne de Minos.
C'est pitié que de nostre vie:
Par les eaux l'avare marchant

Se voit sa chere ame ravie,
Le soudart par le fer trenchant.
Celuy par un proces se mine,
Et se bannist du doux sommeil,
Et l'autre accueilly de famine
Perd la lumiere du soleil.
Bref, on ne voit chose qui vive,
Sans estre serve de douleur
Mais sur tout la race chetive
Des hommes foisonne en malheur.
Du malheur nous sommes la proye:
Aussi Phœbus ne vouloit pas
Pour eux, a bon droict, devant Troye
Se mettre aux dangers des combats.
Ah! que maudite soit l'asnesse,
Laquelle pour trouver de l'eau,
Au serpent donna la jeunesse,
Qui tous les ans change de peau:
Ieunesse que le populaire
De Iupiter avoit receu
Pour loyer, de n'avoir sçeu taire
Le secret larrecin du feu.
Dés ce jour devint enlaidie
Par luy la santé des humains,
De viellesse & de maladie,
Des hommes hostes inhumains.
Et dés ce jour il fit entendre
Le bruict de son foudre nouveau,
Et depuis n'a cessé d'espandre
Le dons de son mauvais tonneau.

EMBLEMATA.

XLVII.

De Nijd vind baet in anders quaed.

DEz' nieuwe vond en konst, die, door een kleyn vi-
zierken,
Doet schijnen over-groot, dat maer en is een zierken,
Verbeelt den rechten aerd van ongunst, haet en nijd,
Die swelt, en smelt, en schelt, als 't yemand wel gedijt.
Die eens met deze pest zijn hert heeft in-genomen,
Het dunckt hem grof en groot, wat ander' oyt bekomen:
Eens anders land en ougst is altijds meer gelaen,
En d'uder van zijn vee hem stijver schijnt te staen.

Uyt-legginge.

DE *heet-grammigheyt heeft wreedheyd, en de toorn overloopinge. Maer wie zal voor de nijdigheyd bestaen?* zeght de wijste van alle bloote menschen. Het welcke Rabbi Levi, een Hebreeusch uyt-legger, wijders uytstreckende, verhaelt, dat een Koninck ont-moetende twee byzondere menschen, de eene in begeerlickheyd, en de andere in nijdigheyd uyt-muytende, heeft hun belooft, dat hy haer geven zoude, al wat zy van hem begeeren zouden; maer dat de tweede eysscher dobbel deel genieten zoude. Waer over de begeerige, den eersten eysch, den nijdigen vergunt hebbende, op dat hy het voor-recht van de eerst-geborene verdienen zoude, en evenwel konnende wel lijden dat het water van de zonne mede-deylde, heeft de nijdige begeert, dat hem een van zijn ogen uyt-gesteken mochte werden, op dat zijn eysch-genoot beyde de zijne verliezen zoude. Welcke zede fabel zeer aerdigh ons af-beeld den ellendigen stand van dat nijdige adder gebroedsel, dat by naer alle houcken dezes werelds gevult heeft Even gelijk er van de Vos gezeyd wert; die veel liever hadde, dat zijn steert onnuttelick en moeyelick, deur slijck en vuyligheyd, achter aen soude sleypen, dan dat hy een weynigh aen den Aep zoude by-zetten, om zijn naeckte schaemte te bedecken.

O miseros, quorum dolor est aliena voluptas!
. . . . *& queis*
Risus abest, nisi quem visi movere dolores.

Dat is:

O wel ellendigh volck, tot eygen straff' geboren,
Dat pijn en droefheyd quelt als 't wel een ander gaet!
Dat noyt genucht en ziet, geen vreughd en komt te voren,
Als die uyt on-genucht en anders druck ont-staet.

't Is zeker wel een ellendige wreedheyd, dat de nijdige haer zelven aen doen, en die alle de pijnen van de vernuftighste tyrannen verre te boven gaet. Want dewijle zy een anders goed tot haer eygen quaed keeren, wat eynde, wat pale kan daer wezen, dat den loop van haer verdriet zoude konnen stremmen, zoo lange als God is, dat hy eeuwigh is; dat is, een wel-doender van alle menschen. Zeer wel is deze zieckte met de hout-worm vergeleken: want gelijck hy het hout door-bijt, daer in hy geboren wert, al-eer hy yet anders kan beknagen; alzoo verteert de nijdige zijn eygen zelven, eer hy een ander den minsten beet kan geven.

De nijd, cattijve nijd, wert van ons zelf gezielt,
En daer zy door ons leeft, ons leven gantsch vernielt,
Gelijck een quade worm, die in het hout gebroedet,
Daer van oock voedsel heeft, en hoe hy meer zich voedet,
Te meer het hout verrot: of als-men 't yzer ziet
Allenghskens, door zijn roest, vergaen op 't laest tot niet.
Zoo doet de bleecke nijd: daer wy-ze kost'lick spijzen,
Daer eet zy ons heel op: zy komt in 't herte rijzen,
En knaeght haer eygen Min', en met een traegh verdriet,
Verdrooght ons vleesch en been niet anders als een riet.
Wie is hier heel van vry? geen mensch, geen in dit leven:
Want zoo langh als wy zijn, zijn wy door nijd gedreven,
Verslaeft aen ydel gunst: ons hert wert noyt gestilt
Door rust, of nooghzaemheyd, maer steeds door zorgh gevilt.

Voeght hier by, dat de Heere van BARTAS, in de eerste dagh van zijn eerste weke zinght:

Le cœur de l'envieux chagrinement despit,
En veut a son semblable, au plus grand, au petit.

Il

Il hait l'un comme egal, craint l'autre comme maistre,
Et pre-voit soupçonneux que l'autre le peut estre.

Dat luyt in goed Duytsch, voor die het Fransch niet en verstaet:

De nijders hert met spijt en bitterheyd beslagen,
Wilt quaed aen zijns gelijck: kan groot noch kleyn verdragen:
Haet d'een als even-groot, vreest d'ander als een heer:
Ziet, dat die komen kan oock tot de zelve eer.

Daerom de wijze Bion, ziende yemand, die met nijdigheyd berucht was, met een droef gezicht, voor by hem heenen druypen; ick en weet niet, zeyde hy, of u yets quaeds overkommen is, of een ander yet goeds. Te kennen gevende, dat de nijdige vermagert door eens anders vet geluck: eens anders voorspoed tot zijn tegen-spoed duydende. Wat kan daer verdoemelicker feyle wezen? wat behanghssel, wat verwe kan daer gevonden werden, om dit vuyle tafereel aen yemands oogen te gebieden? Alle andere ondeughden, hoewel zy af-schouwelick en schrickelick zijn, zy hebben nochtans eenig schijn en couleur, om op het buffet gebrocht te werden. Een advocaet van de Gierigheyd zal den harden en ellendigen staet van de armoede voor oogen leggen; de veelheyd der kinderen, de kleyne liefde te berde bringen. De eergierigheyd zal de liefde en genegentheyd voor-werpen, die een yegelijck behooren te hebben, om zijn Vaderland dienst te doen; zijn vrienden, en alle vrome luyden te voorderen, die anderssins verzuymt en tegen alle reden, naer-gelaten werden. De Ongeduldigheyd nemet op de grootheyd van haer lijden, de on-waerdigheyd van het gene zy verdragen moet. De vreeze legget op het schrickelick gevaer, daer vele door lichtveerdige onbesuystheyd in-vallen;

len; zijnde veel beter, al dwerzende en laverende den hoeck boven te komen, als recht toe recht aen, het ſchip in ſplinteren te zeylen. De wellust beweert zich met het vermaeck en zoetigheyd, waer toe alle gedierten genoodet en geprickelt werden. En om kort te zijn; daer en wert geen ondeught ter wereld gevonden, die niet wat ſchijnelicks, tot haer beſcherminge, en zoude voort-bringen, wanneer maer de nijdigheyd af-gezondert wert. Yder andere feyle bevecht alleenelick haer tegen-geſtelde deughd; maer de nijdigheyd ſtaet, met ſchild en ſweerd, tegen alle deughden. Sara benijt de vruchtbaerheyd van haer dienſt-maeghd Agar, die nochtans, met haer toe-ſtemmen, van haren man bekent was. Marthe murckelt en prevelt tegen haer zuſter Magdaleene, om dat zy aen de voeten Ieſu zat. Alexander haet Perdiccam, om dat hy een goed krijghs-man was; Lyſimachum, om zijn ervarentheyd; Seleucum, om zijn grootmoedigheyd; Attalum, om zijn koninckliске weerdigheyd; Ptolemæum, om zijn voor-ſpoedigheyd. Ajax heeft Ulyſſi de wapenen van Achilles zoo zeere benijt, die hem gegeven waren, in verſchuldinge van zijn kloeckheyd, dat hy dul wiert, en aen zich zelven zijn eygen handen leyde. *De Ioden,* zegt CYPRIANUS, *zijn vergaen, om dat zy Chriſto liever beneden, dan in hem geloofden.* Zoo doen oock een groot getal van Engelen, die, om dat zy geen on-gelijcke grootheyd in God lijden en konden, uyt de hooghſte hemelen in den leeghſten af-grond geworpen zijn, daer zy met ketenen der duyſterniſſe bewaert worden, tot den grooten dagh des Heeren.

Maer om deze ſchadelicke beeſte uyt ons herte te bannen, laet ons kortelick bemercken, het gene wy gemeenelick plachten te benijden. 't is veel-tijds rijckdom, eere, ſtaet, en wat van zulcke ſlagh meer is. maer zeker, 't is by gebreck

van te weten, hoe diere die dingen koſten. die ons de zelve aen-bode, om de zelve prijs, wy zouden-ze veel-tijds verwerpen. Hoe dat? Al en zeyd' ick anders niet, een naerdachtige ziele zoude zich hier mede vernougen; *Nella felicitâ gl'altari non fumano*; In voor-ſpoed en roocken de autaren niet. Het zijn ſtercke beenen, die weelde dragen. *Res ſecundæ ſapientum animos fatigant*, Voor-ſpoed vermoeyt der wijzen gemoed. Maer ziet eens, watmen al lijden en uytſtaen moet, om daer toe te kommen, en noch veel meer om daer in te blijven. vleyen, liegen, lijden, bedriegen; kort, zijn heele vryheyd, het koſtelickſte van de menſche, wegh-werpen. Men heeft niet om niet in de wereld. hy en kan geen beulingen maken, die geen vercken en koopt. en noyt en waſſer noch zoo grooten bancket, of yemand at-ter qualick. meent yemand anders, tot werelds goed of eere te geraecken, die moeſt eerſt de wet, en het gebruyck des werelds ommekeeren: 't ware, het laecken te willen hebben, en evenwel het gelt in de beurze te houden; de courtagie te willen verdienen, en geen partye te ſluyten. Het recht der volckeren en laet zulcks niet toe. Doe de moeyte, of en verwacht geen loon: kieſt de waren, of de prijs. een van beyden moet ghy miſſen. Verſtaet ghy 't wel, zoo ſult ghy liever medelijden hebben met des werelds gunſtelingen, als haer nijd toe-dragen. En niet den hont ſlachten, dien het leed is, dat de ander in de keucken gaet; hoe wel in duyſend perijckelen van wel gekluppelt te werden. Of wel de bedelaers, dien de oogen zeer doen, wanneer zy d'een den anderen aen een deure zien ſtaen.

EMBLEMATA.
XLVIII.

Denck, voor den nood, ſteeds aen de dood.

ALs ghy, ô jonge lien, met liefd' en zucht geladen,
In 't warme van den hayrd, geneugh'lick zit en ſpeelt;
Drie putjens maeckt in d' aſch, en doet malkand'ren raden,
Wie dat noch eens zal zijn u aengenaem gedeelt:
Denck eens dan op u zelf, dat ghy nu heet van bloede,
Haeſt ſtijf en kout van le'en, tot aſſchen zult vergaen.
En zoo ghy niet in tijds geweeſt zijt op u hoede,
Raed, hoe, by onze God, u dingen zullen ſtaen.

Uyt-legginge.

'T IS een zoeten onnoozel vermaeck, dat in ons zinne-beeld vertoont wert. En hoe wel het vry zijn kindsheyd ſmaeckt, het geeft ons nochtans heel mannelicke en ouwelicke (niet alleen houwelicke) bedenckingen. Men vint by de Rooman iſten geen zoo kleynen kappelleken, of het heeft zijn zand. Alzoo en werter in onſe zinnen niet in-gevoert, dat niet, tot heylzaem voedsſel onzer ziele, kan werden gekeert.

Gedenck' dan, hier by, *uwes ſcheppers in de dagen uwer jonckheyd, eer dat de dagen des quaeds kommen, en de jaren naecken, van de welcke ghy zeggen zult, ick en hebbe in haer geen wel-gevallen. eer dat de zonne, en het licht, de mane, en de ſterren verduyſtert werden, en daer wolcken keeren naer den regen. Ten dage dat de huyſwachters zullen beweeght, en de krijgh-mannen gebogen werden, en de maelſters op-houden, als zy vermindert werden, en die door venſters zien, verduyſtert werden; en de deuren op de ſtrate geſloten werden, en het geluyd van de meulen nederligge, en op-gae als het geluyd van een vogeltjen, en alle de zangh-dochters om leege vallen. eer dat-men oock van de hooge vreeze, en de ſchrickſelen op de wegh; en de amandel-boom bloeye, en de ſprinck-hane verſware, en de begeerte vernietight wert. als de menſche gaet naer het huys zijner eeuwe, en de klagende op de ſtrate keeren. eer dat de zilvere koorde weghgedaen, en het goude rond-vat gebroken werde, en de eemer op de ſpringh vermorzelt werde, en het radt op de born-put breke; en het ſtof keere tot de aerde, als het geweeſt is; en de geeſt keere tot God, die hem gegeven heeft.*

Men houft geen zekerheyd op dezer aerd te hopen,
Het vlieght al uyt der hand, niet anders als de wind.
't Verandert al wat is, 't is al daer toe geropen:
De tijd, die ons hier maeckt, de zelv' ons oock verſlint.

Prins, Koningh, en zijn ſtam, 't gaet alles henen drijven,
En ander dier-gelijck herſpruyten uyt haer dood.
Daer is geen dingh, dat leeft, dat eeuwelick zal blijven:
De deughd op dezer aerd, is alleen buyten nood.

Maer 't is verre van huys, dat dit by velen zoude over-dacht werden. 't zijn andere koten, die de jonckheyd zoeckt. Dat is by haer, als de Griecken ſpreken, in een put met honden vechten, en noyt van vreeze ontſlagen te zijn. men moet dan de ellebogen vry, en het herte zonder ſwarte zucht hebben. En komt haer noch de dood te vooren; 't is dan met deze hupſche op-weckinge:

Waerom doet ghy u zoo veel moeyt?
Waerom verkerckert ghy u leven?
De wijle ghy noch jeughdigh bloeyt,
Waerom wilt ghy u niet begeven,
Tot vrolickheyd, en liefd' aen-kleven?
Ah, arme menſch! en weet ghy niet,
Dat maer een koorts en hoeft te wezen,
Om u te brengen in de vliet,
Daer niemand oyt van daen en ſchiet?
Wat dat-men zeggen magh, of lezen:
De dood is vol ſchricks en verdriet.

Iae voor zulcke wereldlingen, die dit tegenwoordige leven om-helzen, als haer laetſte en operſte goed. gelijck het oock haer is. want de dood is by haer, de beul der natuere; de vloeck Gods; de rent-meeſter der helle. Maer zeker, die het licht haerder ziele uyt-ſchieten, tot in de toe-kommende wereld, en dit leven gebruycken, als niet gebruyckende,

 houden

houden de dood, gelijck zelfs een Heyden ſpreeckt, voor een zeer ſchoone en koſtelicke vond der Natuere; en, naer de ſpraecke der H. Schrift, een woecker en gewin.

Comme un bon pelerin s'eſiouït en ſon cœur,
D'avoir de ſon voyage accompli la longueur,
Pour revoir au logis la face de ſon pere,
Ainſi tout homme doit (penſant à la miſere,
Qu'apporte jour & nuict ce voyage mondain)
Rire d'aiſe en ſon cœur, de l'accomplir ſoudain.
Pour voir ſon Dieu là haut, & pour eſtre delivre
Des maux auſquels ils faut en ce bas monde vivre.

Dit zinght de Franſche Poët:

Als een goed pelgerim zich in zijn hert verblijt,
Dat hy zijn lange reys vol-bracht heeft op zijn tijd,
Om wederom te zien het aen-zicht van zijn vader:
Alzoo moet yder menſch (wy zeggh' ick allegader)
Herdencken ſteeds d'ellend' van deze werelds tocht,
En lacchen in ons hert, dien t'hebben haeſt vol-brocht:
Om God den Heer te zien, en vry te zijn verheven
Van't quaed, daer in wy ſteeds, in dit vleeſch, moeten leven.

'tIs alzoo, dat wy niet vrouger en moeten van hier willen ſcheyden, dan wanneer onze zand-looper die van God geſtelt is, uytgeloopen is: nochtans als wy, die dat hemelſche licht eeniger maten deelachtigh zijn, dit leven vergelijcken by het toe-kommende; zoo zullen wy groote reden bevinden, om met den Apoſtel te zuchten, en uyt te roepen; *wie zal ons verloſſen van dit lichaem des doods?* 't En is dan ſoo heel vremt niet, dat de Heydenen, die alleen de leydinge der natuere gevolght hebben, het beſte hebben geacht, niet geboren

boren te zijn: en het naeste daer aen, haest te sterven. Waer op dit gedicht slaet, dat ick hier uyt het Grieckſch overgebracht hebbe:

Tot welck een levens treyn zal ick my best begeven,
Om, zonder ongemack, geluckelick te leven?
In hoven heerſcht de zucht van eer en groote staet.
Raeds-heeren zijn vol tocht van liefd' en enckel haet.
De huyzen zijn vervult met menigh duyzent zorgen:
Het land-werck is vol moeyt', daer aen een menſch zou worgen:
De ſchippers, zijnd' altijds in angst en groote nood,
Zien, op twee vingers naer, de aen-komst van de dood.
Hy, die gaet, om gewin, in vremde landen dwalen,
Vreest, zoo hy t'huys wat laet, dat 't vremde zullen halen.
De krijghs-man gaet ter dood, met kloeckheyd trots vermomt.
Het houw'lick is van zorgh en ongenucht beromt.
En zoo-men anders leeft van't houwelick ont-bonden,
Ons leven wert verwoest, in eenzaemheyd verslonden.
't Geeft altoos on-genucht en huysselicke pijn,
Van kinders wel voor-zien, of kinderloos te zijn.
De jonckheyd wert on-nut en on-bequaem bevonden:
De ouderdom, gantſch swack, wert haest naer 't graf gezonden.
Zoo dat het beste waer, te wezen nimmermeer;
Of stracks naer ons geboort', te sterven jonck en teer.

Hout dit tot over-mate en besluyt van dit in-leghſel:

Het leven van de menſch, aen alle kant om-geven,
Rolt stadigh, dagh aen dagh, met groot' on-zekerheyd:
Gelijck als aen de strand' de golven zijn gedreven,
Daer d'een voor, d'ander naer, naer d'ander niet en beyt.
Wanneer dan op het eynd' onz' laetst' uyt is gekommen,

En dat Natuer ons eyscht het geen zy heeft geleent;
Van ons en blijft hier niet, daer van wy konnen rommen,
Als een veroude dooz' van vrot' en vuylgebeent.

Maer neemt-er evenwel dit noch by:

Iamais l'homme, avant qu'il meure,
Ne demeure
Bienheureux parfaictement.
Tousjours avec la liesse,
La tristesse
Se mesle secretement.

Dat is:

De mensch en wert hier noyt in vol geluck bevonden,
Voor dat hy eerst af-leggh' dit vleeschelicke pack.
De droefheyd, hoe het gae, wert altoos t'saem gebonden
Met 't geen' ons blijdschap geeft, of eenigh aerdsch gemack.

EMBLEMATA.

XLIX.

Wachtu, ô menſch, van by-geloof!
Of anders wert ghy 's duyvels roof.

Zie, waer heen dat de menſch, ô ſchrick! niet wert gedreven,
Wanneer, door by-geloof, zijn herte light verſtrickt:
Een moer-ſtruyck van onheyl en grouwel is zijn leven,
En wat ons God oyt gaf, wert in hem ganſch verſtickt.
Natuere wert verzaeckt. want ouders hebben konnen
Met hare oogen zien, jae wreedelick begeert,
Dat 't geen was uyt haer zelf, een ander-zelf gewonnen,
Zou van een gloeyend' beeld tot aſſchen zijn verteert.

Uyt-legginge.

DE Heere God, om een preuve te hebben, en de te geven van Abrahams geloove en gehoorzaemheyd, heeft hem eertijds bevolen, dat hy zijnen eenigen zone, hem, tot een volkomen brand-offer, zoude op-offeren. Het welcke heel anders, buyten de zin des Heeren, van andere menſchen op-genomen zijnde, is onder vele natien in-gebroken, het gene zy in de meeſte waerde, en voor het dierbaerſte hielden, den hemel wreedelick op te dragen. Alzoo heeft Iephte niet alleen belooft, maer (gelijck het van velen verſtaen wert) zijn eygen dochter beſtaen te ſlachten, en als een gods-dienſtige offerhande, den Heere toe te eygenen. Even het zelve verhaelt Cicero van Agamemnon: die, als hy de Goddinne Diana toe-gezeyd hadde het alderſchoonſte, dat in dat jaer zoude geboren worden, heeft hy zijn lieve dochter Iphigeniam op-geoffert. Alzoo dede oock der Moabiten koninck: de welcke ziende ('t zijn de woorden van de Schrift) *dat hem de ſtrijt te ſterck was, nam hy zeven hondert mannen tot hem, die het ſweerd uyttogen, om uyt te vallen tegen den koninck Edoms: doch zy en konden niet. Doe nam hy zijnen eerſt-geboren zone, die in zijn ſtede zoude koninck werden, ende offerde hem ten brand-offer op de mueren.* Maer beter dede Alexander de Groote; die als hy, door een lot-ſtemme, vermaent was, dat hy zoude doen om-brengen, dat hem eerſt buyten de poorte zoude ontmoeten; heeft hy een ezel-drijver, die hem eerſt te gemoete quam, bevolen ter dood te bringen. de welcke begeerigh zijnde de oorzaecke te weten, en wat hy, onnoozel menſche, bedreven hadde, dat de dood weerdigh was; de zelve verſtaen hebbende, heeft den koninck met deze antwoorde bevredight en ge-

noegh

noegh gedaen, dat hy dan niet hem, maer den ezel zoude ſlachten, die voor hem gingh. Die van Phœnicien en Carthago, naer het exempel van veel andere volckeren, hebben langen tijd, de voornaemſte en treffelickſte kinderen, by lote getrocken, met een konincklick çieraed overtogen, Saturno, als een heylige offerhande, toe-geweyt. Deze godsdienſtige heyligheyd, of veel beter heyloosheyd, hebben zy eenigen tijd verlaten: maer naderhand van Agathocle overwonnen zijnde, meenende dat de Goden op haer vergramt waren, op dat zy de zelve, tot verzoeninge en medelijden, bewegen zouden, hebben twee honderd kinderen van de beſten adel, aen de autaren geſlachtet. Het welcke niet alleen onder de Heydenen gebleven is, die buyten de hemelſche beloften, en voordeelen, geſloten waren, maer is zelfs deur-gedrongen, tot binnen de mueren Ieruſalems, tot in het herte der gener, dien God de Heere tot zijn erfdeel geroepen, en zich zelven tot een erfdeel aen-geboden hadde. Hoor David, dien grooten harp-ſlager, klagen en quelen, in de honderd en zeſte Pſalm:

Gods volck heeft, zonder meer op zijn bevel te mercken,
Met d'Heydens zich gemenght, geleert haer booze wercken,
Haer beelden ſteeds gedient, zich met haer doen bevleckt,
't Welck haer heeft tot een ſtrick en ergernis geſtreckt.
Zy hebben bloedigh-wreed, tot Godes groot miſhagen,
Haer dochters en haer zoons, de duyvel op-gedragen:
Haer eygen vleeſch en bloed, dat van haer was geteelt,
Geoffert aen het vyer van een af-grijzigh beeld.
Zoo dat het gantſche land, van wet en recht ontbonden,
Bedeckt was en bevleckt, met ſchrickelicke zonden;
God kende nauw zijn volck, zijn volck en kend' hem niet,
Maer, als een vuyle hoer, God als haer man verliet.

'tIs wel te bedencken, wat dat liſtige ſerpent hier mede voor heeft gehad: namelick, te verduyſteren en wegh te nemen de heymeniſſe van onze zaligheyd, die Ieſus, de wijsheyd en verluſtinge des Vaders, dat bevleeſchte woord, door zijns zelfs offerhande, te wege heeft gebracht. dien God de Vader (noch hy zijn eygen zelven) niet geſpaert en heeft, maer voor ons, tot een volkomen ſlacht-offer, heeft over-gelevert, op dat wy een eeuwige verzoeninge verkrijgen zouden.

In ſomme: ghy ziet dan, gelijck PLUTARCHUS zeght, dat de *ſuperſtitie*, of by-geloove, het begin en de oorſpronck geweeſt is van alle goddeloosheyd. *Gens ſuperſtitioni obnoxia, religionibus adverſa. Het volck*, zeght TACITUS, *dat de ſuperſtitie onderhavigh is, is de godſ-dienſten tegen-ſtrijdigh.* Daer en is niet ter wereld, dat zoo ſtraf en eerbiedigh gelaet bewijſt, als het bygeloove: niet, dat zoo anghſtige moeyte, en keurige pijne aenneemt, om de ware godvruchtigheyd naer te bootſen. Maer onder-tuſſchen, zoo ghy geen ſchele, of beſchelde oogen en hebt, zult ghy bevinden, datter niet zoo hinderlick, en tegen-partijdigh is van alle hemelſche heyligheyd. Gelijckerwijs de wolf, die niet qualick den hond en gelijckt, maer is evenwel van een heel andere en tegen-ſtrijdige aerd. of wel gelijck een Courtizane, ofte over-ſpelige vrouwe, die door haer ſmeeckende minne-grillekens, en kleyne mondekens te maecken, meer genegentheyd en hertsliefde ſchijnt te dragen, als de ware bruyd of ee-gade, die geen ſmeuckſel, of uytterlick gekletter en kent, noch uyt eerbaerheyd en kan bewijzen. 't Is een zieckte van een ſwacke en oud-wijvige ziele: een gantſch on-zinnige dolinge, die de minzame vreeſt, en ſchent die-ze eert en dient. *Superſtitio error inſanus: amandos timet; quos colit, violat.* 't Is een verdichtſel

ſel en poppetuygh van menſchelicke herſſens, die de miſgebouwde zielen deerlick uyt-ſtrijckt, en doodelick quetſet. een helſche ſmiſſe van onheyl en onheyligheyd, verziert en verçiert van benaude en verkniesde menſchen, die God den Heere, als een bijtebauw of bulleback vreezen. Welcke, zoo zy mochten naer eygen-dunckentheyd te wercke gaen, en beramen een eygen-willige gehoorzaemheyd, God en zoude geen beter of getrouwer dienaers konnen hebben; maer zoodanigh, als zy nu zijn, geen erger of ongetrouwer.

EMBLEMATA.

L.

De keur-wijz' leert van 't geen hem zeert.

NU on-langhs, als de zonn' was van ons verst gelegen,
Dat d'aerde was verkorst, het water stijf als glas;
Een jonghman, anderzins niet onbequaem, genegen
Te weten, op het nauwst, wat van de koude was:
Gingh, met een zoet bedrijf, een yzer-stave lecken,
Waer aen hy een groot vel van zijne tonge liet.
't Was kluchtigh om te zien zijn labbe zoo te recken.
Geloof eer, als ghy wat met schaed of schand beziet.

Uyt-

Uyt-legginge.

GElijck wy zeer groot on-gemack lijden, van de ongeregeltheyd des lichaems; zoo doen wy noch veel meer, van de on-getempertheyd der ziele. die, gelijck zy nergens regel noch mate houden en kan, zoo toont zy oock byzonderlick haer ongestalte, wanneer zy zich alles onder-wind, en haer selven uyt-streckt, om alles te deur-pluyzen en onder-zoucken, daer zy geen belanck met allen aen en heeft, en daer uyt zy geen nuttigheyd ter wereld en kan bekommen. David ziende, dat Sauls wapenen hem niet en pasteden, heeft de zelve van hem geworpen. maer wy trecken dat alder-meest aen, dat minst voor ons gemaeckt is. Wy geven ons zelven allesins schoon spel; en gelijck of alle dingh van ons gewey ware, daer en mach ons niet voor oogen kommen, of wy en micken-der naer. elcke vogel moet-er pluymen; elck wild moet-er hayr of huyd laten. Zoo neus-wijs, en keur-wetigh zijn wy gemeenelick, al is 't zelfs dickwils tot onze schade. Wie isser onder ons, die als hy yet ter halver ooren verstaen heeft, niet alle steenen en verleght, om het eynde, en gelijck men spreeckt, het finael te weten. Daerom ziet-men, hoe jeloers gemeenelick de doovaers zijn, en die door ouderdom, of eenigh ander gebreck, hard-hoorigh geworden zijn. zy en rusten noch en houden niet op, voor dat zy alles van de naelde tot den draed weten: Wie en weet oock niet, waerom dagelicks zoo veel schandelicke ont-eeringen geschieden? Waerom zoo veel graen-schooven buyten tijds en plaetse gedorst werden? Men verstaet wel winck, al en is 't met geen schuer-deure. Al proevende brant de kock zijn tonge, zeght ons spreeck-woord.

Wilt

Wilt ghy weten, waerom menschen,
Nu naer dit, dan daer naer wenschen,
Waerom zelfs een eerbaer hert
Zomtijds wel bedrogen wert?
't Is een koorts om al te weten,
Wat-men houdet voor secreten.
't Is een schurfte vinnigh-heet,
Dat ons kittelt tot ons leed.

Maer hier van is voor dezen meer gesproken. en andere dingen doen my haestigen, om eyndelick een eynde te maecken. neem dan dit volgende voor een sluyt-steen.

EMBLEMATA.

LI.

't Is zonder eynd.

ZOo gaet het oock met ons, en al des menſches dingen!
Men ziet het eerſt zijn laetſt', het laetſt' zijn eer-
ſte bringen.
Geen werelds dingh ons wil, noch onze luſten ent,
Daer zijn wy altoos kindſch, en nimmermeer geſpent.
Het moet dan yetwes zijn, dat hier niet is te vinden:
Want hebt hier wat ghy wilt, 't en zal u wil niet binden,
Noch wilt hy voort en voort. Wat is't dan? kort gezeyt,
Het klaer gezichte Gods, des hemels eeuwigheyd.

Uyt-legginge.

DE mensche heel vleesch en aerde zijnde, heeft dit alleen met den hemel gemeyn, dat hy in geduerige beweginge is, en geen ruste en heeft, dan in zijn on-ruste. 't en zy dat-men met de nieuwe wis-konstenaers houden wil, dat de hemel vast en onbewegelick staende, de aerde geduerigh om-gedreven wert.

Quod petiit, spernit; repetit quod nuper omisit;
Æstuat, & vitæ disconvenit ordine toto.

Dat nu de mensche wil, dat zal hy flus versoeyen,
En daer hy flus van gingh, daer zal hy nu naer spoeyen.
Een on-gestuymde zee! van boven tot bene'en,
Gelijck de moeder-stoff', vermenget onder een.

Een volgh-lust steld zijn opperste goed in het vleeschelick gebruyck der vrouwen: en als hy nu bekommen heeft, daer hy lange naer gehaeckt en gesnackt heeft, dan staet hy dickwils verklemt, en steeckt de braeck van het gene, daer hy zich meende met een volle geneuchte in te wentelen. *De uytterste wel-lust*, zeght ergens een, *heeft een lucht van zuchten en stenen: 't is swackheyd, beswijminge, vaddigheyd.* Al het geluck des werelds, dat ons toe-gezonden wert, wert ons op de hooghste marckt verkocht: dat is te zeggen, dat wy geen geneuchte zuyver en onvermenght hebben, en zoodanigh als die is, moet die noch van ons gekocht werden, met het gewichte van eenigh quaed.

Pinguis amor, nimiumque potens, in tædia nobis
Vertitur, & stomacho dulcis ut esca nocet.

Dat

Dat is:

Een al te vette liefd', en al te sterck van krachten,
In wan-lust dick verkeert, en schijnt gelijck te smachten
De prick'lingh van het vleesch: niet anders als het zoet,
Dat ons de maegh verquabst, en dickwils braecken doet.

De gierigaerd desgelijcks on-machtigh in al zijn macht, draeyt en keert in zijn goed, gelijck een deure op haer herre (als de Wijse man van de luyaerd spreeckt:) en waer hy zich vint, zelfs midden in den over-vloed van het gene, daer hy al zijn geluckzaligheyd in stelt, noch steeckt hy zijn hals aen alle kanten uyt, om te hebben de oorzaecke van meerder heb-lust: dat is, om te drincken, op dat hy meerder dorst hebben zoude. en gelijck een tweeden Achab, verdwijnt hy van zieckte, om eens anders acker te hebben. Al dat een ander heeft, ontbreeckt hem noch: en als hy 't nu al hadde, dan zoud' hy even zoo vernoeght zijn, als dien rijcken vreckaerd was; welcke verstaen hebbende, dat het gelt, daer van zijn kisten verstickt waren, af-gezet was, liep henen van missmoedigheyd, en gingh hem verhangen.

Meer gelucks en is oock by den eer-gierigen niet te vinden. ont-ledet en beziet hem wel: hy is waerlick een blinde staet-mol, die altijds wroet, en aerde om-worpt, tot dat hy zelfs in aerde verandert. het eynd-teecken van zijn loop-bane, is de voor-deure van een nieuw prijs-spel. al dat hy heeft, en is maer moortel om kalck te maecken; en wat hy oock krijght, al waer het zelfs een Keyser-rijck, en dient hem maer tot steenen, om een tooren te bouwen, diens grond-veste in het middel-punct der aerde geleght wert, en diens spitse verre buyten Gods throon zich uyt-strecke. *Vnus non sufficit orbis.* Een wereld en is niet genoegh. Hy verdraeght on-

eyndelick veel quaeds, om meer quaeds te bekommen. en daer hy in alle andere dingen, een slave der on-gerechtigheyd is, wert hy hier in rechtveerdigh bevonden, dat hy hem zelven op de pijn-banck leght, alwaer hy zijn eer lust zoo geweldigh uyt-reckt, dat alle de zenuwen van zijn ziele, tot berstens toe, gespannen zijn. Maer hoe-wel van yemand niet on-bequamelick deze herts-tocht, het *hemde der ziele* genaemt wert, als een kleed zijnde, het welcke laetst van allen af-geleght wert; zoo mach-ze oock wel de helsche rouw-mantel genaemt werden, die deze ramp-zalige dragen, zoo lange zy zijn, dat is, in eeuwigheyd.

Dier-gelijcke staeltjens mogen oock genomen werden van alle andere feylen, jae van alles, dat aerdsch en wereldsch zijnde, geen deel en is, noch en heeft van dat verborgen *Manna*, dat boven in de hemelen bewaert wert. Geen dingen des werelds zoo heunigh-zoet, die niet vol bitterheyds en galle en zijn. het zijn al moes-kruyden, daer van tot de *man Gods* gezeyd wiert, *de dood is in de pot.* Daer en is niet zoo goed, zoo kostelick, zoo vermakelick, dat de mensche eenighsins kan geluckzaligen, als *het aenzicht en de rechter-hand Gods, daer verzadinge der blijdschap, en volheyd der vreughden is.* Hy alleen, die onze zielen geschapen heeft, kan haer grondelooze begeerte vervullen, en haer dorstigen brand uyt-lesschen. Alle het gene dat God of Godes niet en is, is armoede, en doodelick gebreck. *De Heere is mijn herder, my en zal niet ont-breken,* zeght de Prophetische Koninck. het welcke geen princen, noch zelfs de aldermachtighste van deze wereld en konnen getuygen; als wiens gebreck vermeerdert, naer dat haer grootheyd zigh verder uyt-breyt. Die alleen, welcke gehouden werden voor het uyt-keersel en wegh-worpsel dezes werelds, de dienst-knechten Iesu, konnen met

een

een zekere vaſtigheyd zeggen, *my en zal niet ont-breken*. ende, alles zal alle andere ont-breken. Als een water-zuchtige zijn dorſt door het drincken vermeerdert, zonder oyt verzadight te werden; zoo en konnen de dingen dezes werelds, met groote hoopen op-getaſt, den afgrond onzer begeerten niet vollen, maer maecken het gat altijds wijder en dieper. De verquiſtige zone, van God geſcheyden zijnde, bekent, dat hy moet van honger ſterven. 't is zoo: wie deze meeſter niet aen en hanght, zal midden in het water van dorſt vergaen; en, naer zijn meeninge, te licht geladen zijnde, onder dat wereldſch pack neder-zincken. Men zeght, dat de toovenaers en ſwarte konſt-meeſters een tafel konnen toe-richten, daer alle vruchten en leckernyen des werelds ſchijnen opgediſcht te zijn; maer zoo wanneer-men die genaeckt om aen te taſten, 't en is anders niet als lucht en ydelheyd. zoo zijn de dingen dezes werelds, oock in haer meeſte glans en luyſter aengezien zijnde. en meynt ghy evenwel noch yet in de hand te hebben, 't en zal evenwel uwe luſt niet boeten, noch uwen honger verzadigen: niet meer als de maeltijden, die *Heliogabalus* zeer koſtelick op-pronckte, daer van alle de ſpijze, zomtijds van waſch, zomtijds van hout, zomtijds van yvoor, zomtijds van aerdwerck, en dickwils oock van marmer en porphyr-ſteen gemaeckt was. Aen-merckt vry, met open oogen, alle de groots-heyd, die onder de zonne aen-gebeden wert, 't en is maer lichte ſauce en zilte, die niet en ſtreckt om den eet-luſt te ſtillen, maer veel meer te ſcherpen, en gaende te maecken.

Want als het doove vyer wert in den heyrd ontſteken,
Door ſulphur ofte wind, door yemands hulp verweckt;

 Zoo

Zoo groeyt des menschs begeert, vol allerley gebreken,
Wanneer hem met haer gunst de wereld over-deckt.

Naer dat de Heere, door de zangh-meester Israëls, zijne wetten wel ernstelick bevolen en aen-geprezen hadde, besluyt hy met deze woorden:

Doe wijt op den mond,
Neem aen mijn wel-daden:
En ter zelver stond,
Zal ick dy met goed,
In al overvloed,
Vullen en verzaden.

Tekennen gevende, dat buyten hem, niet als honger en gebreck is; en by hem alleen, die zoete verzadinge, zonder verzadinge te vinden is. Want de ziele des mensches, naer Gods beeld en gelijckenisse, geschapen zijnde, kan wel met alle andere dingen bezigh gehouden en vermoeyt, maer niet vernoeght of vervult werden. Want gelijck zy in haer zelven gantsch onvermogende zijn, soo veranderen zy oock lichtelick, en vergaen, gelijck een wolcke, van d'eene plaetse naer de andere, en storten eyndelick, en breken tot niet. Die haer daer van ververren, naerderen tot God; die geen andere schattinge van ons en eyscht, als dat wy willen geluckigh zijn. En niet en zal ons daer van meer afleyden, als de bedriegelicke luyster des werelds: welcke als die valsche vierkens, diemen stal-lichten noemt, en des nachts ontrent de rivieren gezien werden, geen ander schijn en geven, als in de dicke nevelen der duysternisse, en leyden, die haer volgen in het water, al waer zy oock verdrincken moeten, zoo zy in tijds niet om en zien, en te rugge keeren.

O wel geluck-zalige ziele, dien God alle dingh is, en buyten

buyten God niet zoet, niet kostelick, niet aengenaem en hout, maer veel eér, als bitter en verdrietigh, verfoeyt en wegh stoot! het is on-mogelick, dat ons gemoet, gantsch hemelsch en geestelick zijnde, eenige genoeghsaemheyd, of wezentlicke vertroostinge scheppe, in de slijmige vettigheyd van het vuyle grond-zop der aerden. De put-eemer, zoo langh hy vol in het water hanght, en schijnt geen swaerte ter wereld te hebben; maer zoo haest hy uyt het water begint verheven te werden, begint haer oock zijn swaerte te openbaren. Dit heeft zijn recht bescheyt en natuerlicke reden. Want het water zijnde in zijn natuerlicke plaetse, en druckt noch en perst niet: gelijckmen in de duyckelaers sien kan, die zomtijds ettelicke vademen waters boven haer lijf hebben, zonder eenigh gewicht te gevoelen: maer het zelve water buyten zijn element getrocken zijnde, gelijck als worstelende met het gewelt, dat hem aengedaen wert, neemt een swaerte aen, om weder, zoo het mogelick ware, in sijn plaetse te geraken. Past dit oock op de menschelicke ziele, die als van God, door sijnen asem, geteelt zijnde, in hem oock alleen, haer wesentlicke plaetse moet soecken, soo zy anders lustigh en vernoeght wilt wesen. Want soo haest dezelve van God, haer geboortigh element, by maniere van spreken, in de wereld getrocken wert, wert sy met een swaer gewichte over-togen, waer door zy allesins verdrietigh is, en verdrietigh maeckt. Voor het herte, dat hem zelven in Godes Boezem gestort vint, is alles licht en gemackelick: maer dat in de kolpen van dit aerdsche modder verswalpt light, moet alles swaer en verdrietigh vallen.

Laet ons dan onsen oorsprongh erkennen, en al onse krachten en zenuwen in-spannen, om met de zelve vereenight

night te werden. Daer is alleen het eynde van alle onruſte, en de volheyd van alle genoeghſaemheyd te vinden. Soo lange moeten wy draeyen en om-loopen, tot dat de naelde onzer zielen naer deſe noord-ſterre geſtreckt ſtae. Oock en iſſer niet ter wereld te vinden, dat die holle diepte van onſen geeſt eenighzins kan vollen, als dat on-eyndelick onverdeelick punt, dat onſe zielen, gelijck geſteken en gegraveert heeft. Verſint en paſt al wat ghy wilt; de diepte van het af-druckſel, 't welck een zegel in het was maeckt, kan alleenelick van de ſelve zegel, ſonder ſchenden, gevult werden. Doen wy van God gemaeckt zijn, ſijn wy oock met zijn eygen beeld gezegelt: waer door zulcke diepten in onſe ziele geprent zijn, die de heele wereld, al waer ſy noch ſoo groot, in geenen deele en kan ſtoppen. De volheyd Gods, die geheel volheyd is, kan de ſelve vollen, en noch on-eyndelick over-ſchot hebben. Want om yet van hem te ſtamelen, daer van ſelfs der Engelen tongen ſwijgen moeten:

Hy is een ſwelgh-diep, zonder grond,
Die over al is, in dit rond:
En buyten al, wat datter leeft,
Iae wat hy oyt geſchapen heeft.
In al, maer nergens iſſer wat
Dat in het minſt zijn volheyd vat:
En buyten al, doch niet met al,
Zijn weſen oyt uyt-ſluyten zal.
Hy is de volheyd aller vreught,
Die yder, wie hem ziet verheught,
Vol van hem ſelfs, in al geheel,
En al oock in een yder deel.
De zonne der gerechtigheyd,
Vol van al licht en heerlickheyd;
Die ons naer deſe droeve nacht,
Zoo wy hem eeren naer ons macht,
Vyt dit bedruckte jammer-dal,
In vreughden volheyd brengen ſal.

Maer 't is te jammeren, en met natte oogen te beklagen dat wy ſoo aerdſch, en kindſch geſint zijn: Dat wy die hoo-

ge en Hemelſche dingen ſoo ſloffelick verſuymen, en alle onſe oeffeninge beſteden in het vuyle ſlijck-goed deſes Werelds; dat ons eer kan vermoeyen, als te rechte verblijden; dat ons voor een kleyn vermaeck, een langhduerigh berou, en on-ruſt in ons herte laet. Dit kont ghy ooghſchijnelick in dit volgende Beeld, als in een taſtelijcke Spiegel bemercken, en tot een ſluyt-leer met u dragen.

EMBLEMATA.

LII.

Al 's Werelds goed,
Is Poppe-goed.

AL watmen hier op Aerden ſiet
Is Poppe-goed, en anders niet.
De Menſch, al wat hy daer van vint,
Die ſpeelter mee, gelijck een Kind.
Hy heeft het Lief een korten tijd,
Dat hy daer naer licht van hem ſmijt.
Zoo is de menſch dan, alſmen vindt,
Niet tweemaels, maer altijds een Kind.

Aen Me-vrou De Knuyt.

ME-vrou, of hebt ghy liever Nicht
Genoemt te zijn, in dit Gedicht,
Ik wensch u, met een recht gemoed,
Geen Rijckdom, of geen werelds goed,
Geen gunst, geen eer, geen groote staet,
(Want daer van hebt gy overmaet)
Wat dan? dat ghy, met hert verblijd,
Altijds meught wesen, dat ghy zijt.
Want God, so ick de zaeck' wel vat,
En heeft u niet, of dit, of dat,
Gegeven stucx-wijs, tot u deel,
Maer al by een, en in 't geheel:
Wat dat eē mens, van mens gebaert,
Sou konnen wenschen op der aerd,
Een ding misschiē ontbreekt er aen,
Gelijck ick somtijds hebb' verstaen,
Dat ghy, hoewel ghy zijt getrout,
Gelijck een staet van Weduw hout:
En dat u Man, in groot gedruys,
Gelijck een ballingh is van huys,
't Is waer, Me-vrou, een kleyne Vrou
En heeft geen oorsaeck van die rou:
Maer als men 't recht en wel in siet,
't Is meer geluck, als 't is verdriet.
Doch, Nicht, verstaet mijn meningh wel:
't Is, sonder twijffel, maer gequel,
Te derven zijn gewenschte pand,
Dat meestendeel is van de hand:
Maer bovē, dat de dienst van 't Land
Hem altijds van u zijde bandt,
En dat van sulcken alleen niet,
Als met de grootste eer geschiet,
Zoo merck ick, dat de eensaemheyd
Ons van de Aerd' ten Hemel leydt.
En dat 't geduerigh Aerds gewoel
Ons maeckt in Godes dingen koel
Soo dat, om hier oock op der Aert,
By God zomtijs te zijn vergaert,
Geen ding so noodigh wert geseyt,
Als is de soete eensaemheydt.
Daer gaetmen dan, met goede sin,
Zijn herte zien van binnen in:
Daer wert van hoofde tot de Voet,
De mensch ontleedt in sijn gemoed:
Daer sietmen dat de Mensche is
Een vat vol dreck en vuylenis:
Daer sietmen, dat de goede God
Ons' wonden gantsch vervuylt en wrot,
Moet zalven, en genesen heel,
Zou eens de Hemel zijn ons deel:
Daer sietmē Gods barmhertigheyd,
Die daer soo diep haer Wortel leyt:
Daer sietmen, en daer hoortmen vreughd,
Die met geē Penn' kan zijn geheugt.
Dat weet ghy, Nicht! u Herte kan
Een goed' getuyge zijn daer van.
Soo dat ick seer wel, in 't begin,
Gewenscht hebb', met een goede sin,
Dat ghy, met een gemoed' verblijdt,
Altijd moght wesen, dat ghy zijt.
Maer noch so wensch ik, tot besluyt,
Dat ghy meught lange zijn de Bruyt
Van uwe Man, en waerde Heer,
U Kroon, en al u Werelds eer.

En als het Godt believen ſal,
Die 't alles doet, naer zijn geval,
Sijn Ziel te halen uyt het Lijf,
Zo wens ick, dat dit Graf-dicht blijf:
Hier onder light mijn Heer de Knuyt,
Doch daer die wacker ziel is uyt:
Die eer hy 't Aerdſche deel verliet,
Een vyer, een vlam, een blixem hiet.
Een groot en ſeldſaem politijck,
Van Geeſt, verſtand en oordeel rijk.
Die om s' Lands ſaeck was zelden t'huys,
En nochtans over al was t' huys,
Eē groot Chriſtoffel van zijn vriend,
En daer zijn Prins was mee gedient:
Daer van, indien m'het zeggē dorſt,
De nijd en ſpijt in ſtucken borſt.

Aen de zelve, op occaſie van de volgende Rede-ſpreucken, haer E E. toe ge-eygent.

HEt ambacht van de Oude Wijſen
Was eertijds deughd en eer te wijſen,
Met reden kort aen een geknocht,
Daer uyt men wijsheyd leeren mocht.
Die konſte niet genoegh om prijſen,
Hebb' ick gepooght oock hier te wijſen:
Gepooght, doch gantſch niet uyt-gewrocht,
Daer van ick Lof verwachten mocht.
Het zy, hoe 't zy, het Sap is ſoet,
Offchoon de Schorſſe niet is goed.
Ick bidd' u neemt het doch in danck,
En houd' het voor een ganze zangh.
Doch eer ghy 't noch met d'oogen ſiet,
Zoo hoort hier tuſſchen noch een Liedt,
Geſongen, op de ſelve wijs
Tot Eer en Lof van Nicht Tenijs.

NIEU-

NIEUWE-IAER-GIFTE,

Aen Ionck-vrouw ANNA vander MERCKT, Huys-vrou van de Hr. Meester Cornelis Thenijs Raets-Heer, &c.

WEerde Nichte, eerbaer vrouw,
Die ick in gedachten houw;
Die van my dan wert geheught,
Als men spreekt van vrouwē deugd,
Ander eeren uwen Staet,
Daer ghy minst van al op staet;
Of misschien u oude Stam,
Die van deugd haer oorsprong nam,
Of misschien u groot geslacht,
Nu ter tijdt soo seer geacht!
Of misschien het tijd'lick goet,
Daer voor elck nu buygen moet,
Of misschien yet anders oock,
Dat ghy al en acht maer Roock.
Maer voor my ick min u deughd,
Sonder welck dat niet en deught,
Sonder welk geen mensch die leeft,
Rechte vreughd, of blijschap heeft.
Och! hoe menigh soete spraeck,
Och! hoe menigh groot vermaeck,
Hebb' ick nu en dan gehad,
Als ick ergens by u sat.
Altijts tracht ghy weerde Nicht,
Om te spreken yet dat sticht.
Nu van s'Werelds ydelheyd,
Dan van s'Hemels Heerlickheyd;
Hoe de Mensche loopt en jaeght,
Naer het gene Godt mishaeght;
Hoe hy acht dat groot gewight,
Van Gods glory hier soo licht,
Hoe hy aldermeest betraght,
Met sijn Geest en al sijn kracht,
Dat (soo Godt ons veel vermaert)
Recht den wegh ter Helle baert.
Niet dat ghy soo geern hoort
Als de spraeck van Godes woort:
Daer met ghy u ziele sticht,
En u Dochters jeughd' verlicht:
Och! hoe soet is uw' 't geluyt
Van die groote Davids Luyt.
Och! hoe luystert dan u oor,
Als daer yet van komt te voor,
Nau men spreeckt uyt Godes woort
(Dat ghy met een yver hoort)
Of ghy kont met goed' beleyt
Daer van geven goedt bescheyt.
Dit en wat ick noch veel meer
Konde seggen tot u eer,
Is u niet licht aengewaeyt,
Maer allenghs in u gezaeyt,
Door des Heeren wijs beleyt
En u Moeders neerstigheyt:
Die my is ten deel bekent
Uyt haer wens, en Testament:
Daer van dat ick hier den sinn'
Woort by woort sal brengen in.
Dochter seght sy lieve kindt
Dat mijn hart soo seer bemint,
Soeck om recht te wesen rijck
Boven alles Godes rijck,
En sijn heel gerechtigheydt
Die ons klaer voor oogen leydt:
Seker zijnde dat de Heer
U sal geven dat en meer:

Dat hy u toe werpen ſal
Alles, naer ſijn wel geval;
Als ick door Godes ſoet belegh
In mijn ſelf bevonden hebb',
Want hy heeft my toegeleyt
Buyten mijnen arrebeyt,
Daer van dat ghy naer mijn doodt
Meer ſult ſien als daeghlicx broodt,
Soo het Godes wille zy
Dat het my al blijve by.
Maer dit moet zijn u gebedt
Savonts, als ghy gaet te bedt:
Smorgens als ghy ſult opſtaen
Heer ick roep en bid u aen,
Geeft dat niet des wereldts goedt
Diſtels zijn in mijn gemoet;
Dat daer door uw' heyligh woort
Niet in my en wert verſmoort:
Dat ghy door u goedigheyt
In mijn herte hebt geleyt.
Denckt dat eer een Cabel-tou
Door een naelde raecken ſou,
Als dat yemant werelts-rijck
Komen ſou in Godes rijck.
Denckt, dat niemant baten kan
Of hy heel de werelt wan,
Als hy niet ſijn ziel behout
En op Chriſtus liefde bout.
Daerom ſeght dat Hemels vat
Dat ſoo voor ſijn broeders badt;
Seght de Rijcken deſer aerdt
Daer by Rijckdom is vergaert,
Dat ſy met een dertel ſchijn
Niet daer op hooveerdigh zijn:
Niet en ſtellen haer gemoet
Op het ongeſtadigh goedt.
Maer alleen op Godt die leeft
Die elck naer ſijn wille geeft.
Niet dat ick het goedt miſprijs
Of ter Hellen van my wijs:
Neen; het is een gaef van Godt,
Als het heeft ſijn recht genot.
Maer men ſiet dat in 't gemeen
Dat die menſch die 't heeft te leen
Daer deur opgeſwollen wert,
En ſich tegen God verhert.
Dat hy pracht en overdaet
Daer deur in ſijn herte laet.
Maer ghy Anna overleght,
Wat dat ons Iohannes ſeght;
Hebt de wereld niet beſind,
Noch watm' in de wereld vind.
Hoort wat ons de wijsheyt ſpreeckt,
En dat in uw' boeſem ſteeckt:
Kind, weeſt geern, metter daet,
In een kleyn en leege ſtaet;
Want dat u veel meer verhooght,
Dan al daer de menſch nae pooght:
Want de Heere wederſtaet
Hoverdy als duyvels quaet:
Maer die leege zijn van geeſt,
Geeft hy ſijn genade meeſt
Laet u herte van de wereld,
Die ſoo koſtlick gaet bepereld',
Door haer ſchoon en zoete ſchijn,
Nimmermeer bedrogen zijn.
Maer, om altijds vaſt te gaen,
Laet u van Gods woord' beraen:
Hebt dat altijts in de hand,
Als een onwaerdeerlijck pant:
Leeft daer in by daegh en nacht,
't Zal u geven geeſt en kracht:
Zoeck daer in, tot u behout
Wijsheyd; als geloutert gout,

En ghy ſult die vinden wis,
Want zy daer te vinden is.
Zoeckſe daer, en bidt den Heer,
Dat hy u ſijn gunſt vermeer.
Klopt hy ſal u open doen,
En met zijn genade voen.
Dan ſult ghy te recht verſtaen,
Wat hy voor ons heeft gedaen.
Dan ſult ghy ſijn Liefd, en trou,
Kennen, tot u ziels behou;
En gewilligh, ſonder pijn,
In het goede vruchtbaer ſijn.
Maer hier voegh ick dit noch by,
Weeſt niet met de wereld bly;
Speent u van de dertel jeughd,
Die niet ſoeckt, als ydel vreughd.
En al ſeghtmen nu en dan,
Datmen niet wel leven kan,
Of men moet, in al ſijn doen,
Volgen het gemeen fatſoen:
Neen, mijn Kint, gelooft het niet,
Of ghy raeckt in u verdriet:
't Is een wijs, of een bevel,
Uytgeſpogen van de Hel.
Want al wat de wereld doet
Of het ſchoon het vleeſch is zoet,
En oyt wonder wel beviel,
't Valt ſeer bitter voor de ziel.
Maer ghy, ſonder omme ſien,
Voeght u by de vrome lien,
By 't geſelſchap, die de deught
Houden voor haer grootſte vreugt.
Dit heb ick, mijn ſoetſte pand',
U altijds ſeer ingeplant,
En met goeden yver hier
Voor geſtelt op dit papier;
Wel verſeeckert, dat wanneer
My ſal halen Godt den Heer,
Dat ghy dan ſult t'allen tijd
Lijden een ſeer grooten ſtrijd':
Dat ghy, als ghy volght mijn wil
Noyt ſult ſijn gelaten ſtil:
Hier de wereld daer het vlees,
Nu de Duyvel, ende vrees,
Zullen, in dit aertſche dal,
U omringen over al.
Daerom bid' ick met ootmoet
Dat u Godt die gunſte doet,
Dat hy u gemoed' verſterck
En die gave in u werck,
Dat ghy met ootmoedigheyt
Naer Gods wet u leven leydt:
Dat ghy binnen in u hert
Buyten oock vernieuwet wert:
Dat ghy naer dit aertſch vertoogh
Meught verheven zijn om hoogh:
En met Gods verkooren volck
Opgetogen in een wolck,
Meught beſitten d'heerlickheyt
Nu, en in der eeuwigheydt:
Dit is Nicht te ront en plat
Uytgetrocken uyt het bladt,
Met u Moeders hant geſtelt
Hier op maet van nieus vertelt:
Neemt het dancklijck van u Neef,
Die 't met eenen azem ſchreef,
Tot een onbeveynſt bewijs
Dat hy uwe deughden prijs;
Met een wens dat u de Heer,
Tot u heyl, en ſijne eer
Geve in dit nieuwe Iaer,
Hier u wenſch en meer hier naer.

I. D. B.

J. de Brunes

ZEDE-SPREUCKEN.

1.
EEn Vrou die wandelt in Gods wegen,
Is tegen Goud' niet op te wegen.

2.
Staet op voorspoet niet te breed',
Het eynd' van alle vreughd' is leet.

3.
Op 't laest van alle schepsels dinck:
Want t'eynd' bevestight alle dinck.

4.
Of somtijs t'eerste mach behagen,
Het eynde moet het packjen dragen.

5.
Wanneer het Cruys wert wel gevat.
'tWert maer een halve last geschat.

6.
De waerheyt kan niet t'onderblijven:
Want 't vet wilt altijdt boven drijven.

7.
Dat heet het eygen van een man,
Dat niemandt van hem nemen kan.

8.
Het lijden is een heyligh werck
Voor hem die daer genoegh is sterck.

9.
Gedenckt by tijdts den ouden man
Terwijl uw' jeught noch wercken kan.

10.
Begeert en oogh is altijdts hol,
Geen mensch en kan die maecken vol.

11.
En seght niet altijdts, dan als dan;
Maer denckt vry aen den ouden man.

12.
Die wat aen den armen bringht
Aen sijn selven dan gedinckt.

13.
Selden, in dit aertsche slijck
Wertmen sonder sonde rijck.

14.
Hy heeft genoegh voor sijnen staet,
Die hem met 't zijn genoegen laet.

15.
De mensch die is een seldsaem dier,
Nu eens een Kemel, dan een mier.

16.
Men komt niet sonder sweet en stof,
Aen dingen die verdienen lof.

17.
Aen dingen die met lof bestaen
Men komt daer niet al lacchend' aen.

18.
Menschen die in d'aerde vroeten,
Moeten steeds verketel boeten.

19.
Noyt en quammer deughtsaem kindt
Van een Vader onbesint.

20.
Niet dat soo lange jeughdigh blijft,
Als vyandtschap eens ingelijft.

21.
Niet isser dat soo traegh verout
Als haet, diem' in sijn herte hout.

22.
Soo langh ick leef en hier verkeer.
Ick vinde altijds dat ick leer.

23.
Van een goeden dispensier
Daer is Godt van Thresorier.

24.
Helpt eerst u selven, seght de Heer,
Ick sal u daer naer helpen meer.

25. Voor

25.
Voor de dooden hoort het graf,
Voor de Verckens hoort den draf.

26.
Het graf komt toe den dooden mensch,
De beenen zijn der Honden wensch.

27.
't Beleyt en doet het, noch 't verstandt,
Maer 't luck dat komt van Godes handt.

28.
Voor hem die reyn is van gemoet,
Is alles reyn, en even goedt.

29.
Een sulcken man die heeft gebiedt,
Die op bevel der wijsen siet.

30.
't Is voor een onrechtveerdigh man,
Groot onrecht, datmen recht doen kan.

31.
't Exempel kan veel wonders doen,
Het heeft meer krachts, als wel 't Sermoen.

32.
't Sermoen dat klinckt:
't Exempel dwinght.

33.
Een fraye tongh magh ons behagen,
Maer 't leven doet ten leven jagen.

34.
Tot beden, die gantsch niet behooren,
Heeft 't medelijden doove ooren.

35.
Wat blijftmen aen de goederen hangen?
Die aen een Sprinckel vyers maer hangen.

36.
Rijckdom is een broose waer,
Vol van sorgen en gevaer.

37.
Godt wreeckt,
Wanneer hy niet en spreeckt.

38.
Al borght Godt wel een langen tijdt,
Hy scheld daerom de schult niet quijdt.

39.
Men kan een ander wel bedriegen,
Maer 't hert en kan den man niet liegen.

40.
't Gewisse doet den mensche buygen:
Dat hout de plaets van veel getuygen.

41.
Hoe meerder vyandt datmen heeft,
Hoe grooter prijs oock Godt ons geeft.

42.
Om goedt te doen verliest geen tijdt,
Want d'Huyre loopt die ons verslijt.

43.
De Gierigheydt is ongebonden:
Sy is de moeder van de sonden.

44.
Den dorst en honger van het Goudt
Den mensch tot vreemde dingen stout.

45.
Mint Godt, en gaet de rechte wegh,
En niet en past wat datmen segh.

46.
Vergeefs men nu naer yemant vraeght,
Die anders yet als winst behaeght.

47.
Om een handeken vol leven
Ziel en lijf te pande geven?

48.
Des menschen leven is een punt,
Dat noch ter leene wert vergunt.

49.
Als wy maer hant slaen aen de ploegh,
Godt geeft ons dan van als genoegh.

50.
Geen rijcker man noch meer gepresen,
Dan die met 't zijn te vreen kan wesen.

51.
Een moort al gaet de moorder doolen,
En blijft geen seven jaer verhoolen.

52.
Dickwils om een kleyne deught,
Krijghtmen somtijdts groote vreught.

53.
De Duyvel, vaer der leugenaers,
Die heeft oock wel sijn Martelaers.

54.
Niemant, waer hy went of keert
Vint genoegen, nae begeert.

55.
Hovaerdye zijnd' in 't bloedt,
Is de worrem van het goedt.

56.
Waerheydt staet op vaste beene,
Leugen die en heefter geene.

57.
Niet te hebben doet benijden,
Veel te hebben doet verblijden.

58.
Die met grooten honger gaet,
Benijt de geen, die is versaedt.

59.
De oogen van de nae gebueren,
En konnen sonder nijt niet dueren.

60.
De schaemteloos die 't al begeert,
Besit het derdendeel van d'eerdt.

61.
Is 't groot geluck' of ongeval,
Dat Godt u schickt, gebruyckt het al.

62.
Men moet met een gestaegh gepeys,
Voorsien sigh tot de groote reys.

63.
Geen wijser, noch geleerder man,
Als die zijn selven kennen kan.

64.
Hy is niet arm, die weynigh heeft,
Maer die met veel begeerte leeft.

65.
Hy mocht wel kennen meer als al
Die yet voor God verblinden sal.

66.
Die recht voor ons daer heenen gaen
Dien gaetmen recht oock achter aen.

67.
De deughd is stout yets uyt te staen
Zy ranst een yder selve aen.

68.
De liefde altijdt nedersijght
En nimmermeer om hooge stijght.

69.
't Is goed te sijn dan wel gesint,
Als yemand alles gaet voor-wind.

70.
Het is hem licht geduldigh sijn,
Die daer is sonder sorgh of pijn.

71.
Die Mensche heeft een groot geluck,
Die daer van niet en komt in druck.

72.
Noyt was Propheet van groot verstand,
Ge-eert in eygen Vaderland.

73.
Geen deught die niet en heeft haer feyl,
Geen werck volmaeckt in allen deyl.

74.
Denckt op het oordeel,
Daer geen heeft voordeel.

75.
Denckt op het oordeel over-al,
Daer niemand voordeel hebben zal.

76.
Denckt altijds op dien laetsten dagh,
Die niemant oyt voorby en magh.

77.
Die duldigh lijt,, Die wint de strijt.

78.
Die onder leyt,, Dat hy wat beyt.
Men sal misschien,, Sijn eer haest sien.

79.
Die onrust zaeyt,, Veel moeyte maeyt.

80.
Groot Huys,, Groot Kruys.

81.
Het groote goed,, Maeckt groote moed.

82. In

82.
In weeld' ſiet toe ,, En vreeſt de Roe.

83.
Behoud u reyn ,, En acht u kleyn,
Weeſt geern alleyn ,, Met God gemeyn.

84.
't Is al goed ,, Wat God doet.

85.
Naer het lijden,, Komt verblijden.

86.
Neemt waer den tijd,, Die altijds glijt.

87.
Vermaen van ſterven,, Doet ſonde derven.

88.
Hy is van ſlijck in bloed geweeckt,
Die in ſijn wreetheyd niet verbleeckt.

89.
Een Man al is hy vroom en goed,
Neemt ſomtijds wel een quade voet.

90.
Geluck en heyl dat yemand heeft
Is Spijſe daer de nijd van leeft.

91.
God laet ons ſomtijds neder ſincken,
Maer laet ons nimmermeer verdrincken.

92.
Wilt ghy u van u Vyand wreecken,
Wacht u van allerley gebreecken.

93.
Geen meerder vyand heeft de menſch,
Dan voorſpoed, en ſijns herten wenſch.

94.
Die God alleen maer heeft te vriend,
Al watter komt, ten goed hem dient.

95.
Die op ſijn eygen wijsheyd ſteunt,
Die valt ſeer licht, daer hy van kreunt.

96.
Die heel de Wereld wel beſiet,
Wat is het als een enckel niet?

97.
Die God den Heer mint over al
Hem treft geen quaed, of ongeval.

98.
Die God maer tot ſijn vriend en heeft,
Hem ſchaed geen ſchepſel datter leeft.

100.
Die maer en heeft het geen hy eet,
Dat hy vry al ſijn leed' vergeet.

101.
Die hooger klimt dan hem betaemt
Die valt om leegh eer dat hy 't waent.

102.
Die my aen ſeyt dat my mis-ſtaet,
Dat is mijn vriend, en beſte maet.

103.
Die quaed zeyt, eer hy quaed daer ſiet,
Al ſweegh hy ſtil, verbeurde niet.

104.
Die ſlapen gaet in wat geval,
Weet niet, of hy ontwecken ſal.

105.
Of Paulus plant, Apollo ſproeyt,
Nochtans niet ſonder God en groeyt.

106.
Die alles overwinnen wil
Die leere lijden, en zy ſtil.

107.
Die ſijnen Oeghſt voor by laet gaen,
Betreurt zijn dwaesheyt achter aen.

108.
Die rijcker geeft, en wijſer leert,
Is veer van wijsheyd afgekeert.

109.
Die God alleen heeft aen ſijn zy,
Geen menſch hem krenckt, wie dat hy zy.

110.
Die 't altoos naer ſijn wenſchen gaet
En weet ter Wereld goed noch quaet.

111.
Die zijn leet met leet wil wreken
Sampſons kracht ſal hem ontbreken.

112.
De deughd en wert noyt wel gekroont
Dan ſijnde met ondeughd' beloont.

113.
Den overvloedt die maeckt ons mal:
Genoeghsaemheydt gaet boven al.

114.
Een goedt woort vint een goede stee,
Waer dat ghy gaet soo brenght dat mee.

115.
Een mensch ondanckbaer is niet waert,
Dat hem of lijd' of draegh de aerdt.

116.
Geen mensch en woonter onder dack,
Die niet en heeft sijn feyl, of lack.

117.
Godt houdt ons van te groot geluck:
Want daer op volght wel grooten druck.

118.
Gods vrient, en al des wereldts spot,
Wenscht vry dat sulcx mach sijn uw' lot.

119.
De mensch sou eer van sorgen worgen,
Eer hy een stroo in twee sou sorgen.

120.
Het is de aldergrootste man,
Die moed' en lust bedwingen kan.

121.
Hoe blijder leven datmen leeft,
Hoe droever sterven dat men heeft.

122.
De hoovaerdy met groot beslach,
In Hemel, noch in aerdt en mach.

123.
Hy is de rijckste die daer leeft,
Die hem vernoeght met 't geen hy heeft.

124.
Met reden hy voor 't sterven beeft,
Die 't niet te voor geleert en heeft.

125.
Let op den tijdt en daer uyt leer:
Voorleden tijdt komt nimmers weer.

126.
Wat van den Hemel neder komt,
En schaed' ons niet hoe 't is genomt.

127.
Godt sent jae selfs oock leyt den draet,
Daer het getouw' geduerigh gaet.

128.
Het is seer goedt een trooster zijn;
Want die daer troost en heeft geen pijn.

129.
Tot yeder quaedt, is hulp en baet.
Maer tot de doodt en is geen raedt.

130.
Die tegen Godt met pijlen schiet,
Die krijghts' op 't hooft, en wert te niet.

131.
Die naer den Hemel spuygt om hoogh,
Die krijght het spuyghsel in sijn oogh.

132.
De mensch, die met den sweerde slaet,
Ook naer Gods wet, met 't sweert vergaet.

133.
Die doet het geen hem niet betaemt,
Gebeurt het geen hy niet en raemt.

134.
Die jonck aen eenigh quaedt gewent
Al is hy oudt, daer van niet wendt.

135.
Die tanden heeft en heeft geen broodt,
Die broodt heeft, tanden heeft van noodt.

136.
Den Man met een bedorven smaeck,
Den heunigh schijnt een bitter saeck.

137.
Van 't aerdsche goedt, den overvloedt
Verarmt ons van 't Hemels goedt.

138.
De matigheydt
Is moeder van de deughtsaemheydt.

139.
Die regel altijds vaste gaet,
De Heer de sijne niet verlaet.

140.
Komt al tot my die zijt belaen,
En met u sondigh pack begaen.

Ick.

Ick ſal verquicken u gemoet,
En ghy ſult vinden ruſte goet.

141.

Een nedrigh hert, en teer gemoet,
Des Hemels-poorten open doet.

142.

Seght u belanck aen God de Heer,
En laet hem wercken tot ſijn eer.

143.

Al uwen noodt den Heer op draeght,
En laet hem doen wat hem behaeght.

144.

Daer de Schat is van de menſch,
Daer is al ſijn hert en wenſch.

145.

Die den Heere recht belijden
Moeten al vervolgingh lijden.

146.

In voorſpoet naer ſijns herten luſt
Is niemandt ſeecker, en geruſt.

147.

Geen dingh ter wereldt hooger gaet,
Als dat de wereldt gantſch verſmaet.

148.

Hoe dat ſich yemant meer verkleent,
Hoe meer by Godt hy wert gemeent:
En hoe ſich yemandt meerder acht,
Hoe min hy is in Godts gedacht.

149.

Die nedrigh by ſich ſelven is
Is hoogh by Godt, en gaet gewis:
En wie ſich ſelven recht mishaeght,
Behaeght de Heer, die grootsheyt plaeght.

150.

Weeſt in uw' oogen kleyn en teer,
Op dat ghy groot zijt by de Heer:
Want hoe ghy meer u ſelf veracht,
Hoe Godt u heeft in meerder acht.

151.

Hooghmoed gaet altijd voor den val,
Dat blijckt by elck een over al.

152.

Ons leven en is anders niet,
Als roock en ſchaduw', met verdriet.

153.

Beter noyt te zijn gebooren,
Als de deught niet naer te ſpooren.

154.

't Is beter ſtaen en voort te gaen,
Als vallen, en weer op te ſtaen.

155.

Van ſulken vreught, en blyſchap vliet,
Die in toekomen geeft verdriet.

156.

Die dickwils aen de doodt gedinckt,
Ten Hemel levend' opwaerts dringht.

157.

De Duyvel mach ons wel bekooren;
Maer daerom gaen wy niet verlooren.

158.

De ſtercke moeten ſonder klagen,
Der ſwacker kranckheydt helpen dragen.

159.

Het Hemels vyer ons dickwils dreygt,
Maer Godt tot ſlaen niet is geneyght.

160.

't Volck wert verwoeſt, en ongebouwt
Wanneer de Prophety ophouwt.

161.

De tijdt gaet wegh, de doodt komt aen,
En roept dat elck een moet vergaen.

162.

Geen ſtroo kan voor het vyer beſtaen;
Geen menſch als Godes vyer gaet aen.

163.

Dit is alleen het ware goedt,
Dat oyt, en eeuwigh dueren moet.

164.

Het ſoet dat ons dit leven brenght,
Is met veel bitter ondermenght.

165.

Al s'werelts ſoet, Haeſt t'eynde moet.

 166. Godt

166.
Godt is ons naeſt, wanneermen denckt,
Dat hy is verſt van ons verlenght.

167.
Veel ongeluck en tegenſpoet,
Maeckt ons Godtvruchtigh ende goedt.

168.
De ondergangh van't Iootſch geſlacht,
Den waſdom van de Heydens bracht.

169.
Genoeghſaemheyd in datmen heeft,
Is 't grootſte goedt, van menſch die leeft.

170.
De doodt die ons ten Hemel leydt,
Is 't eynde van ellendigheydt.

171.
De ziel die in de Hemel licht,
Gaf roock op aerden ſwart en dicht.

172.
Godt laet alleen het Kooren waſſen,
Voor handen reyn, en ſchoon gewaſſen.

173.
Geen menſchen die de aerd' betreen,
Zijn oyt met haren ſtaet te vreen.

174.
De Zee is woeſt, en weerom ſtil,
Naer Godts bevel, en enckel wil.

175.
Die daer wel worſtelt met de Heer,
Al breeckt ſijn heup, hy wint te meer.

176.
Godt ſchenckt ſijn kinders wel de wijn,
Maer menght die met een ſchulp-Azijn.

177.
Daer ſchaemt ontbreekt en ſedigheyt,
Daer heerſcht al ongebondentheyt.

178.
Een gift verweten, Wert haeſt verweten.

179.
Daer eer en is noch groote ſtaet,
Geen nijd', noch ſpijt daeromme gaet.

180.
Die d'arme lien in noodt verſiet,
Al geeft hy veel verarmt niet.

181.
De menſch die wel doet vint oock wel,
Die qualijck doet verwacht de hel.

182.
De menſch als 't al is overleyt,
Schort niet ſoo ſeer als danckbaerheydt.

183.
Ondankbaerheyt,, ſtinckt wijt en breyt.

184.
Weldaet vergaet,, en 't quaed beſtaet.

185.
Weeſt niet verſchrickt, als vande zond,
Die lichaem en de Ziele wondt.

186.
De menſch die op een menſch betrout,
Op zandt, en loſſe aerde bouwt.

187.
Die 't nutte mengelt met het ſoet,
Een yeders gunſt verdienen moet.

188.
En weeſt niet luy, noch mint de wijn,
Soo ſult ghy niet behoeftigh zijn.

189.
Die Godt alleen maer heeft te baet,
Vaert beter als die vroegh opſtaet.

190.
De ſtage vliedt en neerſtigheydt
Wert moeder van 't geluck geſeyt.

191.
Een die onwetend' ſonde doet,
Onwetend' naer de helle moet.

192.
Die goed' berouw' heeft van de ſond',
Die is by nae geheel geſondt.

193.
Van Godt begin, Met hert en fin.

194.
VVat dat ghy doet, houdt altijdt God,
't Begin van uw' bedrijf, en ſlot.

195.
't Geschiet al door Gods wijs beleyt,
Dat d'eene lacht, en d'ander schreyt.

196.
Ons leven kent geen vaste rust,
Geen lust die niet wert uytgeblust.

197.
De liefde zy altijdts de maet,
Van u bedrijf, en al u raedt.

198.
Wat twijffelachtigh schijnt te zijn,
De liefde geeft het goetheydts schijn.

200.
Geen meerder noch geen soeter goedt
Als kinders zijn, wel opgevoedt.

201.
't Is beter dat het kintje schreyt
Als d'oude man, gelijckmen seydt.

202.
Den Vader die sijn kinders lieft,
Niet al te veel haer wil belieft.

203.
Een Ionghman werde liever roodt,
Als dat hy werde bleyck en doodt.

204.
't Is noodigh dat men jonge jeught
In vreese houdt, en went tot deught.

205.
De kinders vele toe te geven
Dat doet haer ongebonden leven.

206.
Dat altijdts een en 't selve is,
Dat walght ons als een wrotte vis.

207.
Geen gemack, 't Heeft sijn lack.

208.
Geen gemack hoe groot het zy,
Daer geen ongemack is by.

209.
Dat voor mijn is een goede huyr,
Is dickwils quaedt voor mijn gebuyr.

210.
Geen goedt en kander zijn of baet,
Dat by hem niet en heeft sijn quaedt.

211.
In de aldergrootste weeld.
d'Aldergrootste sorge speelt.

212.
In de wereldt is geen rust,
Noch volmaeckte vreught, of lust.

213.
Te grooten overvloedigheydt
En komt noyt tot sijn rijpigheydt.

214.
Al te grooten overvloedt,
Maeckt een trots en fier gemoedt.

215.
't Verveelt den mensch,
Die 't heeft naer wensch.

216.
Die spaert de roed', sijn kint verdoet.

217.
Geen dingh soo stout, als is het Goudt.

218.
't Geselschap maeckt ons goet of quaet,
Want elck een is gelijck sijn maet.

219.
Zeght my, met wien ghy ommegaet,
Ick sal u seggen heel u staet.

220.
Die recht belijt, God schelt hem quijt.

221.
Zijn schuld bekennen met bescheyd',
Dat is 't begin van heyligheyd.

222.
Belijd, en lijd'.

223.
Niet dat den mensche meer ontrust,
Als een gemoet niet wel bewust.

224.
Het quaedt gewisse van een man,
Is als een beul, en helsch Tyran.

225.
Niet dat een Mensch soo pijnlick is
Als sleken van een quaed gewis.

226.
Een boose daet ,, 't gesichte haet.

227.
Een reyn gemoed' en onbesmet
Dat bringht ons klaer sijn onschult met.

228.
Die sijn gewisse wel betracht ,
De leugens van de faem veracht.

229.
Geen soeter noch geen grooter goet ,
Als een gerust en reyn gemoet.

230.
Onnooselheyd' de moeder is ,
Van soete rust , en goed gewis.

231.
Geen rechte vreugd',als uyt de deugd.

232.
Geluckigh , soo ghy ware vreughd ,
Gantsch uyt u selven halen meughd'.

233.
Hy is geluckigh, niet die heeft
Maer die God danckt van dat hy heeft.

234.
Die met zijne is te vre'en ,
Is rijckst' van al, met goede re'en.

235.
In voorspoet niet te veel vertrouw'
In tegenspoet oock niet verflouw.

236.
Een mensche houd' in waerd' en eer
Wat dat hem zend' , of doet de Heer.

237.
Het Kruys dat is des Hemels leer ,
Waer langhst men steygert tot de Heer.

238.
Wanneer men't luck siet van ons gaen,
De Vrienden haest van verre staen.

239.
Der vroomen huys is hier in druck ,
Een stapel van al ongeluck.

240.
Die lange was een onverlaet ,
Drinkt noch op't eynd' de gist van't quaet.

241.
Elcken tred' (of kleyn of groot)
Is een naerder aen de doodt.

242.
Niemant edel sonder deught ,
Niemant luckigh sonder vreught.

243.
Sterven is een hart gelagh ,
Voor die niet wel sterven magh.

244.
't Versaemt met vreught en ydelheyt ,
Dat met een bitter droefheydt scheydt.

245.
De Mensch hoe rijk,en groot van waert,
Hy is een Pelgrim op der aerdt.

246.
Wy loopen al in 't selve perck ,
En haesten naer het selve merck.

247.
De eene vroegh , en d'ander laet ,
Wy spoeden al naer eene staet.

248.
Al watter oyt gebooren was ,
Moet sterven op sijn tijdt , en pas.

249.
Ons lichaem is een leemen hut ,
Die korts moet vallen in een put.

250.
De Vliege naer den Heunigh tracht ,
De Gier naer 't doode lichaem wacht.

251.
Wanneer 't Serpent is doodt gedaen ,
't Vergift en sal ons niet meer schaen.

252.
Die hem bekleet met reyn gemoet ,
Wert van den Duyvel niet gegroet.

253.
God geeft den mensche wijn en broot,
En wat hy meer noch heeft van noodt.

254.
De Godt der wraek, Komt noyt in slaep.

255.
'tMoet al geschien,, Wat Godt wil sien.

256.
't Moet al gebeuren op sijn stondt,
Wat dat gesproken heeft Gods mondt.

257.
De mensch doet wat hy kan of mach;
Godt wat hy wilt met vol gesagh.

258.
't Is Godt die 't al den mensche geeft,
En weer afneemt het geen hy heeft.

259.
De mensche lacht, en weder weent,
Soo 't Godt of wel, of qualick meent.

260.
't Gebeurt niet wat de mensch besluyt,
Maer dat Godt door sijn wijsheydt uyt.

261.
Godt heldt wel naer rechtvaerdigheyt,
Maer meer noch naer barmhertigheyt.

262.
Godt stort sijn gunsten wijd' en breet,
En drupt met straffen, en met leedt.

263.
Godt is tot gramschap wonder traegh,
En thoont sijn liefd' ons alle daegh.

264.
Die telt en rekent sonder Godt,
Is in de Tel-kunst dom en bot.

265.
De mensche hoopt, maer 't hangt aē God,
Wat hy sal krijgen voor een lot.

266.
Godts ooge siet, en kent het al,
Wat is, wat was, wat werden sal.

267.
Wie sal bedriegen Godes oogh,
Die alles siet, soo leegh als hoogh?

268.
Wanneer dē mensch de hoop ontbreekt,
Godt dan de ziel noch moet in spreeckt.

269.
Wanneer ons God ontreckt sijn zegen,
Soo zijn ons alle schepsels tegen.

270.
Daer God niet is,, Gaet alles mis.

271.
De mensch door alle moeyten breeckt,
Als Godes gunst hem niet ontbreeckt.

272.
Als mensches hulp geheel op-houdt,
Gods gunst ons dan noch onder-houdt.

273.
Het moet een sleutel zijn wel goed,
Die 't Paradijs ons open doet:
De wegh die tot den Hemel leyt,
En is zoo sacht niet, alsmen seyt.

274.
Wie nae den Hemel spuyght te stout,
't Keert in sijn aensicht, dat hy spout.

275.
Al wat is boven ons bereck,
Dat niemant licht daer aen en treck'.

276.
Dat geen verstand begrijpen kan,
Geen mensch doe ondersoeck daer van.

277.
Des Hemels wegh is niet bespreet
Met Roosen, maer met Doorens wreet.

278.
Den Hemel is veel eer te wenschen,
Als die te krijgen, voor de menschen.

279.
Des Hemels wegh is wonder smal,
En vol van Distels over al.

280
De wegh en toe-gangh tot de deught
Is rou en steenigh, sonder vreughd.

281.
Men wert niet goed soo by geluck:
Men leert de deugd met moeyt en druck.

282.
'tKasteel des deugds is hoogh gelegen:
Men raeckter maer deur lange wegen.

283.
Deughds Wortels zijn vol bitterheyd,
Maer al haer vrucht vol zoetigheyd.

284.
Gods rijck en komt den Mensch niet by,
Terwijl hy slaept, of maeckt zich bly.

285.
Wat soets de deughd ons mede-brengt,
Daer is wat bitters in gemenght.

286.
Men moet door druck en tegenspoed,
Geraecken tot het hooghste goed.

287.
Door veel verdriet en ongeval,
Zoo raecktmen door dit aertsche-dal.

288.
Wanneer't de Mensche qualickst gaet,
Gods hulpe naest dan by hem staet.

289.
En hijst u Zeyl niet al te hoogh,
Maer houdt u kleyn voor Godes oogh.

290.
Geeft 'theyligh aen de Honden niet,
Noch Peerels aen de Swijnen biet.

291.
Kiest met Gods volk eer quaed te lij'en,
Als in de zond' wat tijds verblij'en:
Want Christi smaed, is grooter goed,
Als al Egyptens Rijckdom doet.

292.
Geen hout, dat niet een Schors en heeft,
Geen Mensch, die sonder zonde leeft.

293.
Hoe lange leven datmen siet,
Ten komt gantsch by dat eeuwigh niet.

294.
Een kort verblijden,, Doet lange lijden.

295.
Zijt niet verblijd,, Als yemant lijdt.

296.
Een dertel leven, Rijck en blijd,
Stelt dickwils alle deughd ter zijd'.

297.
Geen Mensch die sonder zonde leeft;
De best is, die de minsten heeft.

298.
't Is dolheyd, dat men zich beklaeght,
Van yet, dat Godes wil behaeght.

299.
U zelven nergens in verslaet,
Als in de zond', en in het quaed.

300.
Gedachten zijn van tol bevrijt,
Maer Godt en schelt die nimmers quijt.

301.
Een Ionghman moet zijn opgeschort,
En met de Riem van eer gegort.

302.
Een vroom Man, die een weldaed doet,
Acht dat hy self ontfanght yet goed.

303.
Van al wat datter wert gespeurt,
Niet buyten Gods besluyt gebeurt.

304.
Wat God besluyt, Dat voert hy uyt.

305.
Al wat ter werelt ommegaet,
't Geschiet al, door Gods wijsen raed.

306.
Geveynsde deughd en heyligheyd,
Is dobbel onrechtveerdigheyd.

307.
Indien u oogh u quetst of deert,
Zoo steecktse uyt, en van u weert.

308.
Geen vreugd' of staet van sulck geluck,
Die niet wat zuers heeft, dat ons druckt.

309.
Die op des mensches hulpe ziet,
Die steunt op een Egyptus riet.

310.
De god'loos vlucht, Van y'l gerucht.

311.
Die maer een goed' gewis en houdt,
En vreest niet, watm' oock van hem kout.

312.
De rijckdom en des werelds goed,
Volght meer de quade, als de goed'.

313.
De vult' van alles dickwils maeckt
Dat van Gods gaven wert gebraeckt.

314.
Wat is des Werelds eer en pracht,
Als roock en wind by een gebracht?

315.
De Heere God en schiep noyt mond,
Dien hy met een geen spijs en zond.

316.
Hoe langh een mensche leven magh,
Hy ziet noch al zijn lesten dagh.

317.
Of arm, of rijck, of quaed of goed,
Geen mensch, die niet eens sterven moet.

318.
Des mensches leven is als niet,
Een roock, of damp, die nauw men ziet.

319.
Elcken dagh, die wy beleven;
Neemt een stuckjen van ons leven.

320.
De dood en ziet geen hoogheyd aen:
Of kleyn, of groot, 't moet al vergaen.

321.
Heden hoogh in staet verheven,
Morgen dickwils dood gebleven.

322.
Heden jeughdigh, ende groen,
Onder d'aerde morgen noen.

323.
De weerld vergaet, en haer begeert:
Wat is ons dan de wereld weerd?

324.
Zulck een is rijck, die God maer geeft,
Waer van hy wel te vreden leeft.

325.
Een yder Iaer, jae yder dagh
Maeckt van ons sterven steedsch gewagh.

326.
Hoe hooger dat wy zijn verheven,
Te meer moet ned'righ zijn ons leven.

327.
Het is ons plicht, te doen ons plicht,
Als altijds zijnd' in Gods gesicht.

328.
Elck blijf' in zijn beroep en staet,
Daer in hy van Gods wegen staet.

329.
Die 't harnas aen doen, roeme niet,
Maer die het van zijn lichaem schiet.

330.
't Is zijn eygen schant vermeeren
Yemants dooden mond ont-eeren.

331.
Het is een oud' en ware leer,
Daer vrees is, daer is schaemt en eer.

332.
Hoort toe en ziet, swijgt en verdraegt,
Zoo weet geen mensche, wat ghy jaeght.

333.
De rechte kunst, Draegt liefd' en gunst.

334.
U mond van veel te roemen spaert;
Want eygen roem is laster waerd.

335.
U eygen eere niet en zinght:
Want eygen lof by yder stinckt.

336.
By de vromen wertmen vrôm,
By de krommen, wertmen krom.

337.
Bekent het gene dat ghy doet,
Want die bekent, heeft half geboet.

338.

Beter arm te zijn met eeren,
Dan met ſchand zijn goed vermeeren.

339.

Zijt inder daed, Dat ghy gelaet.

340.

Booſe reden, die daer ſmetten,
Maecken goed en heylſaem wetten.

341.

Die ſchuldigh leeft, die ſchut en beeft.

342.

Met vallen, en met op te ſtaen,
Soo moetmen door de wereld' gaen.

343.

Groote weeld' en hoogh geluck,
Heeft van doen en ſtijve kruck.

344.

De duyvel, vaer der leugenaers,
Die heeft oock wel zijn martelaers.

345.

De opgangh van de moedigheyd,
Is d'onder-gangh van deughdſaemheyd.

346.

Wanneer de hoogmoet gaet om hoogh,
Het luck gaet neer, en raeckt uyt d'oogh.

347.

Dat niet met recht en is verkregen,
Dat is een vloeck, en niet een zegen.

348.

Geen meerder held, geen ſterker man,
Als die zich overwinnen kan.

349.

Als Godt ons ſlaen wilt met de roe,
Hy ſluyt ons dan de oogen toe.

350.

Begint, wat dat ghy doet, met God,
En wacht dan een geluckigh ſlot.

351.

Het alder-leſt, Zy alder-beſt.

F I N I S.

